

Regionalny Ośrodek
Polityki Społecznej w Poznaniu

Raport końcowy dotyczący badania pn.
**„Sytuacja rodzin wielodzietnych w województwie
wielkopolskim. Aktualne potrzeby i możliwości
wsparcia”**

Zamawiający:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu
ul. Nowowiejskiego 11
61-731 Poznań

Wykonawca:

Fundacja im. Królowej Polski św. Jadwigi
ul. Wczasowa 8a
62-040 Puszczykowo

Puszczykowo, grudzień 2016 r.

Spis treści

1.	Podsumowanie	4
2.	Koncepcja i metodologia badania	8
2.1.	Podejście badawcze, definicje kluczowych pojęć badawczych	8
2.2.	Cele badania	10
2.3.	Metodologia badania	10
2.4.	Metody i techniki badawcze. Próby badawcze	10
2.4.1.	Analiza danych zastanych (desk research)	10
2.4.2.	Wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo (CATI RW – rodziny wielodzietne) 12	
2.4.3.	Indywidualne wywiady pogłębione (IDI RW–rodziny wielodzietne)	12
2.4.4.	Wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo (CATI P – Partnerzy)	12
2.4.5.	Indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami organizacji pozarządowych oraz Partnerów Programu Wielkopolska Karta Rodziny (IDI – NGO/P – Partnerzy)	12
2.4.6.	Analiza SWOT	13
2.4.7.	Warsztat rekomendacyjny (WR)	13
3.	Diagnoza sytuacji rodzin wielodzietnych na podstawie danych zastanych	14
3.1.	Struktura rodzin wielodzietnych	14
3.2.	Sytuacja finansowa rodzin wielodzietnych	19
3.3.	Sytuacja mieszkaniowa rodzin wielodzietnych	21
3.4.	Edukacja rodzin wielodzietnych i możliwości związane z kształceniem	21
3.5.	Czas wolny w rodzinach wielodzietnych	21
3.6.	Sytuacja zdrowotna rodzin wielodzietnych	22
3.7.	Wpływ programu Rodzina 500+ na zaspokojenie potrzeb rodzin wielodzietnych	23
3.8.	Wpływ programu Rodzina 500+ na aktywność zawodową rodzin wielodzietnych	24
3.9.	Diagnoza sytuacji rodzin wielodzietnych na podstawie Diagnozy Społecznej 2015	25
4.	Opis i analiza wyników badania	27
4.1.	Diagnoza sytuacji rodzin wielodzietnych na podstawie danych terenowych	27
4.1.1.	Struktura próby badanych rodzin wielodzietnych z województwa wielkopolskiego	27
4.1.2.	Sytuacja zawodowa	30
4.1.3.	Sytuacja finansowa rodzin wielodzietnych	35
4.1.4.	Sytuacja żywieniowa rodzin wielodzietnych	47
4.1.5.	Sytuacja mieszkaniowa rodzin wielodzietnych	50
4.1.6.	Edukacja i możliwości związane z kształceniem	52
4.1.7.	Czas wolny w rodzinach wielodzietnych	54

4.1.8.	Udział w kulturze rodzin wielodzietnych.....	60
4.1.9.	Sytuacja zdrowotna rodzin wielodzietnych.....	62
4.1.10.	Dostęp do usług publicznych dla rodzin wielodzietnych.....	64
4.1.11.	Wsparcie otrzymywane przez rodziny wielodzietne	67
4.1.12.	Wpływ programu Rodzina 500+ na zaspokojenie potrzeb rodzin wielodzietnych	74
4.1.13.	Wpływ programu Rodzina 500+ na aktywność zawodową rodziców w rodzinach wielodzietnych.....	78
4.2.	Ocena funkcjonowania Wielkopolskiej Karty Rodziny oraz sytuacji i potrzeb jej użytkowników.....	80
4.2.1.	Ogólnopolska Karta Dużej Rodziny i inne programy samorządowe.....	80
4.2.2.	Ocena dotychczasowego funkcjonowania Kart Dużej Rodziny na szczeblu samorządowym i ogólnokrajowym w świetle danych zastanych.....	82
4.2.3.	Wdrażanie i funkcjonowanie Programu „Wielkopolska Karta Rodziny”	84
4.2.4.	Funkcjonowanie Programu Wielkopolska Karta Rodziny i innych kart dużej rodziny w świetle opinii użytkowników	89
4.2.5.	Ocena innych kart dużej rodziny, z których korzystają badani.....	101
4.2.6.	Ocena funkcjonowania Wielkopolskiej karty Rodziny, z punktu widzenia partnerów Programu.....	102
5.	Wnioski i rekomendacje dotyczące funkcjonowania Wielkopolskiej Karty Rodziny.....	110
6.	Aneks	115
6.1.	Wielkopolska Karta Rodziny – najważniejsze informacje.....	115
6.2.	Analiza SWOT	120

1. Podsumowanie

Raport końcowy „Sytuacja rodzin wielodzietnych w województwie wielkopolskim. Aktualne potrzeby i możliwości wsparcia” jest produktem finalnym badania przeprowadzonego w okresie październik – grudzień 2016 r.

Głównym jego celem była charakterystyka sytuacji rodzin wielodzietnych w województwie wielkopolskim, korzystających i nie korzystających z pomocy społecznej oraz ocena otrzymywanego przez nie wsparcia formalnego i nieformalnego.

W badaniu przeprowadzono badania ilościowe (468 wywiadów telefonicznych z przedstawicielami rodzin wielodzietnych oraz 30 z przedstawicielami partnerów Wielkopolskiej Karty Rodziny) i jakościowe (14 indywidualnych wywiadów pogłębionych z rodzinami wielodzietnymi oraz 6 z przedstawicielami NGO/partnerów Wielkopolskiej Karty Rodziny, a także warsztat rekomendacyjny) oraz wykorzystano dane zastane (dane GUS, dane z badania Diagnoza Społeczna i in.).

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, w 2011 r. Wielkopolskę zamieszkiwało ponad pół miliona rodzin z dziećmi, z czego 11,2% (ok. 57 tys.) stanowiły rodziny wielodzietne z trójką lub większą liczbą dzieci. Podobnie jest w grupie badanych rodzin wielodzietnych, zdecydowanie dominują tu rodziny z trójką dzieci, stąd najczęściej wskazywano, że we wspólnym gospodarstwie domowym zamieszkuje pięć osób (58,1%), co można przede wszystkim utożsamiać z modelem rodziny „2+3”, tj. rodzice plus troje dzieci. Rodziny z czworgiem i większą liczbą dzieci stanowią ok. ¼ wszystkich rodzin wielodzietnych, które podlegały badaniu.

Sytuacja zawodowa kobiet i mężczyzn w wielkopolskich rodzinach wielodzietnych różni się. Mężczyźni, niezależnie od innych cech społeczno-demograficznych (jak miejsce zamieszkania czy korzystanie z pomocy społecznej), częściej niż kobiety posiadają stałą pracę. Wśród rodzin z co najmniej trójką dzieci częstym wyborem jest pozostanie jednego z rodziców w domu w celu sprawowania opieki nad dziećmi i prowadzenia gospodarstwa domowego. Rolę tę przejmuje zazwyczaj matka. Stałą pracę, niezależnie od typu umowy (w tym także w formie prowadzenia działalności gospodarczej oraz gospodarstwa rolnego) w rodzinach wielodzietnych wykonuje 55,6% matek oraz 90,1% ojców.

Sytuacja finansowa rodzin wielodzietnych jest raczej trudna, z uwagi na niższy dochód do dyspozycji w przeliczeniu na jednego członka rodziny. Badane rodziny wskazywały, iż dochód całej rodziny (wraz z dodatkowymi świadczeniami z pomocy społecznej oraz programu 500+) najczęściej mieści się w przedziale od 3 001 do 5 000 zł (ok. 40%), przy czym wyższe dochody częściej deklarowali mieszkańcy miast. Subiektywna ocena sytuacji finansowej przez same rodziny wielodzietne jest dość dobra, jeśli chodzi o zaspokajanie bieżących potrzeb i codziennych wydatków, natomiast gorsza w przypadku gromadzenia oszczędności. W wypowiedziach przedstawicieli rodzin zauważyć można, że na poprawę oceny sytuacji finansowej rodzin znaczący wpływ ma świadczenie 500+. Wśród badanych rodzin, 58,5% zadeklarowało, że posiada zadłużenie, najczęściej w bankach (kredyt konsumencki lub hipoteczny). Zobowiązania finansowe zaciągnięte zostały przede wszystkim na zakup lokalu mieszkalnego, samochodu oraz dóbr trwałego użytku (np. sprzęt AGD). Natomiast 43,6% badanych rodzin wielodzietnych posiada oszczędności, częściej są to mieszkańcy terenów wiejskich

i rodziny z wyższym dochodem. Najczęściej wskazywanym celem oszczędzania są nieplanowane wydatki, na przykład związane z prywatnymi usługami opieki zdrowotnej.

Jedną z ważniejszych pozycji w budżetach rodzin wielodzietnych stanowi zakup żywności. Większość z przebadanych gospodarstw domowych na ten cel wydaje pomiędzy 25 a 45% swoich dochodów. W przypadku części rodzin najniżej zarabiających bywa, że koszty żywności przekraczają ich możliwości finansowe. Poziom wydatków na żywność można powiązać z wielkością budżetu, którym dysponuje rodzina. Oznacza to, że wydatki na żywność są tym wyższe, im większy dochód rodziny wielodzietnej. W przypadku rodzin korzystających z pomocy społecznej wydatki na żywność są niższe w porównaniu z pozostałymi rodzinami. Jeżeli rodziny wielodzietne rezygnują z zakupu żywności z przyczyn finansowych, to najczęściej dotyczy to takich produktów jak: ryby, używki (np. kawa, alkohol) oraz wyroby cukiernicze.

Średni metraż mieszkania zajmowanego przez rodzinę wielodzietną wynosi 17,4 m² i jest znacznie mniejszy niż w przypadku przeciętnych gospodarstw domowych (26,5 m²)¹. Mimo to respondenci dość pozytywnie oceniają swoje aktualne warunki mieszkaniowe. Większość rodzin wielodzietnych, uczestniczących w badaniu posiada mieszkania własnościowe (również obciążone kredytem hipotecznym). Pozostałe w dużej mierze wynajmują mieszkania na wolnym rynku. W opinii przedstawicieli rodzin, istotnym wsparciem dla rodzin wielodzietnych byłyby programy w zakresie wynajmu mieszkań komunalnych w gminach, uwzględniające dynamikę zmian składu rodziny oraz wprowadzające znaczące ulgi w czynszach.

Wyniki badania wskazują, iż brak pieniędzy nie jest aktualnie barierą w dostępie do kształcenia na najbardziej podstawowym poziomie. Jedynie co dziesiąta badana rodzina wielodzietna doświadczyła w ostatnim roku bariery finansowej w dostępie do edukacji. Problemów z dostępem do kształcenia dzieci częściej doświadczali mieszkańcy wsi niż miast. Co czwarta rodzina wielodzietna uznała, iż jej dostęp do oferty edukacyjnej poprawił się w ciągu ostatniego roku. Może to być bezpośrednio związane z wprowadzeniem programu pomocy państwa w wychowaniu dzieci, ponieważ rodziny wielodzietne przeznaczają pieniądze pochodzące z tego programu, między innymi na zajęcia dodatkowe dla dzieci.

W świetle badań GUS i Diagnozy Społecznej zapewnienie wypoczynku i rekreacji w rodzinach wielodzietnych (w tym dzieciom) jest dużo trudniejsze niż w przypadku pozostałych rodzin. Z oferty rekreacyjnej z przyczyn finansowych musiało zrezygnować w ostatnim roku nieco ponad 20% badanych rodzin wielodzietnych. Z kolei około ¼ respondentów uznało, iż w ostatnim roku dostęp ich rodziny do rekreacji polepszył się. Na podstawie wyników badania stwierdzić można, że nie ma jednego wzorca spędzania czasu wolnego przez rodziny wielodzietne, choć jest on związany z przebywaniem w rodzinnym gronie i odpoczynkiem. Najczęstsze aktywności rekreacyjne to wyjścia do kina i na basen. Rodzice w rodzinach wielodzietnych mają bardzo mało czasu wolnego dla siebie, co wynika z wielu obowiązków opiekuńczych i zaangażowania w prowadzenie domu.

Stosunkowo niewielki odsetek badanych rodzin wielodzietnych doświadczył w ostatnim roku bariery finansowej w dostępie do oferty kulturalnej (15,8%), co mimo wszystko nie przełożyło się na zmianę sposobu uczestnictwa w kulturze. Być może nie była to jedna z ważniejszych potrzeb rodzin wielodzietnych. Dużo bardziej ograniczony dostęp do uczestnictwa w kulturze deklarowały te rodziny, które korzystają ze świadczeń pomocy społecznej (20,9%).

---

¹ Z badań GUS

Rodziny wielodzietne dość dobrze oceniają dostęp do służby zdrowia i nie wskazują na poważne problemy w tym zakresie. Większość rodzin zмага się raczej z chorobami występującymi sezonowo, co przy większej liczbie dzieci może być bardziej uciążliwe. Jednak w co piątej badanej rodzinie wielodzietnej (20,1%) funkcjonuje co najmniej jedna osoba cierpiąca na chorobę przewlekłą lub niepełnosprawność.

Badane rodziny wielodzietne *umiarkowanie dobrze* i *dobrze* oceniają dostęp do usług publicznych. Najlepiej oceniono dostęp do edukacji, opieki żłobkowej i przedszkolnej oraz komunikacji publicznej (przede wszystkim w m. Poznań). Z drugiej strony respondenci wskazywali na ograniczony dostęp do oferty mieszkań komunalnych i wysokie opłaty mieszkaniowe dla rodzin wielodzietnych oraz słabą organizację pracy w urzędach w przypadku wypełniania formalności przez rodziny wielodzietne (np. systemy kolejkowe niedostosowane do potrzeb rodzin wielodzietnych, brak miejsc opieki).

Z deklaracji 17,5% badanych rodzin wielodzietnych wynika, że otrzymują one wsparcie z zewnątrz, przy czym zdecydowanie najczęściej udzielane jest ono przez instytucje publiczne (samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne). Znacznie rzadziej wsparcia udziela dalsza rodzina oraz kościoł i organizacje kościelne. Marginalne jest wsparcie organizacji pozarządowych, a także niespokrewnionych przyjaciół, znajomych czy sąsiadów rodzin wielodzietnych. Otrzymywana pomoc jest oceniana przez rodziny wielodzietne z reguły *dobrze* lub *bardzo dobrze*, mimo to zidentyfikowano pewne bariery w dostępie do niej. Zdaniem badanych rodzin wielodzietnych są nimi zbyt niskie progi dochodowe uprawniające do otrzymania wsparcia finansowego oraz skomplikowane procedury w tym zakresie. Najczęściej oczekiwane przez rodziny wielodzietne formy wsparcia to: pomoc finansowa oraz mieszkaniowa, a także wsparcie w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

Na podstawie wyników badania stwierdzić można, że środki finansowe pochodzące z programu Rodzina 500+ pozwalają wielkopolskim rodzinom wielodzietnym zaspokoić przede wszystkim bieżące potrzeby konsumpcyjne. Ponadto dodatkowe świadczenie spowodowało wzrost skali i jakości nabywanych towarów i usług, w tym umożliwiło „zakup” dodatkowych, komercyjnych zajęć dla dzieci (edukacyjne i rekreacyjne) oraz w niektórych przypadkach pozwoliła na zwiększenie metrażu wynajmowanego mieszkania. Obniżanie aktywności zawodowej rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce w wyniku otrzymywania świadczenia z programu Rodzina 500+ ma miejsce jedynie w pewnej grupie rodzin (ok. 10%) i jest ono związane przede wszystkim z podjęciem opieki nad dziećmi. O ile zmniejszenie wymiaru czasu pracy/intensywności pracy dorosłych członków rodzin wielodzietnych raczej nie będzie skutkowało negatywnymi konsekwencjami dla tych osób w przyszłości, o tyle długookresowa lub całkowita rezygnacja z pracy może utrudniać ponowne wejście na rynek pracy i obniżyć wysokość świadczeń emerytalnych otrzymywanych w przyszłości.

Wielkopolska Karty Rodziny

Znaczna część rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce posiada jakąkolwiek kartę dużej rodziny (ogólnopolską, regionalną bądź lokalną). Co istotne, wielu respondentów nie rozróżnia posiadanych kart, a tym samym zniżek, które są oferowane w ramach każdej z nich. Rodziny najczęściej wykorzystują zniżki na produkty i usługi pierwszej potrzeby takie jak: transport publiczny, zakup żywności, paliwa. Chętnie korzystają też oferty kulturalnej (kina) i rekreacyjno-sportowej (baseny, lodowiska). Wielkopolską Kartę Rodziny posiada co piąty z badanych, jednak tylko część z nich faktycznie jej używa. Posiadacze WKR nie mają wiedzy nt. korzyści płynących z posiadania karty, co wpływa na częstotliwość korzystania z niej. Postulatem posiadaczy karty jest wzbogacenie oferty

o partnerów oferujących zniżki na podstawowe produkty i usługi wykorzystywane przez rodziny, szczególnie w wielkopolskich gminach oddalonych od największych miast regionu.

Ważnym elementem, wpływającym na ocenę Programu WKR przez partnerów jest częstotliwość korzystania z karty przez jej użytkowników. Nieco mniej niż połowa z partnerów biorących udział w Programie wskazała, że posiadacze karty korzystają z ich oferty przynajmniej raz w tygodniu. Co czwarty partner deklaruje, że karta jest wykorzystywana przez jego klientów co najwyżej raz w roku. Z relacji partnerów biorących udział w badaniu wynika, że posiadacze WKR najczęściej korzystają z niej w instytucjach kultury oraz podmiotach usługowych. Najsilniejszą motywacją przystąpienia do Programu przez partnerów są względy wizerunkowe i marketingowe. Jednak według ich opinii, powinny one być bardziej zintensyfikowane i poszerzone o różne kanały informacyjne (w tym media społecznościowe). Oczekiwaniem partnerów jest możliwość prezentacji ich oferty i zwiększenie widoczności ich produktu lub usługi wśród rodzin wielodzietnych, a tym samym zwiększenie zysku dzięki oferowanym zniżkom. Podczas warsztatu rekomendacyjnego, który odbył się w ramach badania zostały wypracowane rekomendacje, mające na celu usprawnienie obszarów, w których zdiagnozowano deficyty działania Programu (tabela rekomendacyjna została dołączona do raportu).

2. Koncepcja i metodologia badania

2.1. Podejście badawcze, definicje kluczowych pojęć badawczych

Problematyka wsparcia rodzin, w tym w także rodzin wielodzietnych znalazła się w Polsce ostatnich kilkunastu miesiącach w głównym nurcie dyskursu publicznego (w sferze politycznej, eksperckiej, a także medialnej), dzięki realizacji programu rządowego Rodzina 500+.² Program w założeniu przyczynić ma się do poprawy trudnej sytuacji demograficznej Polski. Większość ekspertów raczej negatywnie ocenia szanse na osiągnięcie tego celu Programu, częściej dostrzega się jego pozytywne aspekty w zakresie poprawy sytuacji materialnej rodzin ubogich, w tym w szczególności rodzin wielodzietnych.³

Potrzeba wsparcia finansowego dużej części rodzin wielodzietnych wydaje się nie budzić żadnych wątpliwości ekspertów – rodziny wielodzietne z racji niższej niż w pozostałych rodzinach kwoty miesięcznego dochodu na jedną osobę w gospodarstwie mogą stanowić, zgodnie z Ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2004 nr 64 poz. 593), kategorię objętą szczególną pomocą ze strony państwa, jeśli kryterium dochodowe nie przekracza 514 zł na osobę w rodzinie. Program Rodzina 500+ nie stanowi oczywiście jedynego narzędzia wsparcia dla rodzin wielodzietnych. Wsparcie to świadczone jest na poziomie centralnym (rządowym), wojewódzkim, a w szczególności lokalnym, głównie poprzez działalność ośrodków pomocy społecznej. Wsparcie rodzin wielodzietnych nie powinno ograniczać się do wsparcia finansowego. Równie ważne, a w wielu przypadkach nawet ważniejsze jest ułatwienie rodzinom wielodzietnym i ich członkom dostępu do szeroko rozumianych usług publicznych (np. edukacyjnych, rekreacyjnych, zdrowotnych, transportowych, kulturalnych itd.). Pomóc w tym mają m.in. programy, tzw. karty dużej rodziny (krajowe, regionalne i lokalne) uprawniające do różnego rodzaju ulg i zniżek, zarówno na poziomie krajowym, jak i lokalnym. Karty dużej rodziny traktować można zatem jako narzędzia ułatwiające dostęp do różnego rodzaju usług publicznych, a także do dóbr i usług nabywanych na rynku komercyjnym (np. żywności). W 2014 roku wprowadzono Program Wielkopolska Karta Rodziny, w ramach którego wsparciem objęto 4 456 rodzin⁴.

Z powyżej wskazanych względów, realizacja przedmiotowego badania została oparta na następujących założeniach:

1. Wielodzietność jest jednym z istotnych czynników ryzyka popadnięcia w ubóstwo i wykluczenie społeczne (co oczywiście nie oznacza, że automatycznie wszystkie rodziny wielodzietne popadają w ubóstwo i wykluczenie).
2. Działania państwa, samorządów terytorialnych oraz organizacji pozarządowych zmierzać powinny do ograniczenia tego ryzyka.

Wykorzystanie tego podejścia badawczego w praktyce wymaga zdefiniowania kluczowych pojęć badawczych:

---

² <http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/rodzina-500-plus/> [dostęp dn. 14.10.2016 r.]

³ <http://trybuna.eu/prof-szarfenberg-500-wyciagnie-z-biedy-15-mln-polakow-rozmowa-trybuna-eu/> [dostęp dn. 14.10.2016 r.]

⁴ Dane ROPS.

a. Ubóstwo i wykluczenie społeczne rodzin wielodzietnych

Na potrzeby niniejszego badania zdecydowano się przyjąć operacyjną definicję ubóstwa i wykluczenia społecznego, bazującą na wieloaspektowym podejściu Strategii Europa 2020. **Ubóstwo obejmuje brak dochodów i wystarczających środków materialnych, potrzebnych do godnego życia; ograniczony dostęp do podstawowych usług, takich jak opieka zdrowotna, mieszkalnictwo i edukacja, wykluczenie z rynku pracy i niska jakość pracy.** Podejście wieloaspektowe obejmujące, oprócz braku dochodów, nieodpowiedni dostęp do podstawowych usług, jest kluczowe w perspektywie możliwości rzetelnej diagnozy skali oraz charakteru ubóstwa i wykluczenia społecznego rodzin wielodzietnych w województwie wielkopolskim, a także opracowania rekomendacji dotyczących działań, niezbędnych do podjęcia w zakresie przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu rodzin wielodzietnych, w tym również poprzez Wielkopolską Kartę Rodziny. Ubóstwo i wykluczenie społeczne zdefiniować można zatem poprzez dwa kluczowe komponenty:

(1) brak dochodów wystarczających do zaspokojenia podstawowych potrzeb wynika często z braku pracy lub braku pracy wysokiej jakości wykonywanej przez jednego lub obydwu dorosłych członków rodziny wielodzietnej. Z kolei, brak pracy niejednokrotnie powiązany jest z brakiem możliwości pogodzenia ról zawodowych z rolami rodzinnymi (funkcjami opiekuńczo-wychowawczymi wobec dzieci), co niekiedy spowodowane jest brakiem dostępu do usług publicznych takich, jak usługi instytucji opieki nad dzieckiem do lat 3, usługi wychowania przedszkolnego i inne.

(2) brak dostępu do usług publicznych, np. edukacyjnych; ochrony zdrowia; kulturalnych (uczestnictwo w kulturze); rekreacyjno-sportowych; transportowych (transport publiczny lokalny i regionalny); mieszkaniowych (budownictwo socjalne).

Zauważyć należy, że oba te wymiary ubóstwa są wobec siebie komplementarne. Wzrost dochodów, nawet przy stałym poziomie dostępu do usług publicznych wysokiej jakości, może zapewnić osobie/grupie społecznej, zwiększającej swoje dochody, możliwość zakupu tych usług na rynku prywatnym (prywatna służba zdrowia, prywatna edukacja etc.). Z drugiej strony, zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług edukacyjnych, ochrony zdrowia, rekreacyjnych i sportowych oraz kulturalnych może doprowadzić do zwiększenia szeroko rozumianych kompetencji, niezbędnych do znalezienia i utrzymania zatrudnienia dobrej jakości (odpowiednio poprzez wzrost kompetencji zawodowych i kluczowych; poprawę stanu zdrowia; wzrost kompetencji kulturowych i kreatywności), a w konsekwencji do wzrostu dochodów. Dostęp do usług transportowych ułatwia, zarówno korzystanie z innych usług publicznych, jak i znalezienie oraz świadczenie pracy.

Wieloaspektowe podejście jest spójne z logiką *Strategii Europa 2020* oraz z przyjętym na poziomie krajowym podejściem do rozumienia ubóstwa wyrażonym, m.in. w *Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu*.

b. Rodzina wielodzietna

Rodzina wielodzietna rozumiana jest jako rodzina posiadająca co najmniej troje dzieci. Badaniem zostały objęte rodziny mające na utrzymaniu troje lub więcej dzieci w wieku do lat 24. Zgodnie z metodologią GUS wyróżniamy:

- małżeństwa z co najmniej trojgiem dzieci,
- związki nieformalne z co najmniej trojgiem dzieci,
- samotnych rodziców (samotny ojciec, samotna matka) z co najmniej trojgiem dzieci.

2.2. Cele badania

Głównym celem niniejszego badania była charakterystyka sytuacji rodzin wielodzietnych w województwie wielkopolskim, korzystających i nie korzystających z pomocy społecznej oraz ocena otrzymywanego przez nich wsparcia formalnego i nieformalnego.

Cele szczegółowe badania:

1. Diagnoza sytuacji rodzin wielodzietnych w następujących obszarach:
  - zawodowym,
  - finansowym,
  - mieszkaniowym,
  - społecznym,
  - dostępu do rekreacji,
  - zdrowotnym.
2. Charakterystyka sytuacji rodzin wielodzietnych korzystających z Wielkopolskiej Karty Rodziny oraz analiza i ocena funkcjonowania Wielkopolskiej Karty Rodziny, w tym ocena otrzymywanego w jej ramach wsparcia.
3. Stworzenie katalogu rekomendacji możliwych obszarów wsparcia wielkopolskich rodzin wielodzietnych przez realizatorów polityki społecznej.

2.3. Metodologia badania

W niniejszym rozdziale przedstawiono metodologię badawczą, tj. sposób, w jaki uzyskane zostały odpowiedzi na zaprezentowane powyżej pytania badawcze, a tym samym rozwiązane problemy badawcze.

2.4. Metody i techniki badawcze. Próby badawcze

2.4.1. Analiza danych zastanych (desk research)

W badaniu wykorzystano źródła danych z następujących grup:

Grupa I: Dane statystyczne dotyczące rodzin wielodzietnych w województwie wielkopolskim, w tym rodzin korzystających z pomocy społecznej, dostępne w systemach statystyki publicznej:

- Dane Głównego Urzędu Statystycznego dostępne w Banku Danych Lokalnych, dotyczące populacji rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce

Grupa II: Dane statystyczne z badania „Diagnoza Społeczna 2015”:

Na potrzeby przedmiotowego badania poddano analizie wybrane odpowiedzi na pytania zawarte w badaniu *Diagnoza Społeczna 2015r.*⁵, wybierając respondentów ze względu na liczbę dzieci (co najmniej trójka dzieci w rodzinie) oraz województwo zamieszkania (woj. wielkopolskie). Analizie poddano odpowiedzi udzielone przez przedstawicieli wielkopolskich gospodarstw domowych na pytania kwestionariuszowe z działów: E. WYŻYWIENIE, F. ZASOBNOŚĆ MATERIALNA GOSPODARSTWA DOMOWEGO, G. WARUNKI MIESZKANIOWE, H. KSZTAŁCENIE, I. POMOC SPOŁECZNA, J. KULTURA I WYPOCZYNEK, K. OCHRONA ZDROWIA, L. SYTUACJA DOCHODOWA I SPOSÓB GOSPODAROWANIA DOCHODAMI.

Grupa III: Akty prawne i dokumenty programowe dotyczące funkcjonowania systemu pomocy społecznej dla rodzin wielodzietnych:

- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2004 nr 64 poz. 593)
- Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195)
- Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny (Dz. U. 2014 poz. 1863)
- Program „Wielkopolska Karta Rodziny” przyjęty przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego 29 maja 2014 roku uchwałą nr 4705/2014
- Wielkopolski Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej do 2020 roku przyjęty przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego 16 grudnia 2013 roku uchwałą nr XL/788/13

GRUPA IV: Raporty i publikacje dotyczące sytuacji oraz systemu wsparcia rodzin wielodzietnych w Polsce:

- *Warunki życia rodzin w Polsce*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014;
- *Ubóstwo w Polsce w latach 2013-2014*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015;
- *Gospodarstwa domowe i rodziny. Charakterystyka demograficzna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 2014;
- *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie wielkopolskim. Charakterystyka demograficzna. NSP Ludności i Mieszkań 2011*, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2014
- *Wielodzietni w Polsce 2016 - raport*, Związek Dużych Rodzin „Trzy Plus”, Warszawa 2016;
- A. Bebel, *Wspieranie rodzin wielodzietnych przez samorzędy lokalne – przykład karty dużej rodziny* [w:] *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 35, t. 2;
- Beata A. Zięba, Adelina Zięba, *Problemy funkcjonowania społecznego rodzin wielodzietnych*;
- Najwyższa Izba Kontroli, Informacja o wynikach kontroli, KARTA DUŻEJ RODZINY JAKO ELEMENT POLITYKI RODZINNEJ PAŃSTWA, 23 marca 2016 r.;
- Najwyższa Izba Kontroli, KOORDYNACJA POLITYKI PRORODZINNEJ W POLSCE, 24.06.2016;
- Wpływ programu Rodzina 500 plus na zagrożenie ubóstwem, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/rodzina-500->

---

⁵ Diagnoza społeczna: zintegrowana baza danych. www.diagnoza.com [14 października 2016r.].

plus/dokumenty-i-opracowania/wplyw-programu-rodzina-500-plus-na-zagrozenie-ubostwem/
[dostęp 7.11.2016];

- *Sytuacja na rynku Consumer Finance*, informacja sygnałna na temat III kwartału 2016, Badanie Kondycji Gospodarstw Domowych w Polsce, IRG SGH, <https://kpf.pl/badania-i-publicacje/raporty-cykliczne/sytuacja-na-rynku-consumer-finance/> [dostęp 7.11.2016].

2.4.2. Wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo (CATI RW – rodziny wielodzietne)

W ramach badania przeprowadzone zostały telefoniczne wywiady wspomagane komputerowo z przedstawicielami rodzin wielodzietnych. Przeprowadzono 468 wywiadów CATI, co umożliwia wnioskowanie statystyczne na poziomie ufności 97% z maksymalnym błędem statystycznym 5%. Próba badawcza objęła:

- rodziny wielodzietne korzystające z pomocy społecznej, w podziale na miasto, wieś,
- rodziny wielodzietne nie korzystające z pomocy społecznej, w podziale na miasto, wieś,
- posiadaczy Wielkopolskiej Karty Rodziny, w podziale na miasto, wieś.

Zastosowano warstwowo-losowy proporcjonalny dobór próby. Zmiennymi definiującymi warstwy były: subregion (kaliski, koniński, leszczyński, pilski, poznański + miasto Poznań) oraz typ miejscowości zamieszkania (miasto lub wieś).

2.4.3. Indywidualne wywiady pogłębione (IDI RW – rodziny wielodzietne)

Indywidualne wywiady pogłębione przeprowadzono z 14 rodzinami wielodzietnymi korzystającymi z Wielkopolskiej Karty Rodziny. Ich celem było pogłębienie informacji na temat sytuacji tych rodzin (diagnozowanej także w ramach analizy desk research i badania CATI) oraz szczegółowa analiza wsparcia, otrzymywanego w szczególności w ramach Programu Wielkopolska Karta Rodziny. Zastosowano celowy dobór próby, która zróżnicowana została pod kątem takich cech, jak: korzystanie ze świadczeń pomocy społecznej, miejsce zamieszkania (miasto/wieś), wielkość i struktura rodzin (liczba dzieci).

2.4.4. Wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo (CATI P – partnerzy)

Wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo przeprowadzone zostały z przedstawicielami partnerów Programu Wielkopolska Karta Rodziny, dzięki czemu możliwe było przeanalizowanie funkcjonowania i wdrażania Programu Wielkopolska Karta Rodziny z ich punktu widzenia. Zgodnie z założeniami, zrealizowano 30 wywiadów CATI (45% populacji badawczej).

2.4.5. Indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami organizacji pozarządowych oraz partnerów Programu Wielkopolska Karta Rodziny (IDI – NGO/P)

Indywidualne wywiady pogłębione przeprowadzono z przedstawicielami organizacji pozarządowych, statutowo zajmujących się wspieraniem rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce, w tym także zaangażowanych w upowszechnianie Wielkopolskiej Karty Rodziny (realizujących zadanie publiczne w tym zakresie) oraz z przedstawicielami partnerów Programu Wielkopolska Karta Rodziny, czyli firm i instytucji udzielających ulg i zniżek na oferowane przez nich produkty i usługi posiadaczom Karty.

Oba typy wywiadów miały na celu dogłębną analizę i ocenę funkcjonowania i wdrażania Programu Wielkopolska Karta Rodziny.

Zastosowano celowy dobór próby. Zrealizowanych zastało łącznie 6 indywidualnych wywiadów pogłębionych: 3 z przedstawicielami organizacji pozarządowych oraz 3 z przedstawicielami partnerów Programu. W przypadku organizacji pozarządowych wywiady przeprowadzone zostały z:

- najbardziej aktywną w zakresie wsparcia dużych rodzin organizacją pozarządową w Wielkopolsce (Związek Rodzin Dużych „Trzy Plus”),
- z przedstawicielami 2 organizacji zaangażowanych w upowszechnianie Programu Wielkopolska Karta Rodziny:
  - Fundacja Niwa Edukacji i Rozwoju (upowszechnianie WKR na terenie województwa wielkopolskiego w 2015 r.),
  - Fundacja Głos dla Życia (upowszechnianie WKR na terenie województwa wielkopolskiego w 2016 r.).

W przypadku badania partnerów Programu zapewniono zróżnicowanie próby badawczej, ze względu na sektor (publiczny/prywatny) oraz typ działalności (usługi/handel).

2.4.6. Analiza SWOT

Analizę SWOT przeprowadzono w końcowej fazie badania, bezpośrednio przez warsztat rekomendacyjny. Odnosiła się ona do systemu wsparcia rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce, w tym w szczególności w zakresie dostępnych kart dużej rodziny (regionalnej, ale także lokalnych i krajowej). Analiza SWOT pozwoliła na zdiagnozowanie mocnych i słabych stron systemu wsparcia rodzin wielodzietnych oraz szans i zagrożeń dla tego systemu (a także dla samych rodzin wielodzietnych) w najbliższych kilku latach. Wyniki analizy SWOT zaprezentowane zostały uczestnikom warsztatu rekomendacyjnego i stanowiły podstawę do wypracowania rekomendacji z badania.

2.4.7. Warsztat rekomendacyjny (WR)

Warsztat rekomendacyjny służył wypracowaniu maksymalnie użytecznych rekomendacji pobadawczych. W warsztacie udział wzięło: trzech przedstawicieli rodzin wielodzietnych, przedstawiciele samorządu terytorialnego (trzech pracowników MOPR), przedstawiciel organizacji samorządowej zajmującej się wspieraniem rodzin wielodzietnych, przedstawiciel środowiska naukowego, przedstawiciel ROPS odpowiedzialny za wdrażanie Wielkopolskiej Karty Rodziny, dwóch przedstawicieli Wykonawcy oraz dwóch przedstawicieli Zamawiającego.

3. Diagnoza sytuacji rodzin wielodzietnych na podstawie danych zastanych

3.1. Struktura rodzin wielodzietnych

Polska

Strukturę rodzin wielodzietnych można zdiagnozować poprzez analizę danych zebranych w ramach Narodowego Spisu Powszechnego 2011⁶. W skali kraju, w okresie pomiędzy spisami (2002-2011) mimo nieznacznego wzrostu liczby rodzin ogółem, zmniejszeniu uległa liczba rodzin z co najmniej trójką dzieci. W 2011 roku rodzin wielodzietnych było w Polsce 1 008,5 tys. (prawie o 365 tys. mniej niż w 2002 roku), stanowiły one 12,4% ogółu rodzin z dziećmi. Rodziny z co najmniej czwórką dzieci to 27% liczby rodzin wielodzietnych (w 2002 roku – 31,2%)⁷. Spadek odsetka rodzin wielodzietnych zauważyć można zarówno na terenach wiejskich, jak i w miastach. Na wsiach liczba rodzin z co najmniej trójką dzieci spadła aż o siedem punktów procentowych (z 25,4% w 2002 r. do 18,4% w 2011 r.), zaś w miastach o cztery punkty procentowe (z 12,2% w 2002 r. do 8,4% w 2011 r.)⁸.

Biorąc pod uwagę typ rodziny, zauważyć należy, iż najwyższy odsetek rodzin wielodzietnych w 2011 zanotowano wśród małżeństw (12,9% małżeństw wychowywało co najmniej trójkę dzieci). Mniejszy odsetek tego typu rodzin dotyczył związków partnerów (11,8% wśród nich wychowywało co najmniej troje dzieci). Wśród samotnych matek odsetek tych wychowujących co najmniej troje dzieci wynosił 7,4%, zaś wśród samotnych ojców – 4,5%. W każdym z tych typów rodzin wielodzietność występowała częściej na wsi, niż w mieście.

Tabela 1. Rodziny z co najmniej trójką dzieci pozostających na utrzymaniu według typu rodziny w 2011 roku w Polsce.

	Ogółem	Miasto	Wieś
Małżeństwa	12,9%	8,6%	18,4%
Partnerstwa	11,8%	9,7%	17,6%
Samotne matki	7,4%	6,1%	9,5%
Samotni ojcowie	4,5%	3,5%	6,8%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS („Gospodarstwa domowe i rodziny. Charakterystyka demograficzna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011”, Warszawa, 2014, s. 49)

Dane na temat struktury rodzin wielodzietnych w Polsce przedstawia również bardziej aktualny raport *Wielodzietni w Polsce 2016. Raport*⁹. Zgodnie z jego wynikami 74% badanych rodzin wielodzietnych posiada trójkę dzieci, 14% czwórkę, 7% piątkę, zaś sześć i więcej – 6%¹⁰.

⁶ „Gospodarstwa domowe i rodziny. Charakterystyka demograficzna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011”, Warszawa, 2014, s. 47.

⁷ Tamże.

⁸ Tamże.

⁹ „Wielodzietni w Polsce 2016. Raport”, badanie zrealizowane przez Ipsos Polska na zlecenie Związku Dużych Rodzin 3+, <http://3plus.pl/uploads/wpisy/319/zalaczniki/100.pdf> [dostęp dnia 26.10]. Badanie nad wielodzietnymi rodzinami w Polsce zostało przeprowadzone przez firmę IPSOS pod koniec marca 2016 r. na ogólnopolskiej, reprezentatywnej grupie (600) wielodzietnych rodzin, które mają troje lub więcej dzieci.

¹⁰ Tamże, str. 2.

W skład gospodarstw domowych rodzin wielodzietnych w zdecydowanej większości wchodzi małżonek(ka)/partner(ka) – 92% i dzieci z obecnego związku (94%). Dużo rzadziej, w ramach rodzin wielodzietnych znajdują się dzieci z poprzednich związków – 23%, dzieci nie mieszkające w chwili obecnej w domu – 17%, dziadkowie/pradziadkowie – 13%, inne osoby – 17%. Najwięcej rodzin wielodzietnych **posiada dzieci w wieku** 7-12 lat (79%), 4-6 lat (51%), 0-3 lata (49%) oraz 13-15 lat (45%).

Kobiety w rodzinach wielodzietnych są z reguły młodsze niż mężczyźni. **Średnia wieku** kobiet to 35,7 lat (z przewagą osób w wieku 25-34 lat w stosunku do liczby mężczyzn), średnia wieku mężczyzn to 38,8 lat (więcej respondentów w wieku 45-54 lat niż kobiet w tym samym wieku)¹¹.

Rodziny wielodzietne, jak wynika z badania, **zamieszkują** głównie wieś (60% respondentów). W miejscowościach do 49 tys. mieszkańców zamieszkuje 13% z rodzin wielodzietnych, w największych miastach (powyżej 500 tys. mieszkańców) – 8%.

Z badania realizowanego przez Ipsos wynika, że w rodzinach wielodzietnych częściej pracują zawodowo mężczyźni niż kobiety (bez względu na typ umowy) – 78% mężczyzn, i tylko 45% kobiet. Gospodarstwo rolne prowadzi po 10% kobiet i mężczyzn, zasiłek pobiera 28% kobiet i 11% mężczyzn, żadnego dochodu nie posiada 24% kobiet i 11% mężczyzn.

Wielkopolska

Raport *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie wielkopolskim. Charakterystyka demograficzna. NSP Ludności i Mieszkań 2011* opublikowany przez Urząd Statystyczny w Poznaniu¹² pozwala na przedstawienie struktury rodzin, w tym rodzin wielodzietnych w województwie wielkopolskim.

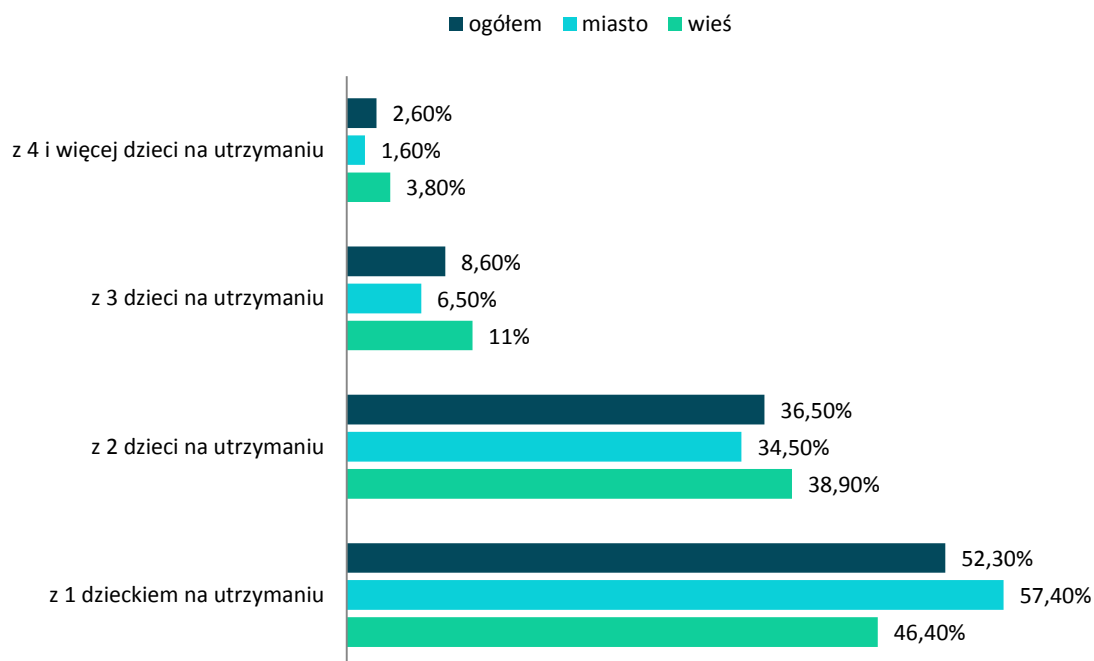
Według stanu na 2011 rok, województwo wielkopolskie zamieszkiwało 988,7 tys. rodzin, z czego 57,4% to rodziny z dziećmi (506,5 tys.).

---

¹¹ Tamże, str. 3.

¹² *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie wielkopolskim. Charakterystyka demograficzna. NSP Ludności i Mieszkań 2011*, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2014.

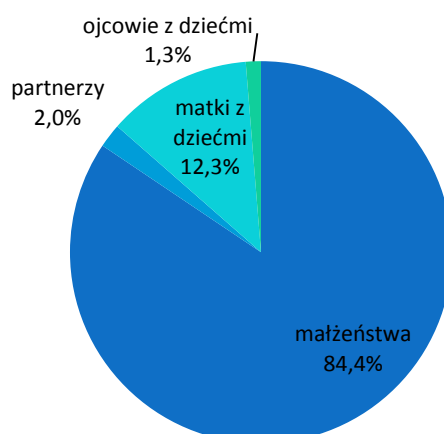
Wykres 1. Struktura rodzin z dziećmi w województwie wielkopolskim w 2011 roku, ogółem oraz ze względu na miejsce zamieszkania.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie wielkopolskim. Charakterystyka demograficzna. NSP Ludności i Mieszkań 2011, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2014, str. 28)

Rodziny wielodzietne stanowiły 11,2% wszystkich rodzin z dziećmi, co jest niższym odsetkiem, niż w skali całego kraju (12,4%). Większość w tej grupie stanowią rodziny z trójką dzieci. Zauważyć można, iż odsetek rodzin wielodzietnych, które zamieszkują na terenach wiejskich (14,9%) jest znacznie wyższy niż w miastach (8,1%). Te proporcje są jednak nieco mniej zróżnicowane niż w skali kraju, gdzie w 2011 roku na wsiach 18,4% stanowiły rodziny wielodzietne, zaś w miastach – 8,5%.

Wykres 2. Rozkład typów rodziny wśród rodzin wielodzietnych w woj. wielkopolskim w 2011 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie wielkopolskim. Charakterystyka demograficzna. NSP Ludności i Mieszkań 2011, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2014, str. 64)

Wśród wielkopolskich rodzin wielodzietnych zdecydowana większość to małżeństwa (84,4%), drugim w kolejności typem rodzin są matki z dziećmi (12,3%). Partnerzy i ojcowie z dziećmi stanowią niewielki odsetek wśród rodzin z co najmniej trójką dzieci.

Analizując liczbę rodzin wielodzietnych w województwie wielkopolskim warto wskazać na zróżnicowanie terytorialne w tym zakresie. Jeśli za 100% przyjmiemy całą grupę dużych rodzin, to zauważyć można, iż udział rodzin wielodzietnych zamieszkałych w niektórych powiatach jest znacznie wyższy niż w innych (co powiązane jest ze zróżnicowaną liczbą ludności). Najwyższy udział rodzin wielodzietnych (w grupie wszystkich rodzin wielodzietnych w regionie) występuje w powiatach¹³:

- poznańskim (5 028, 8,9% wszystkich rodzin dużych);
- mieście Poznań (4 726, 8,4%);
- konińskim (2 948, 5,2%);
- ostrowskim (2 623, 4,6%);
- gnieźnieńskim (2 534, 4,5%);
- pilskim (2 512, 4,4%).

Przyjmując za bazę do obliczeń liczbę rodzin z dziećmi (co najmniej jednym dzieckiem) w danym powiecie, można wskazać te powiaty, w których występuje najwyższy udział rodzin wielodzietnych¹⁴:

- złotowski (15,8%),
- leszczyński (15,1%),
- ostrzeszowski (14,9%),
- rawicki, grodziski (po 14,6%),
- gostyński, koniński (po 14,4%),
- kaliski (14,3%),
- pleszewski (14,7%),
- kępiński (13,5%),
- czarnkowsko-trzcianecki, wolsztyński (po 13,3%).

Najniższy udział rodzin wielodzietnych w ogóle rodzin z dziećmi występuje w miastach na prawach powiatu: Koninie (5,7%), Kaliszu (6,3%), Poznaniu (6,9%) oraz Lesznie (8,1%).

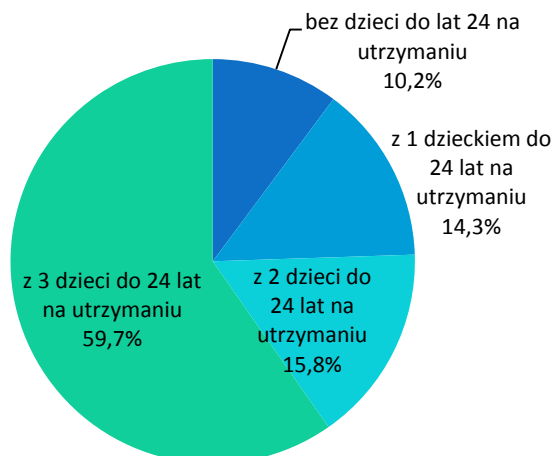
Strukturę rodzin wielodzietnych można również przedstawić uwzględniając liczbę dzieci do 24 lat, które pozostają na utrzymaniu rodziny.

---

¹³ *Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie wielkopolskim. Charakterystyka demograficzna. NSP Ludności i Mieszkań 2011*, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2014, str. 82

¹⁴ Tamże.

Wykres 3. Liczba dzieci do 24 lat na utrzymaniu w rodzinach wielodzietnych z województwa wielkopolskiego w 2011 roku.

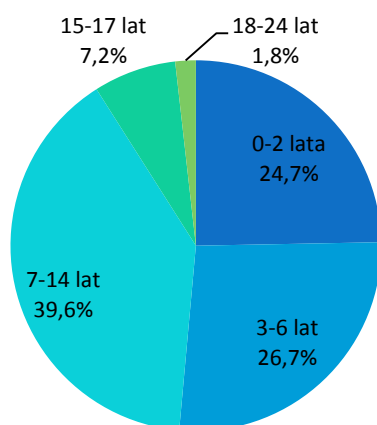

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (*Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie wielkopolskim. Charakterystyka demograficzna. NSP Ludności i Mieszkań 2011, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2014, str. 64*)

Wśród rodzin wielodzietnych najwyższy odsetek stanowią takie, które mają na utrzymaniu co najmniej trójkę dzieci¹⁵. Warto wskazać, iż w grupie rodzin z co najmniej czwórką dzieci, 54,1% z nich ma na utrzymaniu 4 i więcej dzieci do 24 r. ż. Jedno lub dwoje dzieci na utrzymaniu miało kolejno 14,3% oraz 15,8% dużych rodzin.

Z punktu widzenia projektowania systemu wspierania dużych rodzin, użyteczne jest przedstawienie struktury tej grupy ze względu na wiek dzieci znajdujących się na utrzymaniu.

Wykres 4. Struktura rodzin wielodzietnych ze względu na wiek najmłodszego dziecka

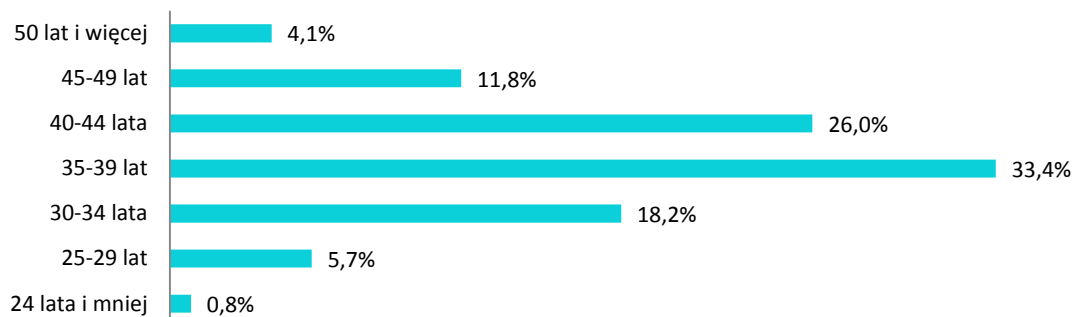
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (*Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie wielkopolskim. Charakterystyka demograficzna. NSP Ludności i Mieszkań 2011, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2014, str. 67*)

¹⁵ Czyli nie uwzględnia się tych dzieci z rodzin wielodzietnych, którzy w chwili spisu nie byli na utrzymaniu rodziców.

Najmłodsze dzieci w rodzinach wielodzietnych najczęściej znajdują się w wieku 7-14 lat, w około jednej czwartej przypadków najmłodsze dziecko liczy 3-6 lat (26,7%) lub 0-2 lata (24,7%).

Strukturę rodzin wielodzietnych w regionie można również przedstawić według wieku matki.

Wykres 5. Rodziny wielodzietne w województwie wielkopolskim w 2011 roku według wieku matki

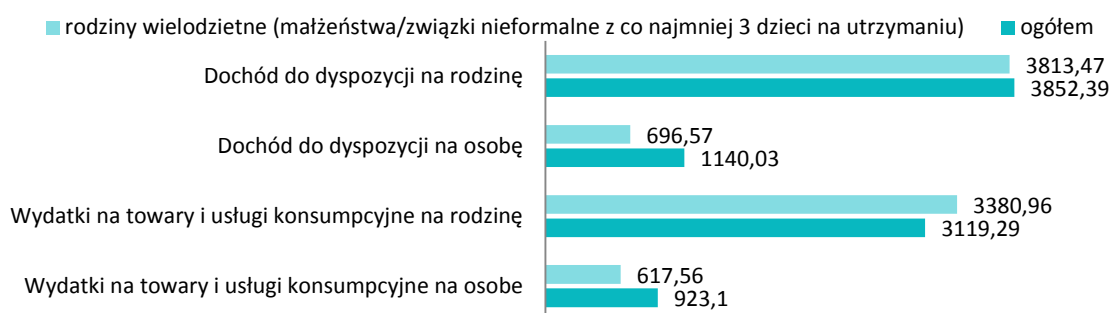
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (*Gospodarstwa domowe i rodziny w województwie wielkopolskim. Charakterystyka demograficzna. NSP Ludności i Mieszkań 2011, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2014, str. 69*)

Matki w rodzinach wielodzietnych najczęściej znajdują się w przedziale wiekowym 35-39 lat (33,4%), następnie – 40-44 lata. Najmniej liczna kategoria matek to osoby w wieku 24 lata lub mniej (0,8%) (co jest naturalne z punktu widzenia możliwości urodzenia co najmniej trójki dzieci).

3.2. Sytuacja finansowa rodzin wielodzietnych

W publikacji GUS dotyczącej warunków życia rodzin w Polsce w 2011 roku opublikowano zestawienie wysokości dochodu do dyspozycji i sumy wydatków gospodarstw rodzinnych w Polsce. Z tego zestawienia można również dowiedzieć się, jak wygląda sytuacja dochodowa dużych rodzin.

Wykres 6. Dochód do dyspozycji i wydatki na towary i usługi konsumpcyjne gospodarstw rodzinnych ogółem i w rodzinach wielodzietnych (w PLN) w Polsce.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (*Warunki życia rodzin w Polsce, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, str. 139*)

Dochód do dyspozycji na rodzinę, w przypadku rodzin wielodzietnych był bardzo zbliżony do dochodu do dyspozycji dla rodzin ogółem (ok. 3 800 zł). Konsekwencją tego stanu rzeczy jest dużo niższy dochód w przeliczeniu na osobę – niecałe 700 zł w dużych rodzinach, 1 140 zł w rodzinach ogółem.

Z racji większej liczby członków rodzin wielodzietnych, wydatki na rodzinę ogółem (3 380 zł) są wyższe niż średnia dla całej próby badanych gospodarstw rodzinnych (3 119 zł). Wydatki na osobę są w rodzinach dużych niższe.

Ta sama publikacja GUS¹⁶ zawiera również dane z 2011 roku, które pokazują odsetek badanych gospodarstw rodzinnych, zagrożonych ubóstwem. W badanych rodzinach ogółem znalazło się 15,5% rodzin zagrożonych ubóstwem, w rodzinach wielodzietnych odsetek ten jest o wiele wyższy i wynosi 34,4%. W miastach zagrożenie ubóstwem rodzin ogółem wynosi 11%, a w przypadku rodzin wielodzietnych wynosi aż o 10 punktów procentowych więcej (28%). Na wsiach poziom tego wskaźnika jest wyższy niż w miastach, dla rodzin ogółem wynosi on 23,5%, dla rodzin dużych – aż 41,2%. Wskazuje to na wysokie zagrożenie ubóstwem rodzin wielodzietnych, szczególnie tych zamieszkujących tereny wiejskie.

Inna publikacja GUS dotycząca zjawiska ubóstwa w Polsce w latach 2013-2014¹⁷ wskazuje, iż rodziny wielodzietne są dużo bardziej zagrożone skrajnym ubóstwem niż rodziny ogółem – 11,2% rodzin z trójką dzieci oraz aż 26,9% rodzin z co najmniej czwórką dzieci ma wydatki poniżej granicy skrajnego ubóstwa, zaś odsetek wszystkich rodzin o wydatkach poniżej tego poziomu wynosi 7,4%.

Tabela 2. Zasięg ubóstwa w latach 2011-2014 w gospodarstwach domowych ogółem oraz w rodzinach wielodzietnych (W Polsce).

wskaźnik		rok	ogółem	małżeństwa z 3 dzieci	małżeństwa z co najmniej 4 dzieci
% gospodarstw domowych o wydatkach poniżej	granicy ubóstwa skrajnego	2011	6,80%	10,50%	24,00%
		2012	6,80%	9,80%	26,60%
		2013	7,40%	10,20%	22,80%
		2014	7,40%	11,20%	26,90%
	relatywnej granicy ubóstwa	2011	16,90%	26,20%	47,50%
		2012	16,30%	24,90%	47,40%
		2013	16,20%	23,10%	46,70%
		2014	16,20%	24,10%	48,30%
	ustawowej granicy ubóstwa	2011	6,60%	12,30%	29,60%
		2012	7,20%	13,40%	32,70%
		2013	12,80%	21,80%	49,80%
		2014	12,20%	21,80%	47,80%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Ubóstwo w Polsce w latach 2013-2014, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015, str. 27)

Podobnie zwiększony jest odsetek gospodarstw domowych o wydatkach poniżej relatywnej i ustawowej granicy ubóstwa¹⁸.

¹⁶ Warunki życia rodzin w Polsce, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, str. 162.

¹⁷ Ubóstwo w Polsce w latach 2013-2014, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015.

¹⁸ Metodologia obliczania zasięgu ubóstwa przez GUS przyjmuje: 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych jako relatywną granicę ubóstwa; kwotę, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej

Raport z innego badania, zrealizowanego na zlecenie Związku Dużych Rodzin „Trzy Plus”¹⁹ również dowodzi, iż sytuacja finansowa rodzin wielodzietnych jest raczej trudna. Aż 47% respondentów stwierdziło, iż dochody nie pozwalają im na zaspokojenie bieżących potrzeb. W przypadku 43% badanych, ktoś z rodziny musiał podjąć dodatkową pracę w celu zaspokojenia bieżących potrzeb. Całkowite miesięczne dochody 58% badanych nie przekraczają 2 999 zł netto (7% do 1 200 zł, 17% 1 201 – 1 999 zł). Struktura wydatków rodzin wielodzietnych wskazuje, iż 28% z nich nie wydaje nic na kulturę i rozrywkę, 39% nie wydaje nic na zajęcia dodatkowe dla dzieci. Średnio najwięcej rodziny wielodzietne wydają na jedzenie (średnia 958 zł), podobnie na koszty spłaty pożyczek i kredytów (934 zł) oraz na opłaty mieszkaniowe (700 zł)²⁰.

3.3. Sytuacja mieszkaniowa rodzin wielodzietnych

Dane GUS na temat warunków życia rodzin w Polsce²¹ wskazują, że przeciętny metraż lokalu mieszkalnego w przeliczeniu na osobę w rodzinie wynosi 26,5 m² (nieco mniejszy w miastach – 24,9 m², na wsi – 29,2 m²). Dla rodzin wielodzietnych (kategoria: małżeństwa/związki nieformalne z co najmniej 3 dziećmi na utrzymaniu) średni metraż na osobę jest mniejszy i wynosi jedynie 17,4 m² (w mieście 15,4 m², na wsi – 19,6m²).

3.4. Edukacja rodzin wielodzietnych i możliwości związane z kształceniem

Z racji trudniejszej sytuacji finansowej rodzin wielodzietnych, trudniej też tym rodzinom zaspokoić wszystkie potrzeby w obszarze kształcenia, na co wskazują między innymi dane GUS²². Raport *Warunki życia rodzin w Polsce* wskazuje, iż 15,5% rodzin (małżeństw/związków nieformalnych) musiało zrezygnować z zakupu wszystkich niezbędnych podręczników, 35,1% musiało zrezygnować z płatnych zajęć uzupełniających (doksztalanie z przedmiotów objętych zajęciami obowiązkowymi, korepetycje, kursy przygotowujące), 29,7% było zmuszonych zrezygnować z dodatkowych płatnych zajęć nadobowiązkowych.

3.5. Czas wolny w rodzinach wielodzietnych

Zapewnienie warunków rekreacji, wyjazdów wakacyjnych i spędzania czasu wolnego w sposób analogiczny do rodzin z mniejszą liczbą dzieci jest wyzwaniem, które dla wielu rodziców z rodzin wielodzietnych jest trudne do pokonania.

Dane GUS²³ identyfikują skalę problemów z zapewnieniem dzieciom wypoczynku, rekreacji i spędzania czasu wolnego.

---

uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej jako ustawową granicę ubóstwa; poziom minimum egzystencji obliczany przez IPISS jako granicę ubóstwa skrajnego.

¹⁹ „Wielodzietni w Polsce 2016. Raport”, badanie zrealizowane przez Ipsos Polska na zlecenie Związku Dużych Rodzin 3+, <http://3plus.pl/uploads/wpisy/319/zalaczniki/100.pdf> [dostęp dnia 26.10]

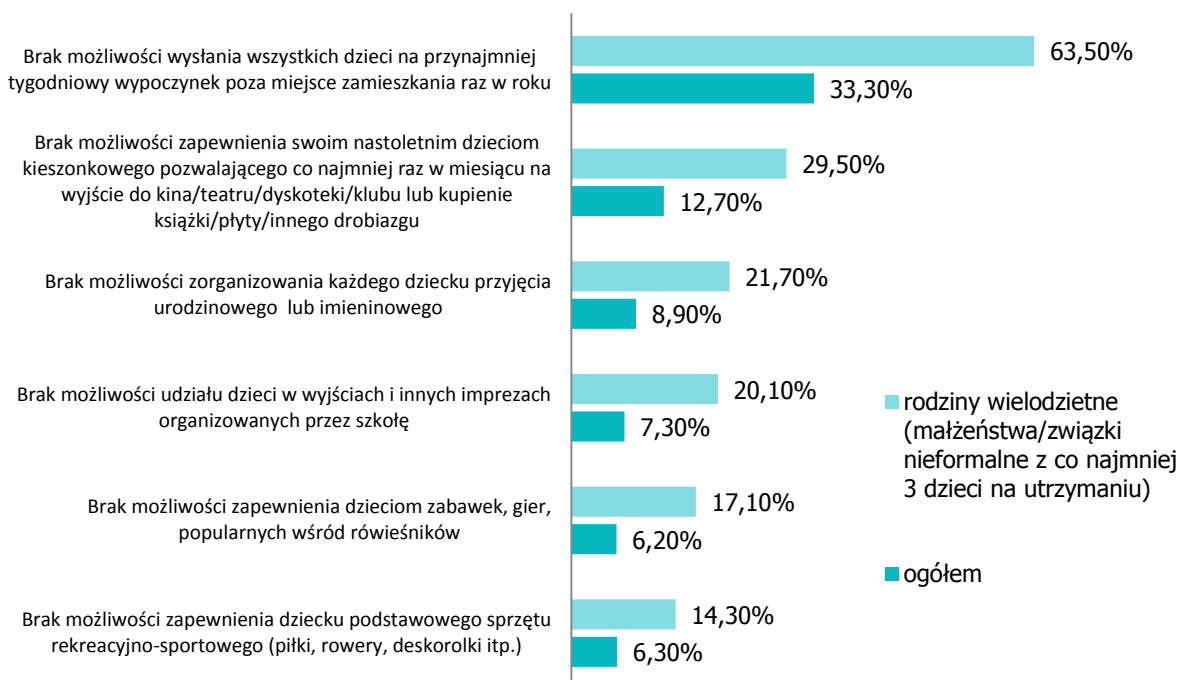
²⁰ Tamże, str. 5.

²¹ *Warunki życia rodzin w Polsce*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, str. 133.

²² *Warunki życia rodzin w Polsce*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, str. 127.

²³ *Warunki życia rodzin w Polsce*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, str. 129

Wykres 7. Trudności z zaspokojeniem potrzeb w zakresie wypoczynku i rekreacji (spędzania czasu wolnego) dzieci w rodzinach z co najmniej trójką dzieci na utrzymaniu oraz ogółem (% gospodarstw rodzinnych) w Polsce.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (*Warunki życia rodzin w Polsce, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, str. 129*)

Zapewnienie dzieciom wypoczynku i rekreacji w rodzinach wielodzietnych, w świetle danych GUS, w większości przypadków jest dużo trudniejsze niż dla wszystkich gospodarstw rodzinnych ogółem. Zdecydowanie największym problemem dla dużych rodzin jest umożliwienie wszystkim dzieciom w rodzinie wyjazdu na co najmniej tygodniowy wypoczynek poza miejscem zamieszkania, co najmniej raz w roku (aż 63,5% badanych wskazało, iż nie miało takiej możliwości). Co istotne, zauważyć można, że taki problem w rodzinach wielodzietnych występuje dwa razy częściej niż w rodzinach ogółem (gdzie na ten problem wskazało 33,3% badanych). Niemal co trzecia badana rodzina wielodzietna nie jest w stanie zapewnić swoim nastoletnim dzieciom kieszonkowego, które umożliwia co najmniej raz w miesiącu na uczestnictwo w kulturze czy wyjazdach towarzyskich. Trudności w zapewnieniu dzieciom podstawowego sprzętu rekreacyjno-sportowego miało 14,3% badanych rodzin z co najmniej trójką dzieci na utrzymaniu.

3.6. Sytuacja zdrowotna rodzin wielodzietnych

Według Raportu GUS pn. *Warunki życia rodzin w Polsce*²⁴ 10,1% małżeństw/związków nieformalnych z co najmniej trójką dzieci na utrzymaniu musiało zrezygnować z niezbędnych dla dzieci płatnych wizyt u specjalistów (ze względów finansowych), 14,8% musiało zrezygnować z wizyty u dentysty dla swoich dzieci²⁵. Warto zauważyć, iż odsetek rodzin wielodzietnych, które musiały zrezygnować z płatnych usług medycznych jest wyższy niż w przypadku rodzin z mniejszą liczbą dzieci.

²⁴ *Warunki życia rodzin w Polsce*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014

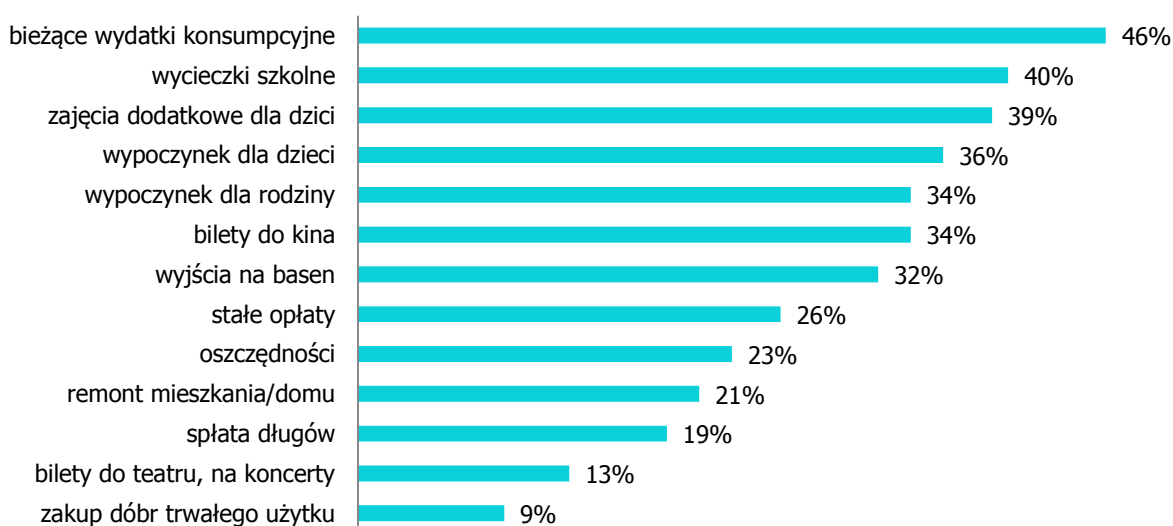
²⁵ Tamże, str.128.

3.7. Wpływ programu Rodzina 500+ na zaspokojenie potrzeb rodzin wielodzietnych

Ze względu na krótki okres funkcjonowania programu, mało jest dotychczas rzetelnych badań oceniających jego wpływ na sytuację rodzin wielodzietnych. Pojawiały się jednak badania realizowane przed wprowadzeniem tej formy wsparcia dla rodzin, w który badanych pytano o plany związane z zagospodarowaniem środków, które otrzymają oni w ramach programu.

Realizację badania rodzin wielodzietnych w Polsce²⁶ zlecił firmie Ipsos Związek Dużych Rodzin „Trzy Plus”. Jednym z zagadnień poruszanych w ramach badania była próba prognozy, na co zostaną wydane środki z programu Rodzina 500+, kiedy respondenci już zaczną je otrzymywać. Należy wskazać, że wypowiedzi dotyczyły jedynie założeń i deklaracji, co wiąże się z ryzykiem, iż rzeczywiste późniejsze zachowania będą się od nich różnić. Rozkład odpowiedzi może jednak pokazywać, w jakich obszarach występują największe potrzeby w zakresie wspierania rodzin z co najmniej trójką dzieci.

Wykres 8. Odpowiedź na pytanie „Niedługo wejdzie w życie rządowy program 500+. Na co Pani/Pana rodzina przeznaczy pieniądze, które otrzyma z tego programu?”.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu „Wielodzietni w Polsce 2016. Raport”, Ipsos na zlecenie Związku Dużych Rodzin „Trzy Plus”.

Najczęstszym wskazaniem potencjalnego celu wydatkowania środków z programu były wydatki konsumpcyjne (46%). Nieco rzadziej, ale też dość często, wskazywano na pokrycie kosztów wycieczek szkolnych (40%) i zajęć dodatkowych dla dzieci (39%). Ważny w kontekście możliwości wydatkowania dodatkowych środków okazuje się również wypoczynek dla dzieci i rodziny. Co trzeci badany zamierzał przeznaczyć dodatkowe środki na rozrywkę i rekreację (kino, basen), a co piąty na stałe opłaty, co może świadczyć o występowaniu trudności z regulowaniem comiesięcznych opłat z dochodów uzyskiwanych przez rodzinę. Rodziny wielodzietne, poprzez świadczenia z programu Rodzina 500+, planowały zatem przede wszystkim **zwiększenie wydatków, a tym samym zwiększenie stopnia zaspokojenia podstawowych potrzeb gospodarstw domowych** (kategoria „bieżące wydatki konsumpcyjne” oraz „stałe opłaty” i „spłata długów”) oraz **potrzeb edukacyjnych i rekreacyjnych dzieci** („wycieczki szkolne”, „zajęcia dodatkowe dla dzieci”, „wypoczynek dla dzieci”).

²⁶ „Wielodzietni w Polsce 2016. Raport”, badanie zrealizowane przez Ipsos Polska na zlecenie Związku Dużych Rodzin 3plus, <http://3plus.pl/uploads/wpisy/319/zalaczniki/100.pdf> [dostęp dnia 26.10].

Dopiero w dalszej kolejności rodziny wielodzietne planowały dzięki dodatkowym dochodom zaspokoić w większym stopniu **potrzeby rekreacyjne całej rodziny** („wypoczynek dla rodziny”, „bilety do kina”, „wyjścia na basen”). Odpowiedź związana z **zaspokojeniem potrzeb kulturalnych wyższego rzędu** („bilety do teatru, na koncerty”) znalazła się dopiero na przedostatnim miejscu zestawienia.

3.8. Wpływ programu Rodzina 500+ na aktywność zawodową rodzin wielodzietnych

Próby dokonywania oceny wpływu programu Rodzina 500+ na bierność zawodową jego beneficjentów podejmowane są przede wszystkim na podstawie analizy danych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności prowadzonego przez GUS. Z uwagi na relatywnie niedługi okres funkcjonowania programu Rodzina 500+ (od 1 kwietnia 2016 r.) dokonanie jednoznacznej oceny w tym momencie wydaje się być jeszcze nieuprawnione. Dodatkową trudność stanowi brak zorientowania BAEL ściśle na weryfikację hipotezy o wpływie programu Rodzina 500+ na bierność zawodową osób otrzymujących wsparcie w jego ramach. Oddziaływanie programu próbuje się dostrzec we wskazaniach osób badanych na przyczynę bierności zawodowej: „obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu” (odpowiedzi w kwestionariuszu BAEL na pytanie „Dlaczego nie poszukuje Pan/i pracy?”: „opiekuję się dziećmi lub innymi osobami wymagającymi opieki” oraz „z innych powodów osobistych lub rodzinnych”), co nie zawsze musi w praktyce oznaczać bierność zawodową z powodu sprawowania funkcji opiekuńczo-wychowawczych nad dziećmi, na które rodzina otrzymuje świadczenie z programu Rodzina 500+, a może wskazywać np. na konieczność sprawowania opieki nad starszymi (niepełnosprawnymi) członkami rodzin.

Tym niemniej, analiza najbardziej aktualnych danych kwartalnych z BAEL na poziomie ogólnopolskim²⁷ pozwala zaobserwować wyraźny trend polegający na **wzroście liczby osób biernych zawodowo z powodu „obowiązków rodzinnych i związanych z prowadzeniem domu”** (z 1 mln 736 tys. osób w III kwartale 2015 r. do 1 mln 845 tys. osób w III kwartale 2016 r. – wzrost liczby osób biernych zawodowo z tego powodu o 109 tys. osób w Polsce rok do roku) przy jednocześnie pozytywnych trendach na rynku pracy (spadek ogólnej liczby biernych zawodowo o 93 tys. osób rok do roku, wyraźny spadek stopy bezrobocia rejestrowanego i in.). Niektóre media i eksperci za przyczynę tego trendu uznają bezpośrednio program Rodzina 500+²⁸, z kolei w analizach rządowych zwraca się uwagę na fakt, iż wzrost liczby osób biernych zawodowo z powodu „obowiązków rodzinnych i związanych z prowadzeniem domu” **nie jest związany z wdrożeniem programu Rodzina 500+, a stanowi jedynie kontynuację trendu obserwowanego już od 2014 r.**, w którym zaczęła się powiększać liczba osób biernych zawodowo z tego właśnie powodu (1 mln. 543 tys. osób w 2013 r., 1 mln. 557 tys. osób w 2014 r., 1 mln 667 tys. osób w 2015 r.).²⁹ W opinii Wykonawcy, rzetelnej oceny wpływu programu Rodzina 500+ na bierność zawodową jego beneficjentów na podstawie danych BAEL będzie można przeprowadzić dopiero po dłuższym okresie funkcjonowania Programu.

---

²⁷ Główny Urząd Statystyczny, Kwartalna informacja o rynku pracy, Warszawa, 25.11.2016

²⁸ <http://biznes.onet.pl/praca/rodzina-500-plus-rezygnacje-z-pracy-staja-sie-faktem/hvlmmw> [dostęp dn. 07.12.2016 r.]

²⁹ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Raport Rodzina 500+, 30 listopada 2016 r. oraz opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

3.9. Diagnoza sytuacji rodzin wielodzietnych na podstawie Diagnozy Społecznej 2015

W niniejszym podrozdziale zaprezentowano najważniejsze wnioski i informacje dotyczące wielkopolskich rodzin wielodzietnych, sporządzone na podstawie analizy danych statystycznych z badania Diagnoza Społeczna 2015. Pełna prezentacja i opis analityczny danych znajduje się w aneksie nr 1 do raportu końcowego.

Sytuacja dochodowa i sposób gospodarowania dochodami

- Średnie dochody badanych rodzin wielodzietnych w ostatnim miesiącu w stosunku do dnia badania wyniosły 4 189,26 zł (mediana 4 000,00 zł). Wysokość dochodów rodzin wielodzietnych była dość zróżnicowana. Średnie miesięczne dochody na osobę w rodzinie wielodzietnej wyniosły 715,20 zł i były znacząco niższe niż w przypadku rodzin z 1 lub 2 dziećmi (1 213,20 zł).

Oszczędności, zadłużenie i posiadanie dóbr

- Jedynie 42,4% rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce posiada jakiegokolwiek oszczędności, przy czym bardzo rzadko przekraczają one 3-krotność miesięcznych dochodów gospodarstwa domowego. Oszczędności gromadzone są przez rodziny wielodzietne najczęściej w celu zaspokojenia w przyszłości bieżących wydatków oraz „na czarną godzinę”.
- 37,9% rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce miało zaciągnięte pożyczki lub kredyty, najczęściej w banku. Wartość zadłużenia odpowiadała przeważnie 3-6 miesięcznym dochodom gospodarstwa domowego. Obsługa zadłużenia pochłania do 30% miesięcznego budżetu. Najczęściej wskazywano, że zaciągnięty kredyt/pożyczka były przeznaczone na remont domu/mieszkania.
- Dobrami najbardziej powszechnymi, które znajdują się w posiadaniu więcej niż 80% badanych gospodarstw są: pralka automatyczna, dostęp do Internetu, samochód oraz telewizor. Ograniczenia finansowe natomiast najczęściej powodują brak: zmywarki do naczyń, kina domowego, komputera przenośnego oraz własnego mieszkania/domu.

Subiektywna ocena sytuacji finansowej

- Rodziny wielodzietne nie są jednomyślne w ocenie własnej sytuacji finansowej. Połowa respondentów uznaje, że radzi sobie finansowo „z pewną trudnością”, co najpewniej może oznaczać, że rodzinie wystarcza środków na podstawowe potrzeby, jednak niektóre z nich nie mogą być zaspokojone w pełnym stopniu. „Łatwo” i „bardzo łatwo” radzi sobie jedynie 8 (13,6%) badanych gospodarstw, bardzo dużych trudności w „wiążaniu końca z końcem” doświadcza 11 (18,6%) badanych rodzin wielodzietnych.

Sytuacja żywieniowa

- Potrzeby żywieniowe rodzin wielodzietnych są zaspokojone w dość znacznym stopniu. Jeżeli rodziny wielodzietne rezygnują z zakupu żywności z przyczyn finansowych, to dotyczy to najczęściej produktów takich, jak ryby, używki oraz wyroby cukiernicze. Największa część badanych gospodarstw wydaje 25-45% swojego budżetu na żywność, co oznacza, iż jej zakup stanowi bardzo istotne obciążenie dla budżetów domowych.

Warunki mieszkaniowe

- Niemal wszystkie gospodarstwa domowe rodzin wielodzietnych, które wzięły udział w badaniu, użytkują swoje mieszkanie samodzielnie. Przeliczając metraż mieszkania na liczbę osób zamieszkujących w gospodarstwie domowym, średnia wynosi 17,7 m²/osobę i jest ona niższa niż w przypadku rodzin z 1 lub 2 dziećmi (24,1 m²).
- Jedynie w pojedynczych przypadkach u badanych rodzin wielodzietnych występowały zaległości w opłatach za mieszkanie.

Edukacja i możliwości związane z kształceniem

- Poziom zaspokojenia potrzeb edukacyjnych rodzin wielodzietnych jest umiarkowany. Jedynie co czwarta rodzina była zmuszona do rezygnacji z podjęcia przez dziecko zajęć dodatkowych, z przyczyn finansowych (13 odpowiedzi). 10 rodzin (18,9%) musiało zrezygnować z korepetycji dla dziecka. Dużo rzadziej zdarzały się sytuacje, iż braki finansowe zmuszały rodziców do rezygnacji z obiadów w szkole lub ograniczenia/zawieszenia wpłat na szkołę.

Wypoczynek i rekreacja

- Poziom zaspokojenia potrzeb wypoczynkowych/rekreacyjnych rodzin wielodzietnych jest raczej niski. Najczęściej badane gospodarstwa domowe musiały zrezygnować z urlopu, wyjazdu osób dorosłych (30 odpowiedzi, 45,5%) oraz wyjazdów rodzinnych (28 odpowiedzi, 42,4%). Wśród rodzin z jednym lub dwójką dzieci, odsetek badanych gospodarstw, które musiały sobie odmówić wyjazdów dorosłych jest dużo niższy i wynosi 31,7%, z wyjazdów rodzinnych zrezygnować musiało 23,5% badanych, zaś z wyjazdów grupowych dzieci – 14,4%.

Uczestnictwo w kulturze

- Poziom zaspokojenia potrzeb kulturalnych rodzin wielodzietnych jest umiarkowany. Najczęściej badani wskazywali na konieczność ograniczania częstotliwości korzystania z kina (16 badanych – 24,2%) oraz zakupu książek (13 odpowiedzi, 19,7%). Jednocześnie 29 badanych (43,9%) nie odczuwało w ogóle potrzeby pójścia do teatru, filharmonii, koncertu, a 26 (39,4%) – zobaczenia ekspozycji muzeum czy wystawy. Większość badanych nie odczuwa bariery finansowej w zakupie prasy (55 osób, 83,3% nie musiała się ograniczać) czy książki (49 badanych, 74,2%).

Sytuacja zdrowotna

- Poziom zaspokojenia potrzeb zdrowotnych rodzin wielodzietnych jest raczej niski. Z przyczyn finansowych najczęściej rezygnowano z leczenia stomatologicznego (14 wskazań, 21,2%) oraz z realizacji co najmniej części przepisanych przez lekarza recept.

Otrzymywane wsparcie

- Spośród badanych gospodarstw rodzin wielodzietnych, 18,2% (12 badanych) otrzymuje jakąkolwiek pomoc z zewnątrz. Jest to w 83,3% przypadków (10 respondentów) pomoc finansowa, zaś u 41,7% otrzymujących jakąkolwiek pomoc (5 osób) – przyjmuje ona formę rzeczową.

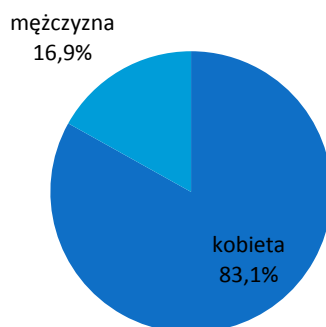
4. Opis i analiza wyników badania

4.1. Diagnoza sytuacji rodzin wielodzietnych na podstawie danych terenowych

4.1.1. Struktura próby badanych rodzin wielodzietnych z województwa wielkopolskiego

W badaniu CATI zrealizowanym w ramach projektu badawczego wzięło udział 468 przedstawicieli rodzin wielodzietnych z zamieszkujących województwo wielkopolskie.

Wykres 9. Płeć respondenta badania przedstawicieli rodzin wielodzietnych, n=468.

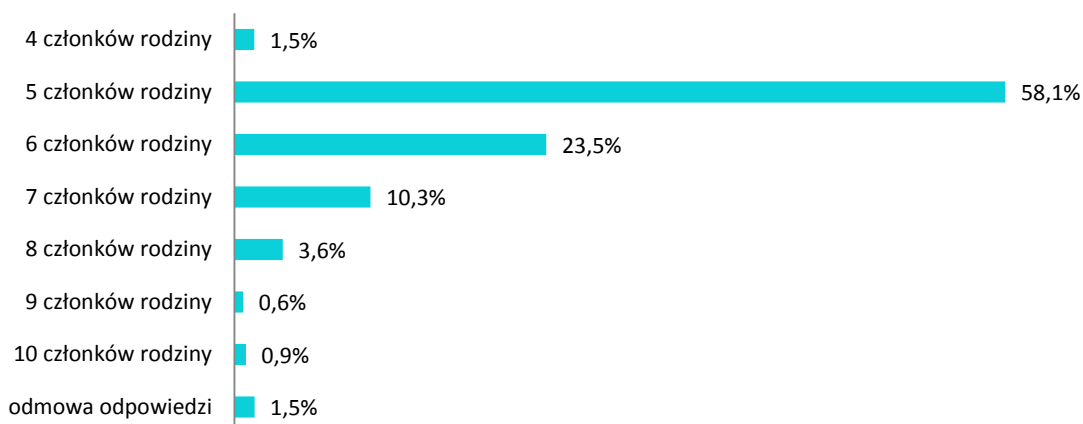
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Większość respondentów to kobiety (matki/partnerki) – 83,1%.

Średni wiek respondentów to 38 lat, najmłodszy badany przedstawiciel rodziny wielodzietnej miał 23, najstarszy 57 lat. Analizując wiek respondentów z uwzględnieniem deklarowanych dochodów miesięcznych rodziny, nie widać znaczących różnic pomiędzy kategoriami dochodów. Największym odchyleniem jest fakt, iż w najniższej kategorii dochodów (do 1 000 zł) średnia wieku jest najwyższa – 41 lat. W pozostałych przedziałach dochodowych średnia wieku wynosi 37-38 lat.

Poniżej przedstawiono strukturę próby, ze względu na liczbę członków gospodarstwa domowego i liczbę dzieci.

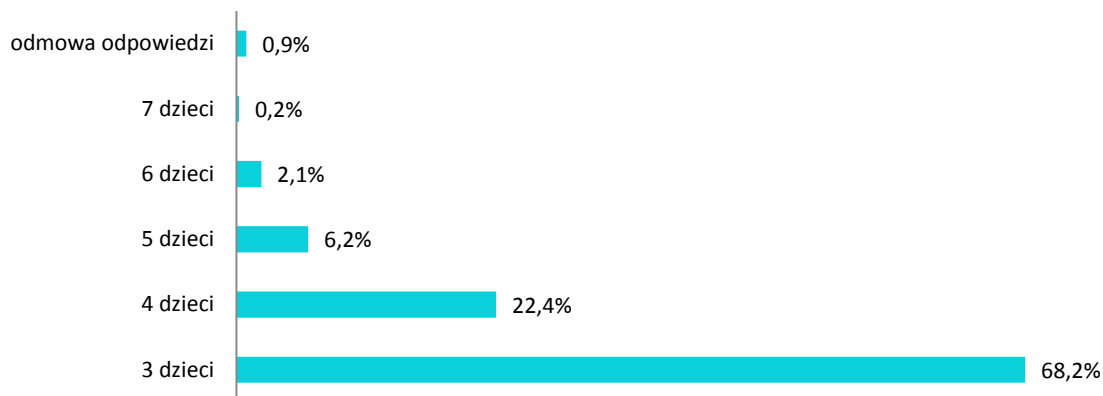
Wykres 10. Liczba członków gospodarstwa domowego w badanych rodzinach wielodzietnych (razem liczba dorosłych i dzieci na utrzymaniu zamieszkujących razem), n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Zdecydowanie najczęściej (58,1%) występującym modelem rodziny było pięcioosobowe gospodarstwo domowe, co można przede wszystkim utożsamiać z modelem rodziny 2+3, najbardziej rozpowszechnionym wśród rodzin wielodzietnych. Sześćosobowe gospodarstwa domowe to 23,5% badanej próby.

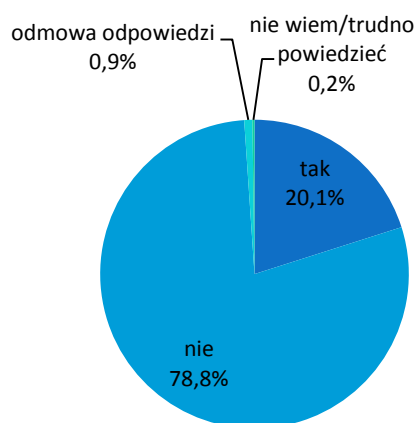
Wykres 11. Liczba dzieci w badanych rodzinach wielodzietnych, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Najwyższy odsetek respondentów miał w momencie badania trójkę dzieci do 24. roku życia na utrzymaniu (68,2%), czwórkę dzieci miało 22,4% badanych. Największa zadeklarowana przez respondentów liczba dzieci to 7.

Wykres 12. Występowanie niepełnosprawności lub długotrwałej choroby u któregoś z członków rodziny, n=468.

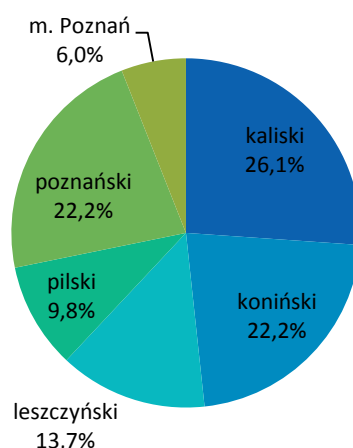

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

W co piątej badanej rodzinie (20,1%) funkcjonuje co najmniej jedna osoba cierpiąca na chorobę przewlekłą lub niepełnosprawność. Narodowy Spis Powszechny z 2011 wykazał, iż liczba osób niepełnosprawnych stanowi 12,2% ludności kraju.

Poniżej przedstawiono strukturę próby badanych ze względu na subregion zamieszkania.

Wykres 13. Struktura respondentów ze względu na subregion zamieszkania, n=468.

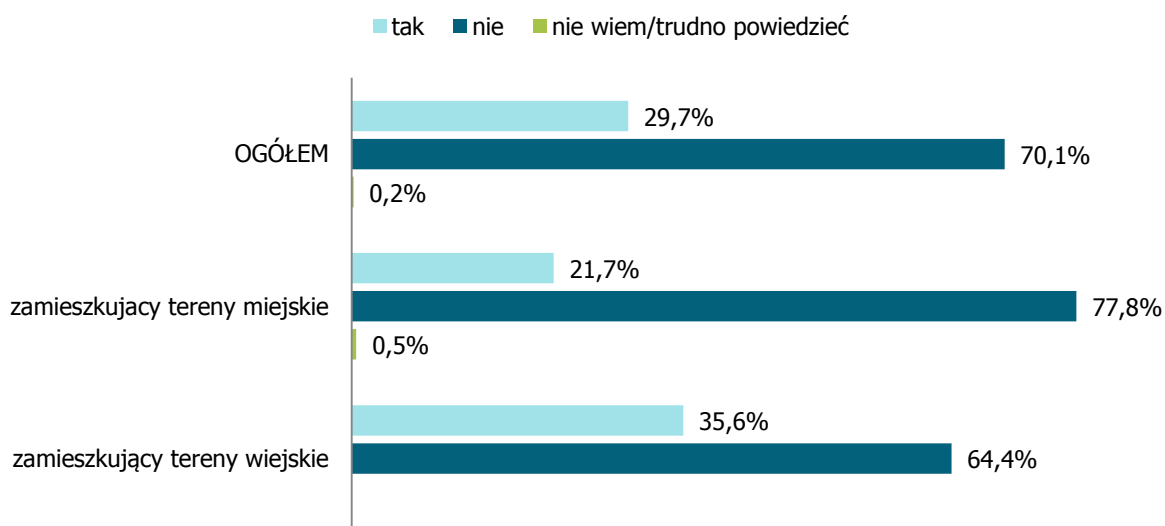
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Najwięcej respondentów zamieszkuje subregion kaliski, koniński i poznański. Mniej badanych mieszka w powiecie leszczyńskim, pільskim i m. Poznań.

Jeśli chodzi o typ miejsca zamieszkania (miasto/wieś), to 57,7% badanych zamieszkuje tereny wiejskie zaś 42,3% – tereny miejskie.

Istotny z punktu widzenia analizy wyników badania jest też podział respondentów na tych, którzy korzystają ze świadczeń pomocy społecznej oraz na tych, którzy z takiej pomocy nie korzystają.

Wykres 14. Struktura respondentów ze względu na korzystanie ze świadczeń pomocy społecznej, również uwzględniając miejsce zamieszkania, n=468

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

W grupie badanych przedstawicieli rodzin wielodzietnych, 29,7% deklaruowało korzystanie z jakichkolwiek świadczeń pomocy społecznej. Jedna osoba wskazała na odpowiedź „nie wiem/trudno powiedzieć”³⁰.

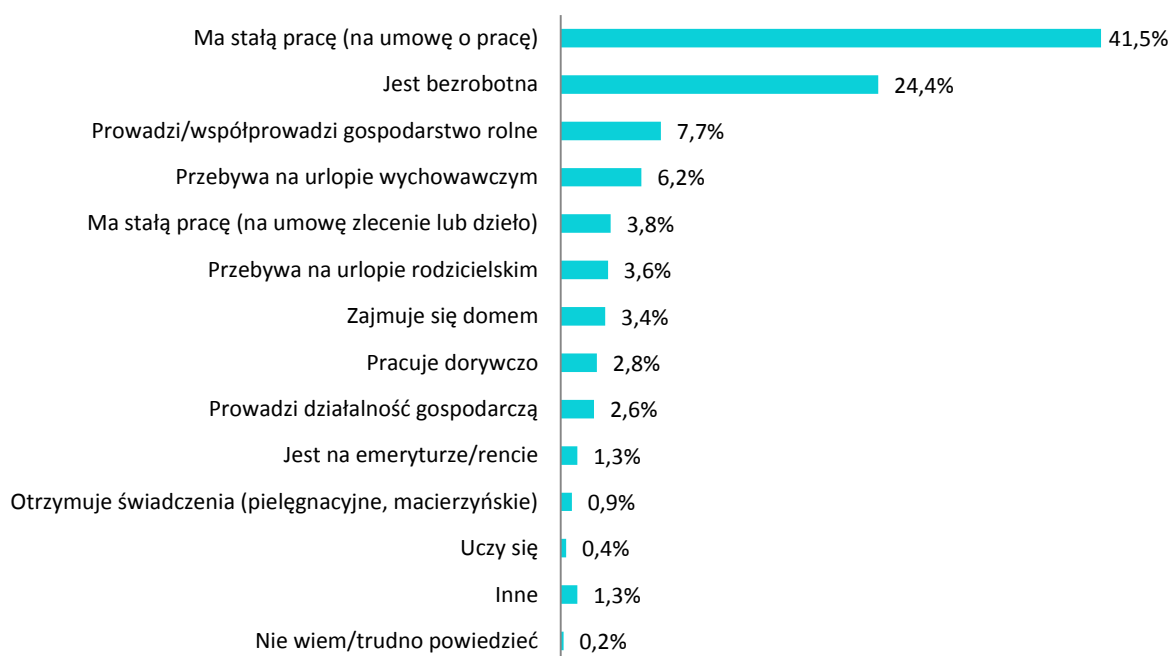
4.1.2. Sytuacja zawodowa

Sytuację zawodową rodziców/partnerów w rodzinach wielodzietnych opisano na podstawie wyników badania ilościowego CATI.

Sytuacja zawodowa matki/partnerki

W pierwszej kolejności przedstawiono sytuację zawodową matki/partnerki w badanych rodzinach wielodzietnych.

Wykres 15. Sytuacja zawodowa matki/partnerki w badanych rodzinach wielodzietnych, n=468.

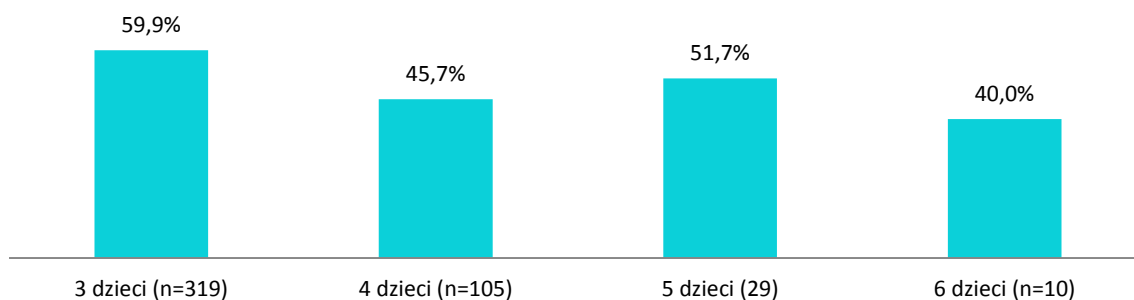
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Najwyższy odsetek kobiet (matek/partnerek) w badanych rodzinach posiada stałą pracę (na umowę o pracę). Jest to jednak mniej niż połowa badanych rodzin – 41,5%. Gdyby dodać do tego wskazania posiadania stałej pracy, ale na umowach cywilnoprawnych, w sumie na stałe pracuje 45,3% kobiet. Co czwarta kobieta w badanych rodzinach jest bezrobotna (24,4%). Dużo rzadziej wskazywano na prowadzenie gospodarstwa rolnego (7,7%), czy urlop wychowawczy (6,2%). Pojawiały się również pojedyncze wskazania na, m. in. zajmowanie się domem, urlop rodzicielski, prowadzenie działalności gospodarczej.

Stałą aktywność zawodową matki przeanalizowano także pod kątem liczby dzieci w rodzinie.

³⁰ Z racji wystąpienia jedynie 1 respondenta, który wskazał na odpowiedź „nie wiem/trudno powiedzieć”, przedstawiając wyniki badań z uwzględnieniem podziału próby na korzystających i niekorzystających z pomocy społecznej, nie wyszczególniano kategorii „nie wiem/trudno powiedzieć”.

Wykres 16. Odsetek kobiet/matek aktywnych zawodowo (posiadających stałą pracę) ze względu na liczbę dzieci w badanej rodzinie³¹.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Powyższy wykres pokazuje, iż brak bezpośredniej zależności między liczbą dzieci a odsetkiem na stałe aktywnych zawodowo kobiet. Zauważyć jednak można trend spadkowy odsetka pracujących kobiet wraz ze wzrostem liczby dzieci. Wyższy odsetek aktywnych zawodowo kobiet z 5 niż z 4 dzieci wynika z wysokiego odsetka kobiet w tej kategorii prowadzących gospodarstwo rolne.

Poniżej przedstawiono sytuację zawodową matek/partnerek w badanych rodzinach wielodzietnych, w podziale na typ miejsca zamieszkania oraz fakt korzystania z pomocy społecznej³².

Tabela 3. Sytuacja zawodowa matki/partnerki w badanych rodzinach wielodzietnych w poszczególnych grupach, n=468.

Sytuacja zawodowa	Ogółem (n=468)	korzystający z pomocy społecznej (n=139)	niekorzystający z pomocy społecznej (n=328)	mieszkający na terenach miejskich (n=198)	mieszkający na terenach wiejskich (n=270)
Ma stałą pracę (na umowę o pracę)	41,5%	18,7%	50,9%	49,5%	35,6%
Jest bezrobotna	24,4%	38,1%	18,6%	21,7%	26,3%
Prowadzi/współprowadzi gospodarstwo rolne	7,7%	12,2%	5,8%	0,5%	13,0%
Przebywa na urlopie wychowawczym	6,2%	10,8%	4,3%	6,1%	6,3%
Ma stałą pracę (na umowę zlecenie lub dzieło)	3,8%	0,7%	5,2%	6,1%	2,2%
Przebywa na urlopie rodzicielskim	3,6%	0,7%	4,9%	5,1%	2,6%
Zajmuje się domem	3,4%	5,0%	2,7%	2,0%	4,4%
Pracuje dorywczo	2,8%	3,6%	2,4%	3,5%	2,2%
Prowadzi działalność gospodarczą	2,6%	2,9%	2,4%	1,5%	3,3%
Inne	1,3%	2,2%	0,9%	0,5%	1,9%
Jest na emeryturze/rencie	1,3%	2,2%	0,9%	1,5%	1,1%
Otrzymuje świadczenia (pielęgnacyjne, macierzyńskie)	0,9%	1,4%	0,6%	0,5%	1,1%

³¹ Uwzględniono tu respondentów wskazujących na następującą sytuację zawodową matki w badanej rodzinie: posiada stałą pracę na umowę o pracę i na podstawie innych umów, prowadzi działalność gospodarczą, prowadzi gospodarstwo rolne.

³² Prezentując w raporcie wyniki badania CATI najczęściej przedstawiono również rozkład odpowiedzi ze względu na typ miejsca zamieszkania oraz korzystanie z pomocy społecznej. Wybór tych kryteriów związany jest z celami badania i możliwością wskazania różnic w rozkładzie odpowiedzi wewnątrz badanej próby.

Sytuacja zawodowa	Ogółem (n=468)	korzystający z pomocy społecznej (n=139)	niekorzystający z pomocy społecznej (n=328)	mieszkający na terenach miejskich (n=198)	mieszkający na terenach wiejskich (n=270)
Uczy się	0,4%	1,4%		1,0%	
Nie wiem/trudno powiedzieć	0,2%		0,3%	0,5%	
Razem	100%	100%	100%	100%	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

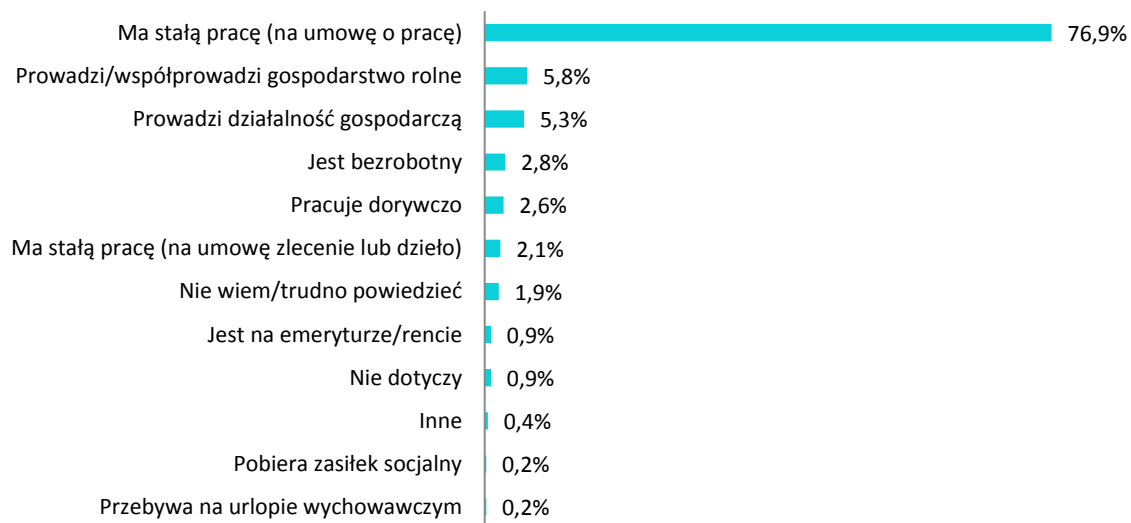
Fakt korzystania z pomocy społecznej mocno różnicuje wskazania związane z aktywnością zawodową. Kobiety z rodzin, które takiego wsparcia nie otrzymują, w dużo większym stopniu posiadają stałe zatrudnienie (50,9% z tej grupy w porównaniu z 18,7% w grupie pobierających świadczenia). W grupie rodzin korzystających ze wsparcia pomocy społecznej pojawiło się więcej wskazań, że matka przebywa na urlopie wychowawczym (10,8% w porównaniu do 4,3% w grupie niekorzystających z pomocy) oraz prowadzi gospodarstwo rolne (12,2% w porównaniu do 5,8% w drugiej grupie).

Aktywność zawodowa kobiet zamieszkujących na wsi i w mieście jest podobna, jeśli uwzględnimy specyfikę rynku pracy na tych obszarach. W rodzinach zamieszkujących obszary miejskie wyższy odsetek kobiet ma stałą pracę (55,6% bez względu na typ umowy), a na terenach wiejskich, co oczywiste, znaczący odsetek matek prowadzi lub współprowadzi gospodarstwo rolne (bezpośrednie wskazania 13% badanych). Jeśli zsumujemy w obu grupach wskazania: *ma stałą pracę* (wszystkie umowy) oraz *prowadzi gospodarstwo rolne*, to odsetek kobiet aktywnych zawodowo będzie zbliżony, choć wciąż to kobiety w rodzinach wielodzietnych w mieście częściej są aktywne zawodowo (56,1% w mieście, 50,8% na wsi).

Sytuacja zawodowa ojca/partnera

Rozkład odpowiedzi na temat sytuacji zawodowej ojców w badanych rodzinach wielodzietnych jest inny niż w przypadku matek.

Wykres 17. Sytuacja zawodowa ojca/partnera w badanych rodzinach wielodzietnych, n=468.

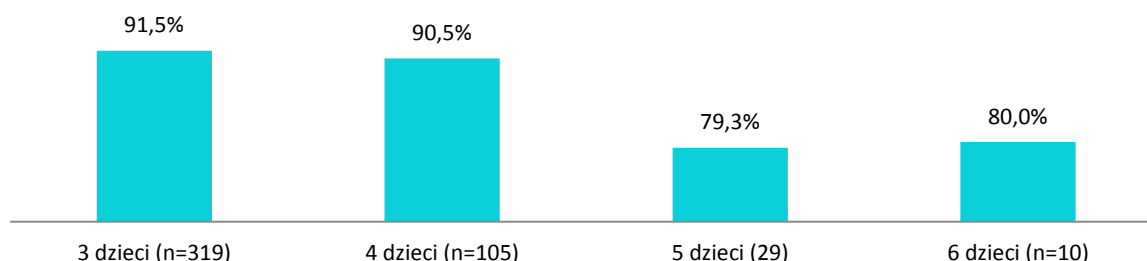
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Znacząca większość mężczyzn w badanych rodzinach posiada zatrudnienie na podstawie umowy o pracę (76,9% badanych). Wszystkie inne możliwe sytuacje zawodowe były wskazywane przez mniej

niż 6% respondentów, najczęściej prowadzenie gospodarstwa rolnego (5,8%) czy własna działalność gospodarcza (5,3%).

Poniżej przedstawiono odsetek stale aktywnych zawodowo mężczyzn ze względu na liczbę dzieci w rodzinie.

Wykres 68. Odsetek mężczyzn/ojców aktywnych zawodowo (posiadających stałą pracę) ze względu na liczbę dzieci w badanej rodzinie³³.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

W przypadku rodzin z 3 i 4 dziećmi zauważyć można jedynie niewielką różnicę w odsetku ojców ze stałą pracą. W przypadku większej liczby dzieci udział pracujących ojców znacząco spada.

Poniżej przedstawiono zestawienie odpowiedzi co do sytuacji zawodowej ojca/partnera w rodzinach wielodzietnych, w podziale na grupy ze względu na korzystanie z pomocy społecznej i typ miejsca zamieszkania.

Tabela 4. Sytuacja zawodowa ojca/partnera w badanych rodzinach wielodzietnych w poszczególnych grupach, n=468.

Sytuacja zawodowa	Ogółem (n=468)	korzystający z pomocy społecznej (n=139)	niekorzystający z pomocy społecznej (n=328)	mieszkający na terenach miejskich (n=198)	mieszkający na terenach wiejskich (n=270)
Ma stałą pracę (na umowę o pracę)	76,9%	68,3%	80,5%	82,8%	72,6%
Prowadzi/współprowadzi gospodarstwo rolne	5,8%	10,8%	3,7%	0,5%	9,6%
Prowadzi działalność gospodarczą	5,3%	5,0%	5,5%	3,0%	7,0%
Jest bezrobotny	2,8%	2,9%	2,7%	4,0%	1,9%
Pracuje dorywczo	2,6%	4,3%	1,8%	1,5%	3,3%
Ma stałą pracę (na umowę zlecenie lub dzieło)	2,1%	0,7%	2,7%	3,0%	1,5%
Nie wiem/trudno powiedzieć	1,9%	2,9%	1,5%	3,0%	1,1%
Nie dotyczy	0,9%	1,4%	0,6%	0,5%	1,1%
Jest na emeryturze/rencie	0,9%	2,2%	0,3%		1,5%
Inne	0,4%	0,7%	0,3%	1,0%	
Przebywa na urlopie wychowawczym	0,2%		0,3%	0,5%	
Pobiera zasiłek socjalny	0,2%	0,7%			0,4%
Razem	100%	100%	100%	100%	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Analizując zróżnicowanie sytuacji zawodowej ojców ze względu na korzystanie z pomocy społecznej rodziny i miejsce zamieszkania, zauważyć można, iż korzystający z jakichkolwiek świadczeń pomocy

³³ Uwzględniono tu respondentów wskazujących na następującą sytuację zawodową ojca w badanej rodzinie: posiada stałą pracę na umowę o pracę i na podstawie innych umów, prowadzi działalność gospodarczą, prowadzi gospodarstwo rolne.

społecznej ojcowie/partnerzy w rodzinach wielodzietnych rzadziej posiadają stałą pracę (69% w porównaniu do 83,2% w drugiej grupie), częściej jednak prowadzą gospodarstwo rolne. Warto zaznaczyć, że we wszystkich wymienionych grupach mężczyźni są aktywni zawodowo częściej niż kobiety.

Typ miejsca zamieszkania w nieco mniejszym stopniu różnicuje aktywność zawodową mężczyzn. 85,8% mężczyzn z rodzin mieszkających w miastach ma stałą pracę (niezależnie od typu umowy), na wsiach 74,1% – jednak tutaj więcej respondentów wskazało na prowadzenie działalności gospodarczej lub gospodarstwa rolnego (kolejno 7% i 9,6%).

Z wywiadów jakościowych wynika, że często decyzja o rezygnacji z aktywności zawodowej (ze względu na obecność małych dzieci, potrzeby logistyczne, stan zdrowia) jest naturalna dla badanych rodzin. To, że w domu pozostaje kobieta również wydaje się być, analizując wypowiedzi badanych, oczywistym wyborem, którego nie poddaje się refleksji.

to głównie ja zajmuję się dziećmi, bo jednak trzeba do lekarza pojechać, odpowiednio wszystko powiedzieć, zrobić, zająć się, więc no, siłą rzeczy padło na mnie [IDI RW]

Ja nie podejmuję pracy zawodowej, dlatego że ja mam tak czas nieraz rozłożony, w sensie z rehabilitacją dzieci, że nieraz proszę męża, żeby zmienił grafik, bo nie mogę na przykład z dwoma osobami być tu i tu, tak? [IDI RW]

Według wypowiedzi respondentów IDI, wielodzietność często wymusza dezaktywizację zawodową kobiet. Część badanych wskazała, że przy mniejszej liczbie dzieci najprawdopodobniej kobiety również pracowałyby zawodowo, a te pracujące – bardziej rozwijałyby się w tym obszarze (często jednak podkreślano przy tym, że posiadanie dużej rodziny kompensuje te braki).

... mąż by pracował pewnie tyle, ile pracuje, bo on się nie angażuje tyle w wychowanie dzieci, aczkolwiek myślę, że ja bym się bardziej rozwinęła zawodowo, bo ze względu na to, że mamy mniejsze dziecko, które owszem, chodzi do przedszkola, ale często, często choruje, to ja pracuję po prostu wtedy, kiedy mój mąż wraca do domu, czyli po godzinie 15. Ja dopiero wtedy idę do pracy. A tak, pewnie bym pracowała sobie od rana też do 15, na pełen etat. Też bym sobie robiła, prawda, spełniała się zawodowo i też bym odkładała na moją emeryturę przyszłościową. A na razie muszę troszkę zajmować się dziećmi. Ale nie żałuję, że mam oczywiście, prawda, bardzo go kocham. [IDI RW]

Mogłabym iść na więcej godzin do pracy. Albo na cały etat [IDI RW]

Z drugiej strony w wielu rodzinach wielodzietnych naturalnym stanem jest, iż pracuje oboje rodziców. W takich sytuacjach liczba dzieci, według deklaracji badanych, nie ma wpływu na aktywność zawodową rodziców.

Podsumowując, sytuacja kobiet i mężczyzn w rodzinach wielodzietnych różni się znacznie ze względu na aktywność zawodową. Mężczyźni, niezależnie od innych cech społeczno-demograficznych (jak typ miejsca zamieszkania czy korzystanie z pomocy społecznej), częściej niż kobiety mają stałą pracę. Wśród rodzin z co najmniej trójką dzieci często naturalnym wyborem jest pozostanie jednego z rodziców w domu w celu opieki nad dziećmi i prowadzenia domu. Rolę tę przejmuje zazwyczaj kobieta.

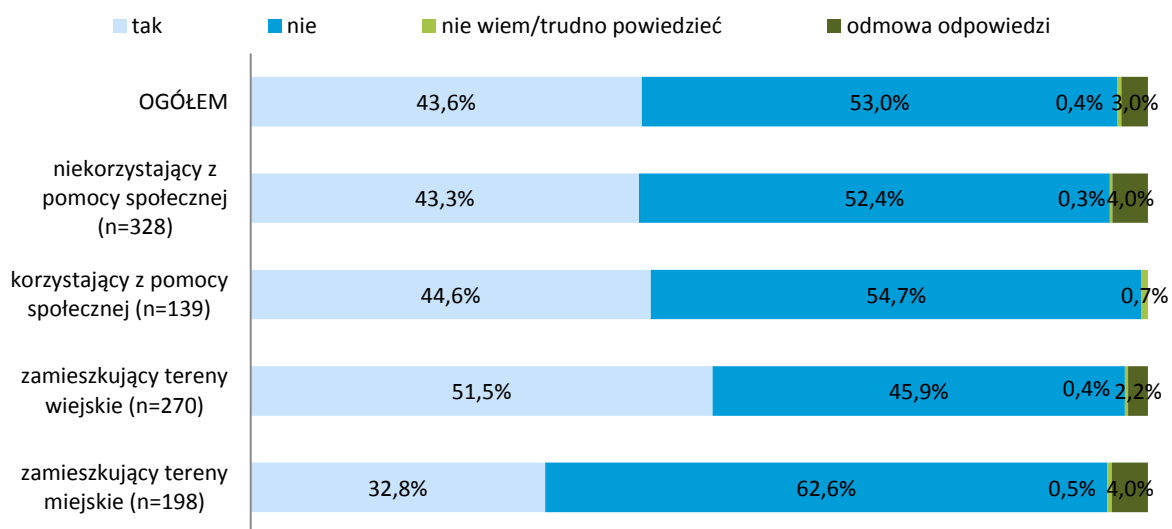
4.1.3. Sytuacja finansowa rodzin wielodzietnych

Analizując dane z różnych źródeł zauważyć można, że rodziny z co najmniej trójką dzieci (a szczególnie rodziny z czwórką i więcej dziećmi) są zazwyczaj w dużo trudniejszej sytuacji finansowej niż rodziny z mniejszą liczbą dzieci. Wskazywane wcześniej dane statystyczne dotyczące sytuacji finansowej rodzin wielodzietnych pokazywały, iż dysponują one mniejszym dochodem na osobę, są też w większym stopniu zagrożone ubóstwem.

Oszczędności rodzin wielodzietnych

W ramach badania CATI respondentów zapytano o posiadanie przez nich oszczędności i zadłużenia.

Wykres 19. Posiadanie oszczędności przez badane rodziny wielodzietne, również w podziale na podgrupy, n=468.

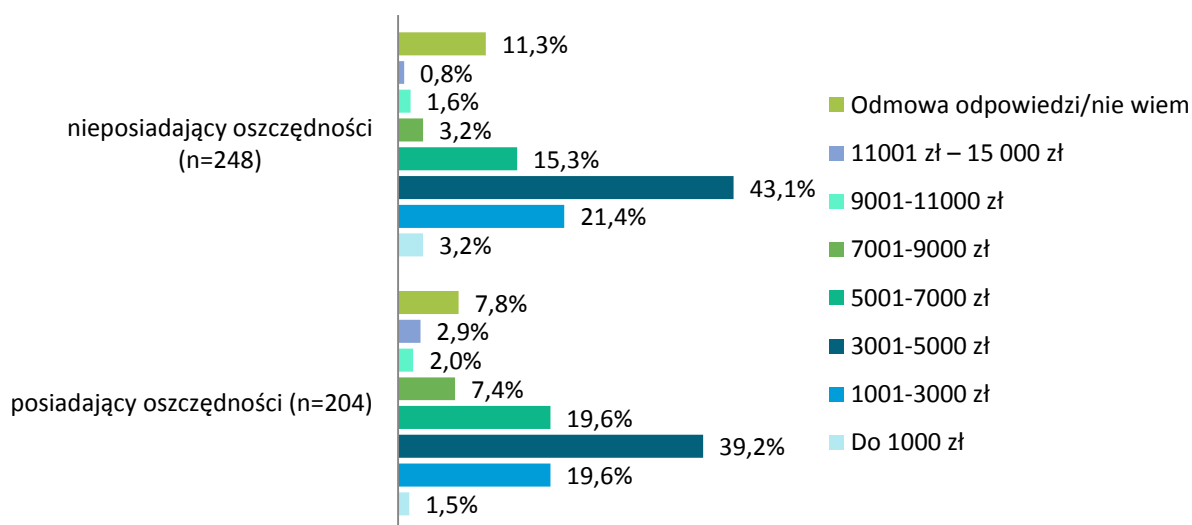

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Wśród ogółu respondentów, 43,6% zadeklarowało posiadanie oszczędności (poziom zbliżony do wyników Diagnozy Społecznej, gdzie analogicznej odpowiedzi udzieliło 42% badanych rodzin wielodzietnych). Analizując czynniki różnicujące fakt posiadania oszczędności, to w większym stopniu jest to typ miejsca zamieszkania (częściej mieszkańcy terenów wiejskich posiadają oszczędności) niż korzystanie z pomocy społecznej (niewielkie różnice pomiędzy grupami).

Poniższy wykres pozwala na poddanie analizie zależności między posiadaniem oszczędności a wysokością dochodów rodziny.

Wykres 20. Struktura dochodów w grupie badanych rodzin wielodzietnych, którzy mają i nie mają oszczędności³⁴.

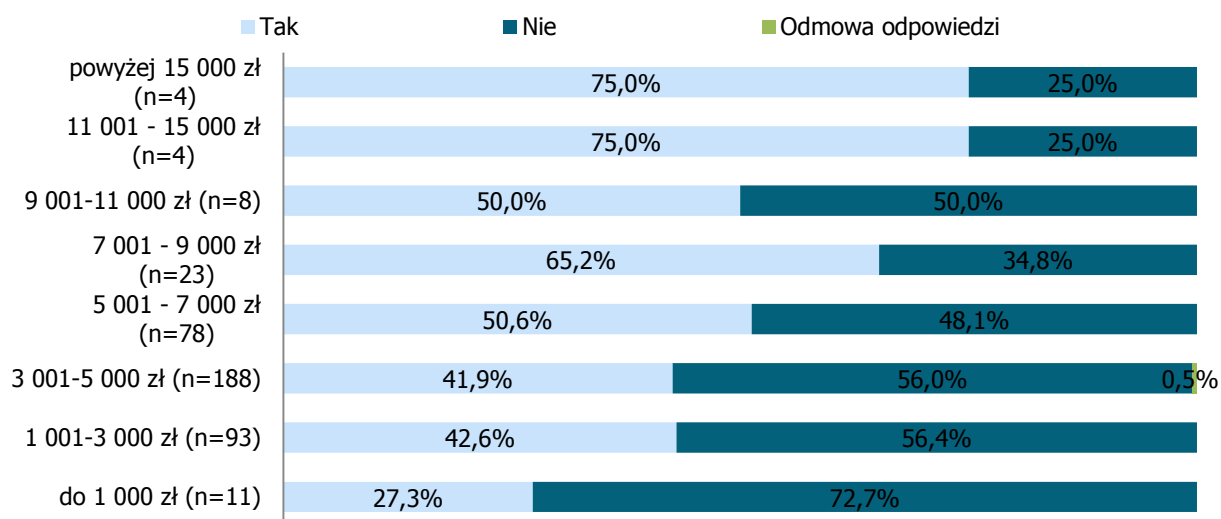
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Zauważyć można, iż struktura obu grup – rodzin posiadających i nieposiadających oszczędności – nie różni się zbyt mocno w zależności od dochodów, którymi miesięcznie dysponuje rodzina. Zauważyć można, iż rodziny, które dysponują oszczędnościami, częściej deklarowały wyższe dochody, jednak różnice pomiędzy porównywanymi grupami nie są znaczne. Nie ma również zauważalnej różnicy pomiędzy rodzinami, ze względu na liczbę dzieci i posiadanie oszczędności. W przypadku 6 i więcej dzieci znacząco wzrasta odsetek rodzin bez oszczędności, ale ze względu na bardzo małą liczebność takich rodzin w próbie, trudno uogólniać ten wynik.

Zależność między dochodem i posiadaniem oszczędności można przeanalizować również w inny sposób – badając rozkład odpowiedzi co do posiadania oszczędności w poszczególnych grupach dochodowych rodzin.

³⁴ Liczebność porównywanych grup nie sumuje się do całkowitej liczebności próby ze względu na pojawienie się odpowiedzi „odmowa odpowiedzi” (14 odpowiedzi) oraz „nie wiem/trudno powiedzieć” (2 wskazania)

Wykres 71. Posiadanie oszczędności w rodzinach wielodzietnych ze względu na dochód miesięczny rodziny, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Zauważyć można, że im wyższy dochód, którym dysponuje rodzina, tym wyższy odsetek badanych posiadających oszczędności. Liczebność badanych rodzin w skrajnych grupach dochodów (najwyższych i najniższych) jest niska, więc trudniej uogólniać te zależności, jednak licznie reprezentowane grupy rodzin pod względem przedziałów dochodowych (od 1000 zł do 9 000 zł) również wskazują na ten trend.

Wśród uczestników wywiadów pogłębionych, jedynie pojedyncze rodziny deklarowały posiadanie oszczędności. Podstawową przyczyną ich braku jest, według badanych, niedostateczny poziom dochodów, które starczą jedynie na bieżące wydatki w danym miesiącu. W wypowiedziach pojawił się też sygnał, iż pobieranie świadczenia w ramach programu Rodzina 500+ pozwala na wygenerowanie pewnych oszczędności.

No mówię, jak jest to 500+, to coś tam zostaje. [IDI RW]

Rodziny, które deklarowały posiadanie/gromadzenie oszczędności, podkreślały, iż te kwoty te są niewielkie i najczęściej przeznaczane są na nieplanowane wydatki.

No mówię, te kilka tysięcy złotych na czarną godzinę [IDI RW]

Zazwyczaj gromadzone oszczędności dość szybko są wykorzystywane, jako że nieprzewidziane wydatki w rodzinach wielodzietnych zdarzają się często, między innymi w związku z koniecznością zaspokojenia potrzeb zdrowotnych (wykupienie leków) czy związanych z okolicznościowymi zakupami (prezenty, wydatki świąteczne).

Muszę zawsze mieć, bo często się zdarza, że na przykład córka idzie do lekarza albo jedziemy na przykład do kliniki i mamy wypisane. I ja muszę mieć, nie mogę powiedzieć: przykro mi, nie mogę ci kupić leków. (...) Także oszczędzamy dosyć mocno i wtedy mimo takiego wsparcia tu lub tam, ale to kosztuje. [IDI RW]

No jakieś tam grosze, bym powiedziała. Tylko że to zawsze coś wynika, na przykład jutro do lekarza muszę iść z dwójką, bo chore i wiem, że tych oszczędności może za chwilę już nie być. Świąta, itd., prezenty. [IDI RW]

Miarą zabezpieczenia finansowego rodziny jest m.in. możliwość poniesienia niespodziewanych wydatków w większej wysokości. Pojedyncze rodziny wskazywały, iż mogłyby ponieść tego typu wydatki, tylko jeśli wymagana suma nie byłaby zbyt duża.

Tak. Myślę, że jeśli to by było w takich granicach rozsądku, no wiadomo, że jeżeli by to nie kosztowało tam od razu 100 tysięcy, to wtedy tak. Ale jakby to też było, no powiedzmy, że do tych 50 tysięcy to wtedy jesteśmy w stanie sobie jakoś poradzić. Też jesteśmy ubezpieczeni, więc myślę, że to by było... Mamy też rodzinę, która myślę, że by nas na pewno wsparła. [IDI RW]

To zależy, bo można by działkę sprzedać. [IDI RW]

Respondenci IDI w większości deklarowali jednak, iż nie byłiby w stanie ponieść takiego wydatku, podkreślając, że ich budżety są zaplanowane tak, aby starczyły na potrzeby finansowe w danym miesiącu. Część badanych nie była w stanie ocenić swoich możliwości w takiej sytuacji, podkreślając, że nie martwią się takimi problemami z wyprzedzeniem.

Wie pani co? Nie, nie jestem w stanie, trudno mi powiedzieć. (...) Zawsze się mówi, że jak coś się stanie, to... Wtedy się myśli. [IDI RW]

No zależy jak większy, ale jak mówi mój ojciec – przyjdzie czas, będzie rada. [IDI RW]

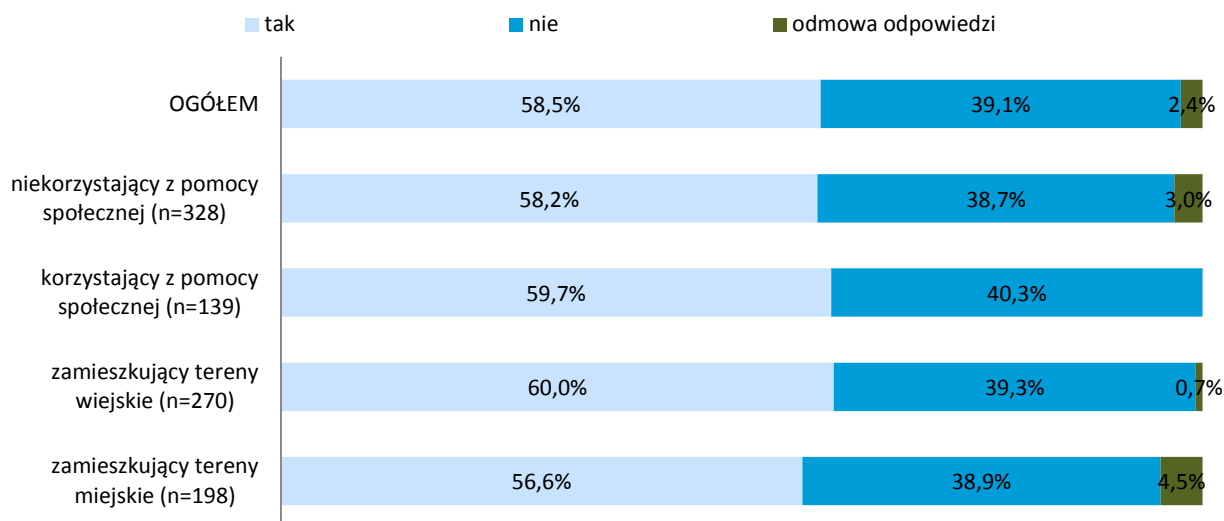
Niektórzy nie widzieli możliwości wyjścia z takiej sytuacji niezapowiedzianych wydatków inaczej niż przez zaciągnięcie zobowiązania finansowego.

Kredyt jedynie. [IDI RW]

Zadłużenie rodzin wielodzietnych

Poniżej przedstawiono sytuację badanych rodzin wielodzietnych, ze względu na ich zadłużenie.

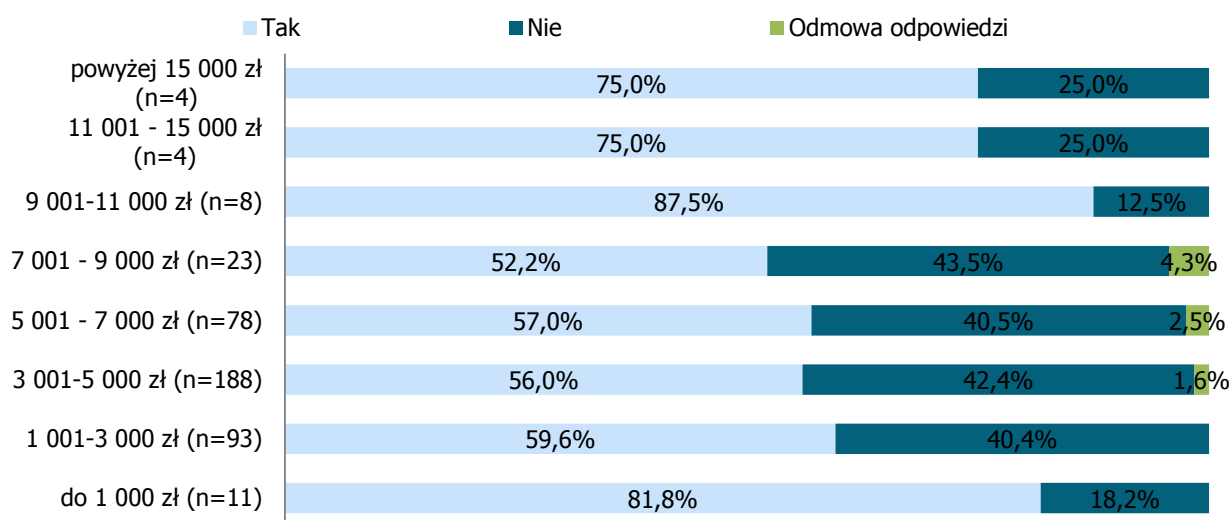
Wykres 22. Posiadanie zadłużenia przez badane rodziny wielodzietne, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Zdecydowana większość badanych rodzin wielodzietnych posiada jakieś zobowiązania finansowe. Bazując na wynikach badań CATI, zadłużenie rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce jest wyższe (58,5% badanych ma zobowiązania) niż wskazywałyby na to wyniki Diagnozy Społecznej (gdzie 37,9% badanych wskazało na posiadanie kredytu czy pożyczki). Badania zrealizowane na potrzeby niniejszej publikacji najprawdopodobniej bardziej trafnie przedstawiają sytuację w regionie, ze względu na dużo wyższą liczebność próby. Podobne wyniki uzyskano w badaniach realizowanych na zlecenie Związku Dużych Rodzin 3 Plus (tam 61% badanych wskazywało na konieczność spłaty kredytów czy pożyczek)³⁵. Odsetek rodzin z zadłużeniem nie różni się znacząco, ze względu na typ miejsca zamieszkania lub fakt korzystania z pomocy społecznej. Widać zróżnicowanie w zakresie posiadania zobowiązań finansowych ze względu na poziom dochodów miesięcznych rodziny, co przedstawia poniższy wykres.

Wykres 23. Posiadanie zadłużenia w rodzinach wielodzietnych ze względu na dochód miesięczny rodziny, n=468.

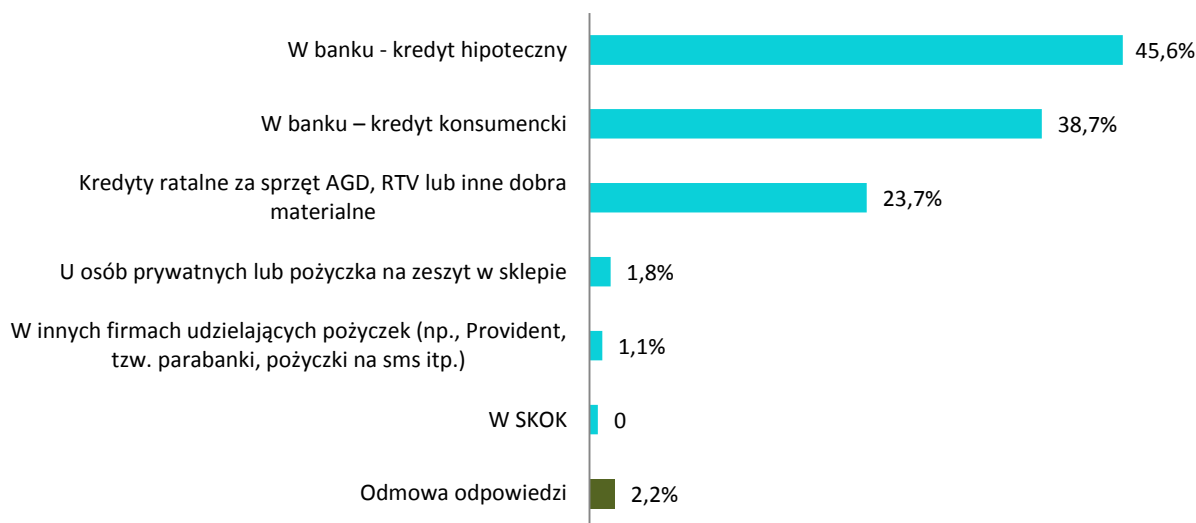

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Wśród rodzin wielodzietnych deklarujących dysponowanie dochodem między 1 000 – 7 000 zł (czyli w najczęściej wskazywanych przedziałach dochodowych), nieco ponad połowa badanych wskazuje na posiadanie zadłużenia (56%– 59,6%). Wśród respondentów, których rodziny mają do dyspozycji dochód 7 001 – 9 000 zł, nieco niższy odsetek rodzin ma do spłacenia kredyty lub pożyczki (53,2%). W pozostałych przedziałach dochodowych liczebność respondentów jest zbyt niska, by uogólniać wnioski, jednak można zauważyć, iż zarówno w rodzinach o najniższych, jak i najwyższych dochodach, odsetek zadłużonych jest zdecydowanie wyższy niż w rodzinach dysponujących przeciętnym budżetem.

³⁵ „Wielodzietni w Polsce 2016. Raport”, Ipsos na zlecenie Związku Dużych Rodzin „Trzy Plus”, Warszawa 2016, str. 5.

Wykres 8. Miejsce/institucja, w którym badane rodziny wielodzietne zaciągnęły pożyczki/kredyty, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Zdecydowanie najczęściej badani wskazywali, iż ich dług zaciągnięty został w banku, w formie kredytu hipotecznego (45,6%) bądź konsumenckiego (38,7%). Nieco rzadziej wskazywano na posiadanie kredytów ratalnych zaciągniętych na zakup sprzętu AGD/RTV lub innych dóbr materialnych (23,7%). Pozostałe formy zadłużenia pojawiały się sporadycznie.

Cel kredytów czy pożyczek wskazywany był przez respondentów badania IDI. Część badanych rodzin wskazywała, iż spłacany kredyt związany jest z domem/mieszkaniami.

Kupiliśmy ziemię teraz, żeby dom wybudować, bo właśnie a propos tego większego metrażu, chcemy. I wzięliśmy właśnie na to kredyt, na razie spłacamy. [IDI RW]

Wyróżniono również zaciąganie kredytów związanych z koniecznością zakupu samochodu czy sprzętu AGD, czyli dóbr trwałego użytku.

*Wie pan, dziś bez rat i kredytów to człowiek nie ujedzie. (...) Na samochód wzięliśmy ostatnio, no i pralkę. **Rozumiem. Czy pana rodzina odczuwa jakieś trudności ze spłatą zadłużenia?** Raczej nie. [IDI RW]*

*Auto. Co tam jeszcze? Gra była. Nic takiego, wiesz, bez sensu. Co jest potrzebne. Auto wiadomo, potrzebne, gra jako prezent dla chłopaka też była kupiona. I się spłaca. **Czy odczuwacie jakieś znaczne trudności ze spłatą tego zadłużenia?** Nie. [IDI RW]*

Nie, staramy się nie. To znaczy robimy sobie takie zadłużenia, że o, kupimy lodówkę. Czekamy aż się spłaci. Jak się połowa spłaci, a to możemy coś tam. Także w ten sposób funkcjonujemy, ale jakoś trzeba. [IDI RW]

Opisane powyżej zobowiązania zazwyczaj są zaplanowane i przemyślane, w związku z tym badane rodziny nie odczuwają większych trudności z ich spłatą.

U badanych rodzin pojawiały się również przypadki bardziej złożonej historii kredytowej, które obejmują utratę dochodu zaraz po zaciągnięciu kredytu, śmierć małżonka i przejęcie długu, dziedziczenie długu po rodzicach. Takie przypadki miały miejsce przede wszystkim wśród samotnych matek, które dźwigają ciężar nie tylko wychowania dzieci, ale też ponoszą konsekwencje nie zawsze swoich nietrafionych decyzji finansowych.

*Znaczy się kredyt to wzięłam 8 lat temu. Przyjechaliśmy do Polski, bo byliśmy w Irlandii (...) wzięłam duży kredyt, gdzie spłaciłam powiedzmy z 6 rat i później nie było mnie stać, dzwoniłam do nich, że... dwie raty nie zapłaciłam, że trzecią na raty jak będę płacić, to spłacę wszystko i mi wypowiedzieli pożyczkę, tak? No i dostałam komornika (...) Znaczy teraz powiedziałam, bo jak mój mąż zmarł mówiłam im, że będę spłacała, jeżeli dostanę rentę po mężu, moją część oddam wszystko im. No ale że mi się nie należy, nawet nie należy mi się ta wyjątkowa, (...), no to płacę im 100 złotych, a to wiadomo, to nic nie jest, bo tylko odsetki, nie? **Czyli odczuwa pani trudności ze spłatą tego zadłużenia?** No tak, bo ja mam jakby nie było 30 tysięcy. A oprócz tego, tej pożyczki mamy 105 tysięcy na mieszkaniu i to też jest tak nie fair, bo to zadłużenie już poszło jak ja byłam jeszcze niepełnoletnia, bo to matka z moim byłym ojczymem zrobili tak i te wszystkie długi przeszły na mnie i na moją siostrę, nie? [IDI RW]*

*To znaczy się mam, jeszcze po stronie męża byłego, jeszcze nie byłego, bo czekam na rozwód, to mam 17 tysięcy i muszę to spłacać. **Na jakie cele była wzięta ta pożyczka?** Nie wiem. Nie wiadomo. **A jakieś znaczne trudności pani odczuwa w związku ze spłatą zadłużenia?** Przedtem płaciłam po 400 złotych, 200. Teraz w Ultimo mam, to mam na 60 złotych miesięcznie, także na spokojnie to spłacam. Już tych pieniędzy nie brakuje mi, co bym oddała tam. [IDI RW]*

Zazwyczaj tego typu przypadki związane są z dużymi trudnościami ze spłatą zobowiązań i co za tym idzie, z narastaniem długu.

Zdarzały się również przypadki, gdzie kredyt brano na bieżące, codzienne potrzeby finansowe rodziny.

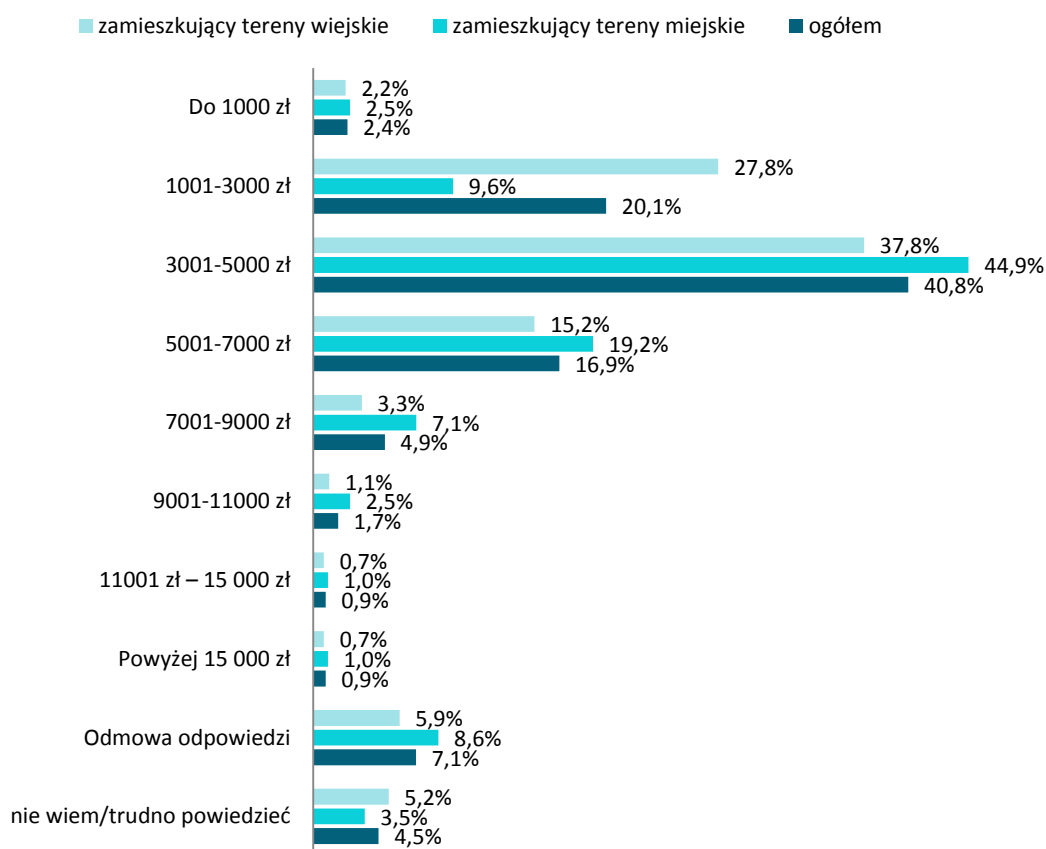
***Czy ogólnie może mi pani powiedzieć na jakie one były cele wzięte?** Na życie. **Czy odczuwacie jakieś znaczne trudności ze spłatą tego zadłużenia?** Bardzo nie, ale brakuje tych pieniędzy co miesiąc.*

Warto zaznaczyć, że część rodzin nie zaciąga żadnych kredytów czy pożyczek, co można wiązać z chęcią utrzymania niezależności finansowej.

Sytuacja dochodowa i sposób gospodarowania dochodami

W ramach badania CATI zrealizowanego na potrzeby niniejszej analizy badanych poproszono o wskazanie wysokości dochodów miesięcznych netto, którymi dysponuje rodzina.

Wykres 25. Dochód miesięczny netto, jakim dysponują badane rodziny wielodzietne³⁶, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

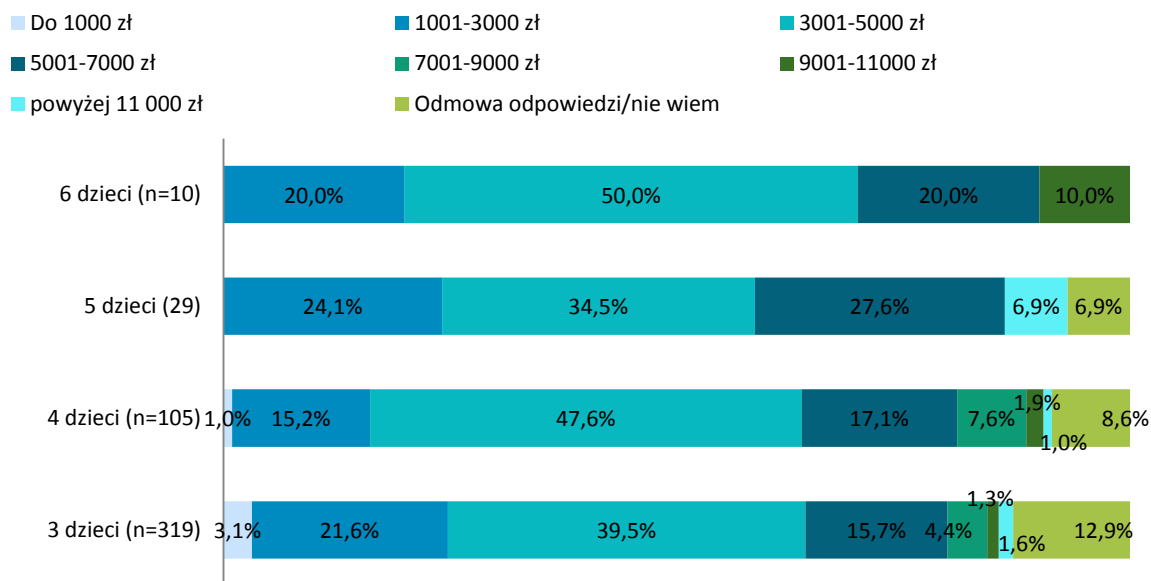
Największa część badanych rodzin wielodzietnych dysponuje dochodem w przedziale 3 001 – 5 000 zł (40,8% ogółem). Co piąta badana rodzina wielodzietna miała do dyspozycji środki w wysokości 1 001 – 3 000 zł, nieco mniejszy odsetek badanych 5 001 – 7 000 zł (16,9%). Wyższe kwoty podawane były w pojedynczych przypadkach, 7,1% badanych odmówiło wskazania konkretnego przedziału.

Miejsce zamieszkania warunkuje w pewnym stopniu poziom dochodów rodziny – odpowiedzi dotyczące przedziałów dochodowych powyżej 3 000 zł częściej wskazywali mieszkańcy miast niż wsi, na których liczniej za to występowały rodziny o dochodzie 1 001 – 3 000 zł.

Sytuację dochodową rodzin można również przeanalizować pod kątem liczby dzieci w rodzinie.

³⁶ Badanych poproszono o uwzględnienie łącznych dochodów wszystkich członków rodziny, w tym: wynagrodzenie, świadczenia społeczne, dodatek 500+, emerytury, renty, etc.

Wykres 26. Dochód miesięczny netto, jakim dysponują badane rodziny wielodzietne³⁷, ze względu na liczbę dzieci, n=468.

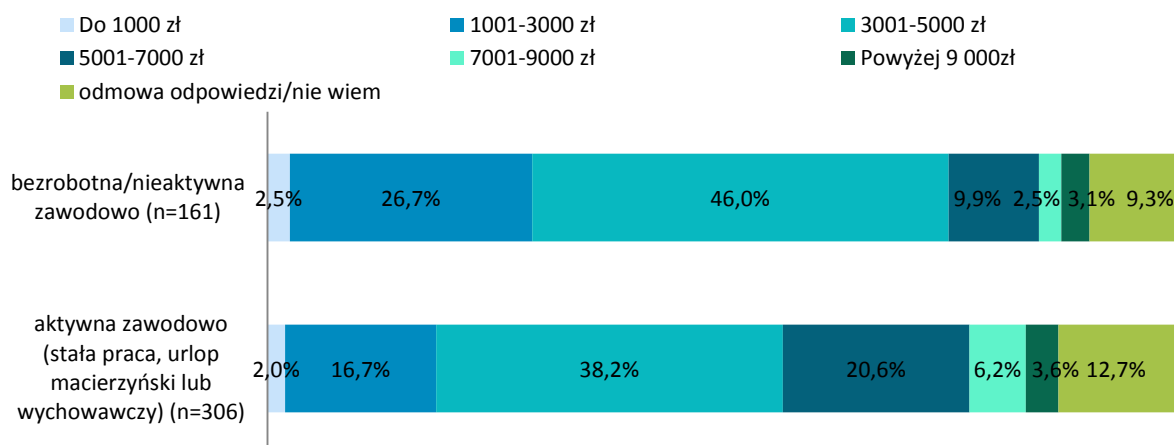
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Rodziny z trójką dzieci najczęściej dysponują dochodem pomiędzy 3 001 a 5 000 zł (39,5%), a 21,6% rodzin tego typu deklaroowało przychody na poziomie 1 001 – 3 000 zł. Podobnie, rodziny z czwórką dzieci częściej wskazywały na dochód 3 001 – 5 000 zł (47,6%), rzadziej zaś przedziały wskazujące na niższy dochód. W przypadku posiadania piątki dzieci odpowiedzi były bardziej podzielone pomiędzy przedziały od 1 001 – 3 000 zł do przedziału 5 001 – 7 000 zł.

Strukturę rodzin wielodzietnych ze względu na dochód rodziny przeanalizowano również pod kątem sytuacji zawodowej matki. W celu uzyskania bardziej przejrzystego obrazu, próbę badanych podzielono na rodziny, w których matka ma stałą pracę (bez względu na typ umowy, włączając to prowadzenie działalności gospodarczej i gospodarstwa rolnego oraz przebywanie na urlopie macierzyńskim czy rodzicielskim) oraz, gdy stałej pracy nie posiada (tu włączono sytuacje pracy dorywczej, emerytury i renty oraz pobieranie innych świadczeń). Wyniki przedstawiono na wykresie poniżej.

³⁷ Badanych poproszono o uwzględnienie całych dochodów wszystkich członków rodziny, np. wynagrodzenie, świadczenia społeczne, dodatek 500+, emerytury, renty etc.

Wykres 27. Dochód miesięczny netto, jakim dysponują badane rodziny wielodzietne³⁸, ze względu na sytuację zawodową matki³⁹.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Rodziny, w których matki były aktywne zawodowo częściej osiągały wyższe dochody, szczególnie w przedziale 5 001 – 7 000 zł oraz 7 001 – 9 000 zł. Rodziny, w których kobieta nie pracuje, częściej deklarowały niższe dochody 1 001 – 3 000 zł oraz 3 001 – 5 000 zł.

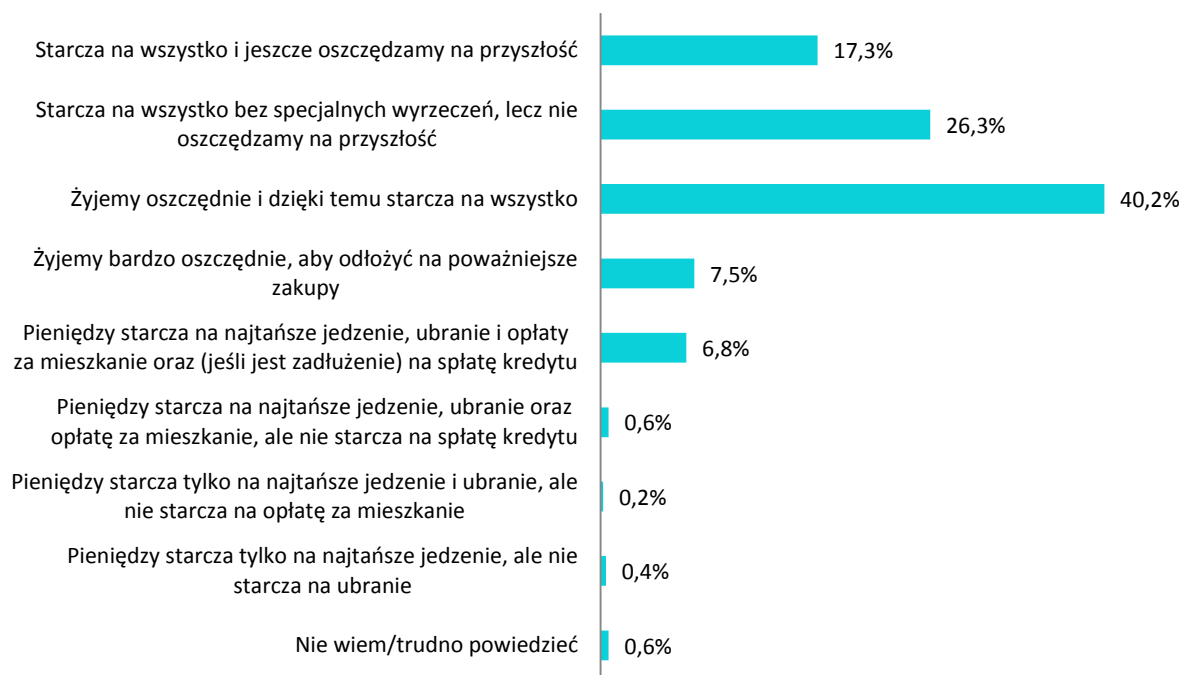
Subiektywna ocena sytuacji finansowej rodzin wielodzietnych

Informacje liczbowe obrazujące sytuację dochodową gospodarstw domowych rodzin wielodzietnych warto uzupełnić o to, jak sytuację finansową swojej rodziny postrzegają sami badani. O subiektywną ocenę sposobu i możliwości dysponowania dochodem poproszono respondentów **badania CATI**.

³⁸ Badanych poproszono o uwzględnienie całych dochodów wszystkich członków rodziny, np. wynagrodzenie, świadczenia społeczne, dodatek 500+, emerytury, renty etc.

³⁹ Na wykresie nie uwzględniono sytuacji, w których w sytuacji zawodowej matki wskazywano odpowiedź „nie dotyczy” oraz „inne”.

Wykres 28. Sposoby gospodarowania finansami w badanych rodzinach wielodzietnych w deklaracjach respondentów, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Powyższe pytanie zostało skonstruowane w sposób pozwalający porównać wyniki z danymi pochodzącymi z Diagnozy Społecznej 2015.

Wyniki uzyskane w ramach Diagnozy Społecznej 2015 wskazywały, iż większość badanych (27 na 65) uznała, iż *żyją bardzo oszczędnie, aby odłożyć na poważniejsze zakupy*. W przypadku badania CATI najczęściej wskazywano na odpowiedź *żyjemy oszczędnie i dzięki temu starcza na wszystko* (40,2% badanych). Była to ocena sytuacji wskazywana najczęściej przez rodziców, niezależnie od liczby dzieci w rodzinie. Konieczność oszczędzania na większe zakupy deklaruje 7,5% respondentów, ponad jedna czwarta uczestników badania CATI wskazuje, że *starcza im na wszystko bez specjalnych wyrzeczeń, lecz nie oszczędzają na przyszłość*. W przypadku 17,2% badanych rodzin wielodzietnych *starcza im na wszystko i jeszcze oszczędzają*. Porównując wyniki Diagnozy Społecznej 2015 i wyniki badania CATI, zauważyć można, iż respondenci badania dużo bardziej pozytywnie oceniają swoje możliwości finansowe. Sporadycznie zdarzały się przypadki deklarowania przez badanych drastycznego niedoboru środków finansowych, nawet na najbardziej podstawowe potrzeby.

Można przypuszczać (co też potwierdzają wypowiedzi respondentów wywiadów pogłębionych), iż duże znaczenie w poprawie oceny własnej sytuacji finansowej ma przyznanie rodzinom świadczenia wychowawczego w ramach Programu Rodzina 500+. Zgodnie z wypowiedziami respondentów w ramach badań jakościowych, dla wielu rodzin wielodzietnych świadczenie to znacząco zmieniło ich sytuację finansową.

Na pytanie o to, jak oceniają swoją sytuację finansową, wielu respondentów używało określeń *dobra, dość dobra, starcza*, podkreślając, że taka ocena wynika z otrzymywania dodatku 500+. Oprócz skrajnych sytuacji niedoboru środków finansowych, znacząca większość badanych określała swoją sytuację jako *dość dobrą*, a do większego zadowolenia brakuje im przede wszystkim możliwości

zakupu droższych rzeczy (od mebli, sprzętu AGD, po większe mieszkanie czy samochód, czasem określanych jako „spełnianie marzeń”). Widać też, iż ta ocena zależy nie tylko od dochodu, którym dysponuje rodzina, ale też od możliwości realizacji subiektywnie odczuwanych potrzeb.

Poniżej przytaczamy przykłady opisywania sytuacji finansowej rodziny przez uczestników wywiadów, reprezentujące najbardziej powszechne opinie na ten temat:

To zależy od potrzeb. Na te podstawowe, wyjazdy dzieci, coś dla nich. No nie cierpią. Chodzą do Mc Donald'sa, chodzą do innych rzeczy, tutaj jakoś braków nie ma. Natomiast, gdyby się chciało lepsze auto czy własny dom czy coś, to na to już brakuje. [IDI RW]

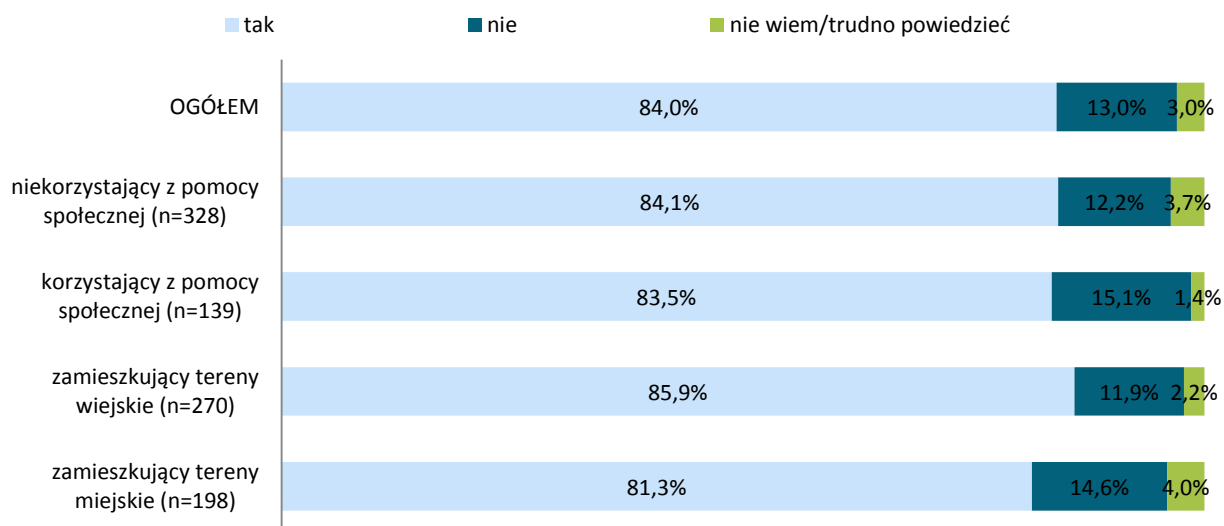
Teraz, po tych 500+ starcza [na wszystkie wydatki]. [IDI RW]

Zawsze brakuje. Bo to co się zarobi, to ledwo ledwo na opłaty, na to, a coś kupić do domu, już nie mówiąc jakiś mebel czy coś, nie? Człowiek coś by chciał zmienić na chacie, nie? [IDI RW]

No trzeba troszkę oszczędzać, ale tak to raczej jest ok [IDI RW]

Aby uzyskać bardziej wymierny obraz, na ile sytuacja finansowa rodzin odpowiada na ich potrzeby, w ramach **badania CATI** zapytano respondentów, czy dochody rodziny pozwalają na zaspokojenie bieżących potrzeb.

Wykres 29. Deklaracje badanych rodzin wielodzietnych, czy dochody rodziny pozwalają na zaspokojenie bieżących potrzeb, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Znacząca większość wskazała, że ich dochody pozwalają na zaspokojenie bieżących potrzeb (84%). Przekonania o tym, czy bieżące potrzeby rodziny są zaspokojone, nie różnicuje za bardzo fakt korzystania/niekorzystania ze świadczeń pomocy społecznej. Mieszkańcy miast nieco częściej deklarowali, iż bieżące potrzeby rodziny nie są zaspokojone (14,6% w porównaniu z 11,9% na terenach wiejskich). Interpretacja tej różnicy powinna uwzględniać dwa aspekty – nie tylko obiektywnego poziomu dochodów, ale też różnicy w zakresie odczuwanych potrzeb.

Wyniki **Diagnozy Społecznej 2015** wskazywały na podobny odsetek rodzin wielodzietnych, odczuwających, iż bieżące potrzeby ich gospodarstwa domowego są zaspokojone (56 odpowiedzi – 80,3%).

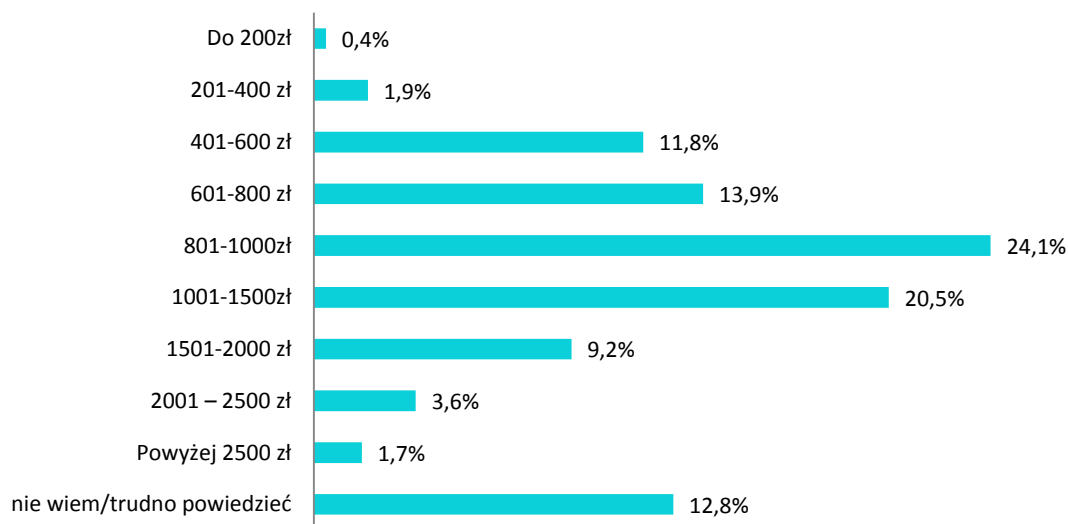
Podsumowując, sytuacja finansowa rodzin wielodzietnych nie jest łatwa, choć można zauważyć pewną jej poprawę, dzięki realizacji programu Rodzina 500+. 43,6% badanych rodzin wielodzietnych posiada oszczędności, częściej mieszkańcy terenów wiejskich i rodziny z wyższym dochodem. Najczęściej celem odkładania pieniędzy jest zabezpieczenie środków na różne nieplanowane wydatki, (np. na opiekę zdrowotną). 58,5% rodzin posiadało zadłużenie, najczęściej w bankach (kredyt konsumencki lub hipoteczny). Zobowiązania finansowe dotyczą przede wszystkim lokali mieszkalnych, samochodów oraz dóbr trwałego użytku (np. sprzęt AGD). Najczęściej wskazywany dochód przypadający na całą rodzinę wynosił 3 001 – 5 000 zł, wyższe dochody częściej deklarowali mieszkańcy miast. Aktywność zawodowa matki w rodzinie przyczynia się do zwiększenia się poziomu przychodów. Subiektywna ocena sytuacji finansowej jest dość dobra, jeśli chodzi o zaspokajanie bieżących potrzeb i codziennych wydatków, gorzej zaś wygląda w przypadku gromadzenia oszczędności. W wypowiedziach badanych zauważyć można znaczący wpływ świadczenia 500+ na pozytywną/lepszą ocenę ich sytuacji finansowej.

4.1.4. Sytuacja żywieniowa rodzin wielodzietnych

Sytuacja żywieniowa odzwierciedla poziom życia i zaspokojenia potrzeb, również wśród rodzin wielodzietnych. Wydatki na żywność to ważna część budżetu rodzin, czasem przekraczająca nawet ich możliwości (szczególnie zauważalne jest to w rodzinach, w których 2-3 dzieci jest w okresie nastoletnim, a więc intensywnego wzrostu i, np. uprawia sport, potrzebując dużych porcji jedzenia).

W ramach **badania CATI** respondenci określali kwotę, jaką ich rodziny przeznaczają miesięcznie na zakup żywności. Wyniki przedstawiono poniżej.

Wykres 30. Kwota, jaką badane rodziny wielodzietne przeznaczają na zakup żywności, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Niemal co czwarty badany zadeklarował, iż jego rodzina wydaje 801 – 1 000 zł na jedzenie, co piąty zaś 1 001 – 1 500zł. Nieco mniejsza część badanych wskazała na przedział 601 – 800 zł (13,9%) oraz

400 – 600zł (11,8%). Spory odsetek respondentów nie był w stanie oszacować poziomu tych wydatków. Poniżej przedstawiono rozkład odpowiedzi na pytanie o wysokość kwot przeznaczanych na żywność, ze względu na rodzaj miejsca zamieszkania oraz fakt korzystania z pomocy społecznej.

Tabela 5. Kwoty wydawane miesięcznie na żywność przez badane rodziny wielodzietne, w podziale na podgrupy, n=468.

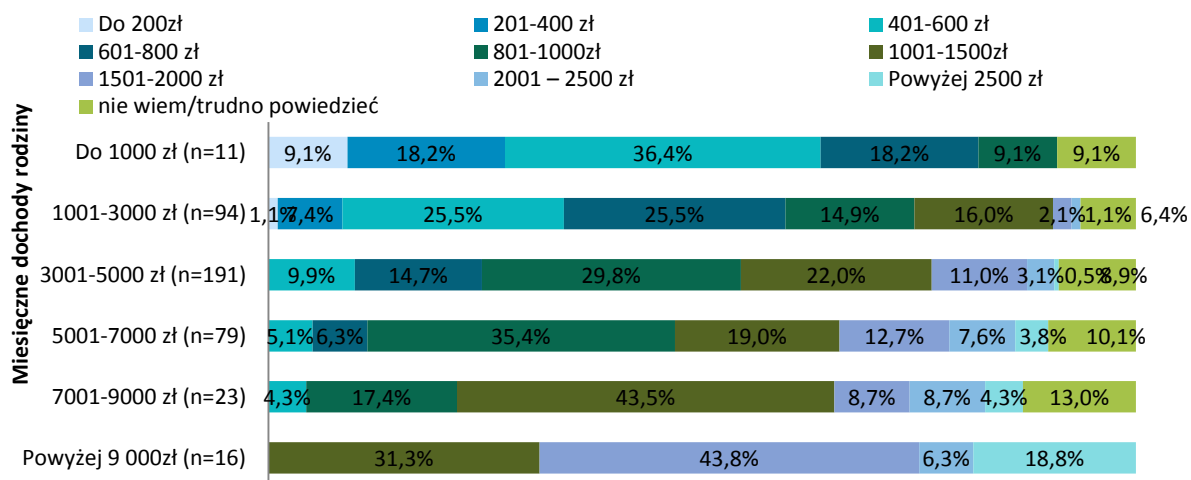
	ogółem	zamieszkujący tereny miejskie	zamieszkujący tereny wiejskie	korzystający z pomocy społecznej	niekorzystający z pomocy społecznej
Do 200zł	0,4%	0,5%	0,4%	-	0,6%
201-400 zł	1,9%	1,5%	2,2%	3,6%	1,2%
401-600 zł	11,8%	9,6%	13,3%	18,0%	9,1%
601-800 zł	13,9%	11,6%	15,6%	20,1%	11,3%
801-1000zł	24,1%	28,3%	21,1%	15,8%	27,7%
1001-1500zł	20,5%	17,2%	23,0%	23,0%	19,5%
1501-2000 zł	9,2%	8,6%	9,6%	5,8%	10,7%
2001 – 2500 zł	3,6%	4,0%	3,3%	4,3%	3,4%
Powyżej 2500 zł	1,7%	2,0%	1,5%	0,7%	2,1%
nie wiem/trudno powiedzieć	12,9%	16,7%	10,0%	8,7%	14,4%
Suma	100%	100%	100%	100%	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Analizując powyższe dane można zauważyć różnice w poziomie wydatków na żywność, szczególnie pomiędzy rodzinami, które otrzymują wsparcie z pomocy społecznej (częściej wskazywano niższe kwoty) oraz tymi, które z takiej pomocy nie korzystają. Miejsce zamieszkania nie ma zauważalnego wpływu na częstotliwość wskazywania odpowiedzi – w obu przypadkach najczęściej wydatki te oscylują wokół 1 000 zł miesięcznie.

Poniżej przedstawiono, jak wydatki na żywność kształtują się w rodzinach o różnych poziomach miesięcznych dochodów.

Wykres 31. Kwoty wydawane miesięcznie na żywność przez badane rodziny wielodzietne, ze względu na poziom dochodu⁴⁰.

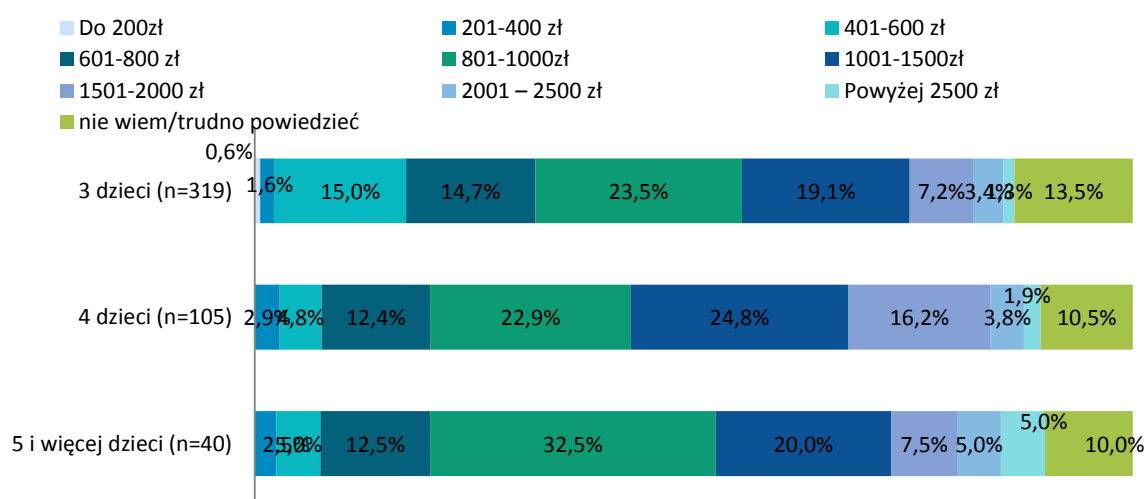

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Zauważyć można prostą zależność, iż im wyższe dochody rodziny, tym wyższe (deklarowane) wydatki na produkty żywnościowe. Rodziny o dochodach do 1 000 zł najczęściej wydają maksymalnie 400 – 600 zł, przy czym dość znaczący odsetek rodzin o takich dochodach (9,1%) wydaje jedynie do 200 zł na jedzenie. Im wyższe dochody rodzin, tym wyższy odsetek badanych deklarujących większe wydatki miesięczne na żywność. W rodzinach o dochodzie co najmniej na poziomie 3 000 zł najczęściej wydaje się 800 – 1 500 zł na produkty żywnościowe.

Kwestię wydatków na żywność przeanalizowano również uwzględniając liczbę dzieci w rodzinie.

Wykres 32. Kwoty wydawane miesięcznie na żywność przez badane rodziny wielodzietne ze względu na liczbę dzieci⁴¹.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

⁴⁰ Na wykresie nie uwzględniono odpowiedzi „nie wiem” oraz „odmowa odpowiedzi” w pytaniu o miesięczne dochody.

⁴¹ Na wykresie nie uwzględniono odpowiedzi oraz „odmowa odpowiedzi” w pytaniu o liczbę dzieci.

W przeciwieństwie do rozkładu uwzględniającego dochody rodziny, w przypadku podzielenia próby badanych ze względu na liczbę dzieci, mniej wyraźnie widać różnice w poszczególnych grupach. Zauważyć można, iż im więcej dzieci w rodzinie, tym częściej deklarowano wyższe wydatki na jedzenie w rodzinie.

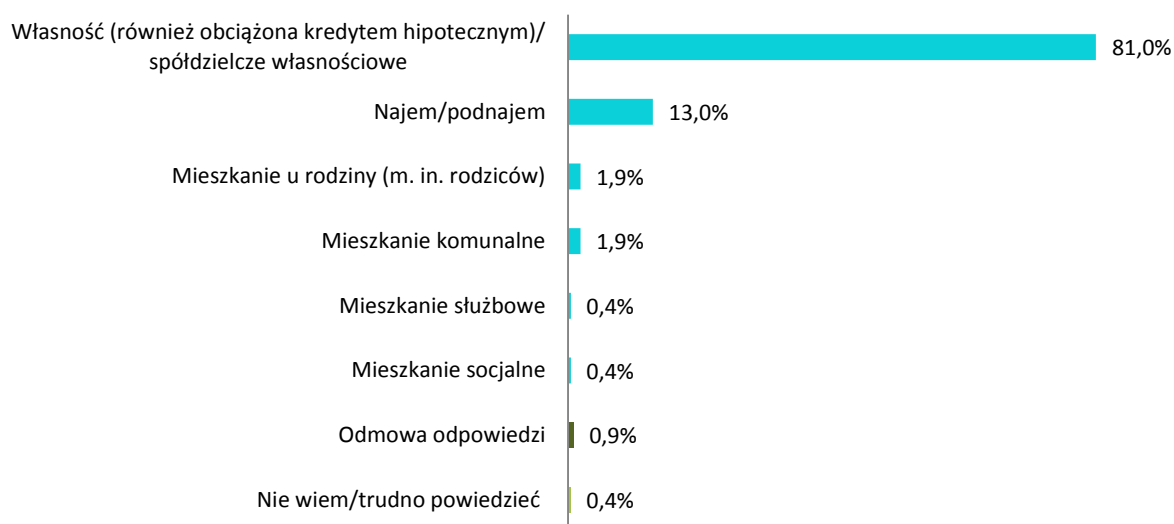
Podsumowując, analiza danych wskazuje, że wydatki na żywność w większym stopniu można powiązać z budżetem, którym dysponuje rodzina niż z potrzebami, które wynikają z jej wielkości. Taki wniosek oczywiście odnosi się do sytuacji, w których zaspokojone jest minimum potrzeb żywieniowych.

4.1.5. Sytuacja mieszkaniowa rodzin wielodzietnych

W ramach **badan CATI** realizowanych na potrzeby niniejszej analizy poruszono kwestię warunków mieszkaniowych rodzin wielodzietnych z Wielkopolski.

Jednym z badanych aspektów był tytuł użytkownika lokalu, w którym rodzina zamieszkiwała w momencie badania.

Wykres 33. Tytuł do użytkownika mieszkania/domu przez badane rodziny wielodzietne, n=468.

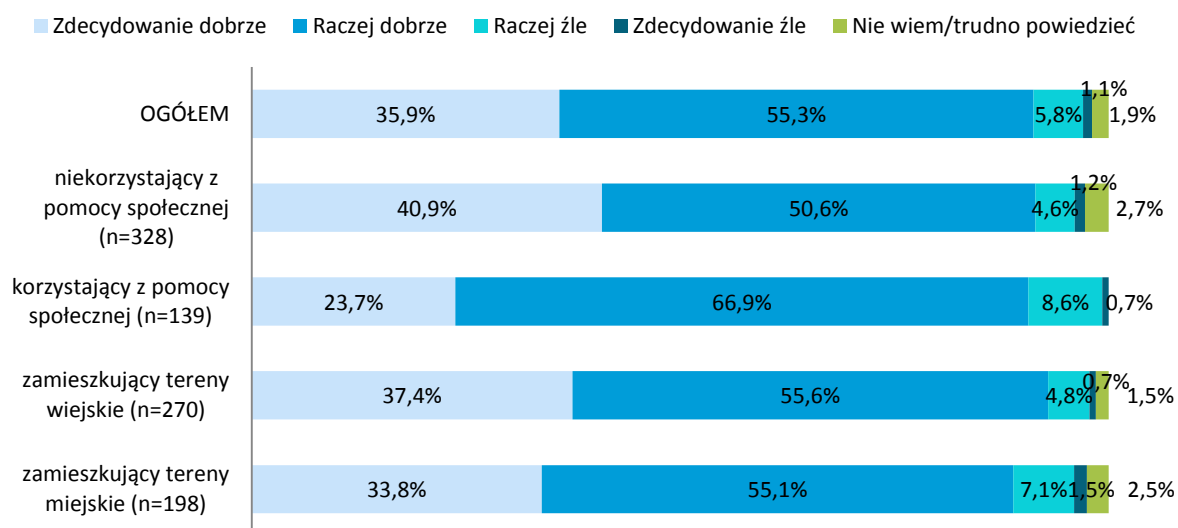

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Zdecydowana większość rodzin wielodzietnych mieszka w lokalach stanowiących ich własność (również obciążonych kredytem hipotecznym). Jedynie 13% badanych rodzin przebywa w wynajmowanych lokalach. Inne wskazywane sytuacje to zamieszkiwanie u rodziny (przede wszystkim rodziców), a w pojedynczych przypadkach zajmowanie mieszkania komunalnego, służbowego lub socjalnego.

Subiektywne odczucie co do tego, czy lokal zamieszkiwany przez rodzinę jest adekwatny do potrzeb jej członków nie zawsze zależy od obiektywnych warunków, np. metrażu. Ocenę sytuacji mieszkaniowej rodziny przez respondentów badania CATI przedstawiono na poniższym wykresie.

Wykres 34. Ocena swojej sytuacji mieszkaniowej przez badane rodziny wielodzietne, również w podziale na grupy, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Niemal wszystkie rodziny wielodzietne dobrze oceniają swoje warunki mieszkaniowe (91,2% – suma odpowiedzi *zdecydowanie dobrze* i *raczej dobrze*). Negatywne opinie wyrażały pojedyncze osoby. Różnice w ocenie warunków mieszkaniowych są niewielkie, biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania. W danych wynika, że mieszkańcy terenów wiejskich są nieco bardziej zadowoleni z warunków mieszkalnych swojej rodziny. Może to wynikać między innymi z częstszego zamieszkiwania w domach niż w mieszkaniach oraz statystycznie większych powierzchni lokali mieszkalnych rodzin mieszkających na wsi.

Rodziny korzystające z pomocy społecznej rzadziej wskazywały na wysoki poziom zadowolenia z warunków mieszkaniowych, częściej odpowiadając *raczej dobrze* niż przedstawiciele rodzin, które z takiego wsparcia nie korzystają.

Badania jakościowe potwierdziły, iż rodziny wielodzietne są dość zadowolone ze swoich warunków mieszkaniowych. W kilku przypadkach wskazano, że w ostatnim czasie ich warunki mieszkaniowe się polepszyły ze względu na przyznanie mieszkania komunalnego lub możliwość zamiany wynajmowanego mieszkania na większe, dzięki środkom finansowym ze świadczenia 500+.

Może tak: mieszkaliśmy, wynajmowaliśmy u prywatnej osoby mieszkanie, które miało dwa małe pokoiki, to było 40 metrów. No to jak przyszliśmy tu na 63, to faktycznie jest dużo. Także nie mam co narzekać. Ja wiem, że powinniśmy mieć większe jeżeli chodzi o przepisy, itd., ale ja nie mam co narzekać jak ja z 40 przeszłam na 60 to jestem zadowolona. Dla mnie jest w porządku. [IDI RW]

Z tego względu nawet w przypadku, gdy metraż mieszkania nie jest duży, to zmiana na większy lokal wpływała na pozytywną ocenę obecnej sytuacji mieszkaniowej.

Problemy, sygnalizowane podczas wywiadów, dotyczyły różnych aspektów. W przypadku rodzin zajmujących mieszkanie komunalne wskazywano na umiarkowane warunki bytowe (np. wspólna z sąsiadami łazienka na korytarzu), wśród rodzin wynajmujących mieszkanie odnoszono się do wysokich opłat za wynajem.

Może nie tyle więcej, ale lepszej jakości, tak? Bo na przykład nie mówię o tak zwanym paleniu w piecu, bo ja też paliłam w piecu. Palenie w piecu jest fajne, bo filtruje powietrze itd., ale z drugiej strony toaleta wspólna z dwoma sąsiadami na półpiętrze, no to są już powiedzmy rzeczy, które nie powinny mieć miejsca, tak? Albo na przykład kompletny brak łazienki też nie powinien mieć miejsca. [IDI RW]

Mnie nie stać na wynajem większego mieszkania też. Tu i tak płacimy dużo, bo płacę 1620 złotych. Tak że jest ogrom. A ja zarabiam 1200... [IDI RW]

Problem zbyt małej powierzchni związany był między innymi z pojawiającymi się potrzebami nastoletnich dzieci (zwłaszcza w przypadku nastolatków płci przeciwnej).

No niestety nie, bo to są trzy pokoje, no i jest trójka wieku w różnym przedziale wiekowym. Dwójka starszych, mają osobne pokoje oni, bo to chłopak-dziewczyna. Jeszcze jest młodszy chłopiec, który właściwie, no już musi mieć pokój z nami. My sami też jesteśmy w salonie. Salon jest naszą sypialnią i wie pani, no za mało jest. Klóć się dzieciaki, bałagan. [IDI RW]

Mimo, że duża część rodzin, z którymi przeprowadzono wywiady, zajmowała dość małe mieszkania w stosunku do liczby zamieszkujących je osób (od 40 do 60 metrów kwadratowych), raczej nie oceniano jednoznacznie negatywnie swoich warunków mieszkaniowych.

Warto tutaj przytoczyć wypowiedź uczestników warsztatu rekomendacyjnego, według którego kwestia mieszkaniowa to bardzo istotny problem wielu rodzin wielodzietnych w Polsce. Co więcej, potrzeby mieszkaniowe rodzin wielodzietnych są specyficzne ze względu na dynamikę zmian tych potrzeb, w zależności do etapu rozwoju rodziny. Początkowo wystarcza małe mieszkanie, potem gdy pojawiają się dzieci – potrzebne jest coraz większe, a następnie gdy się stopniowo wyprowadzają – znów mniejsze. Do zaspokojenia tych potrzeb mógłby służyć sprawny system przyznawania mieszkań komunalnych. Istotnym problemem wskazywanym przez przedstawicieli warsztatu rekomendacyjnego jest wysokość opłat za mieszkanie, które są dużo wyższe niż w przypadku rodzin z mniejszą liczbą dzieci. Z tego względu wskazane byłoby np. wprowadzenie ulg, które ułatwiłyby ponoszenie tych opłat.

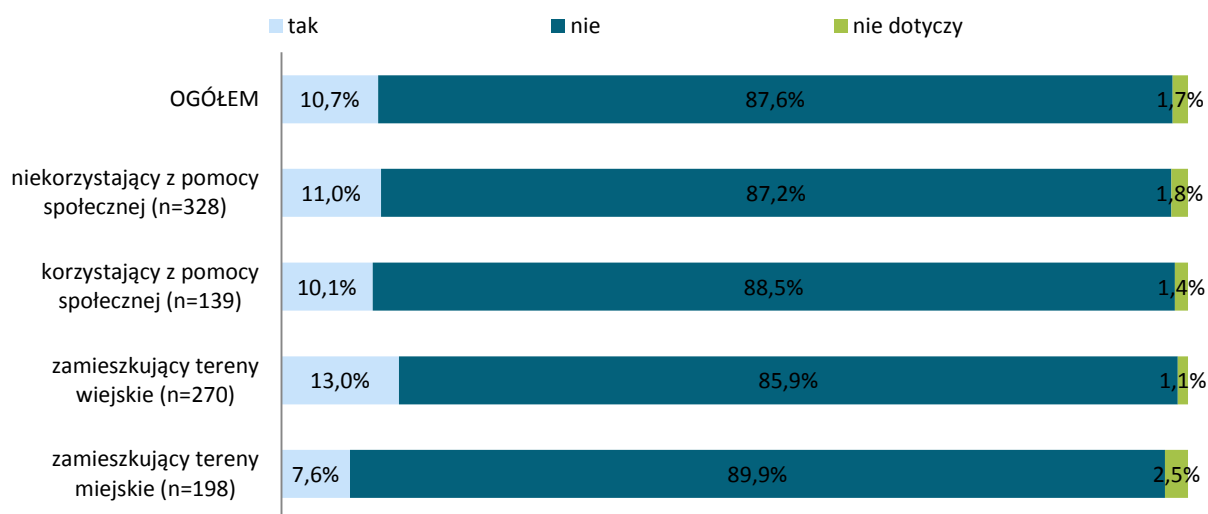
Podsumowując, wskazać należy, iż mimo mniejszych powierzchni, które członkowie rodzin wielodzietnych mają do dyspozycji w swoich lokalach mieszkalnych niż członkowie rodzin ogółem, dość pozytywnie oceniają oni swoje warunki mieszkaniowe. Większość z nich posiada mieszkania własnościowe, pozostali w dużej mierze korzystają z wynajmu.

4.1.6. Edukacja i możliwości związane z kształceniem

W ramach badań CATI poruszono kwestię dostępu do edukacji i barier w zapewnieniu wykształcenia w rodzinach wielodzietnych.

Wyniki wskazują, iż barierą w dostępie do kształcenia na najbardziej podstawowym poziomie zazwyczaj nie jest brak pieniędzy.

Wykres 35. Deklaracje badanych członków rodzin wielodzietnych, czy z powodu braku pieniędzy musieli zrezygnować w ciągu ostatniego roku z dostępu do oferty edukacyjnej (zajęcia dodatkowe, wycieczki szkolne), n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Jedynie co dziesiąta badana rodzina doświadczyła bariery finansowej w dostępie do edukacji. Problemów z dostępem do kształcenia dzieci doświadczali częściej mieszkańcy terenów wiejskich, niż mieszkańcy miast. Korzystanie z pomocy społecznej praktycznie nie różnicuje znacząco rozkładu odpowiedzi w tym przypadku.

Oprócz niskiego odsetka wskazań na występowanie problemów z dostępem do oferty edukacyjnej, zdiagnozowano również zjawisko poprawy dostępu do kształcenia dzieci.

Wykres 36. Odsetek rodzin wielodzietnych, w których wskazano poprawę dostępu do oferty edukacyjnej w przeciągu ostatniego roku, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Co czwarty badany uznał, iż dostęp jego rodziny do oferty edukacyjnej poprawił się w ciągu ostatniego roku. Widać tutaj duże zróżnicowanie ze względu na typ miejsca zamieszkania i fakt korzystania z pomocy społecznej. Mieszkańcy terenów wiejskich i rodziny korzystające ze wsparcia dużo częściej wskazywali, iż ich dostęp do edukacji uległ poprawie. Jednym z czynników wpływających na to zjawisko może być rozpoczęcie pobierania świadczenia 500+, które doprowadziło do wyrównania dostępu do kształcenia (w miastach dostęp do edukacji jest lepszy).

Badania jakościowe wskazują, iż rodziny wielodzietne są zasadniczo zadowolone z dostępu do edukacji. Praktycznie żaden z respondentów nie wskazał na trudności w dostępie do usług edukacyjnych. Niektórzy wspominali jedynie o konieczności ponoszenia kosztów związanych z zajęciami dodatkowymi czy wycieczkami szkolnymi, jednak bez wskazywania, iż przyczynia się to do ograniczenia dostępu do edukacji ich dzieci.

Nie narzekam. Wszystko chłopakom załatwiłam. Dwójka chodzi do klasy terapeutycznych. Tak, że oni mają zapewnioną tę naukę. [IDI RW]

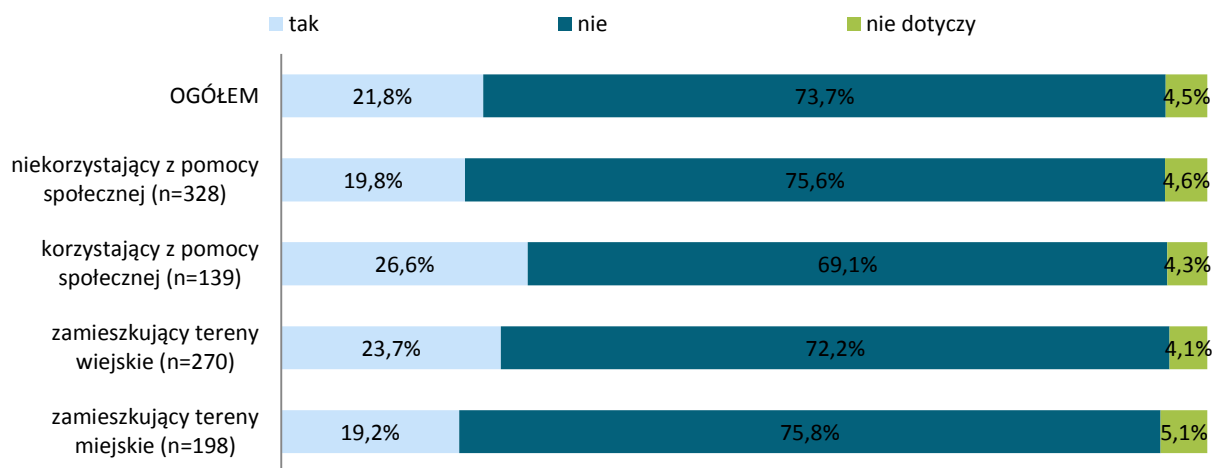
Ewentualnie są problemem opłaty za dodatkowe zajęcia. Lokalizacja raczej nie, tylko opłaty głównie. [IDI RW]

4.1.7. Czas wolny w rodzinach wielodzietnych

Zapewnienie warunków rekreacji, wyjazdów wakacyjnych i spędzania czasu wolnego w sposób analogiczny do poziomu rodzin z mniejszą liczbą dzieci jest wyzwaniem, które dla wielu rodziców z rodzin z co najmniej trójką dzieci jest trudne do pokonania.

Badania CATI zrealizowane na potrzeby niniejszej analizy wskazują, iż konieczność rezygnacji z dostępu do oferty rekreacyjnej ze względu na brak pieniędzy w rodzinach wielodzietnych jest mniej powszechna, niż wynika to z wyników Diagnozy Społecznej 2015 dla Wielkopolski.

Wykres 37. Deklaracje badanych rodzin wielodzietnych, czy z powodu braku pieniędzy musieli zrezygnować w ciągu ostatniego roku z dostępu do oferty rekreacyjnej (wyjazdu na wypoczynek, zakup sprzętu sportowego), n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Nieco ponad jedna piąta badanych rodzin musiała zrezygnować z dostępu do oferty rekreacyjnej, ze względu na ograniczenia finansowe. Większe prawdopodobieństwo doświadczenia tego typu problemów występuje w przypadku rodzin zamieszkujących tereny wiejskie. Korzystanie z pomocy społecznej również różnicuje odsetek rodzin, które deklarowały, iż musiały zrezygnować z jakiejś oferty rekreacyjnej ze względu na braki finansowe (26,6% wśród korzystających i 19,8% wśród niekorzystających ze wsparcia).

Badania CATI pokazują również, iż znaczący odsetek badanych dostrzega poprawę dostępu jego rodziny do oferty rekreacyjnej.

Wykres 38. Odsetek rodzin wielodzietnych, w których wskazano poprawę dostępu do oferty rekreacyjnej w przeciągu ostatniego roku, n=468

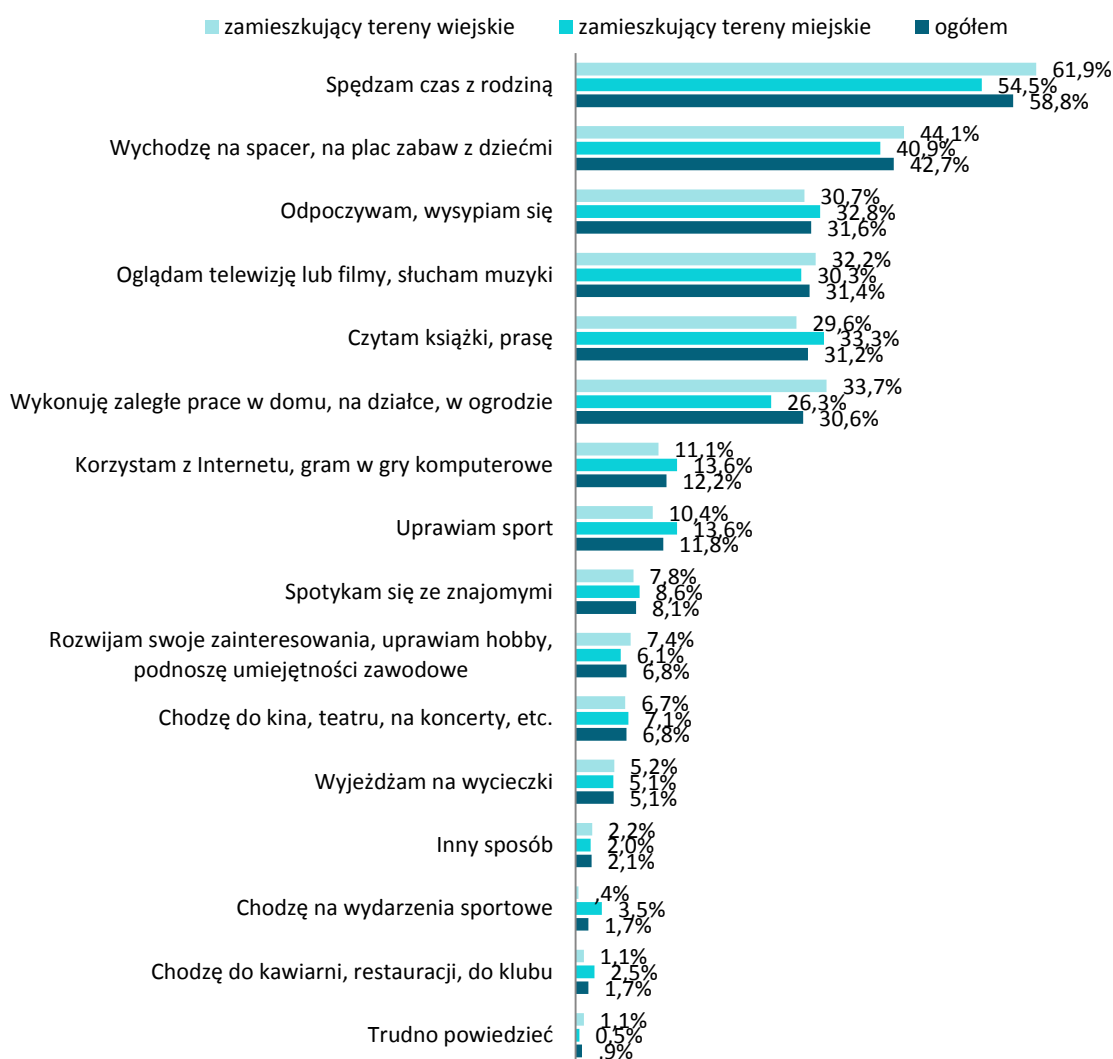
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Wśród ogółu rodzin wielodzietnych, które wzięły udział w badaniu, jedna czwarta zauważyła poprawę dostępu do oferty edukacyjnej w przeciągu ostatniego roku. Częściej taką poprawę zauważali mieszkańcy wsi oraz rodziny korzystające ze świadczeń pomocy społecznej. Fakt korzystania ze wsparcia w dużym stopniu determinował wskazania na poprawę dostępu do rekreacji. Podobnie, jak w przypadku analogicznego pytania dotyczącego oferty edukacyjnej, jedną z przyczyn poprawy dostępu może być zwiększenie się rodzinnego budżetu o świadczenie 500+, które pozwala na zapewnienie realizacji potrzeb innych niż podstawowe (w tym potrzeby związane z zagospodarowaniem czasu wolnego).

Sposób spędzania wolnego czasu przez członków rodzin wielodzietnych

Przedstawiciele rodzin wielodzietnych (dorosłych członków gospodarstw domowych – rodziców) w ramach badania CATI poproszono o wskazanie tych czynności, które najchętniej wykonują w czasie wolnym.

Wykres 39. Czynności najchętniej wykonywane przez badanych (dorosłych członków gospodarstw domowych rodzin wielodzietnych – rodziców) w czasie wolnym, możliwość wielokrotnych odpowiedzi, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Najliczniejsza grupa respondentów spędza wolny czas z rodziną (58,8%), często również deklarowano aktywne spędzanie czasu na zewnątrz (na spacerze, na placu zabaw) – 42,7%. Około jedna trzecia badanych odpoczywa, wysypia się, a także ogląda telewizję, filmy lub słucha muzyki (kolejno 31,6% i 31,4%). Równie często członkowie rodzin wielodzietnych spędzają wolny czas aktywnie, wykonując zaległe prace w domu, na działce, w ogrodzie. Indywidualne zajęcia sportowe czy rozwijanie swoich pasji pojawiały się dużo rzadziej. Wśród innych aktywności wymieniano grę na instrumentach muzycznych, czy rękodzieło.

Uczestnicy wywiadów opisywali w bardziej szczegółowo, w jaki sposób ich rodziny spędzają czas wolny. Aktywności pozadomowe to przede wszystkim korzystanie z basenów, lodowisk, wyjścia do kina, spacer. Podkreślano również, że możliwość otrzymania zniżki w obiektach rekreacyjnych czy kulturalnych zachęca rodziny do korzystania z tego typu ofert. Często zdarzały się wypowiedzi wskazujące na korzystanie z obiektów nawet bardziej oddalonych od miejsca zamieszkania, ze względu na oferowane zniżki czy atrakcyjne oferty. Podkreślano jednak, że barierą w korzystaniu z

obiektów rekreacyjnych czy wydarzeń kulturalnych są nie tylko środki finansowe, ale też ilość czasu wolnego.

Wyjazdy wakacyjne to kwestia w dużej mierze uzależniona od możliwości finansowych, choć też od chęci podjęcia wysiłku organizacyjnego. Większość rodzin jednak stara się wyjeżdżać, albo chociaż korzystać z wyjazdów zorganizowanych (kolonie, obozy) dla dzieci. Najczęściej wskazywano na letnie wyjazdy nad morze, jezioro, dużo rzadziej w góry.

Wypowiedzi uczestników wywiadów pogłębionych pozwalają dostrzec dość duże zróżnicowanie w **sposobie spędzania czasu wolnego w rodzinach wielodzietnych**. Ta różnorodność widoczna jest na kilku poziomach:

1. Wspólne/osobne spędzanie czasu wolnego poszczególnych członków rodziny

W poszczególnych wywiadach z rodzinami wielodzietnymi zauważyć można, iż niektóre z nich kładą silny nacisk na to, aby wygospodarowany czas wolny spędzać razem. Nie zawsze udaje się zorganizować wyjście dla całej rodziny (wskazywano na ograniczenia logistyczne czy obecność bardzo małego dziecka w rodzinie), jednak wyjście dzieci z jednym rodzicem, czy wszystkich dzieci razem to częste wydarzenia. Dążenie do rodzinnego spędzania czasu wolnego to również poszukiwanie pól wspólnych aktywności w domu (np. gry planszowe).

Jeżeli chodzi o dom, no to przede wszystkim jest czytanie, przede wszystkim jest oglądanie, są rozmowy, bardzo lubimy gry planszowe, których mamy (...) Tak, że jest ta częstotliwość dosyć duża, no i po za tym to więź tworzy, nie? (...) Tak, a oprócz tego żeby razem spędzać czas – razem kucharzymy, razem robimy, tak jak teraz, na przykład ozdoby choinkowe. Wszystko razem, razem, razem. [IDI RW]

W innych rodzinach (na co ma często wpływ również wiek dzieci) wychodzi się z założenia, że każdy ma swoje preferencje co do spędzania czasu i nie narzuca się dzieciom swoich pomysłów czy inicjatyw, motywując to nastoletniością dzieci, które mają już swoje preferencje i nie chcą spędzać czasu z rodzicami.

Każdy sobie go spędza w własnym zakresie, gdzie komu pasuje [IDI RW]

Czy korzystacie z jakiejś oferty kulturalnej? To znaczy jakieś kino, koncerty? To znaczy my nie, dzieci. (...) A całą rodziną gdzieś się wybieracie? Nie. Dzieciaki już są duże, także same chodzą. Jakie upodobania mają dzieciaki? Czy czymś szczególnym się kierują wybierając czy po prostu idą... Dla zabicia czasu. [IDI RW]

Rzadko, bo było to częściej gdy najstarsi byli trochę młodszy, a teraz to mówię, ten 16-latek ma swoje strony, nie chce łączyć z mamą ani jeździć, 15-latek woli w domu i tylko gdzie wszędzie to z małymi... [IDI RW]

Wydaje się, że takie podejście jest przede wszystkim następstwem określonych wzorców zachowań, w których wyjście z domu nie jest naturalnym pomysłem na spędzenie czasu wolnego. W takich rodzinach rzadziej też dzieci korzystają z wydarzeń kulturalnych (jeśli już, to najczęściej jest to wyjście do kina z rówieśnikami lub organizowane w ramach zajęć szkolnych), a wizyta na basenie czy innym obiekcie rekreacyjnym zależy od inicjatywy dzieci. Oczywiście częstotliwość korzystania z instytucji kultury czy rekreacji zależy też od możliwości finansowych rodziny, nie jest to jednak w większości przypadków czynnikiem decydującym.

Najczęściej rodzice przebywają w domu, a domeną dzieci jest wychodzenie na zewnątrz, spotkanie się z rówieśnikami, chodzenie do szkoły, czego naturalną konsekwencją jest uczestnictwo w kulturze, rekreacji czy uprawianie sportu.

Z jakiej oferty kulturalnej korzystają członkowie państwa rodziny? To co ze szkoły mają, nie? Kino mają, nie? No, to do kina chodzą, teatry mają, wycieczki mają i takie te, nie? [IDI RW]

A z takich obiektów jak jakieś baseny, lodowiska korzystacie? Dzieci. No, to przeważnie dzieciaki ... [IDI RW]

2. Pozostawanie w domu/poszukiwanie aktywności na zewnątrz

W wypowiedziach niektórych osób zauważyć można naturalną chęć organizowania czasu wolnego poza domem, nawet przy ograniczonych środkach finansowych. Często wspomniano o wyjściach z dziećmi do kina, na basen czy lodowisko.

Ja korzystam na pewno z kina, Multikino, tam chodzimy systematycznie. Termy maltańskie, baseny oczywiście. I co jeszcze? Teatr muzyczny [IDI RW]

Są rodziny, które potrzebę aktywności realizują bez potrzeby wydatkowania pieniędzy – chodząc na częste spacerunki, wyjeżdżając latem nad jezioro (zamiast na basen), czy wyszukując różnego rodzaju atrakcyjne oferty sportowe czy rekreacyjne.

Jeżeli chodzi stricte że wszyscy razem, to są przede wszystkim spacerunki. (...). Jeżeli chodzi o lato, okres letni, to też są często wyjścia, to są kajaki. (...). Bardziej jesteśmy tacy, żeby spędzać aktywnie czas [IDI RW]

Są też rodziny (częściej wśród nich można znaleźć osoby bezrobotne czy na rencie), których członkowie mają trudności z rozróżnieniem, kiedy jest „czas wolny”, bo rodzice dużo czasu spędzają w domu, a ich aktywność poza obowiązkami sprowadza się do oglądania TV czy przeglądania Internetu.

Nie, no ale wie pani, czy telewizor się ogląda czy coś, tam w Internecie przejrzę jakieś wiadomości. [IDI RW]

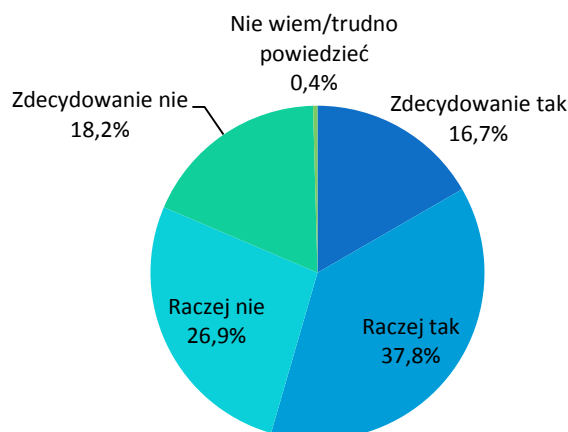
Wskazaną dychotomię odnoszącą się do pozostawania w domu i wychodzenia na zewnątrz można by równolegle połączyć z różnicą w założeniach, **czy czas wolny powinno się organizować**. „Domatorzy” częściej nie są w stanie wskazać konkretnych sposobów spędzania czasu wolnego przez rodziców, ewentualnie opisując preferencje dzieci. Z kolei rodziny aktywne mają dużo pomysłów, dokładnie znają preferencje poszczególnych członków rodziny i mają często więcej pomysłów na różne aktywności, niż pozwalają im na to czas i pieniądze.

Staram się przynajmniej raz w miesiącu gdzieś być. (...) Bardzo chętnie bym poszła na przykład, poza Nocą Muzeów, do różnych muzeów. Bo nie wszystko da się w tę jedną noc obejść. Poza tym jeszcze różne wystawy, na przykład wernisaże, inne rzeczy, zajęcia dodatkowe różne takie dla dzieci też chętnie. [IDI RW]

Czas wolny rodziców

Rozkład odpowiedzi na pytanie co do sposobów spędzania czasu wolnego pokazuje, iż członkowie rodzin wielodzietnych (rodzice) **bardzo rzadko przeznaczają czas wolny na zajęcia indywidualne lub ze współmałżonkiem/partnerem**. Badanych spytano, jak sami oceniają ilość swojego czasu wolnego.

Wykres 40. Deklaracje badanych przedstawicieli rodzin wielodzietnych, czy w ciągu ostatniego tygodnia mieli wystarczającą ilość czasu wolnego, n=468.

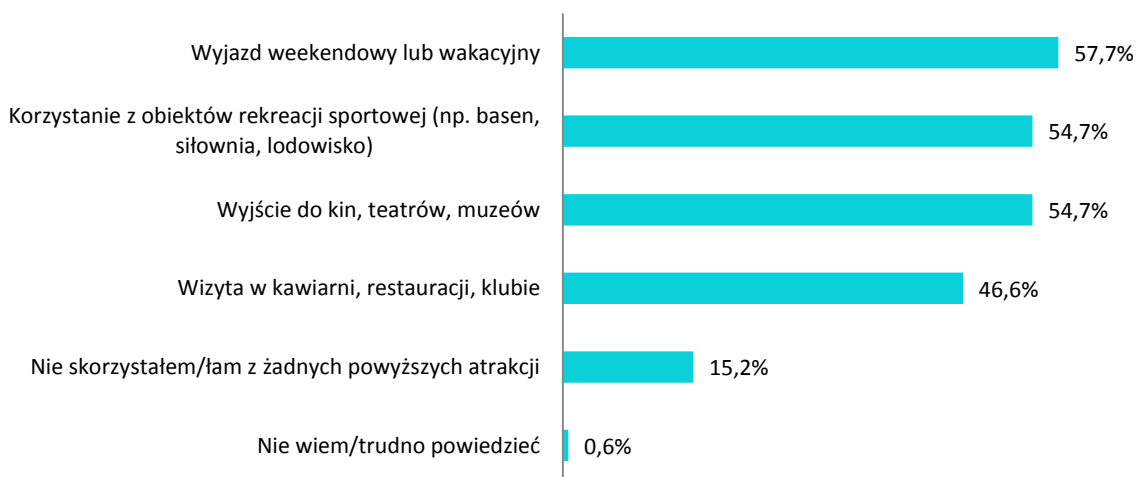

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Odpowiedzi badanych można uznać za dość pozytywne, jako że ponad połowa z nich (54,5%) uznała, iż w ciągu ostatniego tygodnia miała wystarczającą ilość czasu wolnego. W świetle wyników badań dotyczących sposobów spędzania czasu wolnego, jak i wypowiedzi respondentów w badaniu IDI zaznaczyć należy, iż **posiadanie czasu wolnego przez rodzica nie jest jednoznaczne ze spędzaniem go samemu czy z partnerem**, szczególnie biorąc pod uwagę, iż najczęściej spędzano czas wolny z rodziną, na wspólnych aktywnościach poza domem – na spacerze czy placu zabaw.

Uczestników badania CATI zapytano o to, czy mieli możliwość korzystania z określonych atrakcji, wyjść czy wyjazdów (samodzielnie lub z partnerem) w przeciągu ostatniego roku.

Wykres 41. Deklaracje badanych, czy skorzystali z poszczególnych typów ofert (samodzielnie lub z partnerem) w ciągu ostatniego roku, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Ponad połowa respondentów skorzystała (indywidualnie lub z partnerem) w ciągu ostatniego roku z wyjazdu weekendowego lub wakacyjnego, z obiektów rekreacji sportowej, z wydarzeń kulturalnych i wizyt w kawiarni, restauracji lub klubie. Tylko 15,2% respondentów uznało, że nie skorzystało ostatnio z żadnych wymienionych atrakcji.

Wywiady pogłębione z przedstawicielami rodzin wielodzietnych wskazują, iż **bardzo rzadko rodzice w rodzinach wielodzietnych dysponują czasem wolnym tylko dla siebie**. Główną przyczyną niedoboru czasu dla siebie jest ogrom obowiązków opiekuńczo-wychowawczych i domowych, często też praca zawodowa.

*My nie mamy możliwości, żeby gdzieś tam wyskoczyć. Ktoś musi się zajmować najmłodszym (...)
Przydałby się ktoś, kto by się zajął dzieciaczkami od czasu do czasu, to by było łatwiej. Albo chociaż jednym. [IDI RW]*

W tym kontekście nie powinno dziwić, że jedną z oczekiwanych przez rodziców wielodzietnych form wsparcia jest pomoc w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych tak, by możliwe było wygospodarowanie przez nich puli czasu wolnego (por. rozdział 4.1.11).

Pracujący rodzice dość często decydują się na wykonywanie pracy zmianowej, aby móc zapewnić dzieciom stałą opiekę jednego z rodziców. Niektórzy przyznawali, że ogrom obowiązków wynika z narzucenia sobie samemu wymagań i oczekiwań wobec siebie (np. w kwestii sprzątnięcia i organizowania codzienności).

Ja muszę wstać wcześnie, uszykować dzieciom śniadanie, wszystko, ubrać ich, szkoła, przyjść sprzątać, gotować, pranie. To już chyba mi weszło w nawyk.(...) Tak że może to jest moja wina (...) Że sobie narzucam to wszystko. Bo ja lubię mieć porządek [IDI RW]

Niektórzy respondenci podkreślali też, że mimo niedoboru czasu, starają się wygospodarować choć chwilę dla siebie nawzajem, aby dbać o związek. Jest to jednak trudne, szczególnie w przypadku, gdy niektóre z dzieci są już prawie dorosłe, więc chodzą spać równie późno, jak rodzice.

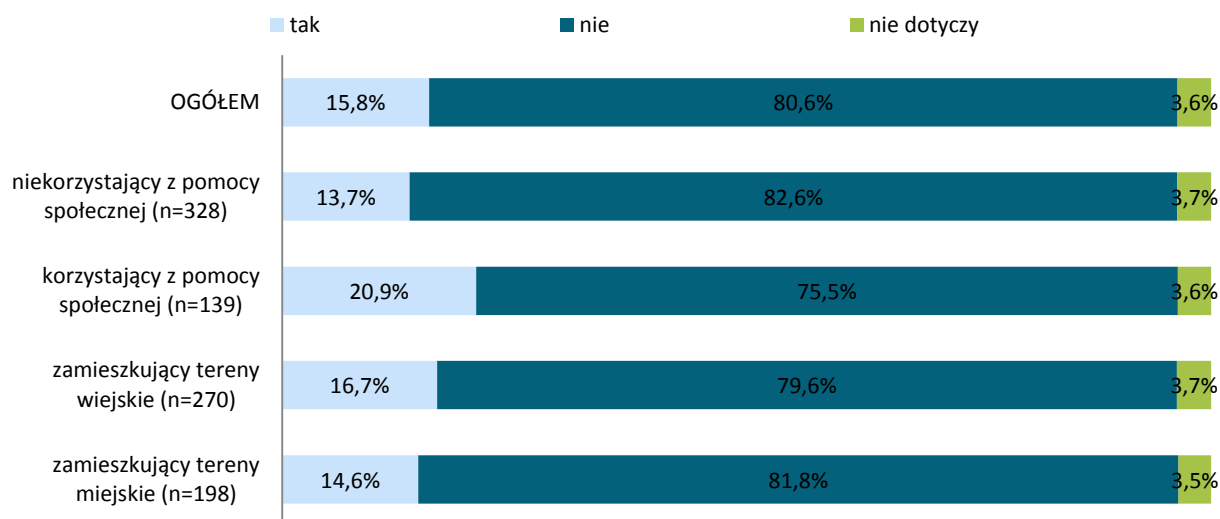
Myślę, że przede wszystkim praca, rehabilitacja dzieci i tak jak mówiłam – jak maluchy śpią, to my wtedy spędzamy ten czas ze starszymi w bardzo różny sposób. No robi się 23... [IDI RW]

Podsumowując, czas wolny w rodzinach wielodzietnych spędzany jest w zróżnicowany sposób. Respondenci wskazywali często, iż przeznaczają go na pobyt w rodzinnym gronie lub na odpoczynek. Aktywności rekreacyjne najczęściej wskazywane przez badanych to wyjścia do kina i na basen. Rodzice nie mają zbyt dużo czasu wolnego dla siebie, co wiąże się z dużą liczbą obowiązków opiekuńczych i związanych z prowadzeniem domu. Czas wolny przeznaczany jest często na obowiązki domowe czy odsypianie. Style spędzania czasu wolnego w rodzinach wielodzietnych są różne – mniej lub bardziej aktywne. W niektórych rodzinach to rodzice animują i proponują aktywności dzieciom (spacery, sport, wydarzenia kulturalne), w innych – często pozostają w domu, przyjmując ewentualnie propozycje dzieci (wspólnego lub osobnego wyjścia, czy aktywności). Jedynie co piąty badany odczuwa bariery w dostępie do rekreacji, co czwarty zaś uznał, iż ten dostęp w ostatnim roku się polepszył.

4.1.8. Udział w kulturze rodzin wielodzietnych

W ramach badania CATI zapytano przedstawicieli rodzin wielodzietnych, czy którykolwiek z członków rodziny musiał z przyczyn finansowych zrezygnować z dostępu do oferty kulturalnej (kin, teatrów, koncertów czy wystaw).

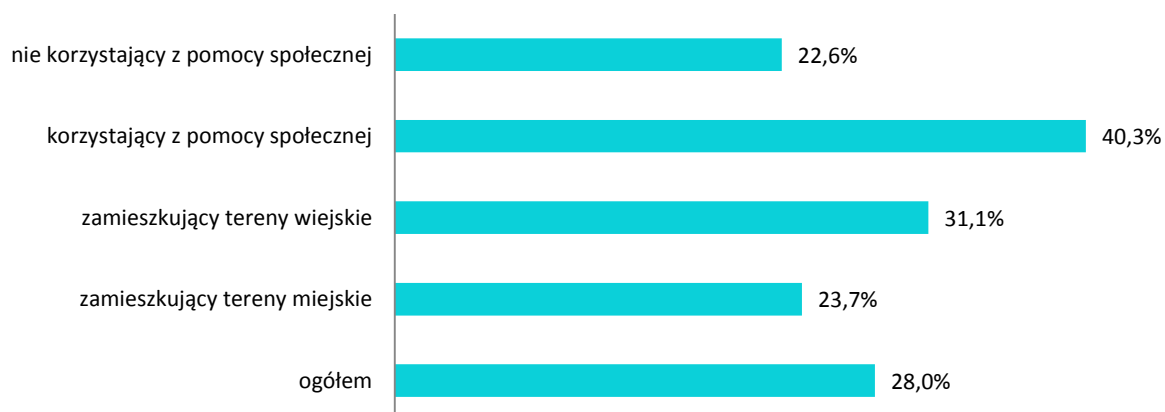
Wykres 42. Deklaracje badanych członków rodzin wielodzietnych, czy z powodu braku pieniędzy musieli zrezygnować w ciągu ostatniego roku z dostępu do oferty kulturalnej, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z rodzin wielodzietnych.

Stosunkowo niewielki odsetek badanych doświadczył bariery finansowej w dostępie do oferty kulturalnej (15,8%). Wskazanie na ograniczony dostęp do uczestnictwa w kulturze było częstsze wśród rodzin, które korzystają ze świadczeń pomocy społecznej (20,9%).

Wykres 43. Odsetek rodzin wielodzietnych, w których wskazano poprawę dostępu do oferty kulturalnej w przeciągu ostatniego roku, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z rodzin wielodzietnych.

Zjawisko poprawy dostępu do oferty kulturalnej jest dość powszechnie dostrzegane przez rodziny wielodzietne – 28% wskazało na polepszenie się ich sytuacji w tym obszarze. Zarówno typ miejsca zamieszkania, jak i korzystanie z pomocy społecznej różnicują skalę dostrzegania poprawy dostępu do kultury – mieszkańcy wsi oraz korzystający z pomocy społecznej częściej dostrzegali to zjawisko (w tej ostatniej grupie to opinia 40,3% badanych). Również tutaj, podobnie jak w przypadku edukacji i rekreacji, jedną z przyczyn tego przekonania jest prawdopodobnie otrzymywanie świadczenia 500+.

Przekonanie dość znacznej części rodzin wielodzietnych o poprawie dostępu do oferty kulturalnej nie przekłada się na znaczące zróżnicowanie sposobów uczestnictwa w kulturze, na co wskazują wywiady pogłębione z przedstawicielami rodzin.

Najczęściej uczestnictwo w kulturze członków rodzin wielodzietnych sprowadza się do wizyt (czasem wspólnych, czasem osobnych) w kinie. Możliwość uczestnictwa w seansach filmowych to najczęstszy postulat, jeśli chodzi o preferencje zintensyfikowania swojego uczestnictwa w kulturze lub rozszerzenie zakresu zniżek w ramach karty dużej rodziny. Wizyty w teatrze są bardzo rzadkie, związane najczęściej z wyjazdami szkolnymi, choć dość często pojawia się chęć korzystania z oferty teatralnej w sferze deklaratywnej. Niewielu respondentów przyznawało, że kupuje książki, czy korzysta z biblioteki, częściej wskazywano na takie praktyki u swoich dzieci. Wizyty w bibliotece z inicjatywy rodziców są stosunkowo rzadkie, najczęściej pojawiały się w kontekście możliwości korzystania z niej w szkole, w razie potrzeby. W wypowiedziach niektórych rodziców zauważyć można przekonanie, że czytelnictwu książek nie sprzyja obecność Internetu.

Teraz jest era komputerów [IDI RW].

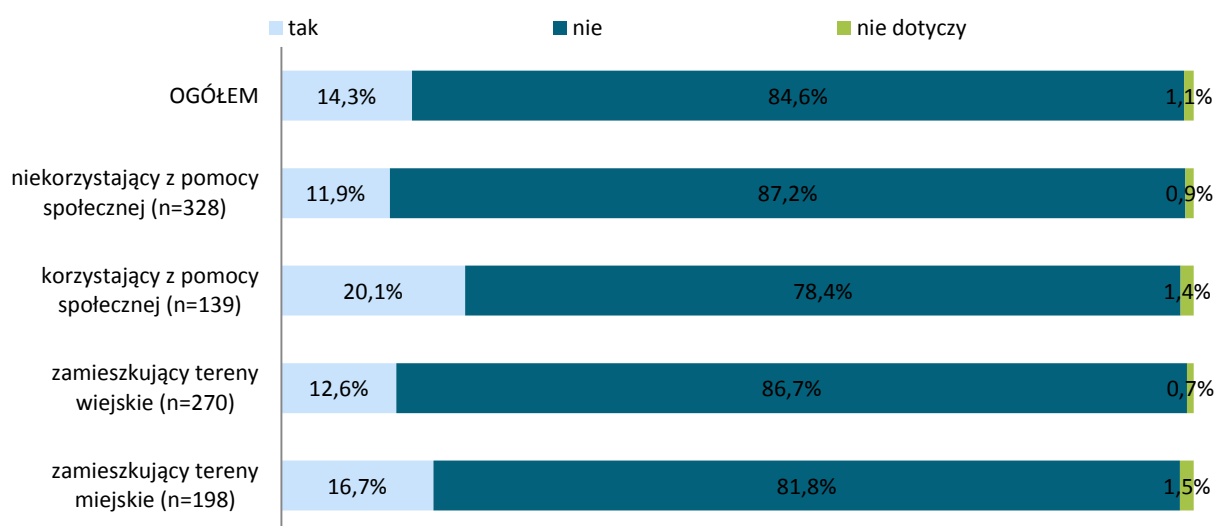
W rodzinach, w których rzadko pojawiają się inicjatywy związane z uczestnictwem w wydarzeniach kulturalnych, czasem mniejsze dzieci, nieprzyzwyczajone do instytucji kultury czy rozrywki, mają opory, żeby z nich korzystać, czując się lepiej, bezpieczniej w domu, przed telewizorem

Byli raz w kinie, to ich nie zainteresowało, bo stwierdzili, że jest ciemno, że noc jest [IDI RW]].

4.1.9. Sytuacja zdrowotna rodzin wielodzietnych

Respondentów badania CATI zapytano, czy w ciągu ostatniego roku ktokolwiek z ich rodziny musiał zrezygnować z dostępu do służby zdrowia, z powodu braku pieniędzy (np. z wizyty prywatnej u lekarza, dentysty, czy z wykupienia recepty).

Wykres 44. Deklaracje badanych członków rodzin wielodzietnych, czy z powodu braku pieniędzy musieli zrezygnować w ciągu ostatniego roku z dostępu do służby zdrowia, n=468.

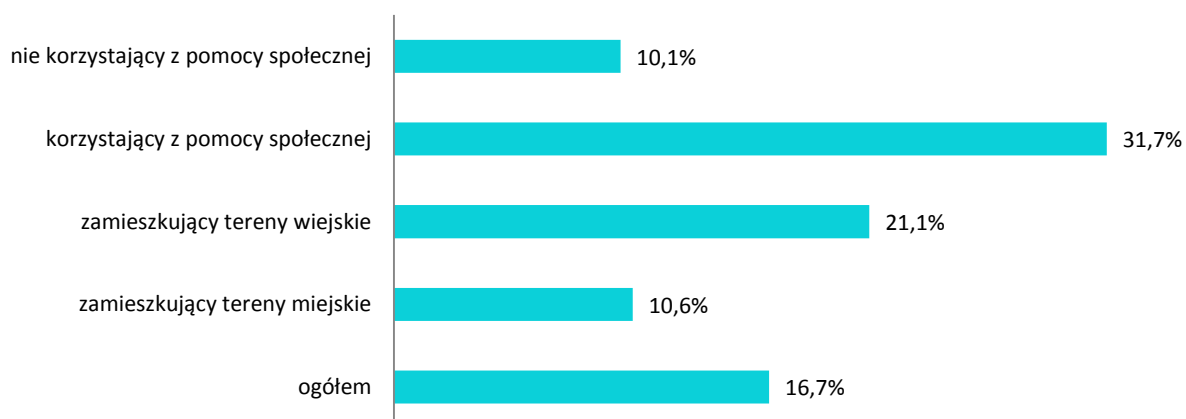

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Opinie uzyskane w badaniu CATI można uznać za porównywalne do wypowiedzi rodzin wielodzietnych uzyskanych w ramach Diagnozy Społecznej oraz badaniach GUS. Jak wskazuje

powyższy wykres, 14,3% badanych stwierdziło, że któryś z członków ich rodziny musiał zrezygnować z dostępu do służby zdrowia z powodu ograniczeń finansowych. Analizując rozkład odpowiedzi ze względu na miejsce zamieszkania, takie przekonanie wyraziło nieco więcej mieszkańców miast (16,7%). Znaczenie w rozkładzie odpowiedzi miało również korzystanie z pomocy społecznej (20,1% procent wśród korzystających z pomocy społecznej, 11,9% wśród niekorzystających).

Wykres 45. Odsetek rodzin wielodzietnych, w których wskazano poprawę dostępu do służby zdrowia w przeciągu ostatniego roku, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Przekonanie o poprawie dostępu do służby zdrowia wyraziło 16,8% badanych rodzin wielodzietnych. Częściej wskazywali na to mieszkańcy terenów wiejskich oraz korzystający z pomocy społecznej. Wyniki te wskazują na lepszy odbiór dostępności opieki zdrowotnej, w porównaniu z danymi uzyskanymi w ramach Diagnozy Społecznej 2015, gdzie żaden z respondentów nie wskazał na polepszenie zaspokojenia potrzeb zdrowotnych jego rodziny w ciągu ostatnich dwóch lat.

Sytuacja zdrowotna rodzin wielodzietnych, które uczestniczyły w wywiadach IDI była zróżnicowana, jednak w większości przypadków stan zdrowia nie wpływał negatywnie na ich codzienne życie. Wskazywano przede wszystkim na standardowe choroby dzieci w okresie jesienno-zimowym (przeziębienia, etc).

Nie mamy żadnych takich problemów na szczęście. Tam wiadomo, dziecko najmłodsze, to troszkę tam w przedszkolu, to wtedy jakiś tam problem, że przeziębienie, to, co pójdzie, to trzeba się nim zajmować, bo jest chore. A starsi nie. [IDI RW]

Na dzieci nie mogę narzekać. Raz w roku, góra dwa, ale to tak porządnie, że wszystkich wykąda. Jeden od drugiego się zaraża. [IDI RW]

W tej chwili dobrze. No bo to wiadomo, że jest taki okres jaki jest, to tam są te przeziębienia, oskrzela i co tylko. Przedtem było źle, ale teraz już jest dobrze. [IDI RW]

W niektórych rodzinach problemy zdrowotne dotyczą również rodziców.

*To znaczy, ja choruję, a reszta dobrze się chowa, że tak powiem. **A pani choruje na?** Na cukrzycę. [IDI RW]*

Ja, na nadczynność tarczycy. [IDI RW]

To znaczy się tak: mąż miał zator płuc i to choruje już od 2014 roku, w tej chwili dostał rentę na 3 lata, także... No ja staram się też o rentę. No jest źle, ale też nie jest dobrze. U dzieciaków jest dobrze, bo tam nie chorują, odpukać, jakoś. Zdrowe materiały. [IDI RW]

W żadnej z rodzin nie zadeklarowano, iż któryś z członków rodziny musiał zrezygnować z wizyty u lekarza czy wykupienia recepty. Podkreślano, iż ten aspekt, szczególnie w przypadku dzieci, jest mocno przez rodziców dopilnowany.

A proszę mi powiedzieć, czy zdarzyło się, że ktoś z pani rodziny chciał w ciągu ostatniego roku nie skorzystać z jakiejś wizyty do lekarza czy nie poszedł na wymagane badania, nie wykupił potrzebnych leków? Nie. Staram się tego pilnować, więc nie przypominam sobie, żeby coś takiego było. [IDI RW]

W rodzinach respondentów zdarzały się przypadki niepełnosprawności dzieci, wtedy jednak zauważalne było bardzo aktywne i zadaniowe podejście rodziców do zapewnienia jak najlepszej opieki i rehabilitacji chorym dzieciom.

Córka starsza ma zdiagnozowaną chorobę, ale nie ma zdiagnozowanego... Jak by to powiedzieć? Widać na zewnątrz, że ona jest chora. To co jest z zewnątrz, to nie jest zdiagnozowane. Mimo kilkunastu lat próby diagnozowania nie jest to zdiagnozowane, profesorowie, nie profesorowie rozkładają ręce. Także są potrzebne też środki ortopedyczne. Jeżeli chodzi o mniejsze dzieci, jest rehabilitacja wzroku, też musi być dieta, rehabilitacja ruchowa, stąd też ruch, ruch i basen, żeby te mięśnie, to wszystko po prostu dobrze pracowało. Jakby pani tutaj zobaczyła, jakby przyszli wszyscy, to wyglądają normalnie. Po córce mogłaby się pani czegoś domyślić, ale ona to tak ukrywa, że tego nie widać. No także to jest... na początku na przykład robiłam jedną dietę, drugą dietę, trzecią dietę, czwartą dietę, ale teraz już jest... To jest tak męczące, czasowo chłonne, że no zrezygnowaliśmy i razem jesteśmy powiedzmy na czymś tam. [IDI RW]

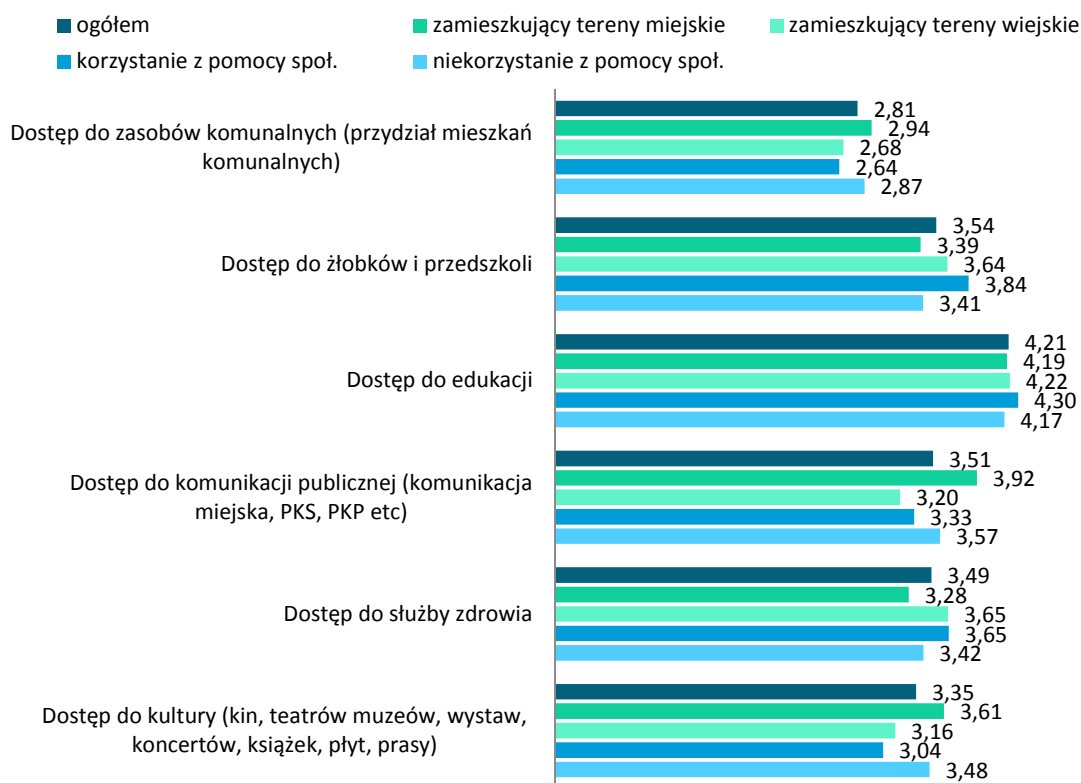
Podsumowując, wskazać należy, iż rodziny wielodzietne dość dobrze oceniają dostęp do służby zdrowia, nie wskazują na poważne problemy w tym zakresie. Sytuacja zdrowotna badanych jest dość zróżnicowana, znacząca większość z nich zmagają się z regularnymi przeziębieniami i chorobami sezonowymi, które z racji większej liczby dzieci w rodzinie są odczuwane bardziej intensywnie i przez dłuższy czas. Obecność dzieci z przewlekłymi chorobami/niepełnosprawnościami istotnie wpływa na sposób funkcjonowania rodziny (bardziej wymagająca logistyka, niedobór czasu, większe potrzeby finansowe).

4.1.10. Dostęp do usług publicznych dla rodzin wielodzietnych

Jednym z zagadnień badawczych była weryfikacja dostępności usług publicznych dla rodzin wielodzietnych. Przedstawiciele badanych rodzin poproszono o ocenę dostępu do: służby zdrowia, komunikacji publicznej, edukacji, żłobków i przedszkoli oraz zasobów komunalnych. Warto zaznaczyć, że opinia na ten temat miała być niezależna od faktu korzystania bądź niekorzystania z danej usługi.

Poniżej przedstawiono wyniki badania CATI w tym zakresie.

Wykres 46. Ocena (na skali 1-5) dostępności usług publicznych przez rodziny wielodzietne ogółem i w poszczególnych grupach, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z rodzin wielodzietnych.

Najlepiej został oceniony dostęp do edukacji (średnia ocen wyniosła 4,21, bez wyraźnych różnic z uwagi na miejsce zamieszkania czy korzystanie z pomocy społecznej). Nieco gorzej oceniono dostęp do żłobków i przedszkoli (ocena 3,54). W przypadku oceny komunikacji publicznej, średnia ocen ogółem wyniosła 3,51. Widać dużą różnicę w ocenie dostępu do usług transportu publicznego pomiędzy mieszkańcami miast (3,92) i wsi (3,20). Miejsce zamieszkania różnicowało również ocenę dostępu do kultury (niższa ocena mieszkańców terenów wiejskich) i służby zdrowia (niższe oceny mieszkańców miast).

Uczestnicy badań jakościowych raczej nie dostrzegali problemów w dostępie rodzin wielodzietnych do większości usług publicznych. Najczęściej pozytywna ocena dostępności usług odnosiła się do edukacji, dostępności do żłobków i przedszkoli, a także komunikacji publicznej.

Tak, tak. Dostało się [do przedszkola]. Właśnie ze względu na to, że mały był trzecim dzieckiem, to też nie było problemu. [IDI RW]

Tak. Mają PEKI załatwione, to prorodzinne, tak, że oni dojeżdżają sobie do szkoły, gdziekolwiek. [IDI RW]

Ja akurat jestem w sytuacji, że mam świadczenie rodzinne na dziecko i płacę 12 złotych na rok za bilet i jeżdżę wszędzie, więc dla mnie jest to sytuacja idealna. Wiem, że też rodziny, który mają czwórkę dzieci płacą 4,5 za bilet miesięczny. (...). U mnie tylko za bilety płaci syn 50%, ten najstarszy. W związku z tym dla mnie jest okej. [IDI RW]

Trudno stwierdzić na podstawie badań jakościowych, aby liczba dzieci przekładała się na ocenę dostępności do usług publicznych, bardziej wpływał na nią wiek dzieci i konieczność aktualnego korzystania z danej usługi w większym wymiarze (komunikacja – dzieci dojeżdżające do szkoły, edukacja – wydatki dodatkowe na wycieczki czy zajęcia dodatkowe).

Wskazywano też na problem z usługami komunalnymi, jako że rodziny wielodzietne w większym wymiarze zmagają się dużymi opłatami i mniejszą powierzchnią mieszkalną na osobę w rodzinie.

No, wie pani jak to jest. No opłaty są dość wysokie, aczkolwiek no nie mamy takiego problemu, że nie mamy jak zapłacić czy coś, to z tym nie ma problemu. [IDI RW]

Jako że w trakcie wywiadów poruszano również kwestię załatwiania spraw urzędowych, ten obszar wzbudzał w rozmówcach największe emocje. Dla wielu rodziców jest to spory kłopot, stres, ale też często poczucie zagubienia i braku zrozumienia konieczności dostarczania wielu dokumentów i pism. Nawet osoby, które nie dostrzegały tutaj problemów z dostępnością, zastrzegały, że nie doświadczyły żadnych udogodnień w tym obszarze.

*No czasami są ulgi takie, że faktycznie można się starać o nie i można mieć je. Ale to też czas, bieganie i papierologia. **Co pani zdaniem należałoby zmienić, żeby polepszyć dostęp tych wszystkich obszarów do takich rodzin jak pani, czyli rodzin z trojgiem i więcej dzieci?** Żeby w urzędach szybciej załatwić te papiery, nie stać tyle w kolejce. Bo jak ja tam idę, to ja tam z 3-4 godziny spędzam w kolejkach. [IDI RW]*

Ale to tam mogłabym pić do tego czy panie są zmęczone czy niezmęczone, czy są uprzejme czy są nieuprzejme, nie? To jest kwestia jakości usługi, ale myślę, że dobrze by było gdyby te przepisy, nie przepisy, one były troszeczkę mniejsze i troszeczkę sprawniejsze. Ta obsługa, tak? żeby to nie było takie trudne. Ja wiem, że tyle trzeba papierów, bo to trzeba tyle papierów, (...) Nasze dziecko jest słabo widzące, (...) No i mogliśmy się starać na przykład o komputer, tak? Myśmy złożyli wniosek, wszystkie dokumenty, tam naprawdę były obostrzenia dosyć duże. (...). I teraz odmówili nam tego (...) dlatego, że dziecko nie jest niewidome. Bo to było dla osób niewidomych i dla osób niedowidzących, ale w rozumieniu osoby niedowidzącej chodziło o osobę niewidomą. Więc ja tego nie rozumiałam. Gdyby powiedzieli nam od początku, że osoba niedowidząca to jest osoba, która widzi na przykład tylko wiązkę światła, (...), to byśmy się o to nie starali. A myśmy stracili dużo czasu, załatwiania, papierów, itd. [IDI RW]

Wskazywano również na czasochłonność tych procedur, co często jest kłopotliwe w sytuacji braku możliwości pozostawienia z kimś dzieci (szczególnie, jeśli w godzinach funkcjonowania urzędów drugi rodzic pracuje). Postulowano zorganizowanie w urzędach priorytetowych okienek dla osób potrzebujących szybszego załatwienia sprawy (wskazywano, że są miejsca, w których takie rozwiązania już funkcjonują).

Myślę, że fajną rzeczą by było, gdyby w każdym urzędzie... Nie wiem czy tak się da – w każdym urzędzie właśnie było takie okienko dla tak zwanych specjalnych klientów, czyli kobiety w ciąży, starsze osoby, rodziny wielodzietne. Takie, które po prostu no w pewien sposób szybciej by działały, czy to urząd skarbowy, nie? No mnóstwo rodzin, my akurat nie, ale rodzin wielodzietnych mają firmy, nie? I na przykład wiem, że stoją, załatwiają. No nie wiem czy pani mnie rozumie, żeby była po prostu jakaś rotacja czasowa, tak? [IDI RW]

Podsumowując, badane rodziny wielodzietne *dobrze i umiarkowanie dobrze* oceniają dostęp do usług publicznych. Najlepiej oceniono dostęp do edukacji, opieki (żłobek, przedszkole), a także komunikacji

publicznej (przede wszystkim w m. Poznań). Wskazywano jednak na ograniczony dostęp do mieszkań komunalnych i wysokie opłaty za mieszkanie, a także uciążliwość załatwiania spraw urzędowych.

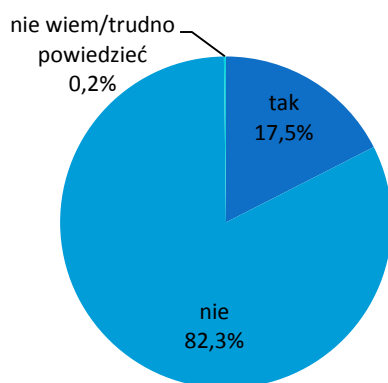
4.1.11. Wsparcie otrzymywane przez rodziny wielodzietne

Skala wsparcia otrzymywanego przez rodziny wielodzietne

W ramach badania CATI poruszono kwestię otrzymywanego wsparcia, zarówno instytucjonalnego (ze strony instytucji pomocy społecznej, organizacji pozarządowych, organizacji kościelnych), jak i nieformalnego (od rodziny, przyjaciół, znajomych).

Rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy rodzina otrzymuje jakieś wsparcie zewnętrzne jest niemal identyczny, jak w przypadku gospodarstw domowych badanych w ramach Diagnozy Społecznej 2015:

Wykres 47. Odpowiedź na pytanie „Czy Pani/Pana rodzina otrzymuje jakieś wsparcie z zewnątrz? Chodzi o pomoc zarówno od Państwa, gminy, jak i od stowarzyszeń, organizacji, kościoła, rodziny czy znajomych”, n=468

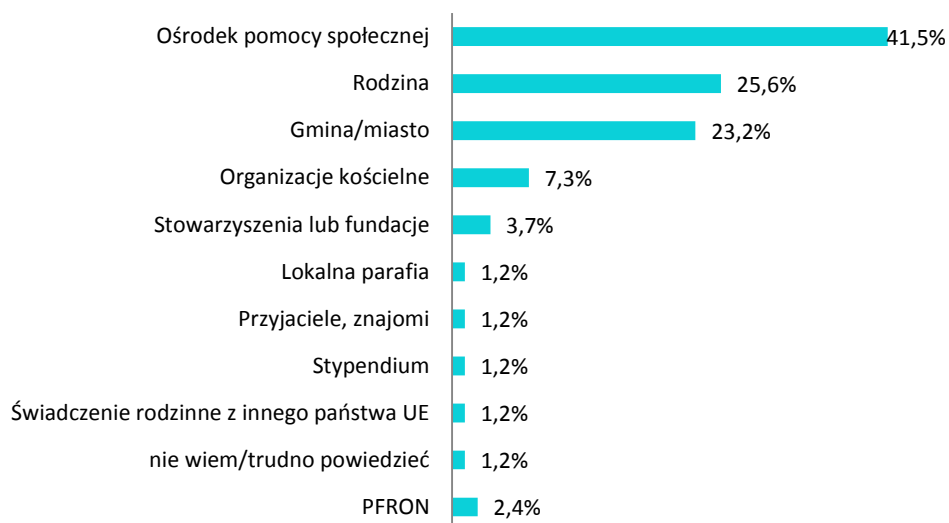
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Wsparcie z zewnątrz otrzymuje – zgodnie z deklaracjami badanych – 17,5% rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce. Miejsce zamieszkania (miasto/wieś) nie różnicuje wielkopolskich rodzin wielodzietnych pod względem otrzymywania wsparcia.

Struktura źródeł wsparcia otrzymywanego przez rodziny wielodzietne

Poniżej zaprezentowano rozkład źródeł pomocy/wsparcia, które otrzymują rodziny wielodzietne w Wielkopolsce.

Wykres 48. Odpowiedź na pytanie „Z jakich źródeł Pani/Pana rodzina otrzymuje wsparcie (materialne, finansowe, rzeczowe)?”, możliwość wielokrotnego wyboru, n= 82.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Choć przedstawione na powyższym wykresie dane oparte zostały jedynie na odpowiedziach udzielonych przez przedstawicieli 82 badanych rodzin (tych, które otrzymują wsparcie zewnętrzne), to można na ich podstawie wyciągnąć pewne wnioski na temat struktury otrzymywanego wsparcia. Zdecydowanie najczęściej rodziny wielodzietne otrzymują wsparcie formalne, instytucjonalne, ze strony samorządów lokalnych. 41,5% rodzin wielodzietnych otrzymuje je – zgodnie z deklaracjami badanych – od ośrodka pomocy społecznej, a 23,2% od gminy/miasta (wydaje się, że część respondentów mogła dokładnie nie rozróżniać tych dwóch źródeł wsparcia, czasem ośrodki pomocy społecznej funkcjonują w strukturach gmin/miast). Drugim najistotniejszym źródłem wsparcia dla rodzin wielodzietnych są inne, spokrewnione rodziny (25,6%), zaś na kolejnym miejscu plasują się kościoły i organizacje kościelne (7,3% oraz 1,2% wskazań na „lokalną parafię”). Znacznie mniej rozpowszechnione jest wsparcie ze strony organizacji pozarządowych (3,7%), natomiast zupełnie marginalne znaczenie ma pomoc nieformalna ze strony innych osób i grup społecznych niż rodzina (1,2% wskazań na odpowiedź „przyjaciele, znajomi”, żadnego wskazania na odpowiedź „sąsiedzi”). Co ciekawe, nieco częściej ze wsparcia spokrewnionej rodziny korzystają rodziny wielodzietne zamieszkujące miasta, niż wsie.

W badaniu jakościowym brali udział przedstawiciele rodzin wielodzietnych korzystających, jak i niekorzystających ze wsparcia zewnętrznego. Podobnie, jak w przypadku badania ilościowego, w badaniu jakościowym dominują rodziny korzystające ze wsparcia instytucjonalnego świadczonego przez ośrodki pomocy społecznej. W badanej próbie znaleźli się jednak także przedstawiciele rodzin korzystających ze wsparcia organizacji pozarządowych o charakterze usługowym:

To znaczy, ja działam w stowarzyszeniach, więc stricte tutaj też korzystam, ale to jest na zasadzie, że ja coś daję z siebie i czasem moje dzieci korzystają z półkolonii, z jakichś warsztatów kulinarnych. Na tej zasadzie. [IDI RW]

oraz od organizacji kościelnych (Caritas), skąd otrzymują wsparcie o charakterze rzeczowym:

Od czasu do czasu z Caritasu (...) No, tak raz na dwa miesiące można powiedzieć. [IDI RW]

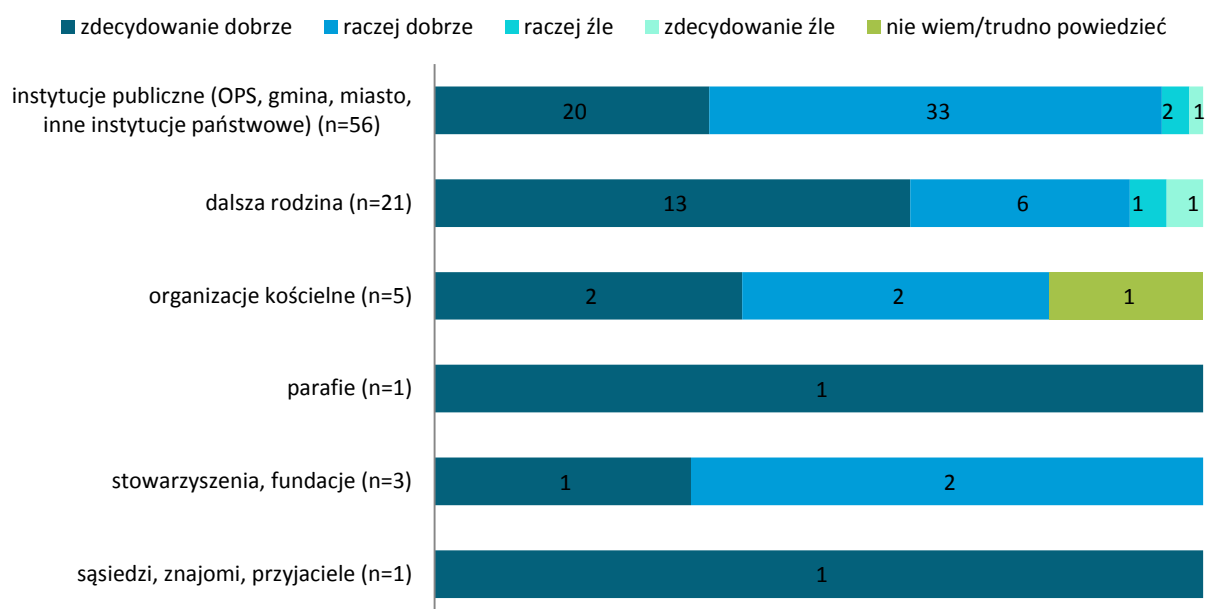
W badaniu jakościowym wzięt także udział przedstawiciel jednej z rodzin wielodzietnych otrzymujących wsparcie od dalszej rodziny:

Czasem moi rodzice coś tam dorzucą. No też nie mają za dużo, więc dają ile mogą. [IDI RW]

Ocena otrzymywanego wsparcia

Przedstawiciele rodzin wielodzietnych zapytano także o ocenę wsparcia otrzymywanego z poszczególnych źródeł, przy czym dokonano ich pogrupowania w szersze kategorie: dalsza rodzina; sąsiedzi, znajomi, przyjaciele; parafia; organizacje kościelne; stowarzyszenia/fundacje; instytucje publiczne (OPS, gmina/miasto, inne instytucje państwowe). Oceny dokonywali przedstawiciele tych rodzin wielodzietnych, które pomoc z danych źródeł otrzymują. Wyniki badania w tym zakresie przedstawiono na poniższym wykresie.

Wykres 49. Odpowiedzi na pytania kwestionariuszowe „Jak ocenia Pan/Pani wsparcie otrzymywane od...?”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Co do zasady, wsparcie otrzymywane przez rodziny wielodzietne, ze strony wszystkich analizowanych sieci wsparcia, zarówno formalnych jak i nieformalnych, oceniane jest przez beneficjentów tego wsparcia pozytywnie (odpowiedzi *zdecydowanie dobrze* lub *raczej dobrze*). Pojedyncze oceny negatywne pojawiły się jedynie w przypadku wsparcia od instytucji publicznych (OPS, gmina/miasto, inne instytucje publiczne) oraz wsparcia od dalszej rodziny. W przypadku pozostałych sieci wsparcia oceny negatywne się nie pojawiły, aczkolwiek należy pamiętać o niewielkiej liczebności osób korzystających z tych form, reprezentowanych w próbie badawczej.

W badaniu jakościowym, podobnie jak w ilościowym, większość przedstawiciele rodzin wielodzietnych pozytywnie oceniła pomoc otrzymywaną ze wszystkich kręgów wsparcia:

Czy Pani rodzina odczuwa tę pomoc? Tak. Na dobre. Czy w ogóle jest jakiś problem w załatwieniu czy staraniu się o pomoc właśnie z tego MOPR-u? Nie, nie ma problemu. Jest współpraca, jak to pracownicy socjalni mówią, także nie ma problemu. [IDI RW]

Tym niemniej, w wypowiedziach badanych zwrócono uwagę na trudności dotyczące korzystania z pomocy społecznej, np. w kontekście **progów dochodowych** uprawniających do otrzymania wsparcia (uznawanych przez niektórych respondentów za zbyt niskie):

Według nich, jak się przekracza zarobki, to już nie powinno się starać o pomoc. [IDI RW]

Za duży dochód, żeby cokolwiek dostać, a za mały znowu, żeby... tutaj też nie starcza. Taka jest prawda. Przekroczysz tam kurczę parę groszy, to już ci nie dadzą, nie? [IDI RW]

Inną, istotną barierą jest **zbiurokratyzowanie procedury pozyskania wsparcia w systemie pomocy społecznej**, przy jednoczesnym braku wystarczająco przejrzystych informacji na temat jego możliwości i ograniczeń. Na ten problem zwróciło uwagę kilkoro respondentów:

Co jest największym problemem w takim razie w staraniu się o pomoc przy tym dodatku mieszkaniowym na przykład? Co jest... Dokumenty. Dobra, czyli wielość tych dokumentów, tak? Tak, tak i liczba tych wypełnianych wniosków, dokumentów, które są potrzebne do przekazania. [IDI RW]

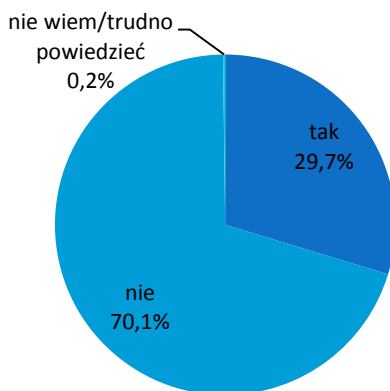
Czy jest, a jeżeli tak, to, co jest największym problemem w załatwianiu, w staraniu się o pomoc w ośrodkach pomocy społecznej? Biurokracja. Czyli dokumenty? Tak. Zdecydowanie. [IDI RW]

Ja wiem, że tyle trzeba papierów, bo to trzeba tyle papierów, ale na przykład mieliśmy sytuację: „Aktywny samorząd 2016”. Nasze dziecko jest słabo widzące, (...). No i mogliśmy się starać na przykład o komputer, tak? Myśmy złożyli wniosek, wszystkie dokumenty, tam naprawdę były obostrzenia dosyć duże. Wszystko było ok. Od lekarza, to, tamto, itd. I teraz odmówili nam tego, chociaż pani powiedziała, że ok, że musimy zgłaszać, dlatego, że dziecko nie jest niewidome. Bo to było dla osób niewidomych i dla osób niedowidzących, ale w rozumieniu osoby niedowidzącej chodziło o osobę niewidomą. Więc ja tego nie rozumiałam. [IDI RW]

Świadczenia z pomocy społecznej otrzymywane przez rodziny wielodzietne

Oprócz ogólnego pytania o otrzymywanie wsparcia, respondentom w badaniu CATI zadano również pytanie o to, czy ich rodziny korzystają ze świadczeń pomocy społecznej (finansowych oraz niefinansowych). Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano poniżej.

Wykres 50. Odpowiedzi na pytanie kwestionariuszowe „Czy Pani/Pana rodzina korzysta z jakichkolwiek świadczeń pomocy społecznej?”, n=468.

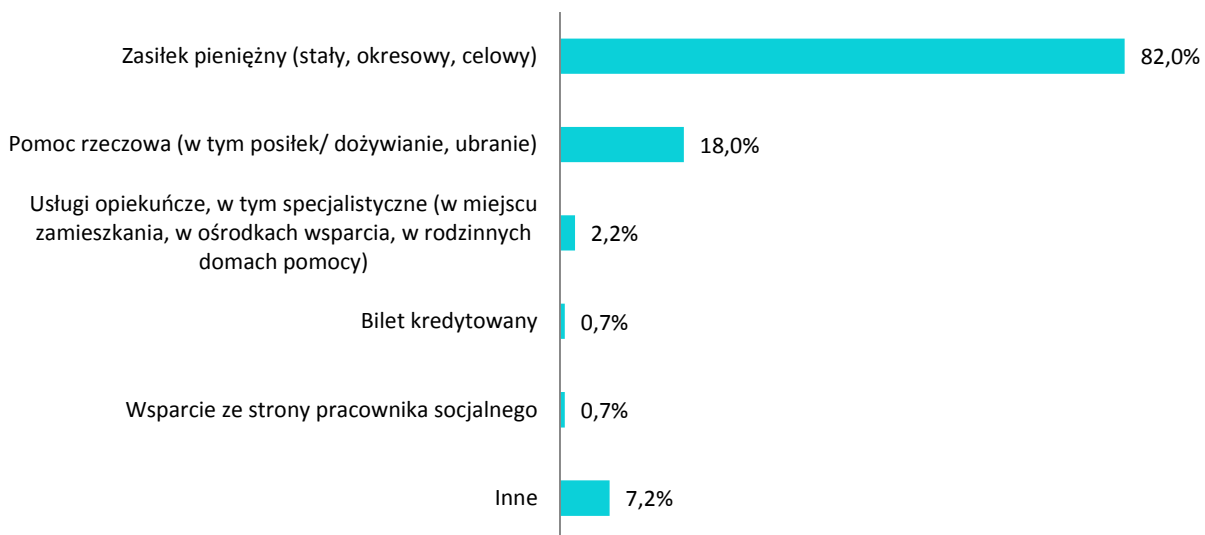

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Prawie 30% badanych rodzin korzysta ze świadczeń pomocy społecznej. Jest to wartość o ok. 10 punktów procentowych wyższa niż w przypadku pytania o to, czy rodzina otrzymuje jakieś wsparcie z zewnątrz, co może sugerować, że niektóre z typów świadczeń nie są uznawane za istotną „pomoc z zewnątrz”. Znacznie częściej do korzystania z świadczeń pomocy społecznej przyznają się respondenci zamieszkujący wieś (35,6%) niż miasta (21,7%).

Respondentów poproszono o wskazanie świadczeń, z których korzysta reprezentowana przez nich rodzina wielodzietna.

Wykres 51. Odpowiedzi na pytanie kwestionariuszowe „Z jakich świadczeń pomocy społecznej korzysta Pani/Pana rodzina (czyli Pan(i), Pana(i) partner(ka) oraz dzieci)? Proszę zaznaczyć wszystkie świadczenia, z których Pani/Pana rodzina korzystała w ciągu ostatniego roku.”, n=139.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Zdecydowanie najczęściej otrzymywaną formą świadczeń pomocy społecznej jest „zasiłek pieniężny (stały, okresowy, celowy)” otrzymywany przez 82% rodzin, które otrzymują jakiegokolwiek świadczenia pomocy społecznej. Znacznie mniej badanych rodzin otrzymuje pomoc rzeczową (w tym

posiłek/dożywianie, ubranie) – 18,0%, natomiast pozostałe formy pomocy, w tym usługi opiekuńcze i inne usługi wsparcia otrzymuje marginalna liczba badanych rodzin wielodzietnych. W kategorii „inne” mieszczą się przede wszystkim dwa typy otrzymywanych świadczeń: stypendia otrzymywane przez dzieci oraz świadczenie z programu Rodzina 500+ otrzymywane niemal przez wszystkich badanych, przez niewielką liczbę kwalifikowane jako „świadczenie z pomocy społecznej”.

Formy wsparcia oczekiwane przez rodziny wielodzietne

Badanie jakościowe pozwoliło na określenie typu najbardziej oczekiwanej przez rodziny wielodzietne formy pomocy. Najbardziej pożądaną przez przedstawicieli rodzin wielodzietnych formą pomocy jest **pomoc finansowa oraz pomoc mieszkaniowa**.

No myślę, że finansowa na pewno, materialna no ciężko powiedzieć, ale na pewno mieszkanie jeżeli by było, to bardzo duży byłby plus. [IDI RW]

W sumie, to naprawdę, to większe mieszkanie. To, co by faktycznie tak pomogło. I za mniejsze pieniądze po prostu. Już mówię, takie do remontu, żeby coś wyremontować. Już by było inaczej. [IDI RW]

A chciałam zapytać jakiej pomocy wam brakuje?. No, to ogólnie tylko mieszkaniowej, nie? Na życie starcza na razie. [IDI RW]

Niektóre rodziny oczekiwałyby także wsparcia akcyjnego w postaci pomocy rzeczowej:

Nie, jeżeli chodzi jako z finansami no najgorzej nie ma, bo na chleb nie brakuje, jak to się mówi, ale wiadomo, czy jakieś święta czy jakieś tam paczki dla dzieci, to wiadomo, że by się ucieszyły, nie? [IDI RW]

Badanie jakościowe pozwoliło także na zidentyfikowanie nisz w zakresie pomocy otrzymywanej przez rodziny wielodzietne. **Bardzo często pojawiającym się wątkiem w wypowiedziach respondentów był chroniczny brak czasu wolnego**, co jest oczywiście spowodowane koniecznością podejmowania intensywnych działań opiekuńczo-wychowawczych w stosunku do kilkorga dzieci w rodzinie (problem ten został szerzej opisany w rozdziale poświęconym spędzaniu czasu wolnego przez rodziny wielodzietne: połowa badanych przyznała, że nie miała wystarczającej ilości czasu wolnego w tygodniu poprzedzającym badanie, a pulę czasu określaną jako „wolną” dorośli członkowie rodzin wielodzietnych najczęściej spędzają ciągle pełniąc funkcje opiekuńczo-wychowawcze – odpowiedzi „spędzam czas z rodziną” oraz „wychodzę na spacer, na plac zabaw z dziećmi”) i **równocześnie brak wystarczającej pomocy**, która umożliwiłaby wygospodarowanie dodatkowego czasu wolnego, np. dzięki zapewnieniu dodatkowych usług opiekuńczo-wychowawczych.

*Myślę, że dla rodzin wielodzietnych, dla mam w szczególności, przydałoby się takie raz w tygodniu, kilkudniowa, bezpłatna opieka dla dzieci w jakimś fajnym miejscu, żeby mogły sobie iść. A matka, przede wszystkim matka, żeby mogła wyjść, rodzice razem, czy matka po prostu iść, odpocząć na 3-4 godzinki. **Czyli ten czas wolny, którego wiecznie brakuje?** Tak, dokładnie. [IDI RW]*

A proszę mi powiedzieć, jakiego typu pomocy wam brakuje? Może, no jakiegoś takiego właśnie opiekuna dla dzieci, takiej osoby, która by pomogła. [IDI RW]

Wpływ otrzymywanych świadczeń rodzinnych i opiekuńczych na sytuację rodzin wielodzietnych

Badanie jakościowe (wywiady IDI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych) ukierunkowane było także na określenie wpływu świadczeń rodzinnych i opiekuńczych na sytuację rodzin wielodzietnych. W badanej próbie znalazło się kilka osób, które pobierały świadczenia rodzinne/opiekuńcze (lub też jako nieliczni byli świadomi pobierania tych świadczeń jako odrębnych od pozostałych przychodów z systemu pomocy społecznej). **Świadczenie rodzinne oceniane jest jako zbyt niskie, by zrekompensować brak dochodów z pracy**, nawet w sytuacji równoległego pobierania świadczenia z programu Rodzina 500+.

Myślę, że w tej sytuacji, jedyne, co pozostawia do życzenia, to wciąż nadal niskie rodzinne. Gdyby zasiłek rodzinny był jeszcze adekwatny porównywalnie do zasiłków rodzinnych za granicą, to nie byłoby problemu. A w tej chwili to 500+ trochę ratuje sytuację, ale jeżeli stricte przeznaczymy te pieniądze tylko na dzieci, to już budżet jest obciążony w innych wydatkach i może jakoś człowiek się podeprze tym, natomiast bazować powinniśmy jednak na zasiłkach rodzinnych. (...)Te 124 złote, to nie ma możliwości, żeby utrzymać dziecko za 124 złote [IDI RW]

Znacznie istotniejszy wpływ na sytuację rodzin wielodzietnych niż świadczenie rodzinne, ma zatem świadczenie z programu Rodzina 500+, z uwagi na jego znacząco wyższą wartość. Tym niemniej, bardzo dobrze oceniane jest wsparcie komplementarne wobec świadczenia rodzinnego udzielane, np. w mieście Poznaniu lub w Swarzędzu. Członkom gospodarstw domowych, które pobierają świadczenie rodzinne, przysługują tam korzystne zniżki na komunikację miejską, co stanowi znaczące odciążenie budżetu domowego rodzin wielodzietnych.

Ja akurat jestem w sytuacji, że mam świadczenie rodzinne na dziecko i płacę 12 złotych na rok za bilet i jeżdżę wszędzie, więc dla mnie jest to sytuacja idealna. Wiem, że też rodziny, który mają czwórkę dzieci płacą 4,5 za bilet miesięczny. Też jest sytuacja idealna. U mnie tylko za bilety płaci syn 50%, ten najstarszy. W związku z tym dla mnie jest okej. [IDI RW]

Od czwórki dzieci to są te PEKI tańsze. [IDI RW]

*Zniżki to mają tylko jak jadą autobusem, nie? To tego w ogóle nie płacą na autobus ani do Śródk. A tak, poza Śródką, to już muszą płacić bilety. To tak tylko, nie? **W tej komunikacji poznańskiej. Czyli naszą [swarzędzką] mają bezpłatną?** Tak, naszą mają bezpłatną, tak. Można powiedzieć. [IDI RW]*

Podsumowanie

17,5% badanych rodzin wielodzietnych otrzymuje wsparcie z zewnątrz, przy czym zdecydowanie najczęściej wsparcie udzielane jest przez instytucje publiczne (samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne). Znacznie rzadziej wsparcia udziela dalsza rodzina oraz kościół i organizacje kościelne. Marginalne jest wsparcie organizacji pozarządowych, a także niespokrewnionych przyjaciół, znajomych czy sąsiadów. Otrzymywane wsparcie oceniane jest przez rodziny wielodzietne z reguły *dobrze* lub *bardzo dobrze*, tym niemniej zidentyfikowano pewne bariery w dostępie do niego: zbyt niskie, zdaniem badanych rodzin wielodzietnych, progi dochodowe uprawniające do otrzymania wsparcia oraz zbiurokratyzowanie procedury jego pozyskania. Najbardziej oczekiwane przez rodziny wielodzietne formy wsparcia to pomoc finansowa oraz mieszkaniowa, a także wsparcie w pełnieniu

funkcji opiekuńczo-wychowawczych, które pozwoliłoby na wygospodarowanie puli czasu wolnego dla dorosłych członków rodziny wielodzietnej.

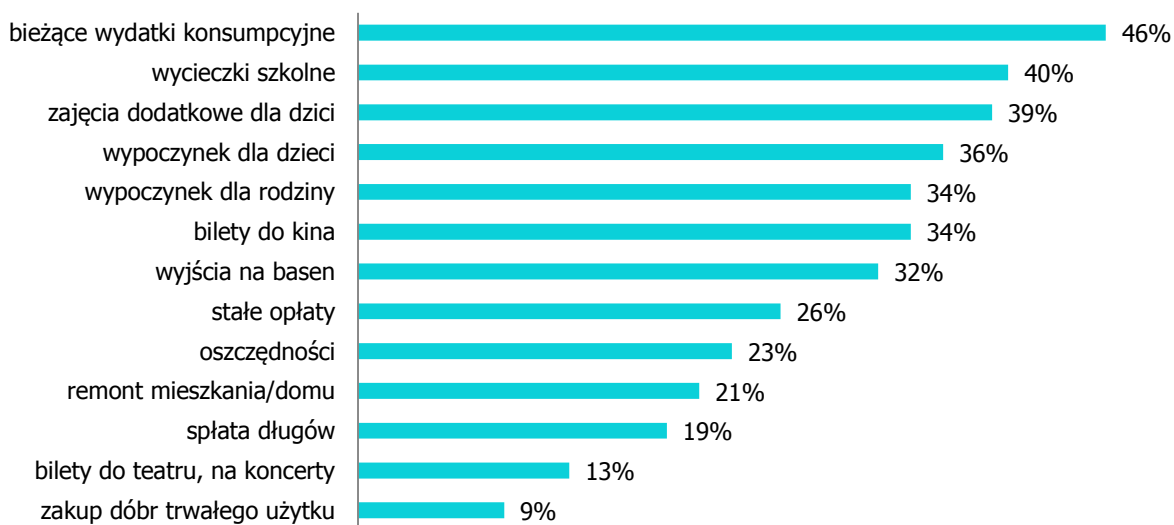
4.1.12. Wpływ programu Rodzina 500+ na zaspokojenie potrzeb rodzin wielodzietnych

Prognozy dotyczące wykorzystania środków z programu Rodzina 500+ przez rodziny wielodzietne

Ze względu na krótki okres funkcjonowania programu, trudno jest ocenić jego wpływ na sytuację rodzin wielodzietnych. Przed wprowadzeniem tej formy wsparcia dla rodzin wykonano jednak badania, w których badanych pytano o plany związane z zagospodarowaniem środków, które otrzymają w ramach programu.

Realizację badania rodzin wielodzietnych w Polsce⁴² zlecił firmie Ipsos Związek Dużych Rodzin „Trzy Plus”. Jednym z poruszanych zagadnień była próba prognozy, na co zostaną przeznaczone środki z programu Rodzina 500+, kiedy respondenci zaczną je już otrzymywać. Należy wskazać, że wypowiedzi dotyczyły jedynie założeń i deklaracji, co wiąże się z ryzykiem, iż rzeczywiste zachowania będą od nich odbiegać. Ich rozkład może jednak pokazywać, w jakich obszarach występują największe potrzeby wsparcia.

Wykres 52. Odpowiedź na pytanie „Niedługo wejdzie w życie rządowy program 500+. Na co Pani/Pana rodzina przeznaczy pieniądze, które otrzyma z tego programu?”.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu „Wielodzietni w Polsce 2016. Raport”, Ipsos na zlecenie Związku Dużych Rodzin „Trzy Plus”.

Najczęstszym wskazaniem potencjalnego celu wydatkowania środków z programu były bieżące wydatki konsumpcyjne (46%). Nieco rzadziej, ale też dość często, wskazywano na pokrycie kosztów wycieczek szkolnych (40%) i zajęć dodatkowych dla dzieci (39%). Ważną kategorią okazuje się również wypoczynek dla dzieci i rodziny. Co trzeci badany planował przeznaczyć dodatkowe środki na rozrywkę i rekreację (kino, basen), a co piąty zamierzał pokryć stałe opłaty, co może świadczyć o trudnościach z regulowaniem comiesięcznych opłat z uzyskiwanych dochodów. Rodziny wielodzietne poprzez świadczenia z programu Rodzina 500+ planowały zatem przede wszystkim

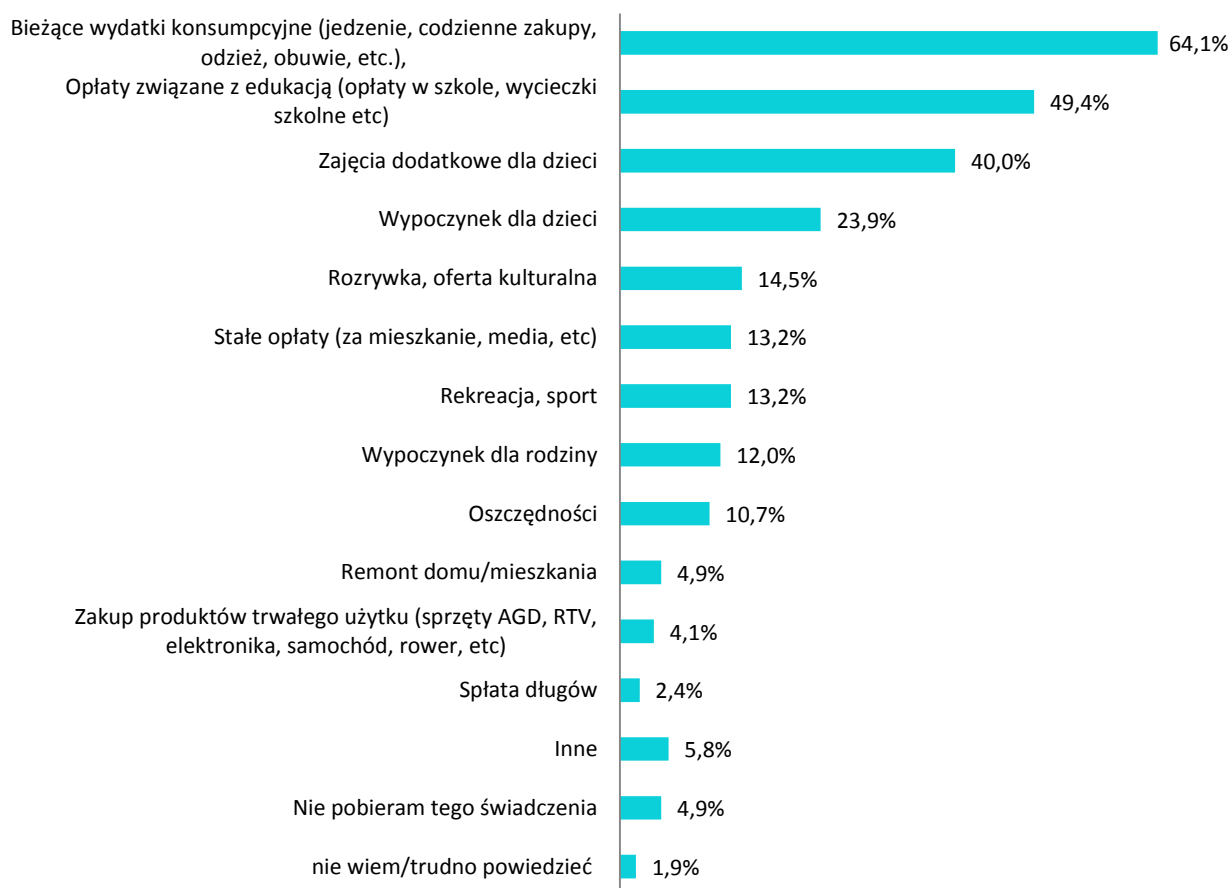
⁴² „Wielodzietni w Polsce 2016. Raport”, badanie zrealizowane przez Ipsos Polska na zlecenie Związku Dużych Rodzin 3plus, <http://3plus.pl/uploads/wpisy/319/zalaczniki/100.pdf> [dostęp dnia 26.10].

zwiększenie wydatków, a tym samym lepsze zaspokojenie podstawowych potrzeb gospodarstw domowych (kategoria „bieżące wydatki konsumpcyjne” oraz „stałe opłaty” i „spłata długów”), a także potrzeb edukacyjnych i rekreacyjnych dzieci („wycieczki szkolne”, „zajęcia dodatkowe dla dzieci”, „wypoczynek dla dzieci”). Dopiero w dalszej kolejności planowały zaspokoić w większym stopniu potrzeby rekreacyjne całej rodziny („wypoczynek dla rodziny”, „bilety do kina”, „wyjścia na basen”). Odpowiedź związana z zaspokojeniem potrzeb kulturalnych wyższego rzędu („bilety do teatru, na koncerty”) znalazła się dopiero na przedostatnim miejscu zestawienia.

Struktura wydatków ponoszonych przez wielkopolskie rodziny wielodzietne ze świadczenia otrzymywanego w ramach programu Rodzina 500+

Bardzo podobne wyniki uzyskano w ramach badania CATI, które przeprowadzono z przedstawicielami rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce. Przedstawiciele tych rodzin zostali poproszeni o wskazanie maksymalnie 3 celów, na jakie rodzina aktualnie przeznaczą pieniądze otrzymywane w ramach programu Rodzina 500+. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowane zostały na poniższym wykresie.

Wykres 9. Odpowiedź na pytanie „Na co wydają Państwo świadczenie 500+? Proszę wskazać 3 cele, na które Pani/Pana rodzina wydaje największą część pieniędzy z tego świadczenia”, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Ranking potrzeb, które są zaspokajane przez rodziny wielodzietne z Wielkopolski poprzez wydatkowanie świadczenia z programu Rodzina 500+ jest niemal identyczny z planowanym.

Wpływ programu Rodzina 500+ na zaspokojenie potrzeb rodzin wielodzietnych

Wbrew pierwotnym założeniom, z uwagi na bardzo niską liczebność próby badawczej rodzin wielodzietnych w badaniu Diagnoza Społeczna 2015, dokonanie w pełni uprawnionych metodologicznie porównań wyników dotyczących stopnia zaspokojenia potrzeb rodzin wielodzietnych wiosną 2015 r. (a więc przed wdrożeniem programu Rodzina 500+) oraz w grudniu 2016 r. (a więc po jego wdrożeniu) jest niemożliwe. W związku z powyższym, analizę wpływu programu Rodzina 500+ na zmianę stopnia zaspokojenia potrzeb rodzin wielodzietnych oraz przeorientowania rodzin na zaspokojenie potrzeb innych niż podstawowe (np. w zakresie kultury i turystyki) dokonano przede wszystkim w ramach badania jakościowego.

Jego wyniki potwierdzają jednoznacznie, że dodatkowe dochody z programu Rodzina 500+ przeznaczane są przede wszystkim na bieżące wydatki konsumpcyjne, są zatem spójne z wcześniejszymi prognozami. Na podstawie zgromadzonych danych można przypuszczać, że stopień zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych przed realizacją programu Rodzina 500 + był w rodzinach wielodzietnych niewystarczający, zarówno w odniesieniu do skali, jak i jakości konsumowanych towarów i usług.

Respondenci wskazywali przede wszystkim na zwiększenie **skali** konsumpcji dóbr podstawowych głównie w zakresie żywności i ubrania.

Tak. Większa ilość ubrań dla dziewczynek, coś nad wzrost możemy kupić i też nie musimy się zastanawiać, czy mogą to kupić czy nie. [IDI RW]

Na ubranka dla dzieciaków, na spożywkę. [IDI RW]

Na życie. Przede wszystkim na życie. [IDI RW]

Kupuję chłopakom to buty, to kurtki, bo wyrastają, to spodnie. Część na jedzenie idzie. [IDI RW]

Otrzymanie świadczenia z programu Rodzina 500+ pozwoliło także rodzinom wielodzietnym na zwiększenie **jakości** nabywanych dóbr podstawowych (nie tylko w zakresie żywności i ubrania, ale także w sferze mieszkaniowej). Respondenci zwracali uwagę na to, że dzięki dodatkowym dochodom zwiększyła się, np. jakość nabywanych przez nich ubrań lub metraż i wyposażenie wynajmowanego mieszkania.

Na co wydajemy? Przede wszystkim dzieci, mój nastoletni syn najwięcej z tego korzysta, bo ubiera się już w sklepach takich, gdzie może kupić buty Nike, bluzę Nike. Na co wcześniej, no w zwykłych sklepach miał kupowane. [IDI RW]

Z czego musieliby państwo zrezygnować w momencie, gdyby świadczenie 500+ zostało nagle cofnięte? *No, na pewno musielibyśmy oszczędzać, czyli pewnie byłoby to też na różnych, wiadomo na markowych rzeczach, byłoby to też na ilości spożywanych tych takich zdrowych potraw, które się teraz kupuje, stać na to, a trzeba by było z tego zrezygnować. [IDI RW]*

No my się przeprowadziliśmy. Dzieci dostały komodę do ciuchów, szafę, no rzeczy. [IDI RW]

Rzeczy. Dzieci dostają takie bardziej, jak to się mówi, oryginalne rzeczy, które dłużej wytrzymują, a nie mają używanych, tylko dostają nowe. W tym momencie nowe dostają, a nie używane. [IDI RW]

No, po prostu jak mam kupić buty za 30 złotych, to dam im na przykład za 100 złotych, tak? Po prostu lepsze jakościowo. Wiadomo, to idzie na dzieciaki, głównie na dzieciaki. Mimo wszystko. [IDI RW]

Pieniądze z programu Rodzina 500+ przeznaczone są oprócz tego na zaspokojenie potrzeb rodzin w zakresie turystyki i rekreacji (wyjazdy wakacyjne, wyjścia na basen) oraz potrzeby kulturalne (przede wszystkim bilety do kina). **Z przeprowadzonych badań nie wynika jednak, by otrzymywanie tego świadczenia zmieniało istotnie style konsumpcyjne, czy też indywidualną hierarchię potrzeb rodzin wielodzietnych.** Przykładowo, te rodziny wielodzietne, które wcześniej odczuwały (i w pewnym stopniu zaspokajały) potrzeby w zakresie turystyki czy kultury, po otrzymaniu świadczenia z programu Rodzina 500+ po prostu zwiększają nakłady na zaspokojenie tych potrzeb, z kolei te rodziny, które wcześniej takich potrzeb nie odczuwały (a tym samym nie zaspokajały) nadal nie deklarują wydatkowania dodatkowych pieniędzy na tego typu potrzeby. Analiza wypowiedzi badanych, co do zasady, nie pozwala na dostrzeżenie zjawiska przeorientowywania się rodzin wielodzietnych na próby zaspokojenia potrzeb ponadpodstawowych całej rodziny, jeżeli wcześniej nie były one w ogóle zaspokajane.

Wakacje na pewno. Dzieci mają więcej atrakcji, bo możemy, jak wyjeżdżamy, korzystać ze wszystkiego. Mogą zwiedzić więcej miejsc, być w różnych parkach rozrywki, wszystko. Częstsze wyjścia do tego kina, do McDonalds'a, na różne place zabaw takie zamknięte, z atrakcjami. No głównie na to. [IDI RW]

Czy są jakieś wydatki, które pokrywacie teraz, a nie było was na to stać wcześniej? No też częstsze wyjścia po prostu na różne imprezy płatne, no i częstsze wyjazdy na wakacje jednak. [IDI RW]

W zasadzie jedyną nową kategorią wydatków ponoszonych wyłącznie dzięki otrzymywaniu świadczenia z programu Rodzina 500+ są **wydatki na zajęcia dodatkowe dla dzieci** (np. sportowe, taneczne, językowe). Przykładowo, jeden z respondentów świadczenie wychowawcze przeznacza m.in. na zajęcia w klubie sportowym oraz obozy sportowe dla jednego z dzieci. Opłaty te byłyby niemożliwe do udźwignięcia dla rodziny bez świadczenia 500+, dlatego też w tym wypadku można mówić o ułatwieniu zaspokajania potrzeb innych niż te podstawowe, są to jednak indywidualne potrzeby dziecka (lub kilkoro dzieci), nie zaś potrzeby całej rodziny.

No właśnie chciałam zapytać czy są wydatki, które możecie pokryć teraz, a nie mogliście ich pokryć wcześniej? Tak. Obóz na przykład małego właśnie z tego klubu. W ratach, ale zawsze można to pokryć, a wtedy nie było można tego kompletnie pokryć, bo to są duże koszty. To jest prawie 800 złotych za tydzień. A tak w ratach to z jednego miesiąca, z drugiego da radę. [IDI RW]

Na angielski ich postaliśmy. A gdyby świadczenie zostało cofnięte nagle, to z czego byście musieli państwo nagle zrezygnować? No właśnie pewnie z tego angielskiego, bo nie wiem czy byśmy dali radę opłacić to z mojej lub żony pensji. [IDI RW]

Warto zaznaczyć, że w hipotetycznej sytuacji zakończenia funkcjonowania programu Rodzina 500+ respondenci deklarowali rezygnację w pierwszej kolejności właśnie z tego typu wydatków.

Dzięki świadczeniu z programu Rodzina 500+ budżety domowe generują pewne **oszczędności**, które zamierzają przeznaczyć ich na większe wydatki związane z zaspokojeniem potrzeb dzieci

w przyszłości. W niektórych przypadkach świadczenie pozwala także na wygospodarowanie puli środków z przeznaczeniem na „kieszonkowe” dla dzieci.

To 100 złotych się też tam z tego odkłada, w zależności od wydatków, żeby potem miały na inne, gdy chcą sobie kupić nowy laptop, tableta czy telefon, to wtedy mają na to z tego też. [IDI RW]

500-tki idą do dzieci, oprócz tego jeszcze one dostają do ręki pieniądze, po 100 złotych miesięcznie, nie? Także mali dostają po 50 złotych, gdzie mają skarbonkę u mnie w szafie, nie? Żeby nie kusiło, a starsi dostają po stówie. [IDI RW]

Podsumowanie

Przeprowadzone badanie wykazało, że środki z programu Rodzina 500+ wydatkowane są przez wielkopolskie rodziny wielodzietne przede wszystkim na zaspokojenie bieżących potrzeb konsumpcyjnych. Środki te umożliwiły wzrost skali i jakości kupowanych towarów i usług. Program Rodzina 500+ nie przyczynił się do istotnej zmiany stylów konsumpcyjnych rodzin wielodzietnych. Jedyne istotne wydatki ponoszone przez rodziny wielodzietne dzięki dodatkowym środkom to te, pokrywające koszty zajęć dodatkowych dla dzieci (edukacyjnych i rekreacyjnych).

4.1.13. Wpływ programu Rodzina 500+ na aktywność zawodową rodziców w rodzinach wielodzietnych

Funkcjonowanie programu Rodzina 500+ przeanalizowano także w kontekście jego wpływu na aktywność zawodową dorosłych członków gospodarstw domowych/rodzin wielodzietnych. W tym kontekście hipoteza badawcza była „ukierunkowana negatywnie” – zakładała potencjalny wpływ oddziaływania programu Rodzina 500+ poprzez ograniczenie lub niepodejmowanie pracy zawodowej. Świadczenie to, z jednej strony może obniżać presję rodzin na pozyskiwanie dochodów z pracy zarobkowej (braki te są bowiem kompensowane przez świadczenie 500+), z drugiej natomiast – zasady programu uzależniają otrzymanie świadczenia na pierwsze dziecko w rodzinie od sytuacji dochodowej rodziny. Rezygnacja z pracy zawodowej (zwłaszcza niskopłatnej) przez jednego z rodziców może sprawić, że rodzina ta nabędzie uprawnienia do świadczenia 500+ na pierwsze dziecko w rodzinie, a także wygospodaruje oszczędności w budżecie domowym np. poprzez brak konieczności ponoszenia kosztów dojazdu do pracy, kosztów instytucjonalnej opieki nad dziećmi (opłaty za żłobek/przedszkole) i innych.

Analizy wpływu programu Rodzina 500+ na aktywność/bierność zawodową dokonano w oparciu o dane pierwotne zebrane w ramach badania CATI oraz IDI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych zamieszkujących województwo wielkopolskie.

W przypadkach, gdy co najmniej jeden z badanych rodziców jest bezrobotny, przebywa na urlopie wychowawczym lub też nie pracuje z innych powodów, badanemu zadawano pytanie: „Czy uzyskanie świadczenia 500+ wpłynęło na obecną sytuację zawodową Pani/Pana rodziny?” Pytanie to zostało zadane 50,6% badanych rodzin wielodzietnych. Rozkład uzyskanych odpowiedzi zobrazowany został na poniższym wykresie.

Wykres 54. Odpowiedź na pytanie „Czy uzyskanie świadczenia 500 wpłynęło na obecną sytuację zawodową Pani/Pana rodziny?”, n=468.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

W zdecydowanej większości analizowanych przypadków (70,5%) korzystanie ze świadczenia wychowawczego nie wpłynęło w żaden sposób na sytuację zawodową rodziny wielodzietnej. W pozostałej grupie (29%) badanych zauważalny jest wpływ programu Rodzina 500+ na sytuację zawodową ich rodzin, przy czym uzyskanie świadczenia przyczyniło się najczęściej (16,9%) do wyboru możliwości pozostania w domu i zajęcia się dziećmi (np. na urlopie wychowawczym) – co oznaczać może jedynie tymczasową rezygnację z aktywności zawodowej. Jedynie w 4,2% badanych przypadków nastąpiła rezygnacja z pracy zawodowej przez jednego z rodziców, a 2,1% zadeklarowało zmniejszenie wymiaru czasu pracy (należy pamiętać, że pytanie to nie było zadawane przedstawicielom tych rodzin, w których oboje rodziców pracuje zawodowo, a to właśnie w tej grupie obniżenie intensywności pracy zawodowej bez całkowitej rezygnacji z niej mogło być istotnym skutkiem wdrożenia programu Rodzina 500+). **W przypadku ok. 20% rodzin wielodzietnych zamieszkujących województwo wielkopolskie, w których co najmniej jeden z rodziców jest bierny zawodowo lub bezrobotny, wpływ na tę sytuację miało otrzymanie świadczenia z programu Rodzina 500+ (choć oczywiście nie musi to być jedyny powód rezygnacji z aktywności zawodowej), przy czym najczęściej deklarowaną intencją przedstawicieli rodzin wielodzietnych jest tymczasowa rezygnacja z aktywności zawodowej po to, by podjąć funkcje opiekuńczo-wychowawcze nad dziećmi.**

Co ciekawe, zjawisko rezygnacji/niepodejmowania pracy zawodowej z powodu pobierania świadczenia z programu Rodzina 500+ częściej występuje w rodzinach zamieszkujących miasta (27,4%) niż wsie (18,3%), natomiast sytuacji w tym zakresie nie różnicuje kwestia pobierania świadczeń z pomocy społecznej.

Uwzględniając fakt, że powyższe dane odnoszą się do połowy badanych rodzin wielodzietnych (tych, w których co najmniej jeden z rodziców jest bezrobotny lub bierny zawodowo), szacować można, że **w przypadku ok. 10% spośród wszystkich rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce program Rodzina 500+ wpłynął na obniżenie ich aktywności zawodowej (bez uwzględnienia wpływu w postaci**

zmniejszenia wymiaru pracy bez całkowitej rezygnacji z niej – osoby w takiej sytuacji uznać należy bowiem za nadal aktywne zawodowo).

W ramach badania jakościowego respondenci zostali zapytani, jak zmieniłaby się ich sytuacja zawodowa, gdyby świadczenie 500+ przestało być wypłacane. W przypadku części respondentów – podobnie jak w badaniu CATI – korzystanie z programu wydaje się nie mieć wpływu na ich aktywność zawodową:

W naszym przypadku raczej sytuacja zawodowa nie mogłaby się zmienić, dlatego że ja mam świadczenie pielęgnacyjne i nie wolno mi podjąć pracy. A mąż jest na emeryturze i też aktualnie się leczy, bo podupał na zdrowiu. W związku z tym nie ma opcji, żebyśmy my podjęli pracę, bez względu na sytuację. [IDI RW]

Nie no, nie byłoby lekko, ale jakoś byśmy sobie dali radę. [IDI RW]

Czy gdyby to świadczenie 500+ przestało być wypłacane, to czy konieczne byłoby, aby ktoś z rodziny poszedł do pracy i jeszcze więcej pracował? Nie. Byłoby gorzej, ale dalibyśmy radę [IDI RW]

U niektórych respondentów zaobserwować można jednak wpływ programu Rodzina 500+ na obniżenie intensywności pracy (wymiar czasu pracy) dorosłych członków gospodarstwa domowego:

Ja na pewno dodatkowo musiałabym pracować. Jeszcze. [IDI RW]

W badaniu jakościowym nie zidentyfikowano żadnego przypadku całkowitej rezygnacji z już posiadanej pracy przez członków rodziny respondentów, aczkolwiek należy pamiętać, że ze względu na niską liczebność próby w badaniu jakościowym wyników tych nie można uogólniać na całą populację.

Podsumowanie

Przeprowadzone badanie wykazało, że obniżanie aktywności zawodowej rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce w wyniku otrzymywania świadczenia z programu Rodzina 500+ ma miejsce w pewnej grupie rodzin. O ile zmniejszenie wymiaru czasu pracy/intensywności pracy dorosłych członków rodzin wielodzietnych raczej nie będzie skutkować negatywnymi konsekwencjami dla tych osób w przyszłości, o tyle długookresowa rezygnacja z pracy (np. na okres 3-letniego urlopu wychowawczego), a w szczególności całkowita rezygnacja z pracy może sprawić, iż ich ponowne wejście na rynek pracy będzie znacząco utrudnione, a świadczenia emerytalne otrzymywane w przyszłości – bardzo niskie. W związku z powyższym warto rozważyć wydanie się być podjęcie działań zachęcających beneficjentów z programu Rodzina 500+ do utrzymywania aktywności zawodowej na dotychczasowym poziomie.

4.2. Ocena funkcjonowania Wielkopolskiej Karty Rodziny oraz sytuacji i potrzeb jej użytkowników

4.2.1. Ogólnopolska Karta Dużej Rodziny i inne programy samorządowe

Zgodnie z ustawą z dnia 5 grudnia 2014 r. o *Karcie Dużej Rodziny* (Dz. U. 2014 poz. 1863), w Polsce zaczęła obowiązywać ogólnokrajowa Karta, która ma za zadanie wsparcie rodzin wielodzietnych.

Rodziną wielodzietną w świetle tego programu są, niezależnie od dochodów, rodziny z przynajmniej trójką dzieci do ukończenia 18 roku życia, lub do ukończenia 25 roku życia, gdy dziecko podejmuje

naukę. W przypadku dzieci legitymujących się orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności, nie obowiązują żadne ograniczenia wiekowe. W tej definicji rodziny uwzględnia się również rodziców zastępczych oraz osoby prowadzące rodzinny dom dziecka.

Rodzice mogą używać kart dożywotnio, dzieci zaś – do 18/25 roku życia⁴³, a w przypadku posiadania orzeczenia o niepełnosprawności – karta przyznawana jest na okres trwania orzeczenia.

Karta wydawana jest bezpłatnie wszystkim członkom uprawnionych rodzin.

Tym, co odróżnia ogólnopolską Kartę Dużej Rodziny od kart samorządowych jest możliwość uzyskania jej przez wszystkich uprawnionych, bez względu na gminę zamieszkania, dzięki czemu możliwe jest korzystanie ze zniżek na terenie całego kraju. Co więcej, zniżki oferowane na podstawie ogólnopolskiej Karty Dużej Rodziny są niezależne od zniżek przysługujących na podstawie programów samorządowych, jako że sam program ogólnopolski jest odrębny od samorządowych.

Karta ogólnopolska może jednak być wykorzystywana jako dokument potwierdzający uprawnienie do korzystania z wprowadzonych programów samorządowych. Takie wykorzystywanie karty ogólnopolskiej nie wiąże się z żadnymi kosztami dla jednostki samorządowej.

Karta Dużej Rodziny to system zniżek dla rodzin wielodzietnych. W chwili realizacji badania, w ogólnopolskim programie uczestniczyło 14 552 partnerów⁴⁴, z czego 1 094 w województwie wielkopolskim (zdecydowanie najwięcej w Poznaniu, powiecie poznańskim, Kaliszu i powiecie pilskim). Największa liczba partnerów występuje w województwie mazowieckim (1 679) oraz śląskim (1 274).

Istotną zmianą wprowadzoną mocą ustawy o Karcie Dużej Rodziny jest zmiana w przepisach dotyczących przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego. Posiadacze Karty Dużej Rodziny, rodzice i małżonkowie rodziców otrzymują ustawowe zniżki na przejazdy kolejowe – 37 % zniżki na bilety jednorazowe i 40 % na bilety miesięczne. Ustawa nie zmieniła ustawowych ulg na przejazdy kolejowe dla dzieci, młodzieży i studentów.

Innym udogodnieniem jest możliwość bezpłatnego wejścia na teren polskich parków narodowych (art. 33 ustawy o KDR), zgodnie z art. 12 ust. 7 pkt 7 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody⁴⁵.

Ustawa o Karcie Dużej Rodziny wprowadziła również ulgi w opłacie za wystawienie paszportu, dla rodziców 50%, dla dzieci – 74%⁴⁶. Co więcej, rodziny wielodzietne zwolnione zostały z opłaty skarbowej za odpisy aktów stanu cywilnego potrzebnych przy staraniu się o KDR oraz za inne świadczenia wydawane w sprawach KDR, a także z opłaty za wydanie duplikatu karty (art. 31 ustawy o KDR)⁴⁷.

Oprócz ogólnopolskiej Karty Dużej Rodziny w ostatnim czasie wiele lokalnych samorządów wprowadziło karty oferujące różnego rodzaju zniżki dla rodzin wielodzietnych. Według informacji

---

⁴³ Dzieci mogą korzystać z Karty do 25. roku życia gdy dziecko uczy się w szkole lub szkole wyższej.

⁴⁴ Stan na 27.10.2016, na podstawie danych dostępnych na stronie www.rodzina.gov.pl, liczba ta mówi o liczbach punktów (np. każdy oddział partnerskiego banku liczony jest jako 1).

⁴⁵ Najwyższa Izba Kontroli, Informacja o wynikach kontroli, KARTA DUŻEJ RODZINY JAKO ELEMENT POLITYKI RODZINNEJ PAŃSTWA, 23 marca 2016 r., str. 25

⁴⁶ Wprowadzone na podstawie art. 32, 33, 34 i 35 ustawy o KDR, za: Najwyższa Izba Kontroli..., str. 33.

⁴⁷ Najwyższa Izba Kontroli..., str. 33.

wskazanych w raporcie NIK na ten temat, pod koniec 2015 roku programy dla rodzin wielodzietnych wdrożyły 424 jednostki samorządu terytorialnego w Polsce, w tym:

- 406 gmin, (128 korzysta z ogólnopolskiej KDR do identyfikacji uprawnień lokalnych),
- 7 powiatów (2 korzystają z ogólnopolskiej KDR),
- 11 województw (kujawsko-pomorskie, lubelskie, lubuskie, łódzkie, opolskie, podkarpackie, śląskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie, zachodniopomorskie), z czego 4 z nich korzystają z ogólnopolskiej karty do identyfikacji uprawnień lokalnych (kujawsko-pomorskie, śląskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie).⁴⁸

4.2.2. Ocena dotychczasowego funkcjonowania Kart Dużej Rodziny na szczeblu samorządowym i ogólnokrajowym w świetle danych zastanych

Mimo dość krótkiego okresu funkcjonowania większości z programów wspierania rodzin wielodzietnych przy pomocy kart dużej rodziny, zrealizowano już badania, które oceniały ich skuteczność i adekwatność. Jednym z nich jest opracowanie autorstwa A. Bedel, drugie – w formie kontroli przeprowadziła Naczelna Izba Kontroli.

Najważniejsze z punktu widzenia tworzenia zaleceń dla Wielkopolskiej Karty Rodziny są następujące wnioski z badań zrealizowanych przez A. Bedel⁴⁹:

1. Na lepszą ocenę działania programu wpływała współpraca realizatorów (samorządu) z organizacjami non profit (szczególnie Związkiem Dużych Rodzin „Trzy Plus”). Wiedza i doświadczenie przedstawicieli NGO na co dzień zajmujących się problemami rodzin wielodzietnych przyczyniały się do większego dostosowania programu do rzeczywistych potrzeb rodzin wielodzietnych.
2. W dużym stopniu na wysoką ocenę programu wpływa **dostępność znaczących zniżek na ofertę rekreacyjną**⁵⁰ (brak zniżek na basen czy lodowisko znacząco obniża ocenę oferty rekreacyjnej), istotne dla rodzin wielodzietnych były też zniżki do kin.
3. Bardzo ważnym elementem oferty, o którym mówili badani członkowie rodzin wielodzietnych są **zniżki na przejazdy transportem publicznym**, szczególnie w dużych miastach.
4. Ogromnym zainteresowaniem ze strony rodzin wielodzietnych cieszy się ulga w **opłacie z tytułu wywozu śmieci** (która pojawia się w ramach programów lub poza nimi), na co wskazuje ogromny przyrost liczby użytkowników kart w miastach/gminach, w których taką ulgę wprowadzono.
5. **Najmniejszym zainteresowaniem uczestników programu cieszyły się oferty prywatnych przedsiębiorców**. Były one w świetle wypowiedzi badanych mało atrakcyjne, dotyczyły dóbr luksusowych lub rzadko nabywanych.

Wszechstronny raport na temat skuteczności i efektywności wdrażania i realizowania programów Karty dużej rodziny, zarówno na szczeblu ogólnokrajowym, jak i programów samorządowych,

---

⁴⁸ Tamże, str. 37.

⁴⁹ A. Bebel, Wspieranie rodzin wielodzietnych przez samorzady lokalne – przykład karty dużej rodziny [w:] Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 35, t. 2, str. 287-291

⁵⁰ Tamże, str. 290.

przeprowadziła Najwyższa Izba Kontroli⁵¹. Poniżej wskazano najważniejsze wnioski i zalecenia płynące z publikacji NIK, istotne z punktu widzenia analiz wdrażania Wielkopolskiej Karty Rodziny:

1. Idea wprowadzenia kart dużej rodziny (zarówno ogólnopolskiej jak i lokalnych) została odebrana przez adresatów raczej pozytywnie, dlatego można stwierdzić, że wizerunkowe efekty wprowadzenia karty zostały w pewnym stopniu osiągnięte⁵². Z drugiej strony skuteczność badanych instrumentów nie została oceniona wysoko, przede wszystkim ze względu na ograniczony zakres i skalę dostępnych ulg i zniżek⁵³. Dość niska ocena skuteczności związana jest również ze zdiagnozowanych w ramach badania brakiem badań potrzeb adresatów programów, jak i ewaluacji ich skuteczności po pewnym okresie funkcjonowania⁵⁴.
2. Oczekiwania członków rodzin wielodzietnych co do rodzaju i zakresu ulg i zniżek znacznie różnią się od tego, co faktycznie znajduje się w ofercie poszczególnych kart dużej rodziny. Wyraźnie widać, że struktura zniżek oferowanych w ramach programów (zarówno ogólnopolskiego, jak i lokalnych) znacząco odbiega od struktury wydatków, a tym samym potrzeb w zakresie zniżek u rodzin wielodzietnych. W celu zwiększenia adekwatności oferty w programach kart dużych rodzin, należałoby zmienić strukturę partnerów tak, aby zdecydowanie zwiększyć ulgi (i liczbę podmiotów je oferujących) w obszarach: **zdrowie, odzież/obuwie, edukacja, żywność, mieszkanie, opłaty eksploatacyjne**⁵⁵.
3. Do programów przystępuje tylko część rodzin – jedynie 41% osób uprawnionych przystąpiło (do czasu realizacji badania) do karty ogólnopolskiej, zaś karty lokalne są dostępne tylko w części jednostek samorządu terytorialnego⁵⁶. Głównymi przyczynami nie przystępowania do programów zarówno w przypadku karty ogólnopolskiej, jak i kart lokalnych, jest przede wszystkim **brak zniżek w najbliższej okolicy**, a także brak wiedzy na temat oferty zniżek, rzadziej wskazywano na niską atrakcyjność oferowanych zniżek⁵⁷.
4. Aż jedna trzecia badanych nie odczuła żadnych oszczędności związanych z wykorzystaniem ogólnopolskiej karty rodziny. Karta przynosi oszczędności głównie rodzinom o względnie dobrej kondycji bytowej. Dla rodzin w najtrudniejszej sytuacji ekonomicznej oferowane zniżki nie są możliwe do wykorzystania, bo w dużej mierze dotyczą dóbr i usług, które nie są tymi podstawowymi (np. kultura czy rekreacja), więc często w budżetach tych rodzin nie ma środków na sfinansowanie nawet obniżonych kosztów skorzystania z oferty⁵⁸.
5. Partnerzy biznesowi karty **nie oceniają uczestnictwa w programach najlepiej**. Nie dostrzegają oni większych korzyści – nie zauważono ani wzrostu liczby klientów, ani odpowiednio dużych działań promocyjnych danego programu, który mógłby być dla nich atrakcyjny marketingowo.
6. Próba oceny komplementarności kart lokalnych i karty ogólnopolskiej, której podjęto się w badaniu wskazuje, iż karta ogólnopolska może być wykorzystywana bardziej podczas

---

⁵¹ Najwyższa Izba Kontroli, Informacja o wynikach kontroli, KARTA DUŻEJ RODZINY JAKO ELEMENT POLITYKI RODZINNEJ PAŃSTWA, 23 marca 2016 r.,

⁵² Tamże, str. 51.

⁵³ Tamże, str. 9.

⁵⁴ Tamże, str. 13.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Tamże, str. 9.

⁵⁷ Tamże, str. 14

⁵⁸ Tamże, str. 54

podróży, wakacji (możliwość korzystania z ulg na przejazdy kolejowe i zniżek na bilety wstępu do atrakcji turystycznych), zaś karty lokalne (przynajmniej część z nich) mogą być wykorzystywane w bardziej **codziennych sytuacjach**. Co więcej, wskazywano, iż karta lokalna bardziej może przydać się dzieciom młodszym (szkoła podstawowa, gimnazjum), zaś karta krajowa – starszym (liceum, studia)⁵⁹. Warto zaznaczyć, że ta komplementarność jest dużo niższa w przypadku gmin, w których karta ogólnopolska nie oferuje żadnych zniżek.

7. Najważniejszymi zaleceniami, które wynikają z badania Najniższej Izby Kontroli, są:
  - a. Zwiększenie **dostępności** oferowanych zniżek, szczególnie w gminach wiejskich, miejsko – wiejskich;
  - b. **Modyfikacja struktury ulg i zniżek** – zwiększenie ich liczby w mniejszych miejscowościach, większe dostosowanie ich do realnych potrzeb rodzin wielodzietnych;
  - c. Bardziej **skuteczna polityka informacyjna**, która pozwoli na zwiększenie świadomości z korzyści płynących z posiadania karty/kart;
  - d. Podjęcie **analizy możliwości zmniejszenia liczby kart**, którymi muszą posługiwać się rodziny w celu wykorzystania wszystkich zniżek (zbyt duża liczba kart wskazywana była jako istotna uciążliwość dla użytkowników);

4.2.3. Wdrażanie i funkcjonowanie Programu „Wielkopolska Karta Rodziny”

Program „Wielkopolska Karta Rodziny” został przyjęty przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego 29 maja 2014 roku Uchwałą Nr 4705/2014 i jest Programem działań na rzecz rodzin wielodzietnych z województwa wielkopolskiego. Adresatem działań Programu są rodziny z co najmniej trójką dzieci.

Program ten jest istotnym elementem polityki samorządu, który ma za zadanie ułatwiać rodzinom wielodzietnym dostęp do dóbr i usług, które w innym przypadku mogłyby być niemożliwe do sfinansowania⁶⁰.

Cele wprowadzenia Programu, które wskazano w Uchwale⁶¹ przyjmującej go do realizacji, to:

1. promowanie pozytywnego wizerunku i modelu wielodzietnej rodziny,
2. upowszechnianie działań na rzecz wzmocnienia jej kondycji,
3. wspieranie rodzin wielodzietnych,
4. zwiększanie rozwojowych i życiowych szans dzieci wychowujących się w rodzinach wielodzietnych,
5. zachęcanie rodziców do wspólnego spędzania czasu z dziećmi, w szczególności do korzystania z dóbr kultury i innych na terenie województwa wielkopolskiego,
6. budowanie przychylnego rodzinom wielodzietnym klimatu lokalnego, sprzyjającego podejmowaniu korzystnych demograficznie decyzji.

---

⁵⁹ Tamże, str. 62.

⁶⁰ Informacje zawarte na stronie internetowej ROPS Poznań w ramach informacji na temat Programu Wielkopolska Karta Rodziny.

⁶¹ Program „Wielkopolska Karta Rodziny”, Załącznik do Uchwały nr 4705/2014 Zarządu Województwa Wielkopolskiego z dnia 29 maja 2014 r.

Istotne jest wskazanie definicji rodziny wielodzietnej wskazanej w programie. Jest to *rodzic/rodzice/małżonkowie/opiekunowie prawni dzieci prowadzących wspólne gospodarstwo domowe z minimum trójgiem dzieci w wieku do 18 roku życia lub 26 roku życia w przypadku kontynuowania nauki, bez ograniczeń wiekowych w przypadku dzieci legitymujących się orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności; do członków rodziny nie zalicza się dziecka pozostającego w związku małżeńskim lub samodzielnie wychowującego własne dziecko/dzieci. W ramach tego rozumienia rodziny wielodzietnej, za takową uznaje się również rodzinę zastępczą (rodzinę zastępczą zamieszkałą pod wspólnym adresem na terenie województwa wielkopolskiego, sprawująca prawną formę opieki rodzicielskiej, o której mowa w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2013 r., poz. 135 z późn. zm.) oraz rodzinny dom dziecka (prawna forma opieki nad dzieckiem, całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodzicielskiej, o której mowa w tej samej ustawie)⁶².*

Nie ma żadnych kryteriów dochodowych, które rodzina musi spełnić, aby mogła skorzystać z programu. Karta wydawana jest bezpłatnie, ma wskazany okres ważności, który wedle zapisów Programu, jest nie dłuższy niż 24 miesiące. Karta jest ważna wraz z dowodem osobistym dla osób pełnoletnich, zaś dla dzieci uczących się – wraz z legitymacją szkolną, a w innych przypadkach po złożeniu ustnego oświadczenia potwierdzającego fakt sprawowania opieki nad dzieckiem.

Do programu mogą przystąpić (poprzez zawarcie porozumienia partnerskiego z Województwem Wielkopolskim) samorzady z województwa wielkopolskiego, które chciałyby wprowadzić karty w swoich lokalnych społecznościach oraz instytucje i podmioty, zarówno publiczne, jak i niepubliczne. Do lutego 2017 roku 67 samorządów podpisało porozumienie w sprawie WKR, pozostałe wciąż są do tego zachęcane. W przypadku wydawania przez poszczególne samorzady z województwa wielkopolskiego własnych kart rodzin wielodzietnych, są one honorowane przez podmioty partnerskie Wielkopolskiej Karty Rodziny (po zawarciu porozumienia partnerskiego w tym zakresie).

W chwili realizacji badania, w ramach Programu zniżki i ulgi oferowało 67 partnerów⁶³ w następujących sektorach:

- usługi – 20 partnerów,
- handel – 17 partnerów,
- kultura – 15 partnerów,
- sport i rozrywka 10 partnerów,
- edukacja – 3 partnerów,
- bezpieczeństwo – 1 partner,
- zdrowie – 1 partner.

Karty Dużej Rodziny wprowadzone zostały również przez niektóre jednostki samorządowe w województwie wielkopolskim. Według informacji podawanych przez MRPiPS, liczba samorządowych programów dla rodzin wielodzietnych wynosi 31.

Działania promocyjno-informacyjne w ramach Programu Wielkopolska Karta Rodziny

Wdrażanie programu oparte było między innymi na zadaniach publicznych realizowanych przez organizacje pozarządowe (wyłonione w otwartym konkursie ofert) w zakresie działań promocyjno-

---

⁶² Tamże.

⁶³ Stan na dzień 30.10.2016.

informacyjnych (takie projekty realizowały dwa NGO – Fundacja Niwa Edukacji i Rozwoju oraz Fundacja Głos dla życia).

Działania, które podjęto w ramach realizacji zadań publicznych związane z wdrażaniem Programu Wielkopolskiej Karty Rodziny:

- kampanie promocyjno-informacyjne (prasa, radio), organizacja konkursu, we współpracy z regionalną gazetą, mającego promować Program i przyciągnąć do niego partnerów,
- reklama zewnętrzna, również wykorzystując mniej typowe nośniki (reklama na autobusach),
- promocja w mediach społecznościowych (prowadzenie fanpage'a)
- pozyskiwanie potencjalnych partnerów programu (poprzez kontakt mailowy, telefoniczny, indywidualne spotkania)
- szkolenia dla przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego

Pozyskiwanie partnerów w przypadku obu podmiotów prowadzących te działania prowadzone było wielotorowo. Konieczne było masowe informowanie potencjalnie zainteresowanych firm, ale też kontakt telefoniczny czy osobisty. Spotkania bezpośrednie były najbardziej skutecznym sposobem pozyskania partnerów, choć część z nich zgłaszała się również po uzyskaniu informacji o Programie z przekazów medialnych czy reklamy zewnętrznej.

Według wypowiedzi respondentów IDI – przedstawicieli NGO, zajmujących się pozyskiwaniem partnerów, kluczowe dla zachęcenia podmiotów, by przystąpiły do Programu, było wskazanie wartości marketingowej tego przedsięwzięcia. Warto podkreślić, iż dany podmiot uzyskuje w ten sposób dodatkowe narzędzia do budowania pozytywnego wizerunku danej firmy czy instytucji. Może też dawać poczucie znalezienia się w prestiżowej, ekskluzywnej grupie (fakt zarządzania Programem przez Urząd Marszałkowski stanowił dla niektórych partnerów zachętę, bo kojarzono to z czymś ważnym, wartościowym, uznanym).

Bo to jednak nie jest jakaś tam karta, to nie jest: jesteśmy z firmy takiej, proponujemy państwo taką ofertę, tylko to jest program urzędu marszałkowskiego, tak? Więc to dodało pewnego prestiżu. Więc oni: No dobrze, jeżeli będziemy wspólnie w programie przez marszałka sygnowanym, to czemu nie? No niżki? Dobrze, zrobimy. Większość i tak ma niżki, tak? Od tego zacznijmy. [IDI NGO]

Podkreślano jednak, że aby argument o możliwościach promocyjnych był rzeczywiście skuteczny przy pozyskiwaniu partnerów, należałoby prowadzić regularne działania promocyjne. Niestety, zarówno w opinii Partnerów, jak i NGO, obecnie takie działania są niewystarczające i nie dają poczucia, iż uczestnictwo w Programie ma faktyczne pozytywne efekty wizerunkowe. Co więcej, brak działań informacyjno-promocyjnych ogranicza również dostęp do informacji o Programie potencjalnym użytkownikom.

Generalnie rzecz biorąc jeżeli chodzi o upowszechnianie tego programu, no to w naszej ocenie to nie wygląda to najlepiej z racji tego, że chociażby informacja na stronie ROPS-u... Ona teraz to wygląda ładnie, graficznie to wygląda ładnie, (...). Tam brakuje przede wszystkim takiej kluczowej informacji w jaki sposób mogę uzyskać kartę rodziny właśnie jeżeli do tego się kwalifikuję, (...). Jedyne można ją znaleźć zaglądając do regulaminu samego programu, tak? (...) natomiast taki przeciętny Kowalski tego nie zrobi. Jak nie znajdzie w jednej, drugiej, trzeciej zakładce, no to już machnie ręką. [IDI NGO]

Zaznaczyć należy jednak, iż zgodnie z zawierającym porozumieniem partnerskim pomiędzy samorządem województwa a gminą, promocja programu wśród rodzin wielodzietnych należy do obowiązków gminy przystępującej do programu.

W rozmowach z potencjalnymi partnerami wskazywano również na argumenty związane ze społeczną odpowiedzialnością biznesu. Jako że niektórzy przedsiębiorcy nawet bez uczestnictwa w programie przyznają zniżki np. rodzinom wielodzietnym, taki argument był w niektórych przypadkach przekonujący – honorowanie kart dużej rodziny pozwala przedsiębiorcom wspierać rodziny wielodzietne w sposób bardziej rozpoznawalny dla ich klientów.

I taki aspekt też tutaj no wizerunkowy, ale też taki na zasadzie próbowaliśmy trochę tak etycznie podejść, tak? Na zasadzie właśnie że jest to wspieranie prorodzinne, wspieranie tych rodzin, które mają... choćby dla których w jakimś stopniu jest to ulga. [IDI NGO]

Niektóre większe podmioty, na przykład sieci marketów, miały jednak opory przed przystąpieniem do programu ze względu na obawę przed zbyt licznym gronem klientów, którzy z takich ulg chcieliby skorzystać.

...jakiś duży market, to niestety jak za duże były, za dużo rodzin przychodziło, to też obniżały swoje te, oferty, te ulgi [IDI NGO]

Ocena wdrażania Programu Wielkopolskiej Karty Rodziny

Ocena wdrażania Programu Wielkopolskiej Karty Rodziny jest bardzo zróżnicowana. Badani partnerzy zasadniczo nie wskazywali na żadne problemy we współpracy z ROPS w zakresie umów, co jest istotne, biorąc pod uwagę fakt, jak mało osób zaangażowanych jest w koordynację Programu. Uczestnicy badania wspominali jednak o konieczności dbania o kontakt z potencjalnymi partnerami, jako że zdarzały się sytuacje długiego okresu braku kontaktu ze strony ROPS po wysłaniu zgłoszenia do Programu.

Badania prowadzone ze wszystkimi grupami respondentów wskazują, iż Wielkopolska Karta Rodziny **nie jest do tej pory zbyt rozpoznawalna wśród przedstawicieli rodzin wielodzietnych**. Nawet posiadacze tej karty nie wiedzą, w jaki sposób jej użyć. Taki wizerunek WKR potwierdzają również wypowiedzi organizacji pozarządowych.

Wydaje nam się z takich kontaktów z rodzinami wielodzietnymi, że ta karta jest praktycznie nieznaną. Ale nawet jeśli ktoś o niej słyszał, to nie rozumie po co ona jest. Troszeczkę to wynika z samej struktury kart, to znaczy dla rodzin jest trudne rozróżnienie karty ogólnopolskiej od karty gminnej, a tym bardziej jeszcze od trzeciej karty – wojewódzkiej. Nie rozumieją po co są te trzy karty, nie rozumieją jakie są między nimi różnice, (...) więc rodziny ogólnie nie są zainteresowane tymi kartami, a ci którzy mają te karty, to wydaje się, że tą kartę wielkopolską najmniej... Jeżeli w ogóle wyciągają z portfela, to najmniej. [IDI NGO]

Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy może być brak koordynacji w implementowaniu programów kart na różnych szczeblach samorządu i na poziomie kraju (WKR w odniesieniu do ogólnopolskiej Karty Dużej Rodziny i kart lokalnych). W momencie działania już zarówno karty krajowej, jak i tych gminnych/lokalnych, trudno było znaleźć specyfikę, która by charakteryzowała WKR, uzasadnienie jej funkcjonowania. Co więcej, według niektórych rozmówców, przez zbyt późne wprowadzenie karty, stracono szansę na jej konsolidację albo z kartą ogólnopolską, albo z kartami lokalnymi, a takie pomysły mogłyby wzmocnić znaczenie Programu WKR.

Natomiast w momencie kiedy ona weszła, to ona weszła z niejakim opóźnieniem. Znaczący jakby weszła trochę wcześniej, zanim powstała karta ogólnopolska, mogłaby zacząć funkcjonować... (...) na zasadzie łączenia kart gminnych i jakiegoś wspierania ich. Natomiast ona weszła po karcie ogólnopolskiej, gdy już funkcjonowało dużo tutaj w Wielkopolsce kart gminnych, więc wydaje się nam, że ona taka weszła spóźniona, przez co trochę nietrafiona. [IDI NGO]

Wielu uczestników badania postulowało jakąś formę połączenia Wielkopolskiej Karty Rodziny z innymi kartami, choć pojawiały się też głosy wskazujące na trudność w przeprowadzeniu takiego procesu, szczególnie ze względu na konieczność podejmowania decyzji na wysokich szczeblach samorządowych. Wiąże się to też z niechęcią samorządów do rezygnowania ze swoich lokalnych kart, które traktowane są jako narzędzie promocyjne sprzyjające budowaniu pozytywnego wizerunku jednostki samorządu terytorialnego.

Wskazywanym problemem są również **mało drożne kanały komunikacyjne**, brak jednego miejsca, w którym można znaleźć komplet informacji potrzebnych, zarówno potencjalnemu użytkownikowi jak i partnerowi Programu. Na stronie internetowej ROPS znajduje się tylko zestawienie partnerów Programu, nie ma jednak żadnej informacji (co wskazywano również w badaniu) na temat miejsc w poszczególnych samorządach terytorialnych, gdzie można taką kartę założyć.

Tam brakuje przede wszystkim takiej kluczowej informacji w jaki sposób mogę uzyskać kartę rodziny właśnie jeżeli do tego się kwalifikuję, mam co najmniej trójkę dzieci, chciałbym taką kartę rodziny uzyskać, w jaki sposób mogę to zrobić [IDI NGO]

Jest to problem powiązany z następną kwestią obniżającą ocenę procesu wdrażania programu – fakt, iż **tylko część samorządów terytorialnych z województwa podpisało do tej pory umowę partnerską w sprawie Programu**. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest brak możliwości korzystania z karty przez mieszkańców tych gmin czy miast, które takiej umowy nie podpisały. Poddaje to w wątpliwość regionalny/ponadlokalny charakter tego programu a także, w opinii niektórych uczestników warsztatu rekomendacyjnego, podważa sens funkcjonowania Programu.

W ramach jednego z projektów promocyjno-informacyjnych Programu prowadzony był fanpage Wielkopolskiej Karty Rodziny na Facebooku. W trakcie projektu pojawiały się tam informacje dotyczące nowych partnerów czy szczegółów formalnych związanych z korzystaniem z karty. Okazało się, że taka forma komunikacji ma dość duży potencjał, szczególnie w porównaniu z niskimi kosztami jej utrzymania. Niestety, po zakończeniu realizacji projektu przez NGO, strona ta nie jest dalej aktualizowana. W kontekście zgłaszanej przez partnerów potrzeby komunikowania się z użytkownikami kart, nawet pośrednio, ożywienie tego kanału komunikacji mogłoby przynieść pozytywne efekty (jako jednej z form przekazywania informacji).

Wskazywano również, iż dużym ograniczeniem w procesie upowszechnienia wiedzy na temat Karty wśród mieszkańców województwa są zbyt małe środki przeznaczone na jej promocję. Według wiedzy przedstawicieli NGO, budżet promocyjny Programu był niższy niż wielu analogicznych programów lokalnych.

Komplementarność Programu WKR wobec innych tego typu programów

Większość partnerów Programu Wielkopolskiej Karty Rodziny honoruje jedynie tę kartę, jedynie 9 partnerów wskazało, iż uwzględniają również zniżki z innych kart. Analizując rozkład odpowiedzi w poszczególnych sektorach, to stosunkowo najczęściej więcej niż jedną kartę uwzględniają podmioty z sektora kultury i handlu (po 3 na 9 badanych) oraz sportu i rekreacji (2 na 3 badanych), rzadziej w sektorze usług (1 na 9 badanych).

Partnerów honorujących więcej niż jedną kartę poproszono o ocenę, z której karty najczęściej korzystają respondenci. Wśród 9 badanych honorujących więcej niż jedną kartę: trzech partnerów nie umiało wskazać karty najczęściej wykorzystywanej przez klientów. Tyle samo badanych uznało, że

klienci najczęściej posługują się Wielkopolską Kartą Rodziny, rzadziej wskazywano na kartę ogólnopolską (2) i gminną/miejską (1).

Wynika z tego, iż tylko część partnerów WKR honoruje inne karty, co pozwala na dostęp do szerszej oferty produktów i usług dla posiadaczy więcej niż jednej karty (rodzina wielodzietna, korzystając z więcej niż jednej karty, ma bogatszą ofertę zniżek).

Uznawanie przez dany podmiot tylko jednej karty zazwyczaj wywołuje dezorientację u klientów, ze względu na oczekiwanie, iż posiadana przez nich inna karta będzie też honorowana. Z tego względu część podmiotów udziela zniżek również po okazaniu kart, co do których nie podpisywali oficjalnej umowy partnerstwa.

Wśród uczestników badań bardzo często powtarzały się głosy (zarówno wśród rodzin, partnerów Programu, jak i NGO) postulujące połączenie funkcjonujących kart, w celu zmniejszenia liczby programów, gdyż ich obecna liczba wzbudza u użytkowników dezorientację, a często wręcz zniechęcenie.

Innym pojawiającym się wątkiem był postulat usprawnienia korzystania z karty poprzez możliwość korzystania ze zniżek przez dzieci po okazaniu karty rodzica, co zredukowałoby liczbę kart, które rodzina musi nosić przy sobie, chcąc skorzystać ze zniżek.

Przedstawiciele organizacji pozarządowych zajmujących się wspieraniem rodzin wielodzietnych oraz realizujących zadanie publiczne z zakresu promocji Wielkopolskiej Karty Rodziny, na podstawie swoich doświadczeń wskazali również na obszary/branże/typy podmiotów, o które można by rozszerzyć listę partnerów WKR:

- Podmioty oferujące produkty i usługi pierwszej potrzeby (żywność, obuwie, odzież). Wskazywano na potrzebę pozyskania choć jednego partnera z branży sieci sklepów spożywczych czy marketów;
- Dostawcy prądu, wody, gazu, ogrzewania, co umożliwiłoby rodzinom wielodzietnym obniżenie opłat eksploatacyjnych (jest to jedna z poważniejszych pozycji ich budżetów). Podpisanie umowy z dużymi operatorami przez lokalne samorzady jest raczej trudne, dlatego warto byłoby podjąć taką inicjatywę na szczeblu wojewódzkim.
- Obiekty sportowo–rekreacyjne oraz kulturalne (wskazywano np. na Termy Maltańskie);
- Budowanie bazy partnerów w poszczególnych społecznościach lokalnych, także wiejskich;
- Pozyskanie jednego partnera oferującego bardzo dużą zniżkę – silny magnes przyciągający do takich programów jak WKR.

4.2.4. [Funkcjonowanie Programu Wielkopolska Karta Rodziny i innych kart dużej rodziny w świetle opinii użytkowników](#)

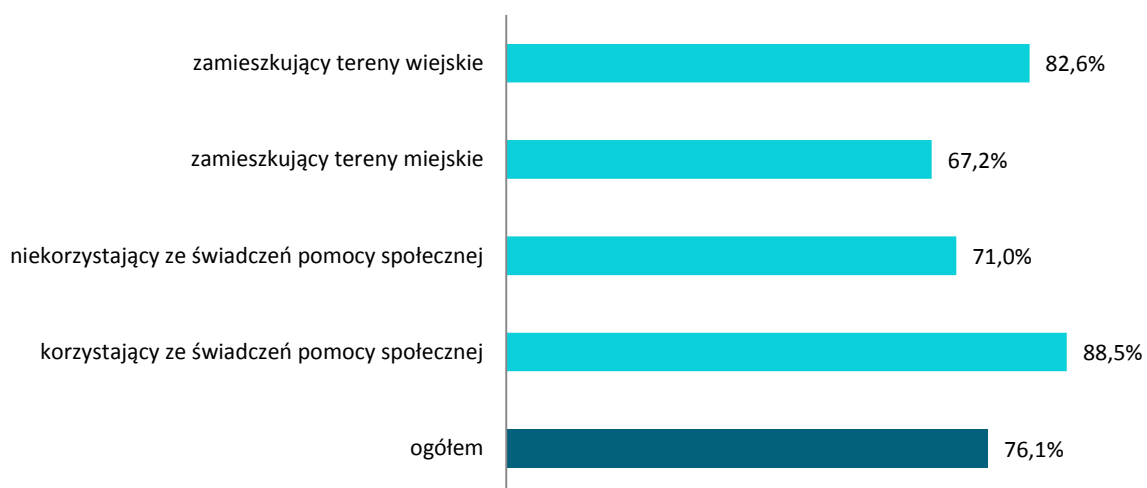
Członkowie rodzin wielodzietnych zamieszkujących województwo wielkopolskie mają możliwość posiadania trzech różnych kart dużych rodzin: ogólnopolskiej Karty Dużej Rodziny, Wielkopolskiej Karty Rodziny oraz karty gminnej/miejskiej, odpowiednio do miejsca zamieszkania. Zasadniczo karty te oferują różne zniżki, choć część punktów honoruje więcej niż jedną kartę.

W niniejszym rozdziale przedstawiono popularność, rozpoznawalność, sposób korzystania i ocenę zarówno Wielkopolskiej Karty Rodziny, jak i pozostałych kart w opiniach badanych przedstawicieli rodzin wielodzietnych z Wielkopolski.

Posiadanie kart dużej rodziny wśród uczestników badań

Badanych przedstawicieli rodzin wielodzietnych poproszono o wskazanie, czy posiadają jakąkolwiek kartę dużej rodziny. Wyniki przedstawiono na poniższym wykresie. Oprócz danych dla ogółu respondentów, uwzględniono również ich podział ze względu na korzystanie ze świadczeń pomocy społecznej oraz typ miejsca zamieszkania.

Wykres 55. Odsetek respondentów, których rodziny posiadają jakąkolwiek kartę dużej rodziny ogółem i w poszczególnych grupach badanych, n=468.

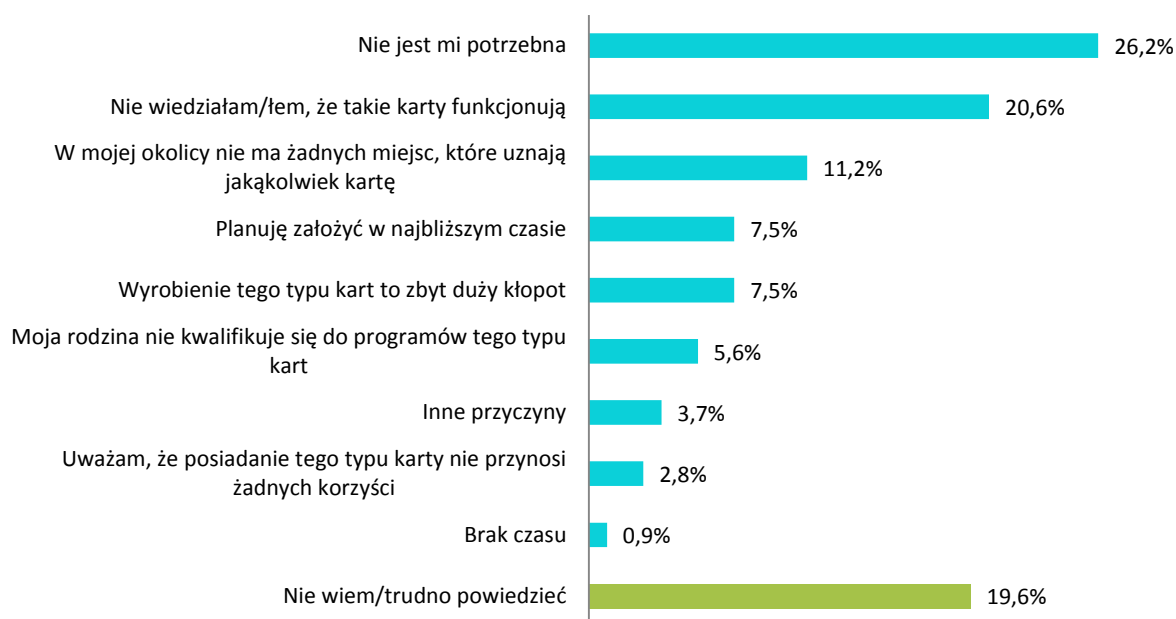

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Wśród wszystkich respondentów, 76,1% posiada jakąkolwiek kartę dużej rodziny. Zróżnicowanie tego wskaźnika występuje zarówno, ze względu na pobieranie świadczeń pomocy społecznej, jak i na miejsce zamieszkania. Najczęściej takimi kartami dysponują przedstawiciele rodzin wielodzietnych, którzy deklarują korzystanie ze świadczeń pomocy społecznej. Zauważalnie częściej korzystają z nich mieszkańcy terenów wiejskich, w porównaniu z mieszkańcami miast.

Respondentów, którzy nie posiadają żadnej karty dużej rodziny, poproszono o wskazanie przyczyny tego stanu rzeczy.

Wykres 56. Przyczyny nie posiadania żadnej karty dużej rodziny (n=107), możliwość wielokrotnych odpowiedzi.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

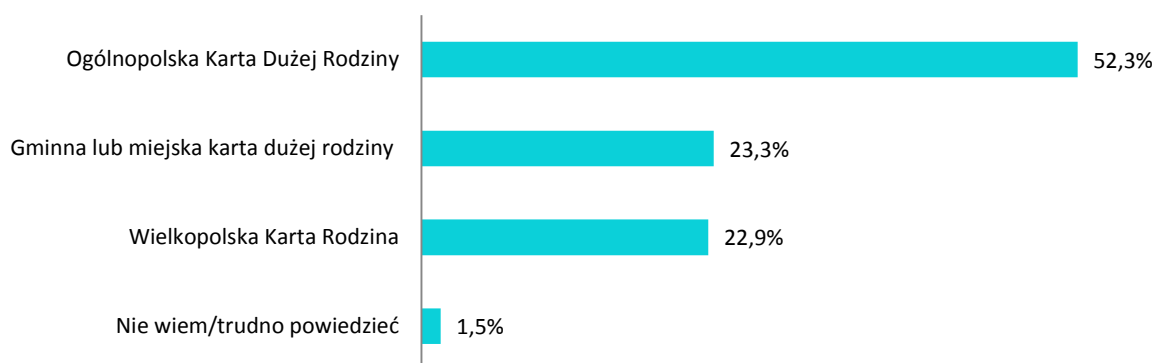
Analizując rozkład odpowiedzi, bardzo wyraźnie widać, że spory odsetek badanych nie był w stanie wskazać żadnej przyczyny, dla której nie postarał się o żadną z kart. (19,6%). Odpowiedź ta częściej wskazywana była przez mieszkańców miast (20,3%) niż wsi (16,3%). Tak wysoki odsetek odpowiedzi „nie wiem” wskazywać może na niską świadomość korzyści lub brak informacji na temat takich przedsięwzięć. Aż 16,2% badanych wskazało, iż tego typu karty nie są im potrzebne (dużo częściej były to deklaracje mieszkańców miast – 32,8%, niż terenów wiejskich – 14,3%), a 20,6% nie wiedziało w ogóle o funkcjonowaniu tego typu kart (częściej mieszkańcy wsi – 20,4% niż miast – 17,2%). Wskazywano również na brak punktów honorujących jakąkolwiek kartę w najbliższej okolicy (11,2%, zdecydowanie częściej przyczyna podawana przez zamieszkujących tereny wiejskie – 18,4% niż miasta – 4,7%). Zamiar założenia jednej z kart w najbliższym czasie zadeklarowało 7,5% badanych.

Większość powodów wskazywanych przez respondentów związana jest z brakiem wiedzy na temat oferty, które dają karty i możliwości ich wykorzystania w swoim najbliższym otoczeniu. W wielu przypadkach, szczególnie na terenach wiejskich, niechęć do zakładania tego typu kart wiąże się z realnym brakiem oferty, z której dzięki tym programom można skorzystać.

Jedynie 2,8% osób, nie posiadających żadnej karty w momencie badania, korzystało z jakiegokolwiek programu tego typu w przeszłości.

Warto wskazać, które karty badani przedstawiciele rodzin wielodzietnych posiadają najczęściej.

Wykres 57. Karty Dużej Rodziny, które posiadają respondenci (n=356).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Zdecydowanie najwyższy odsetek badanych przedstawicieli rodzin wielodzietnych wskazał na ogólnopolską Kartę Dużej Rodziny. Dużo rzadziej deklarowano posiadanie kart lokalnych lub karty wielkopolskiej (kolejno 23,3% i 22,9%).

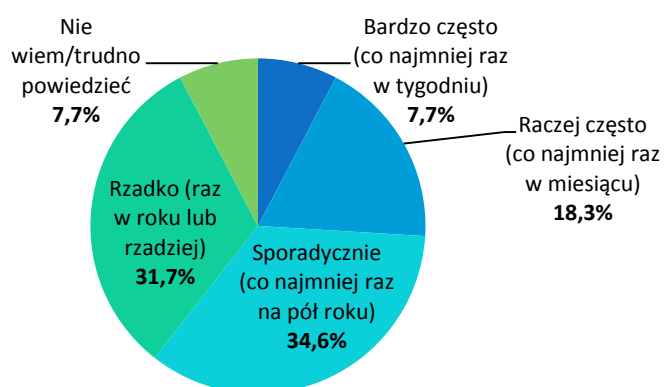
Uczestnicy badań jakościowych w większości posiadali wszystkie karty, choć często nie umieli ich rozróżnić, szczególnie w zakresie zniżek, które oferuje każda z kart. W pojedynczych przypadkach respondenci nie znali w ogóle tych programów i nie wiedzieli o możliwości założenia, np. Wielkopolskiej Karty Rodziny.

Istotne jest również wskazanie, iż wielu z przedstawicieli rodzin wielodzietnych postulowało skonsolidowanie przynajmniej części kart i uspojnienie ich oferty, a co za tym idzie, uporządkowanie informacji na temat zniżek, które można uzyskać, korzystając z danej karty.

Ocena Wielkopolskiej Karty Rodziny

Wśród badanych przedstawicieli rodzin wielodzietnych z Wielkopolski, 22,2% zadeklarowało, iż posiadają Wielkopolską Kartę Rodziny. Posiadanie samej karty nie przekłada się jednak automatycznie na jej używanie, co pokazuje poniższy wykres.

Wykres 58. Deklaracje co do częstotliwości korzystania z Wielkopolskiej Karty Rodziny, n=104.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Respondenci najczęściej deklarowali sporadyczne (co najmniej raz na pół roku) lub rzadkie (raz w roku lub rzadziej) korzystanie z Wielkopolskiej Karty Rodziny (łącznie odpowiedź 66,3% badanych). Na bardzo częste korzystanie z karty wskazało 7,7% respondentów, na raczej częste – 18,3%.

Tabela 6. Częstotliwość korzystania z Wielkopolskiej Karty Rodziny w różnych grupach badanych.

	korzystający ze świadczeń pomocy społecznej n=32	niekorzystający ze świadczeń pomocy społecznej n=72	zamieszkujący tereny miejskie n=49	zamieszkujący tereny wiejskie n=55
Bardzo często (co najmniej raz w tygodniu)	12,5%	5,6%	8,2%	7,3%
Raczej często (co najmniej raz w miesiącu)	21,9%	16,7%	26,5%	10,9%
Sporadycznie (co najmniej raz na pół roku)	34,4%	34,7%	30,6%	38,2%
Rzadko (raz w roku lub rzadziej)	21,9%	36,1%	24,5%	38,2%
Nie wiem/trudno powiedzieć	9,4%	6,9%	10,2%	5,5%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Analizując częstotliwość korzystania z Wielkopolskiej Karty Rodziny, w podziale na mieszkańców miast i wsi oraz korzystających i niekorzystających ze świadczeń pomocy społecznej, zauważyć można przede wszystkim dużo rzadsze korzystanie z karty przez mieszkańców terenów wiejskich, co może mieć przede wszystkim związek z mniejszą liczbą ofert dostępnych na wsi.

Najczęściej z karty korzystali mieszkańcy miast oraz respondenci, których rodziny korzystają ze świadczeń pomocy społecznej. W pierwszej grupie wyższa częstotliwość może mieć związek z bardziej dostępną ofertą ulg i zniżek, w drugim – większym zwracaniem uwagi na wydawane środki i bardziej uważnym wyszukiwaniem ofert, które pozwalają na oszczędności w wydatkach.

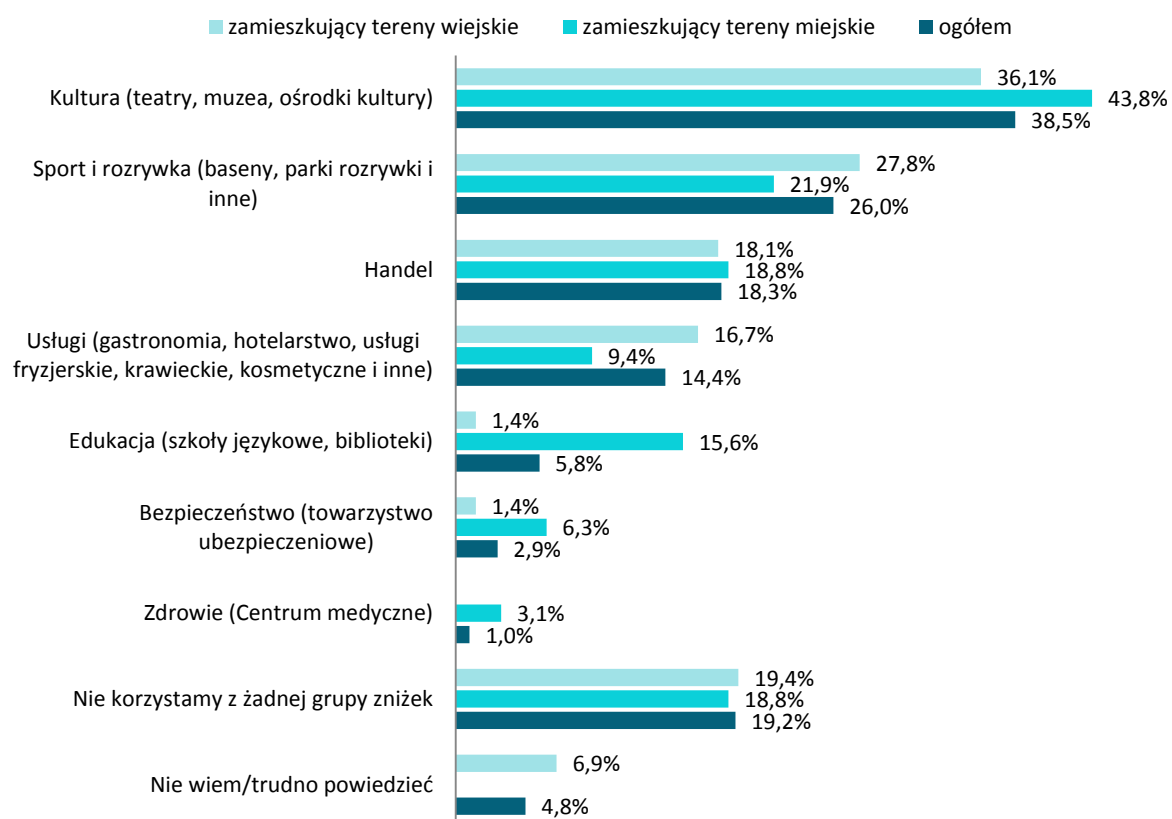
Bardzo często karta wielkopolska była dla badanych nierozpoznana, stwierdzano, że mimo posiadania jej, nigdy z niej jeszcze nie korzystano.

Mam tę wielkopolską, ale niekoniecznie wiem, gdzie ją mogę użyć. Wiem, gdzie mogę użyć czerwonoackiej, bo to na terenie Czerwonaka i ogólnopolskiej. A z tą mam problem, jeszcze ich nie rozgryzłam, o co tu chodzi. [IDI RW]

Ogólnopolska wiem, że jest na kolej. Poznańska, to jest tu na terenie Poznania. Wielkopolskiej jeszcze nie ogarnęłam, bo nie wiem, do czego ona jest. [IDI RW]

Uczestników badania poproszono o wskazanie typów/obszarów zniżek, z których korzysta ich rodzina w ramach Wielkopolskiej Karty Rodziny. Wyniki zaprezentowano poniżej. Przy ich interpretacji należy jednak zachować pewną ostrożność, jako że zarówno badania ilościowe, jak i jakościowe wykazały, że bardzo wielu przedstawicieli rodzin wielodzietnych nie odróżnia poszczególnych kart dużej rodziny, którymi dysponują, a bardziej pamiętają konkretne ulgi, zniżki czy oferty, bez przyporządkowania ich do danej karty. Z tego względu część z odpowiedzi może odnosić się do innych kart, w ramach których dostępne są podobne zniżki. Mimo wszystko, przedstawione wyniki mają dużą wartość rekomendacyjną, bo pokazują globalnie, jakiego typu zniżki są najczęściej wykorzystywane, a tym samym są najbardziej pożądane przez rodziny wielodzietne.

Wykres 59. Odsetek respondentów, który deklaruje korzystanie z poszczególnych typów zniżek w ramach Wielkopolskiej Karty Rodziny (n=104), możliwość wielokrotnych odpowiedzi.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

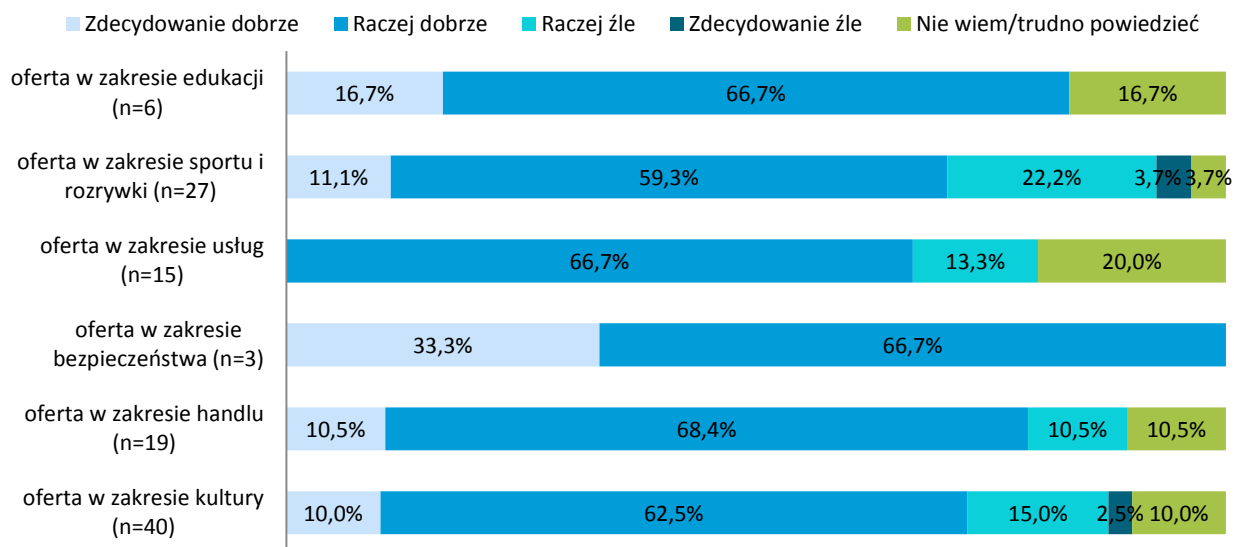
Najwyższy odsetek respondentów ogółem deklaruje, iż korzysta ze zniżek w instytucjach i podmiotach zajmujących się działalnością kulturalną (38,5%). Zauważalnie częściej korzystają z tego typu oferty mieszkańcy terenów miejskich, co przede wszystkim wynika z lokalizacji instytucji kulturalnych. Respondenci IDI wskazywali najczęściej, że korzystają ze zniżek w kinach (jednak najprawdopodobniej odnosi się to przede wszystkim do zniżek oferowanych w ramach innych kart) oraz w teatrach. Z ofert sportowych i rekreacyjnych korzysta 26% badanych, przy czym w grupie mieszkańców wsi, odsetek takich odpowiedzi był wyższy. Respondenci wywiadów jakościowych wskazywali na okazjonalne korzystanie z parków rozrywki, ścianek wspinaczkowych czy oferty Malta Ski.

Pozostałe typy ofert są dużo mniej popularne. Aż 19,2% badanych nie wykorzystuje żadnych z oferowanych zniżek w ramach programu (brak zauważalnych różnic ze względu na miejsce zamieszkania). Można wskazać, iż co czwarta rodzina posiadająca Wielkopolską Kartę Rodziny w praktyce z niej nie korzysta, co również potwierdzały rozmowy z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Inne zniżki, z których korzystanie deklarowali respondenci, nie zawierają się w ofercie programu WRK, a są dostępne w ramach innych kart dużej rodziny. Deklarowano korzystanie ze zniżek na transport publiczny, paliwo, zakupy spożywcze oraz opłaty skarbowe. Ich wskazanie dowodzi dużej popularności tego typu ulg.

Użytkowników, korzystających ze zniżek oferowanych przez partnerów WKR, poproszono o ocenę oferty Programu.

Wykres 60. Ocena oferty ulg i zniżek w ramach różnych obszarów Programu Wielkopolskiej Karty Rodziny w opinii badanych użytkowników (n ogółem=40)

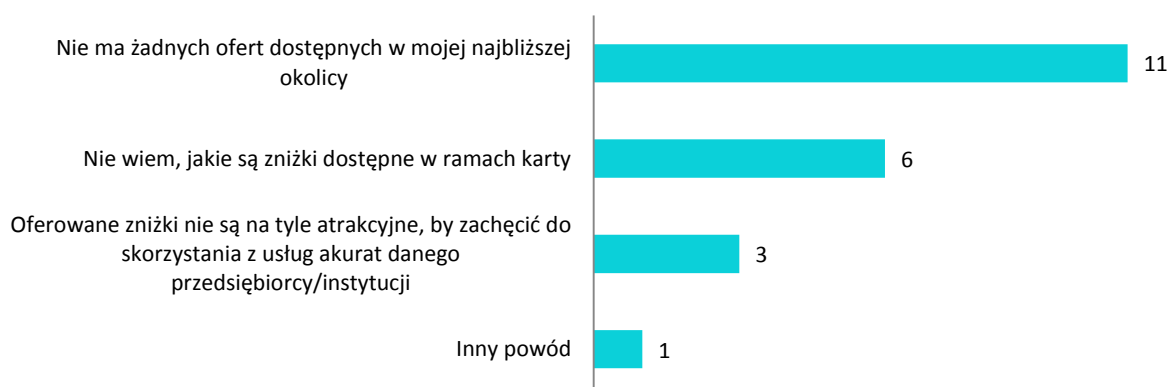

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Ocena oferty we wszystkich obszarach jest pozytywna (większość odpowiedzi *zdecydowanie dobrze* i *raczej dobrze*). W przypadku ofert usługowych i edukacyjnych, nieco więcej badanych niż w innych obszarach nie umiało ocenić oferowanych zniżek. Najwyższy odsetek badanych wskazywał bardziej negatywną ocenę oferty z zakresu sportu i rozrywki (26% niezadowolonych) oraz w zakresie kultury (17,5% negatywnych ocen). Wśród braków wskazano między innymi zbyt mało obiektów rekreacyjnych (przede wszystkim basenów), a także kin, oferujących zniżki w ramach oferty Programu.

Warto przeanalizować deklaracje tych właścicieli WKR, którzy nie korzystają z żadnych ulg i zniżek, dotyczące przyczyn niewykorzystywania karty.

Wykres 61. Przyczyny niekorzystania z żadnych zniżek oferowanych w ramach Wielkopolskiej Karty Rodziny, n=20.

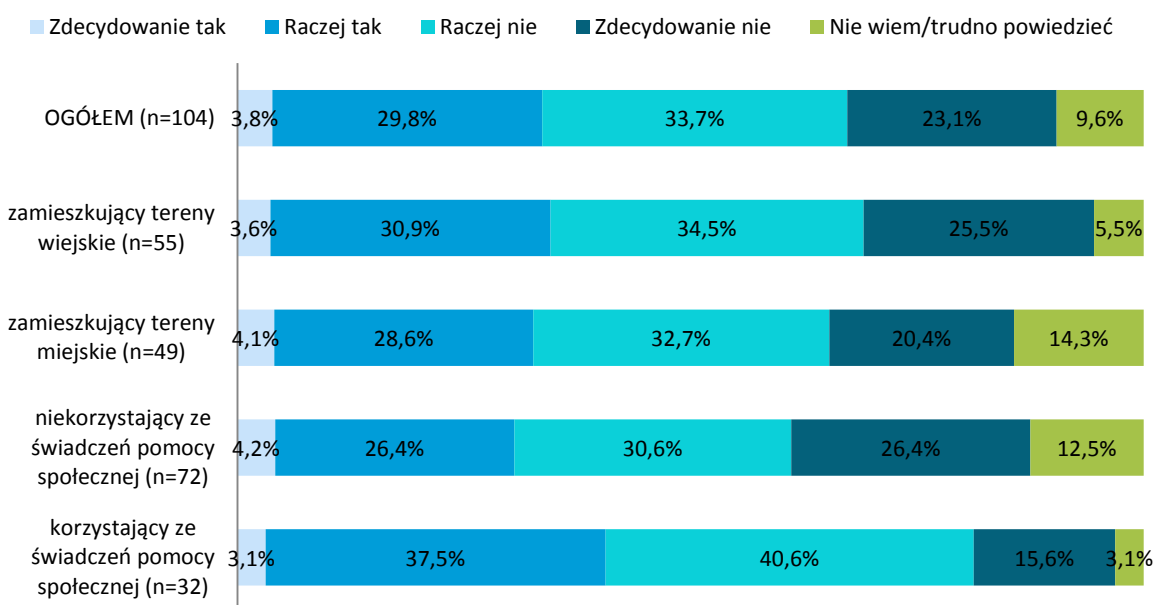

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Najczęściej wskazywano na brak ofert dostępnych w najbliższej okolicy (częściej wskazywali na tę przyczynę mieszkańcy obszarów wiejskich) oraz na brak wiedzy na temat oferty (częstsza deklaracja mieszkańców miast). Przyczyna ta jest związana ze wskazywaną przez różnych uczestników badania zbyt małą liczbą dostępnych zniżek w poszczególnych społecznościach lokalnych, szczególnie poza największymi miastami województwa.

Jednym z założeń Programu Wielkopolskiej Karty Rodziny było zwiększenie dostępności dóbr i usług dla rodzin wielodzietnych, które statystycznie dysponują mniejszymi środkami finansowymi niż rodziny z mniejszą liczbą dzieci. Warto przeanalizować deklaracje użytkowników karty co do oceny oszczędności poczynionych dzięki korzystaniu z niej.

Wykres 62. Deklaracje badanych co do tego, czy korzystanie z WKR przyniosło ich rodzinie oszczędności w domowym budżecie, (n ogółem=104)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Biorąc pod uwagę wszystkich badanych użytkowników WKR, co trzeci stwierdził, iż korzystanie z karty przyniosło mu oszczędności (suma odpowiedzi *zdecydowanie tak* i *raczej tak*). Nieco ponad połowa (56,8%) nie zauważyła takich oszczędności, zaś niemal co dziesiąty badany nie umiał ocenić tej kwestii. Patrząc na typ miejsca zamieszkania, zauważyć można, iż mieszkańcy terenów wiejskich częściej wskazywali, iż Wielkopolska Karta Rodziny nie przyniosła im oszczędności (60% odpowiedzi negatywnych – *raczej nie* oraz *zdecydowanie nie*), zaś 34,5% takie oszczędności zauważyło. Wśród mieszkańców miast więcej było osób niezdecydowanych, 32,7% uznało, iż korzystanie z WKR pozwoliło na oszczędzenie pewnych środków finansowych, zaś 53,1% takiej zależności nie dostrzegło. Dużą różnicę w badanej grupie widać ze względu na korzystanie ze świadczeń pomocy społecznej. Wśród odbiorców takiego wsparcia występuje wyższy odsetek respondentów deklarujących, że korzystanie z karty pozwoliło na oszczędności – 40,6% w porównaniu z 30,8% w grupie niekorzystających z pomocy społecznej. W obu tych grupach niemal taki sam odsetek badanych nie dostrzegł, aby korzystanie z karty przyniosło jakiegokolwiek oszczędności.

Interpretując wskazane powyżej informacje, ponownie należy uwzględnić fakt, że częściowo respondenci mieli trudność z rozróżnieniem poszczególnych kart dużej rodziny, które posiadali, a tym samym trudno było im ocenić wpływ tej jednej, konkretnej karty.

Rozwój oferty Programu Wielkopolskiej Karty Rodziny

Uczestników badania (zarówno ilościowego jak i jakościowego) poproszono o wskazanie, jakich zniżek czy ofert brakuje w ramach Wielkopolskiej Karty Rodziny. W tabeli poniżej zestawiono najczęściej pojawiające się wskazania. Potraktowane one zostały jakościowo, po uznaniu, że są na tyle ogólne i związane z faktycznymi potrzebami rodzin wielodzietnych, iż wszystkie są równie istotne.

Tabela 7. Wskazania uczestników badania co do ulg i zniżek, których brakuje w ramach WKR.

Transport publiczny	<ul style="list-style-type: none"> • Zniżki na komunikację miejską i podmiejską • Zniżki na dojazd dzieci do szkół • Ulgi na zakup biletów miesięcznych • Zniżki na komunikację kolejową
Handel	<ul style="list-style-type: none"> • Artykuły spożywcze i codziennego użytku • Odzież, szczególnie dziecięca • Sklepy z artykułami dziecięcymi (zabawki, art. pielęgnacyjne) • Drogeria (art. higieniczne) • Księgarnie • Sklepy (spożywcze) w mniejszych miejscowościach i na wsiach, w wielu gminach, nie tylko w dużych miastach • Artykuły szkolne • Apteki • Zakup sprzętu sportowego
Usługi zdrowotne	<ul style="list-style-type: none"> • Łatwiejszy dostęp do usług dentystycznych dla dzieci • Ulgi na wizyty oraz krótszy czas oczekiwania na wizyty specjalistyczne, wskazywano na: alergologa, neurologa, dermatologa • Ułatwienie dostępu do usług lekarskich pierwszego kontaktu • Ulgi/zniżki na usługi rehabilitacyjne
Edukacja	<ul style="list-style-type: none"> • Przede wszystkim zniżki na dodatkowe zajęcia dla uczniów, w tym językowe • Zniżki na książki, w tym edukacyjne, podręczniki • Ulgi na opłaty za wyjazdy, wycieczki szkolne • Ulgi na Internet
Rekreacja	<ul style="list-style-type: none"> • Przede wszystkim ulgi na baseny • Inne obiekty sportowo-rekreacyjne, typu: lodowiska, sale do ćwiczeń, siłownie • Zniżki na wyjazdy dla dzieci • Zniżki na uczestnictwo w treningach w klubach sportowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Warto zaznaczyć, że zarówno w ankietach, jak i w wywiadach podkreślano, iż najbardziej atrakcyjne dla użytkowników karty byłyby oferty dotyczące codziennego funkcjonowania, dające możliwość otrzymania zniżki na zakupy produktów codziennego użytku (np. artykułów dziecięcych, obuwia

i odzieży), ulg na bilety do kina czy na basen, a także zniżki (czy zupełne zniesienie opłat) na transport publiczny (istotne zarówno dla dzieci, jak i dla dorosłych). Po wypowiedziach badanych widać, jakiego typu wydatki są dla nich największym obciążeniem, a tym samym, w jakich obszarach szukają bardziej atrakcyjnych ofert.

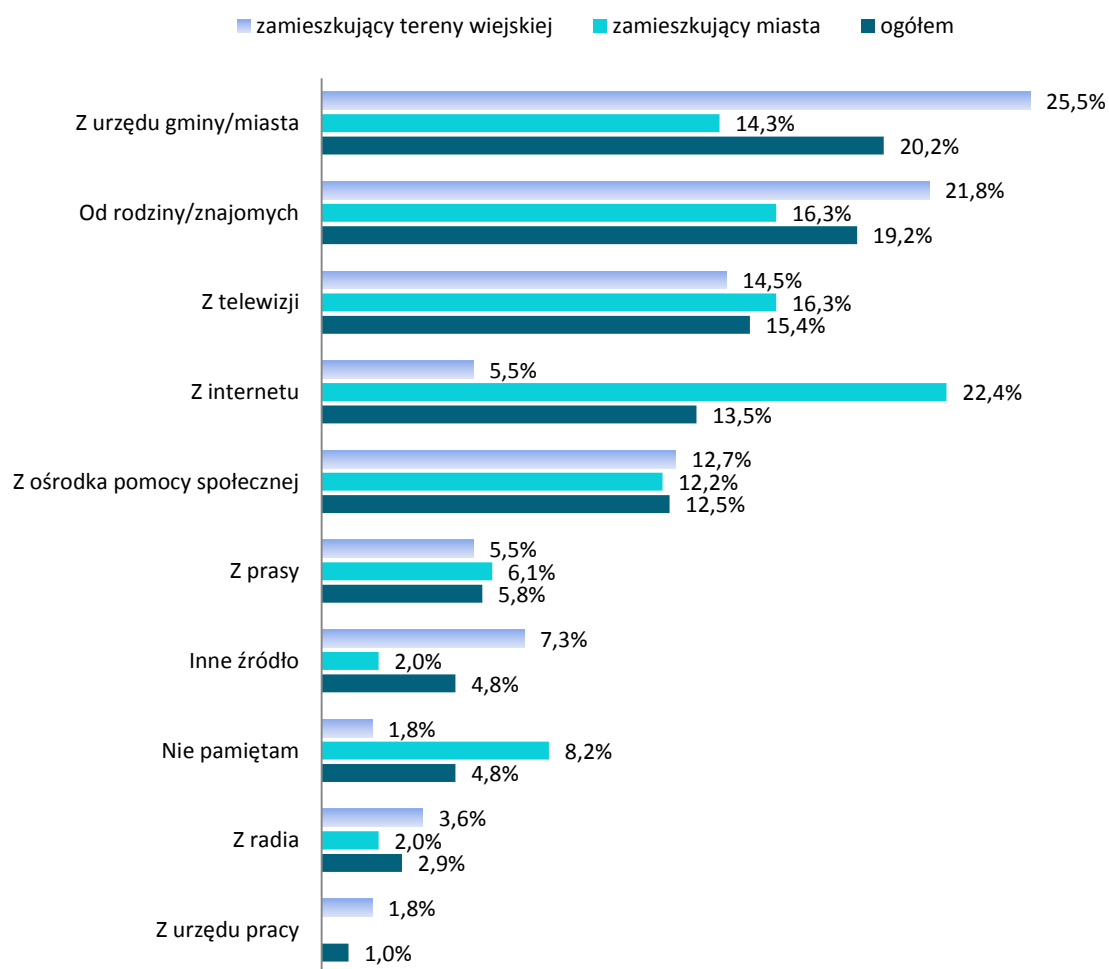
Badani podkreślają, iż ofertę należy powiększać, przy założeniu, że oferta każdego partnera jest cenna i użyteczna. Nikt nie postulował wyłączenia jakichkolwiek ofert z zestawu zniżek w którejkolwiek z kart, w tym z WKR.

Większość badanych podkreślała, iż możliwość uzyskania zniżek jest ważnym argumentem za skorzystaniem z oferty kulturalnej i rekreacyjnej w ich mieście/okolicy. Po deklaracjach respondentów co do wykorzystywania zniżek z innych kart widać również, iż oferty kulturalne (przede wszystkim kina, ale też warsztaty dla dzieci, wydarzenia kulturalne) oraz z zakresu sportu i rekreacji są poszukiwane i bardzo często wykorzystywane przez członków rodzin wielodzietnych. Można zatem stwierdzić, iż WRK podobnie, jak inne karty dużej rodziny, przy odpowiednim zestawie partnerów, może mieć pozytywny wpływ na uczestnictwo w kulturze, a także korzystanie z obiektów sportowych przez członków rodzin wielodzietnych.

Źródła informacji na temat Wielkopolskiej Karty Rodziny

W prowadzeniu efektywnych działań informacyjnych i promocyjnych karty oraz w celu jak najbardziej skutecznego przekazywania informacji zarówno o karcie, jak i o zmianach w ofercie partnerów, warto przeanalizować, skąd użytkownicy WKR dowiedzieli się o Programie i gdzie aktualizują swoją wiedzę na ten temat. Wyniki przedstawiono dla użytkowników WKR ogółem oraz z podziałem, ze względu na typ miejsca zamieszkania.

Wykres 63. Źródło, z którego badani dowiedzieli się o Wielkopolskiej Karty Rodziny, n=104.

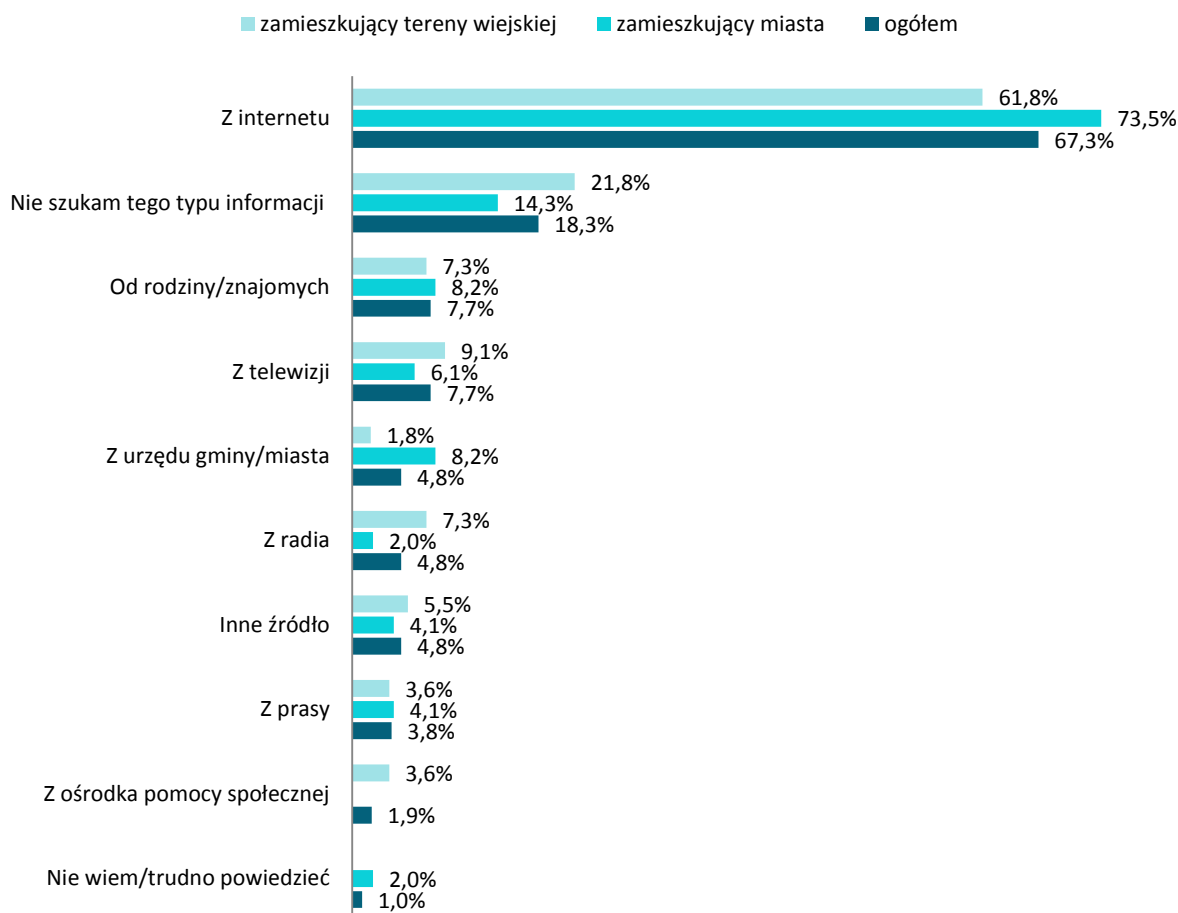

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Badani użytkownicy Karty wskazali, że najczęstszym źródłem informacji o WKR był urząd gminy/miasta (20,2%), a następnie rodzina i znajomi (19,2%). Proporcje te różnią się nieco dla mieszkańców miast i wsi. Ci pierwsi najczęściej dowiadawali się o karcie z Internetu (22,4% mieszkańców miast), co czwarty badany zamieszkujący tereny wiejskie dowiedział się o Programie w urzędzie gminy/miasta. Istotnym źródłem informacji była też lokalna telewizja oraz ośrodek pomocy społecznej. Wśród innych źródeł wskazano między innymi przedszkole, ubezpieczycieli oraz basen.

Poniżej wskazano, w jaki sposób użytkownicy WKR dowiadują się o aktualnościach związanych z jej ofertą.

Wykres 64. Źródła, z których badani użytkownicy WKR czerpią wiedzę na temat aktualnych zniżek i zmian, n=104.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

Zdecydowana większość użytkowników szuka informacji o ofercie w Internecie. Jest to istotna informacja z punktu widzenia komunikacji z użytkownikami. Warto zaznaczyć, że jest to źródło, z którego korzystają dużo częściej mieszkańcy miast niż wsi. Istotny odsetek badanych takich informacji nie szuka w ogóle (ogółem 18,3%). Pozostałe źródła informacji były wskazywane dość rzadko. Wśród innych źródeł wskazano ogłoszenia, np. w gablotach (najprawdopodobniej w urzędach), na miejscu w sklepie, w którym dany użytkownik robi zakupy, wskazano też na informacje przesyłane mailem.

Informacja o Wielkopolskiej Karcie rodziny to ten aspekt Programu, który był krytykowany najczęściej przez uczestników badania. Brak orientacji, do czego ta karta służy, dlaczego warto ją mieć i używać to częste sygnały płynące od rodzin wielodzietnych. Wyraźnie widać, iż potrzebne jest zbudowanie bardziej trafnego systemu przekazywania informacji na temat karty wraz z wyraźnym wskazaniem korzyści i charakterystyki koncepcji tej karty.

Podsumowanie

Wypowiedzi przedstawicieli rodzin wielodzietnych wskazują, iż znacząca część z nich dysponuje jakąkolwiek kartą dużej rodziny, większość korzysta przynajmniej z niektórych ofert. Najczęściej wykorzystywane są zniżki na produkty i usługi pierwszej potrzeby: transport publiczny, zakup żywności, paliwa, a także na ofertę kulturalną (kina) i rekreacyjno-sportową (baseny, lodowiska).

Wielkopolską Kartę Rodziny posiada co piąty z badanych przedstawicieli rodzin wielodzietnych, jednak tylko część faktycznie jej używa. Zauważalna (szczególnie na podstawie wywiadów pogłębionych) jest dezorientacja i brak wiedzy, co do specyfiki i korzyści płynących z tej karty – bardzo często wskazywano na fakt posiadania tej karty, ale nieużywanie jej ze względu na brak wiedzy, gdzie jest honorowana. Co istotne, wielu respondentów nie rozróżnia posiadanych kart i nie jest w stanie przyporządkować konkretnej zniżki do karty. Również fakt, iż w niektórych miejscach honorowana jest jedna karta, ale druga już nie, spotyka się z niezrozumieniem i irytacją klientów. Bardzo często wskazuje się na konieczność rozszerzenia oferty, szczególnie w zakresie produktów pierwszej potrzeby, zniżek w instytucjach kultury (kina) i obiektach rekreacyjno-sportowych oraz zwiększenia liczby partnerów uczestniczących w programach, zwłaszcza w gminach oddalonych od największych miast regionu.

4.2.5. Ocena innych kart dużej rodziny, z których korzystają badani

Członkowie rodzin wielodzietnych korzystają z różnych kart – zarówno z karty ogólnopolskiej, jak i poszczególnych kart lokalnych.

Z badań jakościowych wynika, iż wiele rodzin korzysta z tych zniżek, które dotyczą najbardziej podstawowych potrzeb rodziny – na transport publiczny (komunikacja miejska, podmiejska, koleje), zakup żywności (oferta w kilku sieciach sklepów), zakup paliwa, usługi telefonii komórkowej (Play), rekreacja (baseny, lodowiska, kino i parki rozrywki). Pojedyncze osoby wskazywały też np. na księgarnię.

No z ogólnopolskiej, to przede wszystkim zakupy w Carrefour, zakupy w Auchan, w Play mamy cały ten, wykupiliśmy sobie opcje telefonów na kartę rodziny dużej. I jak wyjeżdżamy poza Poznań, to też, gdzie tylko można, gdzie są jakieś oferty, to korzystamy z kart rodziny dużej. Na przejazdy kolejowe, jak gdzieś jadę, to też korzystamy. [IDI RW]

No wiadomo, jak używam czerwonackiej, to komunikacja podmiejska. A jak ogólnopolską, to zakupy w Carrefourze. [IDI RW]

Tylko komunikacja, no i się dowiedziałam, że mogę wejść na Maltę, na Termy Maltańskie. Też jest taniej. No i przede wszystkim z tej poznańskiej, bo i w zoo byliśmy na niej, na kartę rodziny dużej. I gdzieś byliśmy, już teraz pani nie powiem, nie pamiętam. [IDI RW]

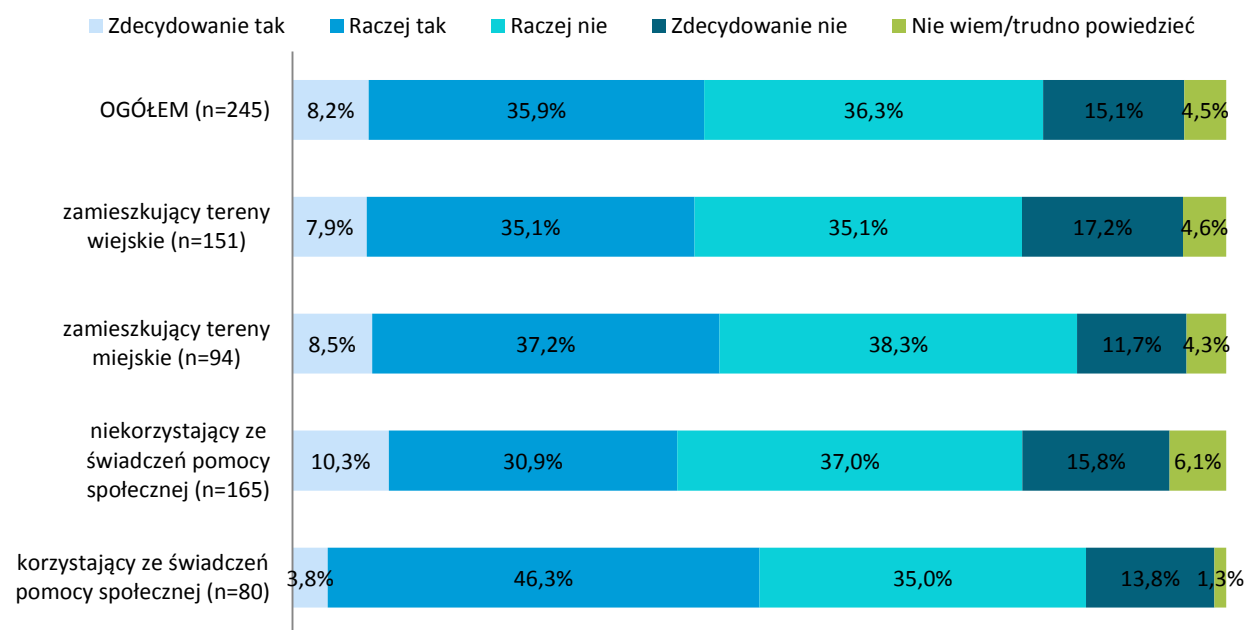
Carrefour, no, bo my w Carrefourze kupujemy przeważnie, bo mamy i najbliżej też, nie? Także z Carrefoura tak. Na te są znów kulki czy coś takiego. Kulki, baseny, łyżwy. (...)? I teatr i kino. [IDI RW]

Za najbardziej adekwatne wsparcie w ramach oferowanych zniżek uznawane jest to, które pozwala ponieść niższe koszty zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych (zakupy artykułów spożywczych i codziennego użytku w sklepach wielkopowierzchniowych; rozmowy telefoniczne, transport publiczny). Natomiast, za niezbyt adekwatne uznawane są usługi osobiste (np. fryzjer, kosmetyczka). Respondenci powątpiewają, czy zniżka na tego typu usługi w ramach karty dużej rodziny mogłaby skłonić klientów – rodziny wielodzietne do skorzystania z nich kosztem rezygnacji z usług oferowanych przez firmy, które nie honorują zniżek tego typu.

Badani zostali poproszeni również o ocenę (na skali 1-5) oferty karty lokalnej oraz tej ogólnopolskiej, z której korzystają. Średnia ocen w obu przypadkach wyniosła tyle samo – **3,01**, co uznać można za ocenę umiarkowaną/średnią. Różnice w ocenie ze względu na miejsce zamieszkania bądź korzystanie ze świadczeń pomocy społecznej były niewielkie.

Podobnie jak w przypadku Wielkopolskiej Karty Rodziny, również w odniesieniu do innych kart dużej rodziny poproszono badanych o ocenę, na ile korzystanie z nich przynosi im zauważalne oszczędności.

Wykres 65. Deklaracje badanych co do tego, czy korzystanie z ogólnopolskiej lub samorządowej karty dużej rodziny przyniosło ich rodzinie oszczędności w domowym budżecie, (n ogółem=245)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z przedstawicielami rodzin wielodzietnych.

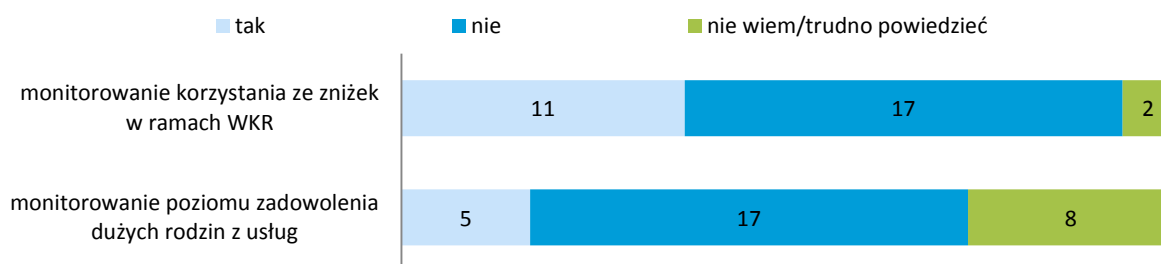
Aż 44,1% użytkowników innych kart uznało, iż mogli oni zaoszczędzić dzięki korzystaniu z karty ogólnopolskiej i/lub lokalnej. Analizując rozkład odpowiedzi w tej grupie ze względu na miejsce zamieszkania, nieco wyższy odsetek zamieszkuje tereny wiejskie (45,7%) niż miejskie (43%). Dużo większe różnice zauważyć można, jeśli podzielimy grupę badanych ze względu na korzystanie ze świadczeń z pomocy społecznej – korzystający z takiego wsparcia zdecydowanie częściej zauważali, iż używanie kart przyniosło im oszczędności (50,1% w porównaniu z 41,2% wśród rodzin nie korzystających z pomocy).

4.2.6. Ocena funkcjonowania Wielkopolskiej karty Rodziny, z punktu widzenia partnerów Programu

Jednym z komponentów badania była ocena Programu Wielkopolskiej Karty Rodziny przez jej partnerów. W badaniu CATI udział wzięło 30 podmiotów (po 9 Partnerów z sektora kultury, handlu i usług oraz 3 z sektora sport i rozrywka). Dodatkowo, z trzema partnerami przeprowadzono wywiady pogłębione.

W ramach badań ankietowych partnerzy zostali poproszeni o wskazanie, na ile monitorują poziom zadowolenia klientów i fakt korzystania przez klientów z Wielkopolskiej Karty Rodziny w ich firmie/instytucji.

Wykres 66. Deklaracje badanych partnerów co do tego, czy monitorują poziom zadowolenia klientów oraz czy monitorują korzystanie ze zniżek w ramach Wielkopolskiej Karty Rodziny (n=30)

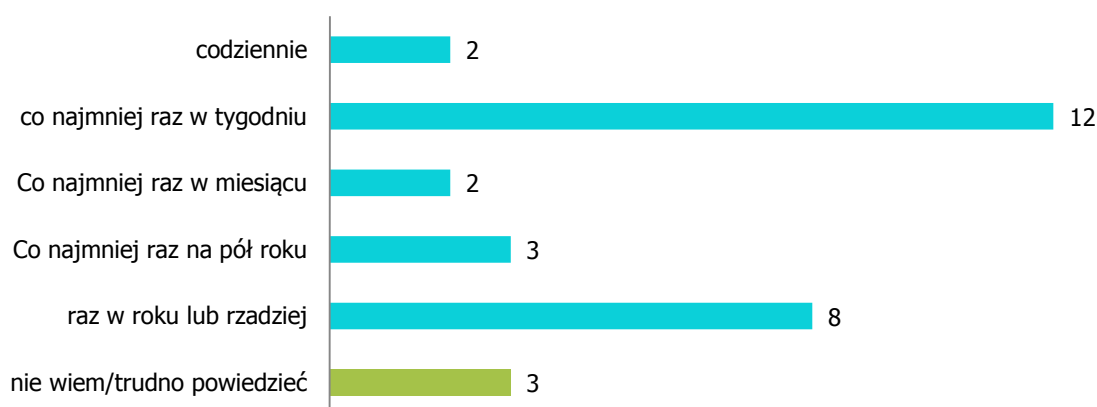
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z partnerami WKR.

Niewielka liczba badanych partnerów monitoruje poziom zadowolenia dużych rodzin ze swoich produktów/usług (5 odpowiedzi). Rozkład pozytywnych odpowiedzi był dość równomierny wśród partnerów z sektora handlu, usług oraz rozrywki i sportu. Ponad jedna piąta ogółu respondentów nie wiedziała nawet, czy takie działania są podejmowane w ich firmie/instytucji.

Większa liczba badanych stwierdziła, że monitoruje liczbę klientów korzystających ze zniżek, w ramach WKR (11 odpowiedzi). Najczęściej robią to, zgodnie z wynikami badań, podmioty z sektora handlowego (4 na 9 badanych). Ponad połowa badanych podmiotów nie monitoruje tej kwestii (17 odpowiedzi).

W ramach badania diagnozowano również częstotliwość, z jaką klienci korzystają z Wielkopolskiej Karty Rodziny u poszczególnych partnerów.

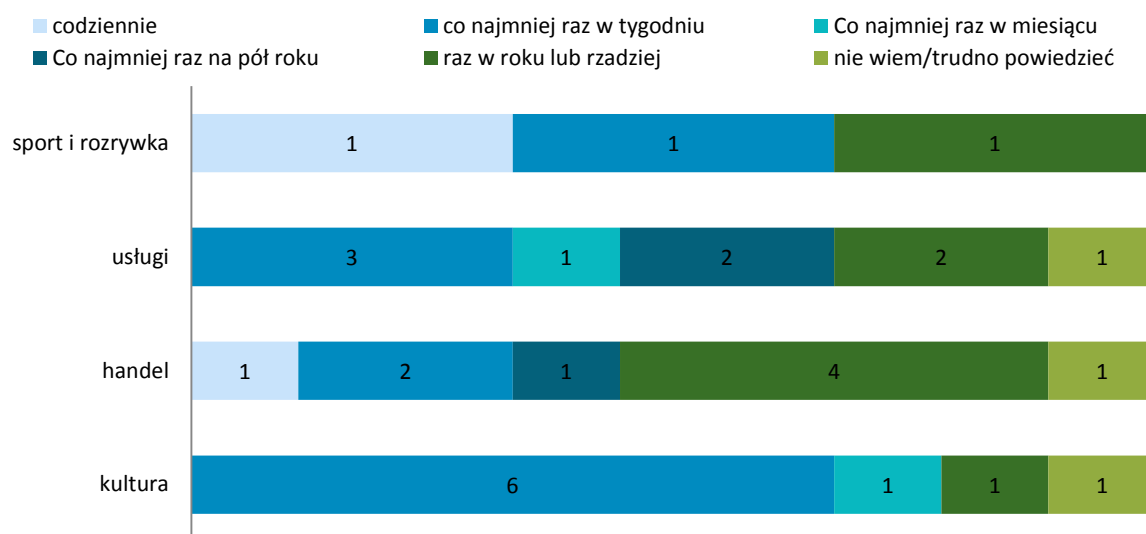
Wykres 67. Częstotliwość korzystania przez klientów z Wielkopolskiej Karty Rodziny u badanych partnerów (n=30)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z partnerami WKR.

Respondenci wskazywali najczęściej, iż ta grupa klientów przychodzi do nich co najmniej raz w tygodniu (12 odpowiedzi), na codzienne korzystanie przez nich z oferty wskazało jedynie 2 badanych. Stosunkowo duża liczba badanych partnerów wskazała, iż klienci korzystający z karty pojawiają się u nich co najwyżej raz w roku (8 odpowiedzi). Wyniki te wskazują na mocno zróżnicowaną popularność i częstotliwość korzystania z karty. Te różnice mogą również wynikać z charakteru produktów i usług, które oferują badane podmioty – niektóre są nabywane częściej, inne bardziej okazjonalnie, są też usługi czy produkty sezonowe.

Wykres 68. Deklaracje co do częstotliwości korzystania ze zniżek WKR u badanych partnerów ze względu na sektor działalności (n=30)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z partnerami WKR.

Uwzględniając sektor działalności, widać zróżnicowanie w częstotliwości, z jaką klienci korzystają z oferowanych zniżek. Najczęściej klienci z Wielkopolską Kartą Rodziny przychodzą do instytucji i firm działających w obszarze kultury (przede wszystkim teatry i muzea). Najrzadziej zaś korzystają ze zniżek dostępnych u partnerów z sektora handlowego (niemal połowa badanych zadeklarowała, że ze zniżek klienci u nich korzystają raz w roku lub rzadziej). W przypadku usług i obiektów sportowo-rozrywkowych odpowiedzi były bardzo zróżnicowane.

Badanych partnerów zapytano o przyczyny, dla których zdecydowali się przystąpić do Programu Wielkopolska Karta Rodziny.

Wykres 69. Powody przystąpienia do Programu Wielkopolska Karta Rodziny podane przez badanych partnerów (n=30), możliwość wielokrotnych odpowiedzi

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z partnerami WKR.

Ponad połowa badanych (17) traktuje Program jako dodatkowe działania marketingowe, nieco mniejsza grupa wskazała na zamiar zachęcenia rodzin wielodzietnych do korzystania z oferty, jako że

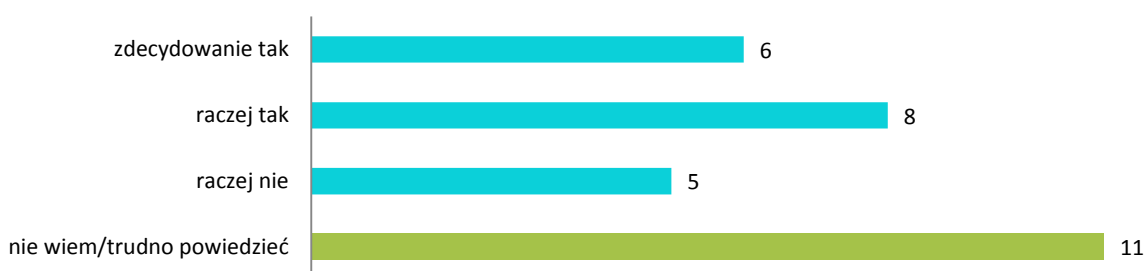
jest to ich grupa docelowa (13). Zasadniczo partnerzy traktują WKR jako narzędzie do zwiększenia liczby klientów. Inne powody wskazywane przez respondentów odnoszą się do pewnej przypadkowości tej decyzji („ktoś się zgłosił i dlatego się zdecydowałem”, „polecenie”) lub trwającej już współpracy z ROPS w Poznaniu. Wszyscy respondenci badań jakościowych wskazywali na chęć przyciągnięcia klientów, ale też zapewnienia dobrej oferty odbiorcom już korzystającym z ich produktów czy usług. Częstym wskazaniem, jeśli chodzi o motywację do przystąpienia do Programu, była jego spójność z profilem działań społecznych podmiotu (otwartość na różne grupy klientów, chęć przyciągnięcia klientów spoza Poznania). Warto zwrócić uwagę na mechanizm marketingowy, jakim jest właśnie możliwość poinformowania przez partnerów o swojej ofercie mieszkańców z innych obszarów województwa. Sprawdza się to przede wszystkim w zakresie oferty rekreacyjnej, rozrywkowej i kulturalnej (gdzie odległość w obrębie województwa nie stanowi większej przeszkody przy atrakcyjności samej oferty, jak i proponowanych zniżkach).

Trzeba zaznaczyć, iż możliwe jest zadziałanie mechanizmu budowania/rozwoju oferty skierowanej do członków rodzin wielodzietnych, zainicjowanego przez przystąpienie partnera do Programu, co potwierdziła wypowiedź jednego z respondentów IDI. Pozytywny odbiór zniżek, zaoferowanych w ramach karty, zainicjował pomysły na nowe usługi, sprofilowane na tę grupę odbiorców.

Oferta handlowa proponowana przez partnerów Programu jest bardzo zróżnicowana – od symbolicznych kilku procent zniżki do znacznego upustu ceny, np. ponad 50%. Zaznaczyć należy, że tak korzystne oferty łatwiej zaproponować w przypadku usług, gdzie koszty i cena są skalkulowane inaczej, niż np. przy sprzedaży produktów, a potencjalne straty związane z obniżeniem ceny można rekompensować zwiększając liczbę klientów i zyskując na wizerunku. Podmioty publiczne oferują lepsze oferty niż przedsiębiorcy prywatni, co związane jest też często z misją społeczną tych instytucji.

Warto przeanalizować, czy oczekiwania, z jakimi partnerzy przystępowali do Programu, faktycznie zostały spełnione.

Wykres 70. Deklaracje badanych partnerów, czy działania promocyjne w ramach Programu Wielkopolskiej Karty Rodziny prowadzone przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego spełniły ich oczekiwania (n=30)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z partnerami WKR.

Niemal połowa respondentów (suma odpowiedzi *zdecydowanie tak* oraz *raczej tak* – 14 odpowiedzi) zadeklarowała, że ich oczekiwania zostały spełnione (co potwierdzali również partnerzy będący respondentami wywiadów pogłębionych). Nikt nie wskazał na odpowiedź *zdecydowanie nie*, co sugeruje dość pozytywną ocenę korzyści uczestnictwa w Programie. Istotne dla oceny wyników jest jednak wskazanie, iż ponad 1/3 badanych (11) nie umiała ocenić, na ile ich oczekiwania zostały spełnione.

Respondentów, których oczekiwania nie do końca zostały spełnione, zapytano o przyczyny takiego przekonania. Najczęściej wskazywano na zbyt mało działań promocyjnych (3 odpowiedzi), brak działań promocyjnych, o jakich by wiedzieli (2 odpowiedzi) oraz fakt, iż podejmowane działania promocyjne nie trafiły do grupy ich potencjalnych odbiorców (1 odpowiedź).

Partnerzy, którzy uczestniczyli w wywiadzie pogłębionym, podkreślali, że uczestnictwo w Programie to dla nich przede wszystkim narzędzie marketingowe, które daje możliwość przyciągnięcia nowych klientów lub wzmocnienia lojalności obecnych odbiorców usług czy produktów. Nikt nie traktuje udzielanych ulg jako straty finansowe.

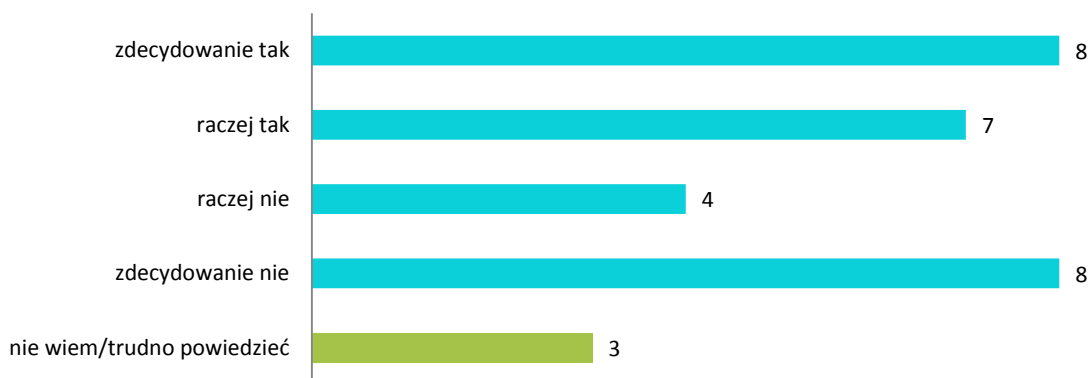
...ja myślę, że wizerunkowo na pewno, to było dobrze odebrane i też tam parę osób się ucieszyło, naszych stałych gości, którzy mają te karty [IDI P]

...nigdy nie myślałam o tym jak o stracie finansowej. Raczej jest to dla mnie inwestycja [IDI P]

...program, który przyciąga klientelę, która by do nas nie przyszła albo bardzo często by przyszła i by nie skorzystała z naszych usług [IDI P]

Jedną z głównych motywacji przystąpienia do Programu było zdobycie nowych nabywców. Z tego względu badani zostali zapytani, czy faktycznie dzięki uczestnictwu w Programie pozyskali nowych klientów.

Wykres 71. Deklaracje badanych partnerów, czy dzięki byciu partnerem Programu WKR zdobyli nowych klientów (n=30)

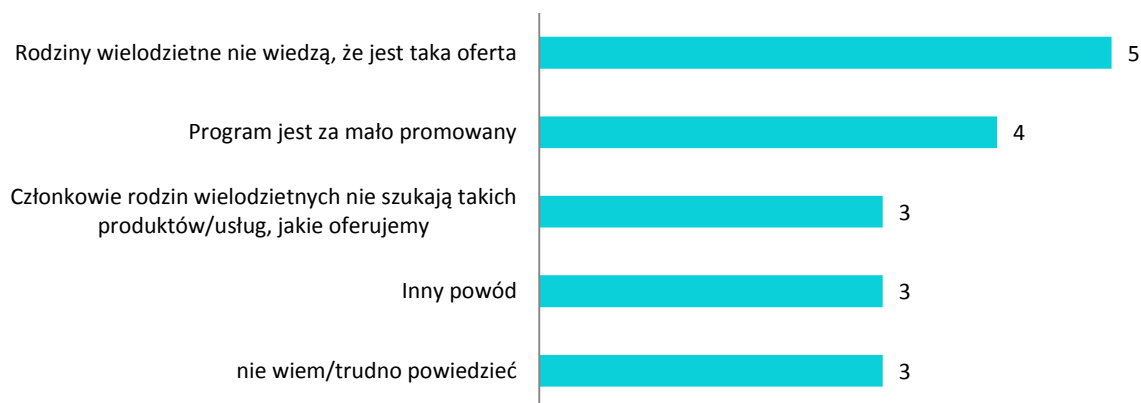

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z partnerami WKR.

Dokładnie połowa badanych (suma odpowiedzi *zdecydowanie tak* i *raczej tak*) potwierdziła, iż dzięki uczestnictwu w Programie zdobyła nowych klientów. Zdecydowanie najczęściej wzrost liczby klientów deklarowały podmioty z sektora kultury, co może wskazywać na pozytywne oddziaływanie Programu na uczestnictwo w kulturze przez członków rodzin wielodzietnych. W pozostałych sektorach (handel, usługi, sport i rozrywka) tylko pojedyncze osoby wskazywały na wzrost liczby klientów. Wśród badanych, którzy dostrzegli przełożenie uczestnictwa w programie na zwiększenie się liczby nabywców/odbiorców, jedynie 6 na 15 respondentów uznało, iż są to regularni, stali klienci.

Brak oddziaływania Wielkopolskiej Karty Rodziny na wzrost liczby klientów wskazało 12 z ogółu respondentów, zaś 3 respondentów nie umiało stwierdzić, czy taka zależność istnieje.

Wykres 72. Powody, dla których partnerom nie przybyło klientów mimo uczestnictwa w programie Wielkopolska Karta Rodziny (n=15).

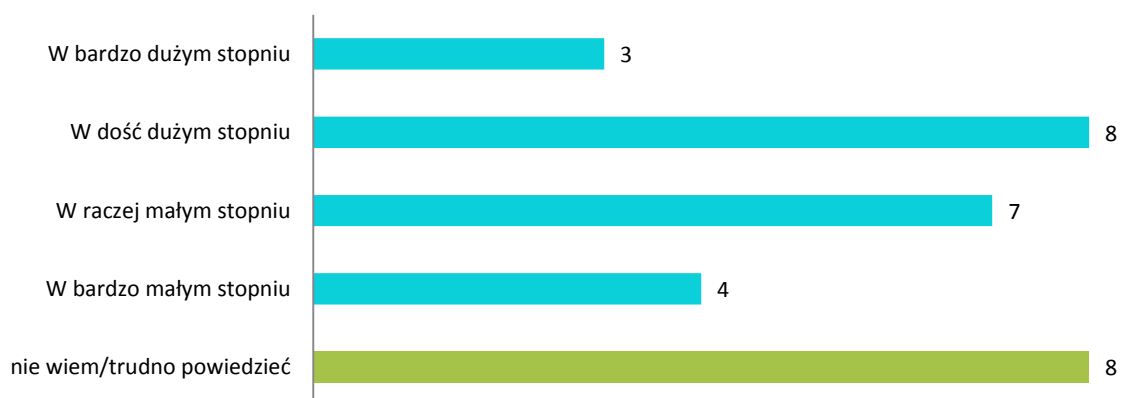

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z partnerami WKR.

Partnerzy, którzy nie zanotowali wzrostu liczby klientów w efekcie uczestnictwa w Programie WKR, najczęściej upatrywali przyczyn w braku wiedzy rodzin wielodzietnych, że taka oferta w ogóle funkcjonuje (5 wskazań) oraz w zbyt małej promocji Programu (4 odpowiedzi). Troje badanych wskazało również na fakt, iż rodziny wielodzietne nie szukają produktów/usług oferowanych przez ich podmiot. Wśród innych przyczyn wskazano sezonowość oferty partnera oraz zbyt krótki okres funkcjonowania w Programie.

Obok oceny działań promocyjnych, badani partnerzy poproszeni zostali również o ogólną ocenę, na ile uczestnictwo w Programie spełniło ich oczekiwania co do tego przedsięwzięcia.

Wykres 73. Stopień, w jakim spełniły się oczekiwania badanych partnerów co do korzyści uczestnictwa w Programie Wielkopolska Karta Rodziny (n=30).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań CATI z partnerami WKR.

Pozytywnie w kwestii spełnienia swoich oczekiwań co do uczestnictwa w Programie WKR wypowiedziało się w sumie 11 badanych (suma odpowiedzi w *bardzo dużym stopniu* oraz w *dość dużym stopniu*), głównie badani z sektora kultury oraz usług (po 4 na 9 badanych). Podobna liczba badanych uznała, iż ich oczekiwania nie zostały do końca spełnione (11 badanych wskazało na odpowiedzi w *bardzo małym stopniu* oraz w *raczej małym stopniu*). Nieco ponad jedna czwarta badanych nie umiała ocenić tego aspektu.

Podmioty, będące partnerami Programu miały możliwość zaproponowania takich działań prowadzonych przez Samorząd Województwa, jakie w ich przekonaniu zwiększyłyby korzyści płynące z przystąpienia do niego. Zdecydowanie najczęściej wskazywano na potrzebę prowadzenia bardziej **intensywnych działań promocyjnych**, szczególnie skierowanych do przedstawicieli rodzin wielodzietnych takich, jak: przypominanie o funkcjonowaniu Karty, zachęcanie do jej założenia, wskazywanie korzyści. Szczególnie podkreślano potrzebę skierowania większej uwagi na **promowanie partnerów** po to, by zwiększyć rozpoznawalność firm czy instytucji, biorących udział w Programie. Respondenci wskazywali również na **dywersyfikację kanałów komunikacji** (Internet, reklamy w przestrzeni miejskiej, broszury). Podkreślano również potrzebę **reklamy partnerów w poszczególnych społecznościach lokalnych**, w których podmioty czy instytucje oferują zniżki. Jeden z badanych proponował organizowanie cyklicznych akcji zniżkowych, np. weekendy z obniżonymi cenami, co pozwoliłoby na większą promocję oferty Programu.

Wskazano także na potrzebę zbudowania **kanalu komunikacji partnerów z użytkownikami karty**, w celu przekazywania informacji o ofertach specjalnych i przedsięwzięciach, którymi mogą być zainteresowani członkowie rodzin wielodzietnych.

... brakuje takiej opcji, żeby osoby, firmy czy instytucje, które są w tym programie, miały możliwość jakby wysyłania informacji jeszcze do osób, które z tego programu korzystają. Czyli jeżeli mamy faktycznie jakąś fajną rzecz, która jest skierowana do rodzin i byłoby super się z nimi skontaktować, to ja nie mam takiej możliwości. Jestem zdana tylko na to, że oni faktycznie gdzieś tam się o tym dowiedzą i przyjdą i pokażą kartę. Tego mi brakuje. [IDI P]

Wskazywano, iż nawet bez możliwości dysponowania samodzielnie danymi użytkowników, możliwe byłoby przesyłanie takich ofert i informacji do podmiotu zarządzającego programem, który zbiorczo, co jakiś czas przekazywałby takie oferty dalej. Takie rozwiązanie wymagałoby jednak uporządkowania i zweryfikowania możliwości dysponowania takimi danymi, jak adresy mailowe użytkowników kart. W przypadku braku możliwości przesyłania takich ofert bezpośrednio (np. w formie newsletter'a), można wypracować inne rozwiązania (np. publikowanie ofert specjalnych na stronie/w serwisach społecznościowych związanych z Wielkopolską Kartą Rodziny).

W tym miejscu warto wskazać o innym problemie poruszonym często zarówno przez partnerów, jak i rodziny wielodzietne uczestniczące w badaniach jakościowych. **Wielość** kart, którymi poszczególne rodziny mogą dysponować (karta ogólnopolska, wielkopolska, miejska/gminna) powoduje dezorientację i zniechęcenie co do zapoznawania się z kartami, a dla partnerów tych programów jest czasami pewnym problemem wizerunkowym. Problem ten pojawia się w przypadku firm czy instytucji, które świadczą usługi/sprzedaż klientom z różnych gmin czy miejscowości (np. obiekty rekreacyjne lub instytucje kultury w Poznaniu). Honorują one niektóre z kart (czasem również wszystkie trzy – ogólnopolską, wielkopolską i poznańską), jednak klienci z innych gmin czy miast przyjeżdżają ze swoimi lokalnymi kartami, oczekując, że tutaj też skorzystają ze zniżek. Występują wtedy sytuacje, w której honorowanie tylko jednej karty wywołuje niezadowolenie klientów, którzy mają inną kartę (nie rozróżniając poszczególnych programów).

... jest to spore utrudnienie dla klientów, że tych kart się namnożyło bardzo dużo, miasto wydaje swoje, województwo wydaje swoje, ogólnopolska. Później są mosińskie, kórnickie, tarnowskie i tak dalej. (...) tutaj się pojawia mały taki problem, że ci ludzie czasami są oburzeni, bo mają taką kartę, a nie mogą skorzystać. To jest później już kwestia naszej dobrej woli czy wybrnięcia, żeby ten klient nie był rozczarowany, natomiast tu jest pole na pewno do poprawy, żeby to jakoś uogólnić wszystko. [IDI P]

Praktycznie wszyscy partnerzy, a także znacząca większość przedstawicieli rodzin wielodzietnych postuluje konsolidację/centralizację kart, co rozwiązałoby problemy związane z dezinformacją i dezorientacją wywołaną mnogością kart, którymi rodziny mogą dysponować.

Zwrócono również uwagę na kwestię naklejki oznaczającej punkty, w których honoruje się WKR. Postulowano wprowadzenie nadruku dwustronnego, co poprawiłoby jej funkcjonalność oraz wzmocniło wizualną widoczność.

Jedyne, co bym zmodyfikowała, to zmieniałabym tę naklejkę. Graficznie po prostu ona jest dla mnie mało widoczna i też funkcjonalnie (...) fajnie jakby ona była na przykład na szybę dwustronnie, żeby się pod wpływem wilgoci nic z nią nie stało, bo z tym miałam problemy. [IDI P]

Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań wynika, iż ocena funkcjonowania Wielkopolskiej Karty Rodziny ze strony partnerów Programu jest bardzo zróżnicowana. Wynika to z różnych czynników, jednak dość istotnym wydaje się być charakter oferowanych produktów i usług. Przekłada się to na zróżnicowaną częstotliwość korzystania z karty przez rodziny, od co najmniej jednej takiej wizyty w tygodniu (na co wskazała nieco mniej niż połowa partnerów), do wizyt co najwyżej raz w roku (deklaracja co czwartego partnera). Największa częstotliwość korzystania z karty notowana była przez instytucje kulturalne i podmioty usługowe, najmniejsza – przez firmy handlowe.

Najsilniejszą motywacją przystąpienia do Programu są dla partnerów względy wizerunkowe i marketingowe, a w konsekwencji możliwość przyciągnięcia nowych klientów. Te oczekiwania spełniły się w opinii połowy partnerów. Co istotne, promocja związana z przystąpieniem do Programu WKR może mieć zasięg regionalny, na czym można budować potencjał działań promocyjnych i wartość uczestnictwa w Programie, zarówno dla obecnych, jak i potencjalnych partnerów. Badani partnerzy, którzy nie zauważyli przyrostu klientów, przyczyn upatrują przede wszystkim w zbyt niskiej wiedzy rodzin wielodzietnych o ich ofercie i niedostatecznej intensywności działań marketingowych. Spełnienie oczekiwań, co do korzyści z uczestnictwa w Programie zadeklarowali w największym stopniu przedstawiciele sektora kultury i usług.

Postulaty partnerów co do możliwości rozwoju Programu, które miałyby przełożenie na korzyści dla nich opierały się głównie na konieczności intensyfikacji działań promocyjnych, które w efekcie zwiększałyby wiedzę i świadomość użytkowników Karty co do partnerów i ich oferty. Istotna jest także większa dywersyfikacja kanałów komunikacji i wzmocnienie ich drożności (skuteczniejszego przekazywania informacji i ofert do rodzin), również w lokalnych społecznościach. Ponadto, wskazywano na pewne poczucie zagubienia zarówno członków rodzin, jak i samych partnerów, spowodowanych mnogością funkcjonujących kart (obok wielkopolskiej – ogólnopolska i szereg gminnych/miejskich). Zwrócono również uwagę na drobne kwestie praktyczne związane ze zwiększeniem trwałości i widoczności oznaczeń punktów honorujących karty.

5. Wnioski i rekomendacje dotyczące funkcjonowania Wielkopolskiej Karty Rodziny

WNIOSEK	REKOMENDACJA
<p>Ocena funkcjonowania Wielkopolskiej Karty Rodziny ze strony partnerów i użytkowników Programu jest bardzo zróżnicowana.</p> <p>1. Istotnymi barierami utrudniającymi korzystanie z karty, oraz zniechęcającymi Partnerów do przystępowania do programu są: brak integracji programów kart dla rodzin na trzech poziomach (ogólnopolskim, regionalnym oraz gminnym), a co za tym idzie brak rozpoznawalności karty wielkopolskiej wśród innych, a także brak wiedzy rodzin wielodzietnych o korzyściach płynących z posiadania tej karty. Często wskazywanym problemem jest też konieczność fizycznego posiadania wielu kart naraz, zwłaszcza że wydawane one są wszystkim członkom rodziny.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Podjęcie działań związanych z konsolidacją karty wielkopolskiej z kartami lokalnymi i ogólnopolską. Wskazana byłaby kontynuacja działań skierowanych do samorządów lokalnych województwa wielkopolskiego pozwalających na integrowanie kart i ofert niżkowych oraz upowszechnianie narzędzi będących w dyspozycji Samorządu Województwa Wielkopolskiego (wspólny portal, procedury, karty dwustronne). • Warte rozważenia byłoby również lobbowanie na rzecz stworzenia wspólnej (ogólnopolskiej lub regionalno-lokalnej) strony internetowej/ aplikacji na telefon, która mogłaby powiązać wszystkie oferty w prosty sposób. Pozwalałoby to użytkownikom znaleźć informacje o ulgach i ofertach, a także procedurach i formalnościach dotyczących wszystkich kart w jednym miejscu. Opracowanie takiej aplikacji mogłoby zostać zlecone przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego, np. w ramach otwartego konkursu ofert. • Intensyfikacja działań związanych z rozpowszechnianiem karty, również w mniejszych ośrodkach miejskich i na terenach wiejskich. Świadomość istnienia Programu WKR i dostępnych w jego ramach zniżek jest niższa poza ośrodkami miejskimi. Intensyfikacja działań lokalnych mogłaby się opierać na współpracy również z samorządami lokalnymi, szczególnie w celu nagłośnienia istnienia Programu oraz pozyskiwania Partnerów. W tym kontekście warte rozważenia byłoby ogłoszenie konkursu na upowszechnianie karty na poziomie makroregionalnym (w zakresie nie tylko pozyskiwania partnerów, ale również promocji karty na poziomie lokalnym).
<p>2. Na brak wiedzy potencjalnych użytkowników o WKR wpływają także zdiagnozowane w trakcie badania bariery o charakterze informacyjnym, np. brak przystępnej informacji na temat procedury uzyskania karty, brak informacji bieżących ofertach. Kwestie te wpływają</p>	<ul style="list-style-type: none"> • W celu zwiększenia liczby rodzin wielodzietnych, które nie tylko posiadają kartę, ale też faktycznie jej używają, należałoby przede wszystkim zwiększyć poziom wiedzy na temat Programu WKR. Z tego względu pierwszym, podstawowym krokiem jest zwiększenie przejrzystości informacji na temat: formalności związanych z jej założeniem (miejsce, dokumenty, procedura), charakterystyki karty i związanych z nią korzyści, dostępnych ofert i zniżek (również w ujęciu terytorialnym). Informacje te powinny być dostępne w różnych

WNIOSEK	REKOMENDACJA
<p>zarówno na liczbę rodzin wielodzietnych korzystających z karty, jak i liczbę Partnerów gotowych do włączenia się w realizację Programu.</p>	<p>formach, zarówno w formie papierowej, dostępnej w punktach, w których tę kartę można uzyskać, jak i na stronie internetowej. Możliwe formy przekazu informacji to m. in. informator dotyczący karty, strona internetowa, a także kanał, którym przekazywane byłyby najbardziej aktualne informacje o Programie (np. zakładka aktualności, profil na Facebook’u – istnieje już stworzony w ramach projektu profil). Postulat stworzenia kanału komunikacji z użytkownikami karty wskazywany był też przez partnerów, którzy chcieliby mieć możliwość proponowania ofert okresowych, specjalnych.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kompleksowym rozwiązaniem problemu mogłoby być postulowane powyżej stworzenie aplikacji mobilnej, która w przejrzysty sposób umożliwiałaby zdalne założenie profilu, powiązanie z geolokalizacją partnerów oraz możliwość rezygnacji z papierowej karty na rzecz posługiwania się telefonem. W powiązaniu z aktualizowaną na bieżąco stroną internetową oraz aktywnymi kanałami w mediach społecznościowych mogłoby to znacznie zwiększyć liczbę użytkowników. • W celu zwiększenia świadomości istnienia systemu wsparcia w postaci kart dużej rodziny, wskazane byłoby organizowanie/wspieranie wydarzeń prorodzinnych z udziałem partnerów (weekendy rodzinne, dni specjalnych zniżek u partnerów). Wydarzenia takie mogłyby konsolidować partnerów więcej niż jednej karty dużej rodziny, działających na terenie danej społeczności (gminy/miasta czy powiatu).
<p>3. Jako barierę obniżającą atrakcyjność karty wskazywano również konstrukcję doboru Partnerów. Użytkownikom brakuje ofert ze strony dostawców podstawowych dóbr, takich jak elektryczność czy gaz, żywność i artykuły pierwszej potrzeby. Deficyt ten jest szczególnie dotkliwy na terenach wiejskich i w małych miejscowościach.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zniżki, które w Programie Wielkopolskiej Karty Rodziny byłyby najbardziej adekwatne z punktu widzenia potrzeb rodzin wielodzietnych: <ul style="list-style-type: none"> ○ Sklepy, w których możliwy jest zakup produktów codziennego użytku – żywności, artykułów chemicznych i higienicznych, artykułów dziecięcych, odzieży, obuwia; ○ Obiekty rekreacyjne – baseny, lodowiska, obiekty sportowe (również istotnym podnoszonym postulatem były ulgi w opłatach za treningi w klubach sportowych); ○ Sport – zajęcia sportowe, zakup sprzętu sportowego, obozy sportowe (szczególnie dla dzieci, które trenują jakąś dyscyplinę sportu);

WNIOSEK	REKOMENDACJA
	<ul style="list-style-type: none"> ○ Kultura i rekreacja – przede wszystkim wskazywano na kina, ale też wydarzenia nakierowane na dzieci (festyny, warsztaty). ○ Opieka zdrowotna – wskazywano szczególnie potrzebę ulg w kosztach opieki dentystycznej dla dzieci (jako najbardziej powszechnej potrzeby w tym zakresie), ○ Transport (przewoźnicy, środki transportu), ○ Zniżki na opłaty eksploatacyjne (opłaty za prąd, gaz, wodę) – regionalne porozumienia z dużymi dostawcami. <ul style="list-style-type: none"> ● Zbudowanie odpowiedniego portfolio Partnerów wymaga kompleksowych działań. Z jednej strony, konieczne jest poszukiwanie partnerów na poziomie lokalnym, w tym szczególnie na terenach wiejskich i w małych miastach (za te zadania mogliby odpowiadać operatorzy wybrani w otwartym konkursie ofert). Z drugiej strony, na poziomie regionalnym wskazane byłoby prowadzenie negocjacji ofertowych z dużymi podmiotami, takimi jak, np. dostawcy energii, gazu, Internetu czy firmy odpowiedzialne za wywóz śmieci. ● Ponadto, wskazane byłoby także dokonanie kwerendy w zakresie podmiotów zależnych od Samorządu Województwa Wielkopolskiego, które mogłyby uczestniczyć w Programie, np. wszystkie placówki kultury należące do Samorządu Województwa Wielkopolskiego (wśród dotychczasowych Partnerów brakuje m.in. Filharmonii Poznańskiej, Teatru Wielkiego w Poznaniu, Muzeum Rolnictwa i Przemysłu Spożywczego w Szreniawie) czy Koleje Wielkopolskie. Zniżki można by również zorganizować w ramach umów z partnerami SWW w dużych przedsięwzięciach infrastrukturalnych, np. budowie infrastruktury światłowodowej (Spółka Wielkopolska Sieć Szerokopasmowa). ● Zaangażowanie podmiotów związanych z Samorządem Województwa Wielkopolskiego dodawałoby programowi wiarygodności w oczach Partnerów, oraz umożliwiłoby zastosowanie programów w skali rzeczywiście regionalnej np. w przypadku Kolei Wielkopolskich czy Internetu.

WNIOSEK	REKOMENDACJA
<p>4. Dla użytkowników problemem jest także poziom zniżek oferowany przez Partnerów. Większość zniżek kształtuje się na poziomie 5-10%, co w powiązaniu z trudnościami logistycznymi związanymi z posiadaniem karty nie czyni korzystania z niej atrakcyjnym. Z drugiej strony, w przypadku małych podmiotów komercyjnych bazujących na niskich marżach już takiej wysokości upusty są znacznym wydatkiem.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • W celu szerokiego rozpropagowania Programu wskazane byłoby znalezienie jednego czy dwóch partnerów „flagowych”, którzy przyciągnęliby użytkowników znacznymi zniżkami. Wydaje się, że ze względu na zaangażowanie Samorządu Województwa Wielkopolskiego najłatwiej byłoby pozyskać takiego partnera wśród podmiotów zależnych od SWW. Ze względu na skalę działania oraz potrzeby rodzin wielodzietnych wydaje się, iż najbardziej predysponowanym podmiotem byłyby Koleje Wielkopolskie. W chwili obecnej KW są uczestnikami programu Karta Dużej Rodziny i oferują posiadaczom karty możliwość nabycia Karty Wielkopolskiej ze zniżką 20 zł od ceny nominalnej. Wydaje się, że pozostawiona jest przestrzeń na stworzenie specjalnej, regionalnej oferty, która łącząc się z ustawowymi ulgami byłaby realną pomocą dla rodzin wielodzietnych. • Innym potencjalnym partnerem mogliby być operatorzy w ramach wielkopolskiej sieci szerokopasmowej.
<p>5. Wymienione powyżej bariery uzyskania oraz korzystania z Wielkopolskiej Karty Rodziny zauważane są także przez Partnerów programu. Tylko część z nich zadowolona jest z uczestnictwa w Programie i zauważa realne korzyści wizerunkowe oraz finansowe. Oprócz kwestii opisanych powyżej takich, jak np. zwiększenie intensywności promocji i kanałów komunikacji Partnerzy postulowali również wprowadzenie drobnych zmian technicznych w systemie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • W celu zwiększania liczby partnerów, zachęcania przedsiębiorców do uczestnictwa w Programie, należy podejmować regularne działania promujące obecnych partnerów. Możliwość wymiernych korzyści (wizerunkowych, promocyjnych), jakie z uczestnictwa w Programie odnoszą obecni partnerzy, byłaby istotnym argumentem przekonującym potencjalnych partnerów do uczestnictwa w Programie. • Z doświadczeń NGO, które do tej pory zajmowały się pozyskiwaniem partnerów wynika, iż aby skutecznie zwiększać liczbę partnerów WKR, należy podejmować wielotorowe działania (wysyłka maili informacyjnych do wielkopolskich przedsiębiorstw, kontakt telefoniczny, spotkania bezpośrednie – które są najbardziej efektywne, ale też kampanie informacyjne, czy współpraca z samorządami). • Wspomniana powyżej możliwość wprowadzenia mobilnej aplikacji mogłaby ułatwić również pozyskiwanie partnerów. Jedną z jej funkcjonalności mogłoby być, np. generowanie statystyk dotyczących wykorzystania karty w określonych obszarach (kultura, sport itd.), czy też statystyk wykorzystania karty u określonych partnerów. Pozwoliłoby to na przedstawianie

WNIOSEK	REKOMENDACJA
	<p>partnerom argumentów opartych na dowodach, co potwierdzałyby atrakcyjność uczestnictwa w Programie. Ponadto, możliwe byłoby udostępnienie partnerom kanałów komunikacji i możliwość przekazywania treści dotyczących ofert specjalnych, co również wzmocniłoby ich motywację do uczestnictwa w Programie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wśród postulowanych zmian technicznych znalazła się przede wszystkim kwestia podniesienia jakości i wytrzymałości naklejek (w szczególności odporności na wilgoć). Ponadto wskazywano potrzebę wprowadzenia nadruku dwustronnego, tak aby możliwa była ich prezentacja, np. na przeszklonych drzwiach.

6. Aneks

6.1. Wielkopolska Karta Rodziny – najważniejsze informacje

Program „Wielkopolska Karta Rodziny” został wprowadzony w życie uchwałą Nr 4705/2014 Zarządu Województwa Wielkopolskiego z dnia 29 maja 2014 roku.

Uchwalenie Programu było odpowiedzią na propozycję Prezydenta RP – Bronisława Komorowskiego, aby samorządy terytorialne również na swoim terenie realizując politykę prorodzinną wprowadziły program skierowany do rodzin wielodzietnych.

Program „Wielkopolska Karta Rodziny” finansowany jest ze środków Samorządu Województwa Wielkopolskiego.

Program miał na celu wsparcie rodzin wielodzietnych poprzez stworzenie katalogu ofert proponujących tańsze usługi i produkty. Udział w programie biorą wszystkie instytucje i firmy, które są otwarte na inicjatywy społeczne.

Wielkopolska Karta Rodziny jest innowacyjnym narzędziem, które w realny sposób wpływa na poprawę warunków życia wielkopolskich rodzin wielodzietnych. To system ulg i zniżek dla rodzin wielodzietnych związany z korzystaniem z różnorodnych usług przy jednoczesnym wzmacnianiu poczucia bezpieczeństwa rodzin wielodzietnych i wpływie na pozytywny wizerunek wielodzietności.

Promowanie programu wśród wielkopolskich rodzin wielodzietnych leży w gestii gminy. Gminy stanowią pomost pomiędzy Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Poznaniu, koordynującym i realizującym program a wielkopolskimi rodzinami wielodzietnymi.

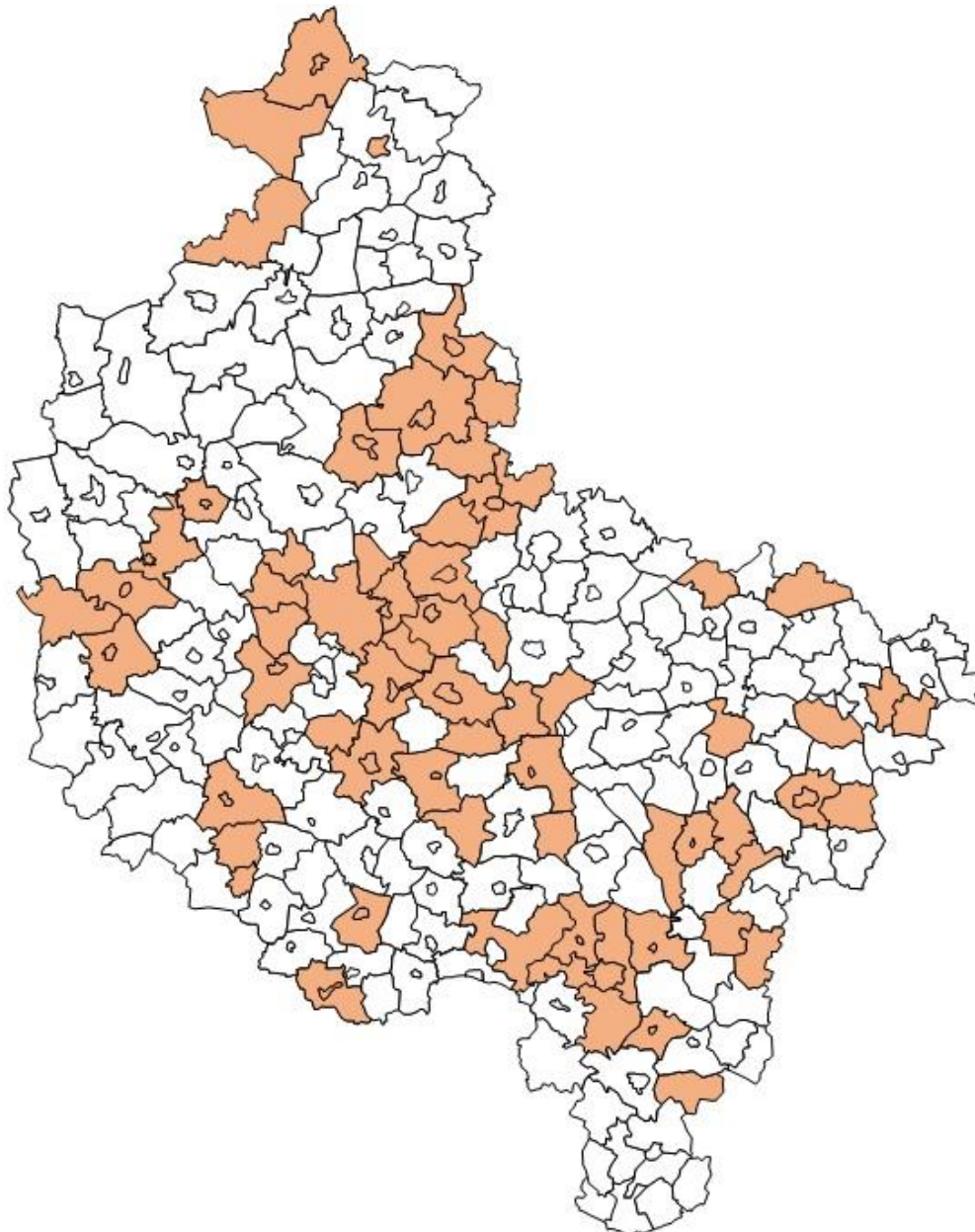
Tylko po uprzednim podpisaniu Porozumienia Partnerskiego przez gminę każda wielkopolska rodzina wielodzietna może otrzymać kartę, składając właściwy wniosek w rodzimym urzędzie gminy.

Gminy jako samorządy terytorialne przystępując do Programu „Wielkopolska Karta Rodziny” i podpisując Porozumienie Partnerskie z Województwem Wielkopolskim mają obowiązek informowania rodziny wielodzietne o tym, gdzie dostępny jest katalog ulg i rabatów oraz w jaki sposób należy korzystać z karty.

Katalog ofert Partnerów – Podmiotów uczestniczących w Programie „Wielkopolska Karta Rodziny” dostępny jest na stronie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Poznaniu:

www.rops.poznan.pl – w zakładce Wielkopolska Karta Rodziny i sukcesywnie jest poszerzany o nowych partnerów programu stąd koniecznym jest by wielkopolskie rodziny wielodzietne na bieżąco interesowały się zachodzącymi w nim zmianami.

Gminy, na terenie których funkcjonuje Wielkopolska Karta Rodziny

Źródło: Opracowanie własnych na podstawie danych ROPS

Do gmin, które dotychczas przystąpiły do Programu „Wielkopolska Karta Rodziny” należą:

Blizanów; Wierzbinek; Ostrów Wlkp.; Kłecko; Rawicz; Jastrowie; Doruchów; Raszków; Olszówka; Stare Miasto; Pobiedziska; Kościelec; Mieleszyn; Przykona; Kiszkowo; Miłosław; Mikstat; Leszno; Żerków; Kotlin; Mycielin; Murowana Goślina; Ceków Kolonia; Książ Wlkp.; Nowe Skalmierzyce; Krobia; Jaraczewo; Rogoźno; Niechanowo; Nowy Tomyśl; Ostroróg; Szczytniki; Przygodzice; Damasławek; Poznań; Miedzichowo; Śrem; Swarzędz; Dopiewo; miasto Złotów; Czerwonak; Stawiszyn; Wilczyn; Brodnica; Kleszczewo; Okonek; Krzykosy; Suchy Las; Kostrzyn; Nekla; Skoki; Opatówek; Szydłowo; Pniewy; Lipno; Kórnik; Pleszew; Tarnowo Podgórne; Stęszew; Kołaczkowo; Środa Wlkp.; Grzegorzew; Śmigiel; Mieścisko; Turek; Gołańcz; Lwówek.

Oferta Partnerów Programu „Wielkopolska Karta Rodziny”:

kultura

- ❖ Teatr im. Aleksandra Fredry, Gniezno,
- ❖ Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT Brama Poznania ICHOT,
- ❖ Teatr Nowy im. Tadeusza Łomnickiego, Poznań,
- ❖ Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego, Kalisz,
- ❖ Polski Teatr Tańca, Poznań,
- ❖ Muzeum Okręgowe, Koninin,
- ❖ Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie,
- ❖ Centrum Kultury i Sztuki, Konin,
- ❖ Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy – Zespół Pałacowo Parkowy,
- ❖ Muzeum Okręgowe, Leszno,
- ❖ Blubry 6D – Poznańskie Legendy.
- ❖ Ośrodek Kultury i Rekreacji „Mickiewiczowskie Centrum Turystyczne”,
- ❖ Teatr Polski,
- ❖ Przedszkole Językowe ORBI Centrum Animus, Przemysław Walkowiak,
- ❖ „Intermedia”, Poznań.

handel

- ❖ LAPISS, Poznań,
- ❖ TO I OWO, Barbara Pilarczyk, Bolewice,
- ❖ BERPO, Suchy Las,
- ❖ uroczyPREZENT, Suchy Las,
- ❖ KORALIANKI, Poznań,
- ❖ La Battega dei Fiori, Poznań,
- ❖ Melman, Suchy Las,
- ❖ Fitness Shop, Poznań
- ❖ Myszka, art., papiernicze, Poznań,
- ❖ księgarnia „Przy Rynku Cafe Tej”, Śrem,
- ❖ Paweł Pakuła PPH Sklep internetowy,
- ❖ Psia Kość, Poznań,
- ❖ Księgarnia Muzyczna „Pasja”, Poznań,
- ❖ P.H.U. „Jax”, sklep obuwniczy, Gniezno,
- ❖ Bomis, Leszno,
- ❖ Mięso-Wędliny-Drób, Andrzej Woźnica, Poznań,
- ❖ P.P.H.U. „LIWMA”, Mieleszyn,
- ❖ „2 Koła”, sklep rowerowy, Suchy Las,
- ❖ „Paramentum”, Poznań.

bezpieczeństwo

- ❖ Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych TUW., Poznań.

usługi

- ❖ „Toffi-Modny Psiak”, Poznań
- ❖ „Corn”, zakład jubilerski, Poznań
- ❖ „Cafe Tęcza”, cukiernia, Poznań,
- ❖ „L'appetit”, catering, Poznań,

- ❖ „Showcase”, Poznań,
- ❖ „Kamea”, kawiarnia, galeria, Poznań,
- ❖ „Autotech”, s.c. J.T. Szukała, Poznań,
- ❖ „Adam i Ewa”, salon kosmetyczny, Poznań,
- ❖ „Mały Guliwer”, Plewiska,
- ❖ CCS Druk Cyfrowy, Poznań,
- ❖ „A Conto”, Biuro Rachunkowe, Poznań,
- ❖ „Dobra”, kawiarnia, Poznań,
- ❖ „Blues Hostel”, Konin,
- ❖ „Sun Sport”, biuro turystyczne, Kalisz,
- ❖ „FMK” Sp.j. Konieczny, Puszczykowo,
- ❖ Pracownia Zegarmistrzowska, Poznań,
- ❖ „Masterpunkt”, Poznań,
- ❖ „ZdajPrawko”, Poznań,
- ❖ „Nadine”, salon kosmetyczny, Ostrów Wlkp.,
- ❖ Auto Serwis Loga, Poznań,
- ❖ PHU „Pozmot”, Poznań,
- ❖ gabinet fryzjersko-kosmetyczny, Poznań

sport i rozrywka

- ❖ „Malta Ski”, Poznań,
- ❖ „Rodzinka”, Park Rozrywki, Skórzewo,
- ❖ „Deli Park”, Trzebaw-Stęszew,
- ❖ „Avana”, ścianka wspinaczkowa, Poznań,
- ❖ „Cascader Park”, Kobylnica.
- ❖ „Aquapark”, Kalisz,
- ❖ „Zmartwychwstańskie Centrum Sportu i Rehabilitacji – Poznańska Szarotka”,
- ❖ „Vaspol”, Jabłonna,
- ❖ „Promyk”, Żerków,
- ❖ „MruCon”, Poznań.

zdrowie

- ❖ „Cordis” Centrum Medyczne, Poznań,
- ❖ „Stom-Med.” Przychodnia dentystyczno-lekarska.

edukacja

- ❖ „Porto Alegre”, Szkoła Języków Iberyjskich, Sosnowiec,
- ❖ „Centrum Fitzgerald”, Poznań,
- ❖ Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Żerków.

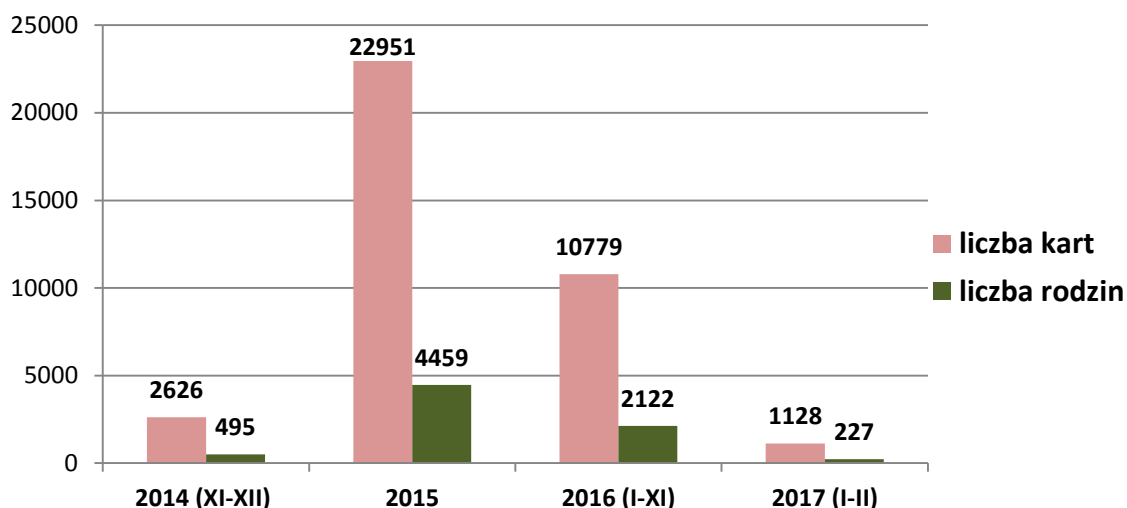
UWAGA!

Ww. oferta Partnerów dostępna jest na stronie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Poznaniu: www.rops.poznan.pl

Od 2015 roku Samorząd Województwa Wielkopolskiego zleca organizacjom pozarządowym w ramach otwartego konkursu ofert na realizację w formie wspierania zadań publicznych Województwa Wielkopolskiego z dziedziny pomocy społecznej zadanie pn. „Upowszechnianie (w tym pozyskiwanie partnerów z subregionów Wielkopolski) Programu „Wielkopolska Karta Rodziny”.

Efektom realizacji projektu jest między innymi pozyskanie nowych Partnerów Programu „Wielkopolska Karta Rodziny” oraz wzrost identyfikacji karty wśród mieszkańców Wielkopolski.

Wielkopolska Karta Rodziny w liczbach

Źródło: Opracowanie własne ROPS

Dane do kontaktu:

Izabela Andrzejewska

Dział Koordynacji Polityki Społecznej

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

ul. Nowowiejskiego 11

61-731 Poznań

tel.: 61 8 567 957, e-mail: izabela.andrzejewska@rops.poznan.pl

6.2. Analiza SWOT

Mocne strony systemu wsparcia RW w Wielkopolsce	Słabe strony systemu wsparcia rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce
<ul style="list-style-type: none"> • Dobrze lub bardzo dobrze oceniane przez rodziny wielodzietne wsparcie od wszystkich kręgów wsparcia (OPS, dalsza rodzina, NGO, kościół), • Świadczenie z programu Rodzina 500+ stanowi bardzo istotne wsparcie finansowe dla rodzin wielodzietnych. Konsekwencją otrzymywania tego świadczenia w najuboższych rodzinach jest redukcja ubóstwa skrajnego poprzez powiększenie budżetów rodzin i możliwość zaspokojenia ich podstawowych potrzeb), • Funkcjonowanie wsparcia komplementarnego wobec świadczeń rodzinnych w niektórych gminach województwa wielkopolskiego (np. bardzo duże zniżki na komunikację miejską/gminną dla członków rodzin wielodzietnych), co jest bardzo dobrze oceniane przez członków tych rodzin. <p>Wielkopolska Karta Rodziny</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozytywny odbiór wśród rodzin wielodzietnych samej idei kart dużej rodziny, w tym WKR jako gest docenienia trudu funkcjonowania dużych rodzin, • Patrząc na wszystkie programy kart rodziny dużej, w tym WKR – zapewnione są zniżki w wielu różnych obszarach funkcjonowania rodzin wielodzietnych, • Zdecydowana większość wielkopolskich rodzin wielodzietnych (badanych) posiada jakąkolwiek kartę dużej rodziny. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dość mała aktywność innych niż instytucje publiczne (ośrodki pomocy społecznej) podmiotów w zakresie wsparcia rodzin wielodzietnych, • Wsparcie dla rodzin wielodzietnych ma charakter niemal wyłącznie finansowy lub rzeczowy, brak wsparcia w zakresie pełnienia funkcji opiekuńczo-wychowawczych pozwalających na wygospodarowanie puli czasu wolnego, • Niewystarczająca podaż mieszkań komunalnych/tanich mieszkań na wynajem, • Brak wiedzy na temat programów kart dużej rodziny lub niedostrzeganie ich zalet i korzyści przez części rodzin wielodzietnych, szczególnie na terenach wiejskich, • Szytywne progi dochodowe uprawniające do skorzystania z pomocy społecznej, • Silne zbiurokratyzowanie systemu pomocy społecznej, • Wielość kart honorowanych w różnych punktach prowadzi do dezorientacji użytkowników i problemów Partnerów z uwzględnianiem zniżek. <p>Wielkopolska Karta Rodziny</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niska rozpoznawalność Wielkopolskiej Karty Rodziny, • Mała liczba partnerów WKR, z której mogą skorzystać mieszkańcy niektórych ze społeczności lokalnych, • WKR wykorzystywana jest przez jej użytkowników dość rzadko, • Brak możliwości przystąpienia do programu WKR we wszystkich gminach w województwie wielkopolskim, • Niedobór we wszystkich programach kart dużych rodzin punktów handlowych, które zaspokajają najważniejsze, codzienne potrzeby rodzin wielodzietnych.

Szanse dla systemu wsparcia rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce	Zagrożenia dla systemu wsparcia rodzin wielodzietnych w Wielkopolsce
<ul style="list-style-type: none"> • Przeznaczanie przez większość rodzin części świadczenia z programu Rodzina 500+ na zajęcia dodatkowe dla dzieci (edukacyjne i rekreacyjne), co pozwala - przynajmniej częściowo - zniwelować różnice statusowe w grupach dzieci i młodzieży, • Wdrożenie systemu wsparcia rodzin wielodzietnych w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, w tym szczególnie opieki krótkoterminowej („wytchnieniowej”, umożliwiającej pozostawienie dziecka pod profesjonalną opieką na krótki czas np. do 3 godzin oraz w postaci opiekuna zastępującego instytucjonalne formy opieki na dziećmi do lat 3 – żłobki i kluby dziecięce oraz instytucje wychowania przedszkolnego np. w wypadku choroby dziecka) może w znaczący sposób podnieść jakość życia rodzin i zmniejszyć problemy społeczne i zdrowotne dotyczące rodziny, • Wdrożenie systemu wsparcia rodzin wielodzietnych w pozyskiwaniu mieszkań na wynajem pozwoliłoby rozwiązać najbardziej palący problem rodzin i zapewnić im godne funkcjonowanie, • Wzrastająca popularność kart dużej rodziny może pozytywnie wpłynąć na zainteresowanie kulturą i rekreacją wśród członków rodzin wielodzietnych, • Przez pozyskanie odpowiednich partnerów, karty dużej rodziny mogą być instrumentem do promowania pozytywnych wartości – zdrowego stylu życia, uczestnictwa w kulturze, • Pozyskanie partnerów i budowa oferty zniżek zgodnie z potrzebami rodzin wielodzietnych może sprawić, iż karty dużej rodziny będą wymiernym wsparciem w funkcjonowaniu rodzin wielodzietnych, • Funkcjonowanie programu 500+ pobudza konsumpcję w rodzinach wielodzietnych, a tym samym w dłuższej perspektywie czasowej może zwiększyć popyt na usługi Partnerów. 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak wsparcia w zakresie sprawowania funkcji opiekuńczo-wychowawczych może prowadzić do generowania poczucia osamotnienia oraz spiętrzenia problemów dotyczących rodziny, w tym chronicznego przemęczenia rodziców, • Brak wsparcia w dostępie do mieszkań komunalnych/tanich mieszkań na wynajem może prowadzić do nasilania problemów w funkcjonowaniu rodzin i ich marginalizacji. <p>Wielkopolska Karta Rodziny</p> <ul style="list-style-type: none"> • Powolny/niedostateczny wzrost liczby partnerów programu ze względu na niewystarczającą promocję (również w odczuciu samych partnerów) zarówno Programu jak i partnerów, a co za tym idzie utrzymująca się mała rozpoznawalność i atrakcyjność Karty dla użytkowników, • Niska trafność oferty programu WKR do potrzeb rodzin wielodzietnych, • Marginalizacja programu ze względu na niską użyteczność (mało przejrzyste procedury uzyskania karty, konieczność fizycznego posiadania kilku kart dla każdego programu, mało intuicyjny system wynajdywania partnerów).

Wielkopolska Karta Rodziny

- Brak wypracowanej charakterystyki Wielkopolskiej Karty Rodziny daje szansę/możliwość zbudowania wizerunkowo rozpoznawalnej karty z mocną marką, jeśli założyć określony profil/zastosowanie karty. Możliwe elementy karty (propozycja): koncentracja na zniżkach w zakresie: 1. Rozrywki, kultury, rekreacji w regionie , 2. Zniżki na transport publiczny w obrębie województwa, 3. Zniżki na opłaty eksploatacyjne (opłaty za prąd, gaz, wodę) – regionalne porozumienia z dużymi dostawcami,
- Wdrożenie rekomendowanej aplikacji (na telefon) może znacząco poprawić atrakcyjność WKR zarówno dla korzystających rodzin wielodzietnych jak i dla potencjalnych Partnerów.